

Gouden Appelen in Zilveren Gebeelde Schalen

100 Brieven aan diverse personen

Deel 1

BRIEVEN VAN
Dr. H. F. KOHLBRUGGE

IN LEVEN PREDIKANT van de
NEDERLANDSCH GEREFORMEERDE GEMEENTE
TE ELBERFELD

UITGEGEVEN
DOOR
Dr. EDUARD BÖHL
HOGLERAAR TE WENEN

Eerste uitgave: Utrecht 1877

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2010

Toelichting bij de digitale uitgave.

Overgenomen uit:

Kohlbrugge en Westendorp, een levenslange vriendschap. Een uitgebreide weergave van hun correspondentie met historische toelichtingen en aantekeningen.

Door J.K. Vlasblom, Hervormd predikant te Ter Aar.

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer; 2005.

Dit prachtig werk is nog steeds te krijgen voor enkele Euro's!

Prof. dr. W. Balke, de voorzitter van het bestuur van de *Vereeniging tot Uitgave van Gereformeerde Geschriften*, wees indertijd meermalen op de wenselijkheid en noodzaak om de in de uitgave van prof. dr. Ed. Biohl gepubliceerde brieven van dr. H.F. Kohlbrugge in hun oorspronkelijke versie te onderzoeken en deze, voorzien van historische toelichtingen, opnieuw te publiceren. In dit nieuwe deel van de Kohlbrugge-reeks is daartoe een poging ondernomen en wordt het eerste deel van Kohlbrugge's brieven aan Matthijs Westendorp in bovengenoemd historisch kader geplaatst.

Ook wie reeds bekend zijn met Kohlbrugge's leven en schriftelijke nalatenschap zullen in deze uitgave een aantal minder bekende of tevoren zelfs onbekende gegevens kunnen aantreffen. Voorts zijn briefpassages opgenomen die nooit eerder gepubliceerd werden.

Men kan zich afvragen of het ethisch verantwoord is om persoonlijke ego-documenten in de publiciteit te brengen. In een vroegere uitgave in de Kohlbrugge-reeks haalden we al een uitspraak aan van dr. J.C.S. Locher, die zelf overigens ook diverse brieven van Kohlbrugge publiceerde, waarin hij het 'als eerre zeer gewaagde zaak beschouwde, zulke correspondenties, waarbij er zoo veel kan zien op uitingen en toestanden, die wij nu niet meer kunnen na gaan, in het publiek lang daarna te bespreken.'

Echter, reeds de Réveilvrienden te Amsterdam spanden zich onder leiding van Isaac da Costa en Willem de Clercq in om de aan hen bekende brieven van Willem Bilderdijk reeds enkele jaren na diens overlijden te verzamelen en uit te geven. En Kohlbrugge zelf gaf soms het advies in zijn brieven om 'zijn letteren' ook anderen te laten lezen. Hij vroeg op zeker moment de in zijn brieven gegeven Schriftverklaringen van zijn vrienden terug om deze voor publicatie te bewerken.

Verder wijst onderzoek van de oorspronkelijke documenten uit dat — onder andere wegens scheurranden aan sommige briefbladen — een vroegere of latere hand waarschijnlijk al te persoonlijke en tot de 'privacy' behorende briefgedeelten of zelfs hele brieven in het verleden reeds verwijderd heeft.

Een volledige uitgave van alle bewaard gebleven brieven van Kohlbrugge aan Matthijs Westendorp en van laatstgenoemde aan Kohlbrugge zou samen met de inleidingen en annotaties een publicatie van te grote omvang vormen, om welke reden ook voor deze uitgave een selectie moest worden toegepast.

In de behandeling van deze briefwisseling is gestreefd naar een chronologisch-thematische rangschikking. Daarbij is — zoals hierboven al aangeduid — getracht deze briefwisseling te plaatsen in de uit andere bronnen bekende historische context van Kohlbrugge's leven en zijn pastorale, kerkelijke en theologische arbeid zonder dat naar volledigheid is gestreefd.

Dit eerste deel betreft globaal de periode van Kohlbrugge's 'ballingschapsjaren' te Utrecht, al is om bepaalde redenen in sommige hoofdstukken deze tijdslijmiet overschreden.

Het tweede deel omvat globaal Kohlbrugge's verblijf te Godesberg en zijn daarop volgende predikantsjaren te Elberfeld tot het jaar 1863, het sterfjaar van Westendorp.

Dr. H.F. Kohlbrugge overleed op 5 maart 1875. Reeds in 1877 verscheen bij C. van Bentum te Utrecht de uitgave *Brieven van Dr. H.F. Kohlbrugge, in leven predikant der Nederlandsch-gereformeerde Gemeente te Elberfeld*. Deze brievenverzameling werd voorbereid en uitgegeven door Kohlbrugge's schoonzoon dr. Eduard BÖHL, hoogleraar te Wenen. In zijn Voorwoord hij deze bundel met een honderdtal brieven schreef hij: 'Deze brieven kunnen niet naar den gewonen maatstaf beoordeeld worden. Men heeft den persoon en de omstandigheden onder welke deze briefwisseling plaats had, in 't oog te houden.' Ongetwijfeld waren de vele vrienden en geestverwanten van dr. Kohlbrugge destijds op de hoogte van veel feiten en omstandigheden, die een nadere toelichting — behalve een enkele voetnoot — overbodig maakten. Daarom heeft deze brievenverzameling thans iets onbevredigende, niet alleen omdat de namen van de geadresseerden ontbreken, maar ook omdat diverse passages, waarschijnlijk in verband met de 'privacy', zijn weggelaten. Het is daardoor bij een eerste kennisname van deze bundel menigmaal niet duidelijk waarom en in welke context Kohlbrugge zijn brieven met geestelijke vermaningen en vertroosting geschreven heeft.

Zijn kleinzoon Jacob Hermann Friedrich Kohlbrugge, de grondlegger van het Kohlbrugge-Archief te Utrecht, uitte al in 1889 ernstige kritiek op deze bundel. Hij beschouwde deze verzameling niet alleen 'zeer onvolledig', maar ook 'ten deele slecht gekozen', waarbij bovendien 'bijna al het historische' werd weggelaten.'

... Schrijvend over de brieven van zijn grootvader Dr. H. F. Kohlbrugge maakt hij voorts kritische opmerkingen over de verzameling brieven die uitgegeven werden door Prof. Böhl te Wenen en bijna allen geadresseerd waren aan de Heeren *Westendorp en Steven de Clercq*. Hij acht deze verzameling niet alleen 'zeer onvolledig', maar ook 'ten deele slecht gekozen', waarbij bovendien 'bijna al het historische' werd weggelaten. Zijn hoofdbezwaar is dat deze brievenuitgave bijgedragen heeft aan een zeer eenzijdig en negatief beeld van zijn grootvader: 'Deze lezende moet men noodzakelijk een verkeerde opvatting van den schrijver krijgen. Kohlbrugge wordt hier slechts van een kant beschouwd, en dit is het grote euvel, waaraan al de beschrijvingen van dezen eigenaardigen man mank gaan....

Steeds heeft men hem tot daartoe slechts gezien als den man des strijds, die als het ware geharnast tegen al zijne tijdgenoten het zwaard des geestes zwaaide. En dan gaat men een halve paus van hem maken, en waarlijk dat was hij niet evenmin als een stoere dweper. Een 'robbevel' zoo noemden hem zijne vrienden? En ja zoo was hij in zijne jonge jaren verbitterd door al den tegenstand, door al de lauwheid in gene dage...' Daarbij herinnert hij eraan dat zijn grootvader ook bedroefd was over persoonlijke familieaangelegenheden.

(Bron: Kohlbrugge als prediker en pastor in zijn brieven deel 2, door ds. J. K. Vlasblom. Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer, 1998.)

In deze uitgave wordt Kohlbrugge's correspondentie met Matthijs Westendorp nader beschouwd. Eerst wordt een aantal historische bijzonderheden weergegeven die van belang zijn om de relatie van Kohlbrugge en Westendorp en hun onderlinge briefwisseling beter te kunnen verstaan. Vervolgens worden in een apart hoofdstuk

een aantal kenmerkende en aansprekende citaten uit Kohlbrugge's brieven aan Westendorp weergegeven om een eerste indruk te geven van de—soms zelfs actuele—zeggingskracht van Kohlbrugge's literaire en geestelijke nalatenschap in deze brieven.

Zoals bekend had Kohlbrugge op zijn sterfbed opdracht gegeven 'alles wat er aan correspondentie in zijn huis was te vernietigen.' Een beperkt aantal van de hem toegezonden brieven is desondanks bewaard gebleven, ook een aantal brieven van Matthijs Westendorp. Uit deze brieven komt Westendorp naar voren als een specialist in financiële zaken die beroepsmatig nauwkeurig aanvoelde waarin mensen met een financieel vermogen veilig konden beleggen, ook met het oog op toekomstige winsten. Blijkbaar had hij het doorgaans bij het rechte eind en is hij mede daardoor in een betrekkelijk korte tijd een zeer vermogend man geworden. Toch had zijn werk op de Amsterdamse beurs en op zijn kantoor op de Heerengracht (tegenover de Bergstraat) niet de hoogste prioriteit in zijn leven. In zijn nagelaten brieven beluisteren we de stem van een man die in geloofszaken Kohlbrugge openhartig deelgenoot maakte van zijn geestelijke strijd en hem om advies vroeg. De briefwisseling ging in de eerste fase dan ook vooral over het thema 'heilstoeëïgening' en over de problematiek van rechtvaardiging en heiliging, die niet slechts leerstellig, maar vooral met het oog op de geloofspraktijk door Kohlbrugge als Westendorps 'geestelijke leidsman' op pastorale wijze werd behandeld.

De briefwisseling omvat de periode 1833-1863. Matthijs Westendorp stierf op 28 december 1863. Het grootste deel van de brieven van Kohlbrugge aan Matthijs Westendorp bevindt zich in het Kohlbrugge-Archief te Utrecht in de collectie Hs 15.B.36. Deze brieven zijn destijds door de fam. J.R. Wolfensberger te Amsterdam geschonken aan het Kohlbrugge-Archief. De overdracht geschiedde via het Réveil-Archief te Amsterdam op 16 april 1981.

In deze verzameling van ruim 200 brieven en brieffragmenten bevinden zich ook drie brieven van Westendorp aan Kohlbrugge, vijf brieven van mevr. U.Ph. Kohlbrugge-van Verschuer aan Westendorp, een brief van Anna Kohlbrugge aan Westendorp en een brief van Kohlbrugge aan het bruidspaar Westendorp-de Monchy. Tevens behoren tot deze verzameling 19 Schriftverklaringen.

Ook in een aantal Portefeuilles in liet Kohlbrugge-Archief zijn brieven van Kohlbrugge aan Westendorp opgenomen, terwijl enkele brieven van Kohlbrugge aan Maria Westendorp-de Clercq en van mevr. U.Ph. Kohlbrugge-van Verschuer aan Matthijs Westendorp ook onder andere nummers van verzameleenheden zijn te vinden. Op enkele originele brieven na, betreft het hier merendeels door andere handen afgeschreven kopieën van de originele brieven die in Hs 15.B.36 zijn opgenomen.

Behalve de bovengenoemde drie brieven van Westendorp aan Kohlbrugge in Hs 15.B.36 zijn ook in de Portefeuilles 15 en 17 nog *negen brieven van Westendorp bewaard gebleven. Deze twaalf brieven worden in deze tweedelige uitgave grotendeels gepubliceerd.* Aan het slot van het tweede deel zal een overzicht van alle door Kohlbrugge aan Westendorp verzonden brieven en Schriftverklaringen opgenomen worden.

Nauwlettend onderzoek van de brievenverzameling KohlbruggeWestendorp brengt aan het licht dat de Brieven-uitgave van Ed. Böhl op veel plaatsen onnauwkeurig is: zowel de volgorde als de datering van een aantal brieven zijn onjuist en behalve de eerdergenoemde weglatingen, is de tekst van de brieven op diverse plaatsen niet alleen taalkundig, maar soms ook inhoudelijk gewijzigd. In deze uitgave is getracht dit alles

te corrigeren.

Bij dit onderzoek is geconstateerd dat de reeds enige malen genoemde uitgave van prof. dr. Ed. Böhl, *Brieven van Dr. H.F. Kohlbrugge* (ongewijzigde herdruk bij Kool b.v., Veenendaal in 1982) en *Opleiding tot recht verstand der Schrift voor eenvoudigen die Gods Woord onderzoeken* door H.F. Kohlbrugge, Doctor in de Godgeleerdheid, verschenen bij J.G. Broese te Utrecht in 1845 (behoudens de spelling onveranderde herdruk bij J.P. van den Tol, Dordrecht in 1974) zeer nauw met elkaar verbonden en verweven zijn. De Schriftverklaringen kwamen voort en ontwikkelden zich vooral uit de met name met Matthijs Westendorp en diens zwager Steven de Clercq gevoerde correspondentie.

Op grond van de gehele brievencollectie mogen we spreken van een 'waarachtige en lang beproefde vriendschap' (J.H.F. Kohlbrugge), een levenslange hartelijke vriendschap. Naast de briefwisseling waren er de regelmatige persoonlijke ontmoetingen, eerst in Amsterdam en Utrecht, later tijdens het wederzijdse bij elkaar logeren zowel te Rheden als te Elberfeld.

Westendorp heeft zich ingespannen om diverse Duitse publicaties en preken van Kohlbrugge in het Nederlands te vertalen. Een aantal van Westendorps kinderen volgde in Utrecht en later te Elberfeld Kohlbrugge's catechisatieonderwijs. Er was een voortdurend meeleven met elkaars wel en wee, dat voortdurend geplatst werd in het kader van Gods Woord en Zijn leiding. Daarvan leggen de bewaard gebleven brieven een duidelijk en ook nu nog sprekend getuigenis af.

Matthijs Westendorp werd op 15 november 1796 geboren te Amsterdam als de oudste zoon van Gerrit Westendorp (geboren te Amsterdam op 19 januari 1766 en aldaar overleden op 21 november 1821), van beroep makelaar, en Maria Westendorp-ten Cate (geboren te Almelo op 20 maart 1771 en overleden te Haarlem op 4 september 1825). Matthijs had een jongere broer, genaamd Herman Carel (1803-1876).

Matthijs Westendorp was commissionair in effecten te Amsterdam, lid van de firma Westendorp en Co., en trad ook op als bankier en makelaar. Hij zou het vermogen gaan beheren dat Kohlbrugge en zijn kinderen vanwege het vroege overlijden van Kohlbrugge's eerste echtgenote Catharina Louisa Engelbert (1808-1833) verkregen hadden.

Matthijs trad op 1 juni 1820 in het huwelijk met **Maria de Clercq**. Maria werd op 10 augustus 1797 geboren te Amsterdam als dochter van de graanhandelaar Gerrit de Clercq (1773-1817) en Maria de Clercq-de Vos (1771-1822). Haar beide ouders waren afkomstig uit welgestelde Amsterdamse Doopsgezinde families. Maria de Clercq was een zuster van Willem de Clercq, haar ruim 2 jaar oudere broer en van Steven de Clercq.

Hun jongste broer **Stephanus (Steven) de Clercq**, geboren op 23 maart 1805 en overleden op 12 juli 1866, als procuratiehouder bij de firma D. en P. de Clercq in granen, te Amsterdam

Aan de brieven aan **Steven de Clercq** werd reeds een publicatie gewijd. (W.C. Meeuse, Kohlbrugge en Steven de Clercq, een vriendschap op afstand, Zoetermeer 2000.)

Willem de Clercq (geboren op 15 januari 1795 en overleden op 4 februari 1844), aanvankelijk graankoopman te Amsterdam en sinds 1818 hoofd van het familiebedrijf 'S. en P. de Clercq in granen', sinds 1824 secretaris van de Nederlandsche Handel-

Maatschappij, sinds 1831 directeur-secretaris. Erudiet literator en beroemd improvisator.

Via zijn zwager Willem de Clercq kwam Matthijs Westendorp in contact met Isaac da Costa en de kring van de Amsterdamse Reveil, vrienden. Matthijs en Maria Westendorp gingen tot de vaste gasten behoren die de Réunions ten huize van Da Costa op zondagavond bijwoonden. Deze Zondagavonden vormden het werkelijke begin en het hart van het Amsterdamse Réveil. Lange, lange jaren stelde Da Costa iedere Zondagavond zijn huis open voor een ieder die zocht naar opwekking en Bijbeluitleg. Da Costa las een stuk uit de Bijbel, bad en gaf uitleg van het gelezene of wel hij hield een wat langere meditatie. Veel werd er ook gezongen op deze avonden. Er kwam al spoedig een talrijk en zeer gemengd bezoek.

Willem de Clercq tekende in zijn Dagboek in augustus 1830 aan dat zijn zwager Westendorp 'op de goede weg is, want sinds enkele maanden leest hij zijn kinderen voor uit de Bijbel en geeft hij daarbij toelichtingen.'

In de zomer van het volgende jaar 1831 kreeg Willem, die toen nog in Den Haag woonde, op 1 juli bericht uit Amsterdam dat zijn zwager Thijs dankzij de invloed van Da Costa tot bekering was gekomen. Evenals Paulus, is Thijs onmiddellijk - aldus Willem de Clercq - 'met de meeste vrijmoedigheid Christus gaan verkondigen bij verscheidene mensen op de beurs, in hun huizen, ja overal.' Willem de Clercq was daarover zeer verheugd.

Matthijs Westendorp begon ook meteen ernst te maken met de heiliging van de zondag. Het was gebruikelijk dat de doopsgezinde families De Clercq, De Vos, Rahusen, Van Heukelom en Westendorp jaarlijks familiedagen belegden op zondag en dit zou op zondag 13 november weer het geval zijn. Westendorp protesteerde echter in een volgens de Clercq 'krachtige en goede brief tegen de keuze van een zondag, want op die dag moet men zijn tijd anders besteden.' Twee maanden later verklaarde Westendorp zich tegen het noteren van de zondagse koersen van de effecten in het Handelsblad en besloot hij geen zaken meer te doen op zondag.'

In december 1831 had Willem de Clercq, na zijn verhuizing uit 's-Gravenhage sinds 1 november weer in Amsterdam woonachtig, bedankt als lid van de Doopsgezinde Gemeente om vervolgens over te gaan naar de Waalse Gemeente. In oktober 1832 verliet Westendorp met zijn vrouw en kinderen de Doopsgezinde Gemeente om in de Hervormde Gemeente te worden opgenomen. In zijn schrijven van 4 oktober 1832 richtte Westendorp zich tot 'den Eerwaarden Kerkenraad der Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam.' Daarin zette hij uiteen dat hij tot het inzicht was gekomen dat de Doop reeds aan de kinderen der gemeente 'toegediend dient te worden.' Verder deelde hij in deze brief mee:

'Reeds zedert eenen geruimen tijd mogten wij door Gods genade den Heere Jezus Christus leeren kennen als het vleesch geworden Woord, als den Middelaar tusschen God en de menschen. — Wij mogten door het geloof Hem aannemen als onzen Volkomenen Zaligmaker, die als Borg is opgetreden, op zich ladende de straffe die wij verdienden, en door Zijne Offerande éénmaal geschied voldoende aan de regtvaardigheid Godes, in Eeuwigheid heeft volmaakt, dat is Verzoening te weeg gebracht voor degenen die geheiligd worden, diegenen namentlijk, die door Zijnen Geest en Woord in Hem geloven en wedergeboren worden.

Wij hebben de Heilige Schriften zederd langer dagelijks biddende onderzocht en alle de leerstukken der gereformeerde geloofsbelijdenis zijn ons tot waarheid aan het harte geworden, alvorens wij zelfs tot de gedachte kwamen om die te lezen.'

Tenslotte stelde hij vast dat hij en zijn echtgenote 'na rijp overleg en biddend opzien tot God overgaan tot de gereformeerde gemeente.'

Op 13 oktober 1832 werden Matthijs Westendorp en Maria Westendorp-de Clercq als lidmaten der 'gereformeerde gemeente' (Hervormde Kerk) te Amsterdam aangenomen. 'Deze overgang, die verwacht kon worden, veroorzaakt bij de Doopsgezinden minder deining dan de overgang van De Clercq, bijna een jaar tevoren. In november worden de zes kinderen van Thijs en Maria gedoopt.'

Westendorp en zijn echtgenote waren reeds in aanraking met Kohlbrugge gekomen in de kring van de Amsterdamse Réveilvrienden. Kohlbrugge werd aanvankelijk in deze kring als een geestelijk leidsman beschouwd. Ook ten huize van Westendorp vonden samenkomsten van de vrienden plaats. Willem de Clercq tekende in zijn Dagboek op 6 april 1832 aan: 's Avonds bij M. Westendorp met Kohlbrügge, die mij weder goed beviel. Hij is iemand, die alle soorten van geloovigen in ons land goed kent, en wel een overgang tusschen de Bijbelgeloovigen en de bevindelijk geloovigen kan uitmaken. Hij had een belangrijk gesprek over de Opvoeding. De kinderen, moeten niet als onbekeerden, maar als een erfdeel des Heeren behandeld; de beloften liggen op hen. Waar het huis den Heere dient, moeten de kinderen ook in overeenstemming daarmede opgevoed worden ... Over de profetie sprak hij ook nog belangrijk ... Wij waren zeer vereenigd met elkander, doch het werd te laat.'

In maart 1833 verscheen Kohlbrugge's boek *Het lidmaatschap bij de Hervormde Gemeente hier te lande mij willekeurig belet*, hetgeen grote opschudding verwekte, ook in de kring van de Amsterdamse Réveilvrienden. Men besloot, mede op initiatief van Da Costa, een samenkomst te beleggen waarin men om Kohlbrugge te hulp te komen, zou spreken over een eventueel gezamenlijk protest. Matthijs Westendorp bleek hiervoor weinig te voelen blijkens een aantekening in het Dagboek van Willem de Clercq: (= Matthijs) sprak ik op de Beurs; hij was er ontzettend tegen, om ons in deze zaak van Kohlbrügge eenigszins op den voorgrond te stellen. Hij ging zelfs in zijn voorzichtigheid zoo ver, dat hij aanraadde, om toch zooveel mogelijk trachten te ontwijken, dat onze bijeenkomsten vermeerderden.'

Op 3 april kwam een aantal Réveilvrienden samen ten huize van Westendorp. Daar waren behalve Westendorp bijeen: P.B. Bähler, Abr. Capadose, Is. da Costa, Willem de Clercq, Henri Gildemeester, A.M.C. van Hall. H.J. Koenen en H.P. Scholte. Na uitvoerig overleg achtte men het wijs om niet gezamenlijk voor Kohlbrugge op te komen in de vorm van een of ander protest bij de Synode. De bijeenkomst werd met het samen zingen van Psalm 131 en 'een recht hartelijk gebed van Westendorp' - aldus Willem de Clercq - besloten.

Maar ondanks zijn voorzichtige opstelling in dezen zou Westendorp in deze tijd in toenemende mate onder de invloed van Kohlbrugge komen en zich gaan distantiëren van Da Costa. Eenmaal kwam het zelfs tot 'een hevige woordenwisseling' met laatstgenoemde en openlijke kritiek op hem.

Westendorp had Kohlbrugge als zijn eerste en voornaamste geestelijke leidsman aanvaard.

Toelichting door D. van Heyst en W. Aalders.

Deze brieven vormen de eerste bundel brieven die van Dr. Kohlbrugge het licht zag, twee jaar na zijn overlijden. Vooraf gaan enkele brieven aan zijn allernaaste familieleden. Dan volgen honderd brieven aan twee Nederlandse vrienden, geschreven eerst vanuit Utrecht in de tijd dat Kohlbrugge daar als ambteloos burger leefde, vervolgens uit Elberfeld gedurende de eerste jaren van zijn verblijf aldaar.

Deze brieven waren geschreven zijn aan Kohlbrugge's vrienden **Steven de Clercq en Matthijs Westendorp**.

Deze eerste bundel brieven van dr. Kohlbrugge werd in 1911 gevolgd door een tweede verzameling: Briefe von Dr. Theol. H. F. Kohlbrugge an Johannes Wichelhaus, herausgegeben von J.J. Langen, Elberfeld, 1911.

Een derde bundel brieven is in 1935 bij H. Veenman en Zonen te Wageningen verschenen onder de titel: *Door zijn wonden is ons genezing geworden*. Brieven van Dr. H.F. Kohlbrugge uit het Kohlbruggearchief te Utrecht, doorgezien en uitgegeven door Ds. Georg Helbig. Deze Duitse Lutherse predikant van Stralsund bracht in het begin van de dertiger jaren zijn vakantie in Nederland door en was toen de gast van de Utrechtse hoogleraar J.H.F. Kohlbrugge, de oprichter van het Kohlbrugge-archief. Deze stelde ds. Helbig in de gelegenheid om uit de toen al aanwezige brieven van Kohlbrugge een bloemlezing samen te stellen. Op voortreffelijke wijze heeft hij zich van die taak gekweten.

De grote voorraad exemplaren van: *Door Zijn wonden*, die in het magazijn van Veenman in Wageningen lag opgeslagen, door het oorlogsgeweld in de Meidagen van 1940 door brand vernietigd.

Ongeveer gelijktijdig verscheen een Duitse uitgave van deze bloemlezing bij de Furche Verlag in Berlijn onder de titel: *Lasz Dir an meiner Gnade genagen*. In Duitsland heeft dit bundeltje (het was in de jaren van Hitler, de Jodenvervolging en het dreigende oorlogsgevaar!) enorme verspreiding gekregen en grote ingang gevonden.

Tal van brieven van Kohlbrugge's hand zijn opgenomen in: Dr. A. Zahn, *Aus dem Leben eines reformierten Pastors, Barmen*, 1985 (Seite 256279). Evenals die aan Wichelhaus zijn deze brieven van zowel persoonlijke als theologische aard. Ook dr. K. Groot heeft in zijn boek: *Kohlbrugge en Kuyper in hun wederzijds contact*, Baarn 1956, ruimschoots gebruik gemaakt van brieven uit het Kohlbrugge archief.

Behalve de epistels, die in bovenvermelde verzamelingen of boekwerken zijn opgenomen, bevat het Kohlbrugge-archief nog een schat van materiaal aan onuitgegeven brieven. Het is vooral drs. Van Heyst geweest, die zich voor de ordening en completering van deze hoeveelheid brieven sterk heeft ingezet. Hij is het ook geweest, die prof. dr. E.M.Th. de Liagre Biohl, een kleinzoon van Kohlbrugge en zoon van prof. dr. Ed. Bohl, kort voor diens overlijden ertoe heeft bewogen, om de grote verzameling brieven, die hij in zijn bezit had, aan het Kohlbrugge-archief af te staan.

Het is met het bijeen verzamelen van de brieven van Kohlbrugge vaak heel wonderlijk

toegegaan. Zo kwam na het overlijden van een kleindochter van de Utrechtse bankier E.H. Kol door onachtzaamheid en onkunde een groot aantal kostbare brieven van Kohlbrugge aan zijn vriend Kol ergens in de naaste omgeving van Utrecht op een vuilnisbelt terecht. Iemand van de gemeentereiniging, woonachtig te Vreeswijk en geestelijk belangstellend, vond ze daar en besepte onmiddellijk de waarde ervan. Dank zij de doorzettendheid en het speurwerk van drs. Van Heyst is het toen gelukt om deze grote en belangrijke verzameling brieven bijeen te garen en te bergen in het Utrechtse Kohlbrugge-archief. Het nageslacht zal er dankbaar voor zijn!

Hoe betekenisvol de brieven van Kohlbrugge voor de kennis van zijn persoon, leven en prediking is, trad onlangs aan het daglicht op de conferentie van de Vriendenkring in het voorjaar van 1982, toen drs. A. de Reuver, hervormd predikant te Capelle aan de IJssel op grond van de hem ter beschikking staande bundels brieven een referaat hield over de geloofspassiviteit van Kohlbrugge. Dank zij de briefcitaten was het of de Elberfeldse prediker weer tot leven kwam!

September 1982

D. van Heyst.

W. Aalders.

VOORWOORD

Een honderdtal brieven van de Elberfeldsche predikant, wijlen de Theol. Dr. H. F. Kohlbrugge, wordt hier aangeboden, in de hoop, dat zij door zijn vrienden zullen worden opgenomen met dezelfde belangstelling, die aan zijn talrijke andere geschriften te beurt viel. Dat ik met het uitgeven van soortgelijke meer intieme medelingen van de dierbare overledenen de wens van velen tegemoet kom, is mij bekend. Enige woorden ter juiste beoordeling dezer brieven zullen, zo ik hoop, niet overbodig zijn.

Deze brieven kunnen niet naar de gewone maatstaf beoordeeld worden. Men heeft de persoon en de omstandigheden onder welke deze briefwisseling plaats had in het oog te houden.

Kohlbrugge placht te zeggen: "Indien u wat aan mij wilt hebben, dan moet u maar putten." Zo spreekt hij op bladzijde 214 dezer brieven: "Als u bij mij zijt, moet ge u nooit over spraakzaamheid bekommeren; ik vind dat een kwelling. Zien, horen en doen, dat is de zaak; het bespreken komt vanzelf, al naar gelegenheid."

Hij was inderdaad als een put in een waterloos land, gekend van velen, gewaardeerd door weinigen. En toch, wie bij deze put de dorst van de ziel zocht te lessen, die vond zich rijk beloond. De dorstigen bekreunen zich helemaal niet om het uiterlijke van hetgeen, waaruit zij drinken, - zij scheppen, en zijn tevreden, als zij maar water krijgen. Zo deden degenen, die gedurende een tijdperk van volkomen isolement in Holland zijn meest vertrouwde vrienden waren. Zij schepten en schepten, het opwellen van het water was hun genoeg, de vorm was bijzaak.

Wat Kohlbrugge zelf schrijft op bladzij 277: ... *dat hij die preken niet herleest, nadat zij geschreven zijn*, dit moge ook van deze brieven gelden. Met een vlugge pen schreef hij neer, wat in zijn hart opkwam - en nadat het er uit was, riepen hem andere plichten of de op hem aandringende studiën, waarin hij zich nooit genoeg kon verdiepen, en de brief was geen voorwerp van zijn aandacht meer.

Of hij er ooit aan gedacht heeft, dat deze zijn brieven tot zijn nagedachtenis zou uitgegeven worden, betwijfel ik zeer. Maar de wens om ook andere te laten delen in het genot, dat mij deze correspondentie, welke mij twee vrienden welwillend ter hand stelden, verschaft, geeft mij de vrijmoedigheid, om deze brieven in de vorm, zoals zij vóór ons liggen, door de druk te verspreiden. Ik weet het wel, het is vaste spijs, - en de vrienden van Kohlbrugge hebben genoeg aan zijn preken, maar moet ik mij verontschuldigen, waar de liefde dringt, de liefde tot degenen, die de ontslapen vader hebben lief gehad?

Indien de lezer verwacht, dat hij veel nieuws zal vinden over de interessante en vermaarde predikant, dan vergist hij zich. Ik kon niet meer geven, dan ik in deze correspondentie gevonden heb. Vooraf heb ik enige brieven aan leden uit Kohlbrugge's familie geplaatst, om vooral de innige verhouding van de zoon tot zijn moeder, van de kleinzoon tot zijn grootmoeder te doen blijken. Daarop liet ik brieven van twee van zijn vrienden volgen (bladzij 14 enz.). Maar het is opmerkelijk, dat ook deze brieven zeer weinig melding maken over het leven van Kohlbrugge gedurende 1833-1845, toen hij naar Duitsland voor goed vertrok. De vrienden, wier raadsman hij geworden was, stonden voor hem op de voorgrond, zijn eigen leven en welzijn op de achtergrond.

Deze verhouding tot zijn vrienden verandert dadelijk, nu Kohlbrugge naar Duitsland komende, het centrum van een nieuw zich formerende gemeente wordt. Van 1845 af geeft hij bijna in elke brief een schets van het met hem gebeurde, zodat deze brieven voor de kennis van de stichting van zijn gemeente te Elberfeld en van zijn eerste leven in Duitsland een hoogst welkome bijdrage leveren.

Ten slotte nog een opmerking: dat de Bijbelplaatsen door de schrijver veelal naar de Lutherse Bijbelvertaling zijn aangehaald.

DE UITGEVER.

15 December 1876.

BRIEVEN VAN KOHLBRUGGE AAN LEDEN VAN ZIJN FAMILIE.

1. Aan Cato

(Het begin ontbreekt).

... Ik herinner mij een tijd, waarin het mij een genoegen was de heiligste waarheden van de christelijke godsdienst te ondermijnen, te spotten met bekering en levendig geloof, te twifelen aan het bestaan van een God, die over ons allen waakt, en Zijn heilige wetten te vertrappen, terwijl ik mij huichelend in allerlei gruwelijke misdaden dompelde.

De vrije genade Gods heeft mij vergiffenis van zonden geschonken in het bloed van Christus.

Christus heb ik lief. Hij is mijn Heere en mijn God. Mijn keus staat vast. Plechtig heb ik gezworen voor Hem te leven, voor Hem te strijden, voor Hem te lijden, voor Hem te sterven, als het zo zijn moet.

En u ook nog, mijn Cato! Nu ja, Job had ook nog zijn huisvrouw. Maar, wat zeg ik? Je bent er toe gedwongen om die brief te schrijven! Nee, zo ik mij niet bedrieg, heeft God u teveel licht gegeven, dan dat u uit uzelf mij zó iets zou aanraden.

Herinner u die avond toen wij bij Grootmoeder waren, hartelijk geliefde Cato! Uw Oom Kossed Dominé, Fiebig uw Grootmoeder, uw Tante, al waren er vóór, dat ik de aanklacht zou terugnemen; wat heb ik toen gezegd?

In de Naam van de Heere Jezus Christus, die ons door Zijn dierbaar bloed gekocht heeft, sta dit bij mij vast: Indien allen mij verlaten, indien ik boeken, goed, lichaam, leven, eer en vrienden en vriendinnen, u, mijn hartelijk beminde, mijn troost, mijn enigste troost, naast God mij overgebleven, verliezen moet, - dan nog sta ik in de kracht van mijn God, en tart de duivel, hij moge werken in wie hij wil.

Als de Gouverneur mij bij zich laat komen, en van mij eist dat ik herroep, niets zal mij van Christus scheiden; hij werpe mij in de boeien, als hij kan. - Eist de koning het, ik zal mijn Hemelse Koning bidden om geloofskracht, men drijve mij dan uit dit ellendige leven in het eeuwige leven; zoveel te eerder ben ik bij mijn God!

Heren en vorsten zullen wij blijven over zonde, dood, duivel en al dingen, - laat komen, wat er wil. Christus is onze Heere en onze Koning, wij zijn Zijne onderdanen, wij zijn gekochten door Zijn bloed. - O, graag wierp de duivel Christus van de troon af, maar dat kan hij niet; stuiptrekken zal hij in de hel, - maar over ons triomferen! - dat nooit. De kop zullen wij hem verpletteren, al zou hij ons het lichaam braden, ons brengen op schavot en brandstapel, - laat de beul ons hangen, en alle grote hanzen mondchristenen die de Heere Jezus in Zijn leden kwellen, plagen en martelen, alle huichelaars en geheel het helse rot er om lachen! Hierna zal het anders zijn; dan lachen wij, en lachen nu al vrolijk in onze God, omdat wij waardig worden geacht om Zijns Naams wil gelasterd, gehaat, vervolgd en voor stijfkop, dweper en wat dies al meer zij, gescholden te worden. Dominé Oom, Jufvrouw Bok en alle Academies bij elkaar, ja, de gehele wereld hebben bij mij geen autoriteit.

Zeker de klacht heeft zijn werking gedaan, - dat is: als het Woord Gods levendig wordt, als het wordt opgewekt, en men de verdoemelijke eigengerechtigheid, eigen wil en wijsheid dezer eeuw ter neder slaat, en, in de kracht Gods, Christus, het Evangelie predikt en de zondaar in het hart grijpt, en de grote hanzen en heren met

zwarte rokken, of dames, fraai versierd en gepluimd, de waarheid zegt, in Gods Naam, uit liefde voor hun eeuwig heil, ... dan staan duivel en wereld, consistorie en prelaten op, maken oproer en geweld in het rijk Gods en hitsen alles samen op om ons aan het kruis te brengen. Ziedaar de werking van de klacht, en van hetgeen God mij bevolen heeft te prediken!

Nu zou ik komen en zeggen: welaan, gij hardnekkig volk, onbesneden van harte en oren, u hebt oproer gemaakt om de waarheid, het is zó niet gemeend; geef mij die waarheid maar weer terug? - Ja, dan was de duivel tevreden. Maar ééns voor al, liever worge mij de beul, dan die draak! Het lichaam kan hij krijgen, maar wee hem! uit elk lid, dat hij verscheurt, komt een nieuwe strijder voort. Op het bloed van de martelaren is de kerk gepland. Welaan het mijne er bij, als het niet anders kan.

Het kan de stem van God zijn, dat het grootste gedeelte van de gemeente mij terug wil hebben, - Ja, dat is het, die stem roept en schreeuwt tot Christus, de Koning van Zijn kerk. Daarom breekt die stem overal uit, maar de duivel en het Consistorie smoren die stem. Laat de duivel zich buigen, en de nek krommen, ik niet, opdat God mij niet sla, - Christus kromt zich niet voor de hel.

Ik moet hier ophouden, om de brief nog weg te krijgen. Vraagt iemand om een gegronde reden, dan is het deze, dat zij in dit geval blind zijn. God sterke ons, geliefde Cato; morgen ontvangt u weer een brief van mij. U kunt deze gerust laten lezen, aan wie u wilt.

De groetenis aan uw waarde en zeer geachte betrekkingen.

Uw u altijd getrouwe en hartelijk liefhebbende

FRITS.

Utrecht, Vrijdag ten 12 ure. Febr. 28.

2. Mejufv. de Wed. H. G. Kohlbrugge in de Raamskooi te Amsterdam

Hartelijk geliefde Moeder, Grootmoeder en zuster Naatje!

Dat de mogendheden van de alleen sterke en ons hartversterkende God en Zaligmaker van Zijn volk u omgeven is de wens van mijn ziel. ...

Ik verblijd er mij over, dat Naatje aan de betere hand is; dat haar knecht weggaat, is treffend. De Heere Jezus neme die brave jongeling bij de hand en geleide hem; voor haar zal het een weg zijn, om zich uit de rompslomp te begeven, waarin zij thans is. Want de huishuur kan toch niet verdiend worden. God geneze u, lieve Moeder, en Hij neme uw hoest weg, - en Hij sterke u, geliefde Grootmoeder, en bevestigte u door Zijn genade, die machtig is te doen tegen al ongelovigheid van ons harde hart. De Heere is goed en vriendelijk barmhartig en genadig. Hij laat in eeuwigheid niet varen de werken van Zijn handen. Wat zal het een gejuich geven, als wij bij de Heere zullen zijn in Zijn Paradijs! Laat ons daarop zien, dan wordt ons wenen veranderd in lachen; dan wordt ons hart gesterkt, en wij mogen ons aan Hem overgeven, die gezegd heeft: *Ik zal u niet begeven, ik zal u niet verlaten; Mijn oog zal op u zijn. mijn genade zal van u niet wijken.* Jesaja, 54. -

Ik heb een week van nieuwe beproeving gehad. ons jongste kind heeft de gevaarlijke zinkingziekte, die veel kinderen hier krijgen, gehad en waaraan, zo ik hoor, er al 40 gestorven zijn. Ik heb er twee nachten bij laten waken; het was hart brekende om het kind te horen klagen; als een oud mens steunde het en moest adem door de neus halen. Nu is het gevaar geweken. Mijn lieve Cato wordt weer minder; eergisteren en gisteren heeft zij opnieuw de koorts gekregen. Zij is nu zeer zwak. Ja, bijna uitgeteerd.

Gelukkig heeft zij heden geen koorts gehad. Tussenbeide breekt mij het hart te meer daar ik al aandoeningen voor haar die te verbergen. De dokter geeft haar opnieuw op.

Over het algemeen hebben wij het samen heerlijk, en mogen veel met elkaar bidden en over de gadeloze liefde van onze Heere samen praten, en zo tracht ik haar en zij mij op te beuren. Tussenbeide wenen wij beide, God moge ons toch nog bij elkaar laten, - en dan bidden wij weer, dat, zo dit van de Heere raad niet is, Hij ons van elkaar losmake. Ik word machtig van de Heere gesterkt en kan het gemakkelijk in Zijn kracht dragen, zo maar niemand mij komt beklagen, dan word ik wat zenuwachtig. Anders ben ik zeer gezond, eet goed en drink een goed glas wijn. Aanhoudend bepaalt mij de Heere bij Zijn volzaligheid en algenoegzaamheid, en ik heb ogenblikken, waarin ik meer in de Hemel ben met mijn gedachten en mijn hart -, dan in de ziekekamer. -

En hier ook moet ik weer eindigen. Want ik heb niet veel tijd.

Maandag, de 7^e dezer heb ik alle vromen, die ik hier maar kende, in een huis bij elkaar laten komen, en toen een lange toespraak voor hen gehouden, naar aanleiding van Psalm 45. Daarop heb ik voor hen gebeden, en hebben wij gezongen. Wij waren bijna 80 in getal. Die samenkomst is zeer gezegend geweest, vooral voor mezelf.

Nu de Algenoegzame en Volzalige zij met u

Groet de vrienden hartelijk van uw op de Heere wachtende zoon

Utrecht, 13 Jan. 1823

FRITS.

Kohlbrugge's echtgenote Catharina Louise Engelbert stierf de 12^e februari 1889 te Utrecht.

3. Aan zijn grootmoeder.

Hartelijk geliefde Grootmoeder!

Het was mij zeer smartelijk, van de Heere Kraijenbelt te vernemen, dat mijn lieve moeder ongesteld was, en dat u zeer begerig was, dat ik eens overkwam. Ik hoop, dat moeder weer hersteld moge zijn, en anders, zo het erger met de ziekte mocht geworden zijn laat Nicolaas het mij dan per omgaande schrijven. Wij zijn al zeer welvarende, uitgenomen dat ik nu en dan, zoals heden, veel aan hoofdpijn lijd, veroorzaakt door een soort van reumatiek of koude in het hoofd. -

Nu moet ik u toch wat schrijven, geliefde Grootmoeder! namelijk, dat u uw zonden vergeven zijn in de Naam van Jezus Christus de Zone Gods en dat dezelve afgewassen zijn, ja, dat u afgewassen zijt, in dat overdierbare bloed van het Lam Gods, dat de zonden van de wereld heeft gedragen, indien u van harte gelooft. Ziet u kunt, het tijdperk van het leven dat de mens gezet is in aanmerking genomen, niet lang meer hier zijn, en staat haast geopenbaard te worden voor de rechterstoel van Jezus Christus, - ik zeg, van Jezus Christus, en Hij leeft; Hij is dood geweest, en ziet Hij leeft, en draagt de sleutelen van de hel en van de dood, en Hij kan volkomen zalig maken, en maakt volkomen zalig allen, die door Hem tot God gaan. En Hij helpt de armen en ellendigen heerlijk. Hij richt de gebogenen op, Hij is nabij de verbrokenen van harte, de verslagenen van geest en versmaadt ze niet, die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, maar spreekt ze zalig, en belooft hun verzadiging; en het gekrookte riet verbreekt Hij niet, en de glimmende vlaswiek zal Hij niet uitblussen. Zijn Naam moet eeuwige eer ontvangen! Hij hoort het gebed. En het zuchten van de ziel om Zijn genade, om licht, om vrede bij God, om het eeuwige leven te mogen hebben in Hem, verstaat Hij van verre.

De Vader heeft de Zoon lief, en heeft alles in Zijn hand gegeven; die in de Zoon, gelooft, heeft het eeuwige leven. En gelijk Mozes in de woestijn een slang verhoogd heeft, zo moest ook de Zoon van de mensen verhoogd worden, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. En God heeft Zijn Zoon niet gezonden in de wereld, opdat Hij de wereld oordele, maar opdat de wereld (dat is allen, wie het er om te doen is, dat God de eer krijege, al gingen zij ook zelf er ook te gronde, of al die God rechtvaardige en zichzelf veroordelen) door Hem behouden zij. O, waarin zal ik mij meer verblijden, dan daarin, dat ik nog vóór uw verscheiden van hier de goede belijdenis van u mag horen.

Ik weet, in wie ik geloofd heb! Mijn Vriend is mijne en ik ben de Zijne! Daarom gelijk het mijn gedurige zucht en bede tot God is, dat gij, mijn lieve Grootmoeder, in waarheid naar Zijn heil moogt begerig zijn, en dat u op uw bed niet moogt ophouden met Hem, de levende God, te worstelen, totdat Hij ook in u zijn ontferming in Christus Jezus verheerlijke, - zo schrijf ik u deze, om u daartoe nog meer op te wekken, dat u aanhoudt en niet aflat met al verzuchtingen tot de Heere te roepen, en uit het diepste van de harten en in al erkentenis en gevoel uwer volslagen ellende tot Hem te zuchten, dat Hij ook u, ook u Zijn heil doe zien.

En dat u uzelf Hem de almachtige Erbarmer, voorlegt, zoals u zijt, zó ellendig, zó diep ellendig, zó vervreemd van Hem als u zijt, met al wat daartegen opkomt, en tot Hem zucht: Heere, indien u wilt, zo kunt u mij wèl helpen! U alleen is de eer! U alleen zijt rechtvaardig! U alleen zijt heilig! ik ben het minste bewijs uwer liefde, waarmee u Uw volk, dat Uw Naam prijst, van eeuwigheid tot eeuwigheid in Christus Jezus, uw beminden Zoon, liefhebt, onwaardig, en heb de verdoemenis verdiend. Maar och, grote Ontfermer! daarin maakt Gij Uw Naam heerlijk, dat u tollenaars en zondaars doet ingaan in het Koninkrijk van de Hemelen! Zie hier ben ik! Doe U met mij naar Uw welbehagen! Maak Gij mij, zoals U wilt, dat ik zijn zal, opdat ik uw gerechtigheid roeme, de Uwe alleen, en dat ik uw eeuwige liefde en vrije genade in Christus Jezus over arme en ellendige zondaren prijze. In de Naam Uws lieven Zoons wees mij genadig, en geef mij uw Heilige Geest! Zend in mijn hart de Geest des geloofs, de Geest Uws Zoons, opdat ook ik met al vrijmoedigheid *Amen* zeggen moge op het getuigenis, dat u van uw Zoon getuigt, in wie al Uw welbehagen is, en Die gezegd heeft dat Hij is gekomen om te zoeken en zalig te maken, wat verloren was.

Zie, geliefde Grootmoeder! Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen, en wie tot God komt, moet geloven, dat Hij is, en een Beloner dergenen, die Hem zoeken. En is het, zegt de Heere, dat gij, die boos zijt, uw kinderen goede gaven weet te geven, hoeveel te meer zal uw Vader, die in de Hemelen is, de Heilige Geest geven degenen, die Hem bidden. En God bevestigt zijn liefde jegens ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wij nog zondaars waren. Veelmeer dan, zijnde nu gerechtvaardigd door zijn bloed, zullen wij door Hem behouden worden van de toorn. Want indien wij, vijanden zijnde, met God verzoend zijn door de dood zijns Zo ons, veelmeer zullen wij, verzoend zijnde, behouden worden in zijn leven. Zie, Christus, van de doden opgewekt zijnde, sterft niet meer, maar leeft tot in eeuwigheid, en is zó allen, die in Hem geldoven, een oorzaak van eeuwige zaligheid geworden. En Hij, de waarachtige getuige, liegt niet, en het berouwt de Allerhoogsteniet, als Hij spreekt: Wie tot Mij komt, zal ik geenszins uitwerpen, - en: wie in de Zoon gelooft, stromen van de levende waters zullen uit zijn buik vloeien. En: nademaal de kinderen vlees en bloed hebben, is Hij derzelve ook helelijk deelachtig geworden, heeft Flij ook vlees en bloed met hen gehad, werd met hen en voor hen waarachtig mens opdat Hij door de dood teniet deed dien, die het geweld van de dood had, dat is de duivel, en opdat Hij zo diegenen verlost, die door hun gehele leven met vreze van de do ods knechtelijk

bevangen waren. Daarmee dat Christus is opgestaan uit de doden, is plechtig verklaard geworden, dat Hij voor allen, die door Hem tot God gaan de dood die zij eeuwig hadden moeten ondergaan, gesmaakt heeft. En dat Hij nu leeft daarin is Hij het eeuwige leven al degenen, die, niets dan dood en verderf in zich en om zich heen ziende, op Hem alleen betrouwen, en Hem verwachten en in Zijn Naam dood en hel trotseren.... Lieve Grootmoeder! in ons is geen heil. En niets, niets kan ik u toebrengen om u een ogenblik ware vreugde en vrede in en bij God te doen toekomen. En niemand kan wat nemen, tenzij het hem van boven gegeven is. Maar dat weet ik: God leeft, de God en Vader van onze Heere Jezus Christus heeft daar lust in, dat men Hem rechtvaardigt, zichzelf veroordellende en verootmoedigende; dat men op Hem pleit en zich aan Hem overgeeft, zoals men is; steunende op die enige offerande van Jezus Christus, de Zone Gods waardoor de wet volkomen vervuld is, deszelfs eis en vloek voldaan en gedragen zijn de macht van de duivel vermorseld is, de dood en hel teniet gedaan zijn en het leven en de onverderfelijkheid zijn aan het licht gebracht. God de Heere leeft Hij is de Enige, een enig en eeuwig Heiland, en een God van volkomen Zaligheid, en wie bij Hem aanhoudt om de genade van Jezus Christus zal dezelve zekerlijk deelachtig worden. God zal Zijn lieven Zoon in hem openbaren, en hij zal verzegeld worden met de Geest van de belofte van de aanneming tot kinderen en hij zal zich verblijden in de God Amen, Wiens beloften en toezeggingen in Christus Jezus Ja, en Amen zijn tot Zijn heerlijkheid. En dit is het woord van de Heere tot al bekommerden in Sion (Jesaja, 54): Want wèl zullen bergen wijken en heuvelen wankelen, maar mijn genade zal van u niet wijken, en het verbond mijns vredes zal niet wankelen in eeuwigheid, spreekt de Heere, uw Ontfermer. - Grijpt daarom vrijmoedig van de Heere sterkte aan, met Hem vrede, ja, vrede met Hem makende, opdat u zo in uw grijzigheid, ver nieuwd in Christus, als een vrolijke maagd en ene van Hem van al eeuwigheid beminde Bruid, belijdende de Naam uws Bruidegoms en Mans tegen de dood en zijn angsten, tegen al beschuldigingen van de duivel en alle aanklachten van de zonden, en vrolijk in uw laatste uur moogt zingen: Gij Heere, hebt mij verlost!

Al moet u er dan ook stamelend en met een gebroken hart bij zuchten: "Heere Jezus, die zonde, duivel, dood, leven en genade in Uw hand hebt, erbarm U mijner!"

De Heere, die machtig is, naar zijn sterkte en naar de wonderen van Zijn genade, Zijn Naam groot te maken, grijpe u daartoe zo zelf aan, dat u Hem niet Zult kunnen loslaten, al was al moed verloren, om u aan Hem, de Onzichtbare, vast te houden, als Hem ziende.

Onze hartelijke groeten van mijn lieve Urseline en Stinette en Truitje. Dag, lieve Grootmoeder.

Dag, lieve Moeder, God geve u beterschap. Dag Nicolaas. Wacht toch geduldig, en zoek de Heere, zo zal Hij u wèl geven, wat ook voor dit leven goed voor u wezen zal.

Uw liefhebbende

FRITS

Utrecht, 24 Oct.
1835.

4. Aan zijn moeder

In een andere brief van 17e April 1830 schrijft Kohlbrugge o. a. aan Zijn moeder.

Ook ik juich er in, en loof en prijs de Heere, mijn God, dat ik niet in weelde maar in tegenspoed en veel droefenissen ben opgebracht, en vooral voor alles, wat er vergezeld ging met de dood van onze dierbare vader en wat daar vóór plaats had. Waarlijk, was het anders, ik had de Heere waarschijnlijk nooit leren kennen, en was een leugenprofeet en Baälpriester en zielenverleider geworden, gelijk er tegenwoordig bij hopen worden gevonden. Alles, wat de Heere God met ons doet, is heerlijkheid, wijsheid en majesteit, al zien wij het zo ogenblikkelijk niet in - wij zien het daarna. Als de Heere ons aardse ellende beschikt, zo is het opdat wij onze geestelijke ellende, ons diep bederf en onze doem waardigheid zullen erkennen.

II. UITTREKSELS UIT BRIEVEN VAN Dr. H. F. KOHLBRUGGE

AAN ZIJN VRIENDEN

1.

Utrecht, 12 Februari 1833.

Veel geliefden in de Heere Jezus Christus,

de eerste en de laatste die de sleutelen draagt van hel en dood die 's duivels macht verbroken heeft, die de dood heeft teniet gedaan, die ons leven is, die de armen van geest het Koninkrijk van de Hemelen geeft, die Zijn klein kuddeke doorvoert als een getrouwe Herder, onze Kracht, onze Gerechtigheid.

Mijn dierbare en getrouwe Catharina, die steeds bekommerde en zichzelf altijd onwaardig achtende, die nederige dienstmaagd van onze lieve en getrouwe Heiland, is heden, de 12^e dezer, van de morgens ten drie uur met blijdschap en verheuging ingegaan in het paleis onzes Heeren en Konings, in het paradijs van onze God. Ik heb met haar gestreden, ben met haar in duisternis van de schaduw van de dood geweest, en heb met haar mogen juichen; ik ben met haar tot aan de poorten van de hemel geweest, en, toen zij was ingegaan, heb ik de Heere geloofd over Zijn ontferming en getrouwheid! - Dat wij ons samen verblijden in de Heere, die ons gemaakt heeft; Hij heeft een welbehagen aan Zijn volk. (Psalm 149.)

Gedenkt van mijn in uw gebeden, opdat de almachtige kracht onzes Heeren mij verder sterke, vooral op de dag, als haar dierbaar overschot ten grave daalt, welke is maandag 18^e dezer.

Zij heeft haar kinderkens gezegend met dierbare zegeningen.

De Heere make ons klein, en Hij zal ons verheffen en heerlijk maken.

Hij houden Zijn krachtige hand op de mond van mijn vlees en bloed, dat nu stil is, en dan weer hevig uitbarsten wil.

Wie in de Zoon gelooft zal leven al ware hij ook gestorven. Hij, Christus, sterft niet.

De Algenoegzame en Volzalige zij met u en de uwen.

2.

7 Maart 1833.

Beste Vriend!

Van de heer M. heb ik voor enige tijd een brief ontvangen. Ik heb er hem niet op geantwoord. Het is het onze niet om te treden in het ambt van de Heiligen Geest, anders zou het genoeg zijn M. oplettend te maken op het tweede vers van Psalm 65, zoals wij hetzelfde achter de gereformeerde Kerkboeken in rijm hebben.

Een stroom van ongerechtigheden

Had de overhand op mij:

Maar ons weerspannig overtreden

Verzoent en zuivert GJJ.

Welzalig, die u hebt verkoren,

Dien Ge uit al het aards gedruis

Doet nadren en Uw heilstem horen

Ja, wonen in Uw buis.

*Daar zal ons het goede van Uw woning
Verzaden reis op reis, 1)
En het heilig deel o grote Koning!
Van Uw geducht paleis.*

(Dit reis op reis hebben de berijmers toch zeker gesteld, omdat zij de plaats niet ander, dan tot dit leven in betrekking hebben gesteld.)

Alles klaagt over donkere tijden en over verval in de kerk. En men roept: o! mochten er eens weer mannen opstaan, zoals in vorige dagen. En intussen, als het op No. 1 aankomt, dan wil niemand sterven: opdat Christus leve, niemand valle voor vrije genade. Och, of wij mensen het eens recht beseften, wat het is van onder zijn God weg te hoereren en niet te achten op de vermaning van de Apostel: *Jaagt de heiligmaking na, zonder welke niemand God zien zal. Zijn wij wèl anders dan hoeren en boeleerders, die gedurig aan Christus willen ontstelen zijn sieraad om er ons wèl aangenaam ook te maken bij de wet? En is er wèl gruwelijker goddeloosheid, om zó zijn eerstgeboorterecht te verkopen voor bonen en linzen?*

De korte beschrijving van uw bevinding was mij zeer aangenaam. Het is een heerlijke belofte, dat Heere Zelf al Zijn kinderen leert, en dat niemand tot zijn broeder behoeft te zeggen: *Ken de Heere, maar dat wij Hem al kennen zullen, beide klein en groot.*

Het gaat mij als u, en dikwerf denk ik aan die zoete woorden:

*Vraagt u naar heiligheid? Ik weet gewis,
Dat niemand in waarheid heilig is,
Dan een arme zondaar, die in de wonden
Van zijn Heiland heeft gevonden
Genade en vree.*

Ik heb het goed *en* heerlijk met mijn lieve, en zo uitnemend begenadigde U., en wij eten samen ons brood in eenvoudigheid en blijdschap van de harten.

O, lieve Broeder, laat ons de Heere loven en Psalmzingen in ons hart. Want waarlijk, Hij is Israël goed, en nabij de oprechte van hart. Welk een troostrijk woord is het toch, dat wij vinden Psalm 32: 1: Welgelukzalig is hij, in wiens hart geen bedrog is. Dat is, die niets achterhoudt, niet liegt, geen bedekselen van de schande zoekt, om de misdaad van Zijn ongerechtigheid te vergoelijken, te verzwijgen, te remediëren, maar die tot de Heere gaat, Wiens gerechtigheid geopenbaard wordt in het Evangelie uit het geloof tot het geloof, en zijn hart voor Hem uitstortende, zichzelf aanklaagt en veroordeelt, Gode gelijk geeft, Zijn Wet als goed en heilig erkent, en belijdenis doet van zijn overtredingen, en gelooft in de Naam van Jezus Christus, in God, Die de goddelozen rechtvaardigt uit het geloof alléén zonder de werken van de wet.

En zie hierbij nu eens het 22ste Artikel van de Belijdenis des geloofs en dan Handel. 15 en het 14e Hoofdst. van de profeet Hoséa en Zach. 6: 13 en Deut. 26: 1-11 en Jozua 24; waarvan de sleutel vers 27. Vergl. Psalm 118: 22 en Rom. 2: 11; Cap. 3: 9-19; vergel. Luk. 11: 34 en 35.

Dat is het, wat Jozua zegt: Opdat gij tegen de Heere uw God niet liegt; waar Christus komt wordt een iegelijks werk openbaar, als niet in God gedaan, en daar wordt geen geloof gevonden, maar alles ergert zich aan Hem. Zo zoekt en zaligt Hij dan, wat verloren was.

Heb het goed met uw echtgenote en kinderen in de Heere. Nog gedurig herinner ik mij de heerlijkheid die God Almachtig onder u openbaarde, toen Hij uw W. tot zich nam. De Heere beschaamt de hoop van de ellendigen niet, Hij richt ze op uit het stof. Maar te schande moeten worden, die op paarden rijden, en op de hoogten offeren. De

genade van onze Heere Jezus Christus zij met u. Het moet al welgaan, die Sion beminnen, en van de rechtvaardige zal gepredikt worden, dat zij het goed hebben, en, dat de Heere de trouwe bewaart tot in het duizendste geslacht.

KOHLBRUGGE

3.

Nijmegen, 30 Maart 1835.

Veelgeliefde Vriend en dierbare Broeder in Christus Jezus onze Heer!

... De brief, voor enige tijd van u ontvangen aangaande de gezondheidstoestand uwer geliefde, schokte mij maar met u verzuchtende tot de Heere, de Almachtige, zag ik u in Christus met uw gade, en werd getroost en verheugd door uw geloof en hoop op de levende God, de God Amen, de trouwe Heiland! En zo ben ik ook omtrent u bemoedigd gebleven. Gisteren avond las onze gel. B. ons een brief voor van uw hand; wij werden vervuld met droefheid, en nochtans verkwikt, gevoelende uit uw geloof en hoop op de Heere, hoe de macht van de Christus u als een liefelijke loverhut overdekt; echter was onze bekommring nog meer dan de uwe over u.

Welk een blijdschap in Christus hebt u ons ook gedeeld door de tijding, heden morgen van u ontvangen. Wij hebben met u de Heere geloofd, dat Hij alleen God is, en dat Zijn goedertierenheid is tot in eeuwigheid. De Heere zal doen naar Zijn trouw. Welk een genade, welk een heerlijkheid is ons geschonken in Christus. De Heere zegene u, gelijk Hij u gezegend heeft. In al onze benauwdheden is Hij met ons benauwd. Hij handelt heel wonderbaarlijk met ons, en beschaamt ons allergeodertierendst met Zijn macht, goedheid en hulp. Hij die hemel en aarde gemaakt heeft Hij, die de baarmoeder breekt, en zelf baart, en die Zijn kracht verheerlijkt in onze zwakheid. Die de ellendigen heerlijk helpt, Heere is Zijn Naam. Deze is onze God en de God onzes zaads tot in eeuwigheid. Hij slaat, Hij geneest. Hij is met u en uw gade en met ons, die u hartelijk liefhebben, gelijk u ons liefhebt in Hem.

KOHLBRUGGE

4.

Utrecht, 4 Juni
1835.

Veelgeliefde Vriend en Broeder in onze eeuwig gezegenden Heere en Heiland!

Sedert Zaterdag is hier alles gedrukt in mijn huis; mijn lieve U. zeer ongesteld geworden zijnde, ten gevolge van haar te ijverig werken in het huishoudelijke nog is zij zeer slap, maar bij mij op de kanapé liggende; overigens toch welgemoed in de Heere. Zij zeide mij gisteren, dat de wetten, die de Heere in de harten van Zijn volk schrijft, en de gehoorzaamheid des geloofs een en hetzelfde is, en dat onze gelukzaligheid bestond in de Heere te loven. Want dat alles op dit één uitkwam. Hij heeft alles wèl gemaakt. Ook ik ben zeer vrolijk in de Heere alleen, en mag gedurig het hoofd opheffen. Want heerlijk is Zijn Naam en rechtvaardig en recht zijn al Zijn wegen. En, o, een getrouwe God is Hij, die nooit beschaamd laat worden, allen, die op Hem vertrouwen, en Hij leeft, Hij leeft, en de ellendigen helpt Hij heerlijk. Intussen

één onuitsprekelijke smart en grievende droefheid heeft mijn ziel tevens zó ingenomen, dat zij mij in mijn slaap zelfs niet begeeft, sedert ik van alles nauwkeurig onderricht ben, wat er in Pruisen met de Agenden omgaat, en hoe dezelve ook in Elberfeld aangenomen zijn en door de Krummachers 'fgelezen worden. Echter de Heere regeert, en Hij ontfermt zich over Zijn Sion, en laat het meer en meer openbaar worden, dat vlees, vlees is, en Hij alleen God, die mij tevens ook in dit smartelijke bevestigd heeft, dat ik in Zijn Naam gesproken heb, toen ik die van Elberfeld en het Wupperthal, die hun hoogten ... bij Christus wilden behouden, heb moeten aankondigen, wat nu geschied is.

Van achteren zien wij de goedheid en trouw van alle leidingen Gods. Want had men mij te Elberfeld tot het predikambt verder toegelaten, ik geloof, dat ik er nu het leven bij zou hebben ingeschoten. De *kleine Agende* is aangenomen de grote moet weldra volgen. Gelukkig hij, die God de Heere zo aan Zich gebonden heeft, dat hij wèl bij Hem blijven moet, al verlate hem ook wat Hem verlate.

O, geliefde Broeder, prijzen wij de Naam van de Heere, Hij heeft zich van ons ontfermd, prijzen wij Hem, dat Hij ons bij de hand heeft gevat, dat Hij ons leidt naar Zijn heerlijke raad, en dat Hij ons zodanig in de woestijn gelokt heeft en lokt, dat het ons moet walgen van al die boelen, waarmee wij eens zelf boeleerden.

Wat is de Heere toch een ijverig God, wat is Hij toch een trouwe Man voor Zijn bruid, welk een ontfermend Vader over Zijn kinderen! De Heere zegene u, en behoede u, Hij late Zijn aangezicht over ons lichten, en zij ons en de onzen genadig! ...

Uw trouwe Broeder,
KOHLEBRUGGE.

5.

Utrecht Maandag 7 Juli 35.

Geliefde Broeder en Zuster!

... De ziekte van mijn vrouw is haar in veel opzichten ten goede geweest, haar gezondheid is er meer door bevorderd dan achteruitgezet, en al wat er bij heeft plaats gehad, heeft de band, waarmee de Heere ons verbonden heeft, zo het kon, nog inniger gemaakt. De Heere is goed en trouw en wijs en genadig, en Zijn wegen zijn rechte wegen; wat heeft Hij tedere ingewanden; wat een wondervolle vrede hebben wij bij Hem, wat laat Hij ons al in Zijn hart lezen; hoe lankmoedig en geduldig draagt Hij ons, hoe liefelijk weidt Hij ons, die goede Herder. Waar is een God gelijk Hij, Jehovah de Wezenaar: en wij hebben gemeenschap met de Vader en de Zoon, en daaraan weten wij dat wij in Hem blijven en Hij in ons, dat Hij ons Zijn Geest gegeven heeft, en het is die Geest, die voor ons bidt of ons voorbidt, en, die de harten doorzoekt, weet alzo, welke de mening van de Geest is, weet wat wij graag tot God zou willen zeggen, hoe wij Hem zou willen noemen, hoe wij Hem onze ellendigheid zou willen klagen, hoe wij Zijn liefde, Zijn heil, Zijn verlossing zou willen prijzen; hoe wij het: *Abba, Vader*, en het *Amen* zouden wensen uit te drukken of uit te schreeuwen in de geest, (tussen al het drukkende gewicht door van ijdelheid, zwakheid, zonde en lijden daarover).

Geliefden! de Heere is onze Lof, ons Psalmgezag, onze Vrede, onze Verwachting, onze Sterkte; een God van volkomen zaligheid is Hij, een Uithelper uit nood en dood. Hij geeft genade en eer. Het licht is voor de rechtvaardige gezaaid, en blijdschap voor de oprechte van harte. Houdt het daarvoor, dat gij, (wat ach en wee daartegen opkome) van de zonde dood zijt; houdt het daarvoor, wat duizenden "nee's" en "ik zie

het niet" er tegen ingebracht worden, dat u voorzeker en waarlijk Gode levende zijt in Christus Jezus, onze Heere. Hij is het Leven, ons Leven. Wij zijn gestorven, en ons leven is verborgen met Christus in God; wanneer dan Christus, die ons leven is, geopenbaard zal worden, zullen wij met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid. Zet dan uw zinnen, uw hart en uw gedachten op de dingen, die boven zijn, niet die beneden zijn, en doet of laat verstorven zijn uw leden, die op aarde zijn. Jezus Christus, onze Heere, is onze Priester en Koning; Hij is ook ons priesterlijk en Koninklijke kleet: trekken wij Hem aan als echte Prinsen en Koningskinderen, heden, morgen en overmorgen, wat er ook tegen optrede: de Rechtvaardige zal door het geloof leven.

F. KOHLBRUGGE.

P. S. Fil. 3: 3. Wij zijn de besnijdenis, wij die God in Geest dienen, en ons beroemen in Christus Jezus, en niet in vlees vertrouwendende zijn.

6.

Veelgeliefde Vrienden!

Dat het U heeft getroffen, wat er hier al voorgevallen is in de vorige week kan ik nagaan; het heeft veler verontwaardiging opgewekt, en hoewel er gisteren alle maatregelen van goede policie genomen zijn, weet ik evenwel, dat 4 mensen (vrome zegt men) uit Rhenen van de Voorstraat langs de twee nieuwe Grachten tot aan de Witte Vrouwenpoort door honderden van het gemeen zijn nagelopen en uitgejouwd, maar in het wachthuis de toevlucht genomen hebbende, zijn ze door militairen ontzet, en gsauveerd buiten de poort geleid. Niemand heeft echter die vier mensen enig leed aan het lichaam kunnen doen; het gemeen bleef steeds een paar schreden van hen af.

Sedert u L. gesproken hebt, is hij nog niet weer bij ons geweest; op oudejaarsavond is er veel op zijn gezelschap omgegaan: L. heeft in zijn gebed beleden, dat zij al zo gezondigd hadden, daar zij, met de afgescheidenen toch één volk zijnde, zolang over woorden of bijzaken in twist en verdeeldheid hadden geleefd. Zij hebben zich al verblijd over die éénswording; gisteren was één hunner bij mij.

Ik vroeg hem, of mijn preek over Rom. 7 niet oorzaak van al die twist was geweest. Hij zei, ja. Daarop vroeg ik of de afgescheidenen hun dan verklaard hadden, dat zij het met hen over die preek éénswording waren geworden. Antwoord nee.

Ik vroeg, waarop die éénswording, en wat zij op de oudejaarsavond ondervonden hadden, dan berustte; hierop kon hij niet antwoorden dan: het moest toch van God wezen; waarop ik hem gezegd heb dat zij al samen met de preek tot de afgescheidenen zou gaan, en hun overeenstemming vragen, en dat zij, die niet krijsende, de preek moesten aan stukken scheuren, en zó die steen van de aanstoots uit hun midden werpen, aangezien hij zelf gevoelde, dat hun éénswording van God was, en met die preek niet kon blijven bestaan. Maar dat zij Hebréeën 6: 4 - 8 niet zou kunnen aan stukken scheuren.

Welk een heerlijke tijd beleven wij, al wordt mijn hart er ook onder verscheurd en mijn hoofd dikwijls neergedrukt, zo juich ik toch in mijn God, dat Hij alles zó openbaar laat worden, en verder zal openbaar laten worden, en dat Hij Zijn woord waarheid maakt: u zult van al verworpen worden om Mijns Naams wille, maar wie volhardt tot aan het einde zal zalig worden. Rejetés par nos frères, comme une chose abominable en aller afschraapsel worden. Ziedaar geen gering merkteken, dat men de

Naam van de Heere draagt, en bijna een iegelijk, die tot ons komt, vraag ik in mijn hart : wilt u ook niet heengaan? Maar wie zich tegen u verheft, zal om uwentwil vallen, en al tong, die tegen u opstaat, zult gij verdoemen, dit is de erve van de knechten van de Heere, en hun gerechtigheid is uit Mij, dit is de belofte, die de Heere tot ons gesproken heeft, en Hij betoont zich een waarmaker van zijn woord. En - wie niet alles verlaat, er aangeeft kan mijn discipel niet zijn. En dit is de belofte, die Hij ons beloofd heeft: het eeuwige leven. Dit heb ik u geschreven, aangaande degenen, die u verleiden.

Maar, wat u aangaat, de zalving, die u van Hem ontvangen hebt, blijft in u, en u hebt niet van node, dat iemand u lere, maar gelijk diezelve zalving u aangaande alles onderricht, is zij ook waarachtig en zij is geen leugen, en, gelijk zij u geleerd heeft, zo zult u in dezelve blijven. En nu kinderkens, blijft in Hem, opdat wanneer Hij geopenbaard wordt, wij paraat zijn, Hem te omhelzen, en wij niet van Hem beschaamd worden in zijn tegenwoordigheid. Indien u weet, dat Hij rechtvaardig is, weet dan, dat elk die de gerechtigheid doet, uit Hem geboren is. Voorts, kinderkens, ik schrijf u, dat u de zonden vergeven zijn door Zijn Naam.

(Volgt een kopie van een brief uit Elberfeld over de invoering van de Agende.)

En nu, lieve ...! Gij hebt uw hart uitgestort (in hoeverre is de brief van L. ook oorzaak van uw onrust?) ik houd u bij uw woorden. De Heere heeft grote dingen aan mij gedaan. De Almachtige God heeft mij gegrepen, en mij meer dan eens doen smaken en proeven, dat Hij in Christus mij goed is. Vraag niet, hoe kan dat en dat er bij bestaan, zeg niet: het kan, maar: het bestaat. Zo ben ik. Divideer dan niet, maar abstraheer en annuleer dat mij, en multipliceer zij Zijn lof, Zijn waarheid, Zijn goedertierenheid, Zijn gerechtigheid en met het rode bloed van het Lam schrijf fiks en stout een: *dennoch, een: het is volbracht*. Hij IS. De zaligheid is onze God en het Lam. En zo wederstaat de Duivel, en hij zal van u vlieden, en zing, ten spijt van al het razen van binnen en het geschreeuw om u de mond te stoppen en u te overschreeuwen, overschreeuw roet uw gezang: Deze is onze gerechtigheid! rustig en goedsmoeds al beschuldigers, al gehuurde blaffers van de Antichrist. De Naam van de Heere Jezus is een sterke toren, de rechtvaardige vliedt daarhenen, en wordt behouden.

Heerlijk geloofd worde Zijn Naam

Tot in al eeuwigheid

De landen moeten vol zijn 't zame,

Van Zijn heerlijkheid.

Weg zonde, weg wereld, weg wet, weg consciëntie, zo u beschuldigt. Weg vromen, weg boeken, pakt al samen op, zo u tegen Hem u verheft. De rechtvaardige zal door het geloof leven. Hij is, Hij leeft. Onze God beschaamt niet, en leugenaars zijn ze al samen, die tegen Zijn Naam zijn. Alles is het uw u Christus, Christus Gods. zijn woorden zijn waarachtig. Hij is licht, geen duisternis is in Hem.

Rom. 9: 31 - 33; Jeremia 31: 20-31 enz.; Jeremia 33: 15, 16 en 17; Jesaja, 66: 1 en 2; Jesaja, 65: 46. Lukas 17: 5 en 6.

Bidt niet om vermeerdering van geloof, maar geloof trots al tegenstand schoon u honderdduizend duivelen aan de benen hingen.

H. F. K.

7.

Utrecht, 26
October 1835.

Waardste Vriend en Vriendin!

... Mijn lieve vrouw is nu sedert enige tijd zo welvarende, dat zij volstrekt gene bezwijmingen meer heeft. En wij hebben dag aan dag een goed, opgeruimd, stil en gerust leven, onze jongens zijn ook zeer welvarende. Zich te verblijden met de huisvrouw, die God ons heeft gegeven en met zijn gezin, en het goede te genieten, dat ons zou overvloedig voor de voeten als gezaaid is, al de ijdele dagen van ons leven, is toch het beste, en God te vrezen en Zijn gebod te houden het einde van alle dingen; al het andere is ijdelheid.

Wast op in genade en in kennis van Jezus Christus onze Heere; dit is een zoet dagelijks brood en de ware wijn, die het hart verheugt. En verblijdt u samen in welvaart in Hem, die ons met zich doet wandelen op de sperijbergen die Enige, die de banier draagt boven tienduizenden.

Uw liefhebbende vriend, uwer steeds gedenkende in de Heere
H. F. KOHLBRUGGE.

8.

Utrecht, 22 Januari
1836.

Veelgeliefde Vriend en Vriendin!

Hartelijk, hartelijk veel dank voor uw liefde en goedheid aan mijn oude Grootmoeder, en voor uw ook deling van haar stand voor de Heere; het deed mij toch goed voor haar, en maakte mij vrolijk over van des Heeren genade, dat u omtrent haar en haar belijdenis van des Heeren waarachtigheid hetzelfde, gevoelde als ik.

O, wat was ik blijde, dat u haar bezocht hebt, in de Heere. Ik heb sedert nog geen brief van mijn moeder ontvangen, en zou daaruit enigszins besluiten, dat Grootmoeder aan de betere hand was; mocht dit echter zo niet zijn, maar u er iets meer van weten, dan schrijft u mij er een enkel lettertje over, niet waar?

Wat is de Heere toch goed die Zijn volk zo samen verbindt, dat zij in Hem elkaar handreiking doen opdat Zijn Naam geprezen worde, en zij gevoelen, dat zij in alles welgelukzalig zijn, door het geloof in Zijn Naam proevende en smakende, dat de Heere vriendelijk is, en dat zijn goedertierenheid over ons is tot in eeuwigheid; Die de ellendigen heerlijk helpt, de zwakken overvloedige kracht geeft, de gebogenen opricht, niet latende varen de werken van Zijn handen, en nimmermeer, nee in eeuwigheid niet beschaamd laat worden, maar hen welgelukzalig prijst, die op Hem betrouwen. Ziet, deze is onze God, wij hebben Hem verwacht, en Hij heeft ons zalig gemaakt. Verblijdt u in het geloof Jezus.

Uw liefhebbende en heilbiddende broeder in onze lieven en getrouwen Zaligmaker
H. F. KOHLBRUGGE.

Veelgeliefde Vriend en Vriendin!

Medegeroepenen in de genade Christus om mede in te zijn en in te gaan in het Koninkrijk, dat ons van de Vader bereid is van vóór de grondlegging van de wereld. Genade, vrede, blijdschap in de Geest zij u vermenigvuldigd, gelijk ook ons, in de gemeenschap met de Vader en met Zijn Zoon Jezus Christus, onze Heere, die daar is waarachtig God en waarachtig mens, die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de Jonkvrouw Maria, die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, en onze oude mens met Hem; - is gestorven, en wij met Hem aan de zonde en aan de wet; - is begraven, en wij aan Hem door de doop in de dood; - is nedergedaald ter helle, opdat wij in Hem in al aanvechtingen en strijd met de macht van de overheden in de lucht ten al tijde triomferen; - is verzezen van de doden, opdat wij heilig, schuldeloos, en van wet, zonde, schuld en dood vrijgemaakt, mochten wandelen in nieuwigheid des levens, dienende God in de Geest, ons beroemende in Christus Jezus, niet betrouwende op het vlees, Hem kennende en de kracht van Zijn opstanding en de gemeenschap aan alles, wat Hij geleden heeft, en zo onze vrucht hebbende tot heiligheid, blijvende in Hem, opwassende in de genade van Jezus Christus en in de kennis van Jezus Christus, en gelovende, het eeuwige leven hebbende in Zijn Naam, de éniige Naam, die gegeven is onder de Hemel, waarin wij behouden worden; is opgevaren ten Hemel, opdat wij goedsmoeds zijn ten al tijde in al onze ellende, en vervuld met vertroosting, niet ziende, en nochtans gelovende en ons verheugende in Hem de waarachtige Getuige Gods niet aanmerkende de dingen, die wij zien, maar die wij niet zien en die blijven; verwachtende met geduld en lijdzaamheid de hoop van rechtvaardigheid uit geloof, van uit de Hemelen in de verschijning en toekomst van Jezus, onze Heere en dierbare Bruidegom, in wie wij in de hemelen gezegenden zijn van de Vader met al geestelijke zegeningen uit Zijn volheid, naar het welbehagen van de volzalige God in Christus over ons, naar Zijn onuitsprekelijke en heerlijke en nimmer moede of mat wordende eeuwige liefde en trouwe ontferming over ons, die geloven, naar de onnaspeurlijke en onuitputtelijke schat van de rijkdommen van genade over ons in de Geliefde, de eniggeboren Zoon van de Vader, die in de schoot van de Vader is, en die ons Hem heeft verklaard, zoals Hij, de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, onze God en Vader is, hebbende ons deze verborgenheid bekend gemaakt in de openbaring van Zijn Geest, ook getuigende aan onze geest, opdat wij, gelovende naar de inwerking der macht van Zijn sterkte, die Hij gewrocht heeft in Christus, Hem opgewekt hebbende uit de doden, en Hem gezet hebbende aan de rechterhand van Zijn heerlijkheid, zou vervuld worden met al volheid Christus en Gods; - Die, gezeten aan de rechterhand van de majesteit des onzienlijken en levende Gods, de reinigmaking onzer zonden gemaakt hebbende door Zichzelf, en zonde geworden zijnde voor ons, opdat wij werden gerechtigheid Gods ons liefgehad hebbende tot in de dood de dood van de kruises, ons lief heeft met een eeuwige liefde, als zijn beminde vrouwen uitverkoren Bruid, als vlees van zijn vlees en been van zijn benen tegen wie niemand of niets beschuldiging kan inbrengen, omdat zij bemind is in de Geliefde met de eeuwige liefde van de alleen rechtvaardige Gods, die haar uit het geloof van Jezus rechtvaardigt, en haar verheerlijkt heeft in de heerlijkheid Zijns geliefden.

Zo ons; die niet, gelijk Adam, de schuld op zijn vrouw werpt, maar, Zichzelf voor haar overgegeven hebbende, al onze schuld en zonde en vloek en dood op Zich

genomen hebbende, ons in zijn schoonheid voorstelt voor de Vader zonder vlek of rimpel, en ons met Zich doet heersen in zijn leven over zonde, wet, wereld, duivel en dood. En die te komen staat, opdat wij met Hem, die ons leven is, geopenbaard worden in heerlijkheid, zijnde Rem alles overgegeven van de Vader, opdat Hij geen dergenen, die Hem van de Vader gegeven zijn, verlieze, maar dat Hij ze opwekke ten uitersten dage, naar Zijn belofte: Ik leef, en u zult ook leven. De Vader heeft u lief, gelijk Hij mij liefheeft; naar zijn bemoediging: Blijft in deze mijn liefde; naar zijn Woord: "Ik heb hun de heerlijkheid gegeven, die Gij mij gegeven hebt." - Ik leg mijn heerlijkheid op hen Jesaja, 46: 13. Ja, Hij, Hij komt! (Catechismus Antwoord 52). Kom haastelijk mijn liefste, en wees u gelijk een ree, gelijk een welp van de herten op de specerijbergen. –

Wat een woord: *mijn Liefste is mijne, ik ben mijns Liefsten, en Zijn genegenheid is tot mij*. Wie is hij, die daar afdaalt van de bergen des heils, van de heuvelen van de Vredes? Wie kan de smaak van de zoetheid Van Zijn liefelijke Naam Jezus beschrijven? Gerechtigheid is de gordel van Zijn lendenen; waarheid de omvatting van Zijn nieren; zijn ingewanden zijn louter medelijden, Hogepriesterlijke ingewanden van ontfermingen, barmhartigheden, eeuwige goedertierenheden en trouwe; in zijn doorboorde handen staan onze namen opgeschreven; in zijn doorboorde voeten is onze inplanting en vastigheid in Hem; in zijn doorboorde zijde is de opene fontein, waarin Hij ons afgewassen heeft van onze drek, Ezechiël 16. –

Wat is er in Zijn hart? Wij. Wat straalt uit Zijn ogen? "Gij zijt schoon, Mijn liefste, Mijn beminde, Mijn duive, Mijn éénige Mijn zuster, koningin en bruid; hoe schoon zijn de omdraalingen uwer heupen; hoe heerlijk is uw gang in de schoenen, gij vorstendochter! Wat vloeit en stroomt er zó ruisend zacht liefelijk van Zijn lippen? Genade, genade! Wees getroost, wees getroost, wees getroost! Vader, die Gij mij gegeven hebt, wil ik, dat, waar ik ben, ook zij daar zijn met mij. - Rechtvaardige Vader, ook de wereld heeft U niet gekend, maar ik heb U gekend, en deze hebben erkend, dat Gij mij gezonden hebt, ik heb hun Uw Naam bekend gemaakt, en zal die bekend maken, opdat de liefde, waarmee u mij liefgehad hebt, in hen zij, en ik in hen. Hij is de Zoon des Mensen, zo is Hij de broederen in alles gelijk geworden. Waar is een Heiland, behalve Hij, die ons vlees en bloed deelachtig werd, die met de offerande Zijns Zelfs in eeuwigheid ons volmaakt heeft? Hij is bekleed met een lang kleed tot de voeten: zó zullen wij als leden van Zijn lichaam niet naakt bevonden worden; Hij is omgord aan de borsten met een gouden gordel: zo sluit Zijn geloof heerlijk samen het kleed, waarmee Hij ons in Zich bedekt; zijn haarlokken zijn wit als witte wol en sneeuw. Waar is dan onze sneeuw witte zuiverheid anders dan op dat ons gezegend Hoofd. Zijn ogen zijn als een vlam vuurs; wie kan dan op zijn gelovigen een smet wrijven, die Hij niet aanstonds afwist en wie zal het bij Hem uithouden, hoererende van onder Hem weg? zijn voeten zijn als blinkend koper; waar is dan zuivere vastigheid, dan in het geloof in Zijn Naam? Zij gloeiden als in een oven; zo bestaat en doorstaat die zuivere vastigheid in Hem (Rom. 5: 1 en 2, Eph. III: 18 en Hebr. VI: 1120) al vuurproef. zijn stem is als de stem veler wateren, en wee hem, die Dien, Die uit de Hemel spreekt, veracht: en Zijn bloed spreekt betere dingen, dan het bloed Abels.

*De Vrome zullen zich verblijden
In God de Heere al te zaam,
En zij, die staan op Zijn Naam,
Zullen zijn Eer tot allen tijden
Als zins belijden.*

Het is onmogelijk, dat God liegt, Rom. VI: 9-11. Jezus Christus is gisteren en heden

dezelfde tot in eeuwigheid. Zijn bloed reinigt ons van alle zonden. - De Duivel krijgt met alles vrede, behalve met gezond zijn in het geloof.

Uw liefhebbende Vriend en Broeder

H. F. KOHLBRUGGE.

10.

Utrecht, 7 Maart 1836.

Geliefde Vriend

... Ik ben aan de Duitse tekst, zoveel als het met goed Hollands overeenkwam, geheel getrouw gebleven; alleen heb ik in de inleiding het een en ander er bijgevoegd, dat ik nodig vond om de zodanige terecht te wijzen en te stellen, die ergernissen nevens de leer, die naar de Godzaligheid is, aanrichten - en de ongezondheid huns geloofs met mijn preek die zij niet verstaan, zoeken goed te maken. Ook heb ik er een woord bijgevoegd voor degenen, die nog een nadere toepassing verlangden. Misschien zullen er nu velen, die mijn vrienden schenen, mijn vijanden worden, en die tegen de preek zijn, hun boosheid nog erger aan de dag leggen; wedersprekende die bijvoegsels genoeg de gevolgtrekkingen, die zij gemaakt hebben uit hetgeen zij niet verstonden.

...

p.s. Betreft de Hollandse uitgave van de Leerrede over Rom. VII.

11.

Utrecht, 6 April 1836.

Veelgeliefde Vriend en Vriendin!

Op Paasdag, van de middags ten 2 ure, is mijn dierbare en teerbeminde Grootmoeder heen gegaan, en morgen wordt het lichaam in de aarde gezaaid, totdat het zal opgewekt worden in eer en onverderfelijkheid.

Ene ongesteldheid van mijn lieve U. had mij verhinderd, in haar uiterste naar het lichaam bij haar te zijn, maar de Geest heeft niet opgehouden in mij voor haar te zuchten tot de Heere, onze énige Heiland, die rijk is in ontferming over allen, die Hem aanroepen. Maar, zoals ik mijn voeten op de straten van Amsterdam zette, gevoelde ik, dat zij hier beneden niet meer was. En wij zijn ook niet meer hier, hoewel wij nog in het vlees wandelen. Want de Vader heeft ons overgezet in het koninkrijk van de Zoon van Zijn liefde, en de hoop van de heerlijkheid in ons is Christus, met wie wij zijn opgewekt door het geloof van de werking Gods. Die Hem uit de doden heeft opgewekt, en ons heeft ook levend gemaakt, ons al misdaden genadiglijk vergeven hebbende (Coloss. 2).

Een weinig vóór haar verscheiden heeft een gelovig bloedverwant van haar, haar toesprekende, bevonden, dat zij de zaligheid Gods was wachtende.

Hem en het Lam is de zaligheid ook alleen, zó getuigt de Geest met onze geest.

De Heere vergelde U, mijn geliefde Vriend en Vriendin! naar de rijkdom van de vertroosting van de Geest van Christus de arbeid uwer liefde aan mijn Grootmoeder, met wie al nog dierbaarste herinneringen van mijn jonkheid ten grave gaan; u zijt nu des te dieper in mijn ingewanden ingezonken vanwege uw verkwikkingen, waarmee alleen zij, van het begin van de ziekte tot aan het begin van haar nu volkomen genezing, is gelaafd geworden.

Nog eens: de Heere, van Wiens liefelijk aangezicht verkoeling en verkwikking komt voor het krank en aangevochten gemoed, dat de beenderen, die verbrijzeld zijn, zich verheugen in Zijn heil, vergelde het U, dat u met verheuging met ons moogt verwachten, gelijk u ook doet, de dag van Zijn toekomst en heerlijke verschijning met lijdzaamheid en dankzegging. Want Hij zal zeker komen, en de rechtvaardige uit geloof zal leven. En dan wordt Zijn Woord verwezenlijkt: *“Ik zal u wandelingen geven onder die hier staan”* (Zach. 3: 7). Welke woorden op Zondagmorgen (een weinig vóór dat Grootmoeder heenging) mijn geest zo bemachtigden, en zo diep in mij ingingen, dat ik moeite had, het voor hen, die om mij waren, te verbergen.

Geliefde Vriend en Vriendin, God is waarachtig! Hij is de Heilige Israëls, de God Jacobs, een levend God, een volkomen Heiland, een eeuwig Ontfermer! O, dat arm en ellendig volk, dat op de Naam van de Heere hoopt, dat het hart uitschudt in het hart van de ontfermende ingewanden van de liefde Gods in Christus Jezus, wat is dat een gelukzalig volk! Want voor Hemel, aarde of hel, voor al overheden en machten schaamt zich God niet, zich te laten noemen: *onze God*, en dat blijft Hij, en wij zijn erfgenamen, mede-erfgenamen met Christus. Dies heeft Hij ons een stad toebereid, die fondamenten heeft. Hij zelf is Bouwmeester. Welgelukzalig zijn allen, wier namen zijn opgeschreven in het boek des levens van het Lam, dat geslacht is, van voor de grondlegging van de wereld! Zij gaan in door de paardenpoort, en hebben geen rouw en zuchten niet meer, bezwaard zijnde, maar vinden weide eeuwig en altijd aan de zuivere rivier van het water des levens, die klaar als kristal voortkomt uit de troon Gods en van het Lam.

Schept geliefden, en drinkt, en schept andermaal, en nog eens en opnieuw, en herhaalt het vrijmoedig, en drinkt en wordt dronken van de goedertierenheden en liefelijkheid en zoetheid van de heiligheid en gerechtigheid onzes Gods, en verheugt U in de Heere, Die Zich wendt tot het gebed desgenen, die niets is. Hij beschaamt al haters van Zijn reinheid. Zalig zijn ze, die Zijn geboden doen, opdat haar macht zij aan de Boom des Levens en zij door de poorten mogen ingaan in de stad. (Openb. 22: 1.4, Hoséa 14: 9, 10).

Uw liefhebbende Vriend en Broeder in Christus Jezus, onze Heere, Die ons gekocht heeft met Zijn eigen bloed,

H. F. KOHLBRUGGE.

12.

Utrecht, 6 Mei
1836.

Veelgeliefde Vrienden in de Heere!

Genade, vrede, barmhartigheid van God, onze Vader en van onze Heere Jezus Christus, die ons, die geloven, verlost heeft van de toekomstige toorn, voleindigd hebbende op aarde het werk, dat de Vader Hem gegeven had te doen. -

Veel dank voor uw beide brieven. Op de eerste van onze vriendin nu een kort antwoord. Allereerst verblijdde ik mij, dat zij verwakkerd werd, mij te schrijven en te vragen; elkaar zijn behoeften ook te delen, en elkaar te mogen opbouwen en toe te reike, dat wij gezond zijn in het geloof, is de eer Gods, onze blijdschap. -

“Hoe zal het met de ziel bij het sterven gaan, dezelve is toch besmet en zonde. Hoewel wij nu door geloof zalig zijn, blijft onze ziel, als dezelve werkzaam is in het lichaam, vol zonde en ongerechtigheid. Want uit het hart komt al het boze voort en niets onreins zal in de Hemel komen?”

Deze twee bedenkingen doorkruisen uw overleggingen, en zijn zo weinig vreemd, dat ze bijna overal aangetroffen worden. -

In plaats van nu te vragen: hoe zal het dan met het sterven zijn, gelieve eens zó te vragen: indien deze bedenkingen of overleggingen waar zijn, indien de ziel werkelijk besmet en zonde, en, als zij werkzaam is in het lichaam, vol zonde en ongerechtigheid is, hoe kan dan Paulus zeggen: “zodanige beloften dan hebbende, geliefden, laat ons onszelf gereinigd hebben van al bevlekking van vlees en geest, volmakende (voldoende zijn, een eind aan iets makende, niet in het midden blijvende steken) de heiligheid in Gods vreze 2 Cor. 7: 1; of 1 Thessal. 5: 23. Hij zelf, de God des Vredes hebbe U geheiligd geheel en al, en geheel (Duits: unversehrt sei) de geest en de ziel en het lichaam van U zij onberispelijk (zodat er niets op te zeggen valt) in de toekomst van onze Heere Jezus Christus bewaard gebleven.

Eilieve, dan krijgt de vraag een andere houding. En het resultaat ervan is dit: “Mijn bedenkingen zijn waar, maar Paulus spreekt zo van de mens alsof hij alreeds in de Hemel ware, en zo volmaakt is er geen één, ten minste, ik vind het bij mij niet. Dus, ik laat Paulus zeggen, wat hij zegt, spring over op een andere brief, op een ander Capittel, dat meer troost bevat, en houd mij aan mijn bedenkingen, en in alle gevallen aan Christus. Hij is mijn heiligmaking.”

Dit klinkt nu wèl fraai, en schijnt dappere geloofstaal te zijn. En echter, daar zit de leugen in, en op het grondgebied van zijn leugen wil men zich staande houden met de waarheid Gods. Men lette slechts op: allerlei bedenkingen rijzen er in het hart op, vooral deze, waarmee wij de consciëntie tot zwijgen denken te brengen. Met die vervuld, terwijl men altijd zichzelf verschoont, zichzelf spaart, leest men het woord van God: ja, het deugt niet met mij, maar hoe houd ik het tegen God uit; Die wil alles zó precies hebben; voor die moet ik geheel gezond wezen, en ik heb een kwaal, die tot in het gebeente vreet, en die ik God niet eens durf verhalen. En dat troost mij nog enigermate, dat ik het bij deze of die ook ontdek en bespeur, bij die daar en bij geen ginds woelt het even zó. Maar toch, wat helpt mij dat in mijn eenzaamheid: en ik moet toch eens voor God komen, en dan, dan dekt geen huid of kleed mij meer voor dat heilig vuur van zijn alles doordringende, alles ons te binnen brengende, alles voor Zijn' troon en in het aangezicht van de heilige Engelen, en op Zijn Rechtschaal blootleggende ogen. - Ik ben onheilig - was dit en dat er niet het zou nog wèl gaan maar dit en dat beroert mij soms hevig, en pijnigt mij; och had ik mijn zin maar, maar die krijg ik niet, en ik moet maar zien, hoe ik mij het beste schik in deze of die netelige (In het origineel; katijvige) omstandigheid; ik deug niet, en hij ginds, en zij daar zijn ook niet beter; allemaal zijn wij in één wieg opgewiegd. Maar nog eens als ik sterf, sterf ik toch alleen; wij die elkaar verstaan, kunnen toch altijd niet zó samen in die kring blijven en worden ook niet samen in ééns overgezet ter plaatse, waar Wat raad, wat troost?

Ja, er is veel gesproken en geschreven van heiligmaking, recht is dat niet, maar toch - maar nee; ik geloof, daar zal ik mij aan vasthouden, ja, niettegenstaande mijnen zonden - maar toch - maar nee; al voel ik mij ook nog zó onheilig: Christus is mijn heiligheid; geloof mijn ziel, en beef niet! - maar toch - maar nee, al wat b. v. de apostel Paulus verder spreekt van heiligheid, vruchten goede werken dat heb ik in Christus, wat wilt u toch mijn ziel? - maar toch - hoe, wat? waar kan het anders zijn, dan in Christus? bij mij is het niet, en bij andere waarlijk nog minder. Want, als ik naga, wat die en die mij wèl verteld heeft, en hoe die en deze handelt, nee, dan zou ik zeggen, dat ik toch edeler denk, en anders zou handelen. Maar dat zij, zoals het wil, het deugt echter met mij niet, en dus met andere nog minder, of althans ook niet, en men mag dus praten wat men wil; wij zijn allemaal zondaars - niets in ons, Christus is

het alleen; op die is mijn hoop; uit genade moeten wij zalig worden door het geloof alleen om de verdiensten van Christus; Hij heeft de wet voor ons vervuld - wat stoor ik mij aan al Farizeën, weg met de eigengerechtigheid, de zaligheid ligt buiten ons. - Maar toch - nu, wat dan? Wat wilt u met uw wettischheid o mijn ziel, wilt u mijn zekerheid onzeker maken; ik word toch al genoeg geslingerd, en heb werk genoeg om volstandig te geloven, dat het alles in Christus is; weg met de wet, die is vernietigd; "wij zijn niet meer onder de wet, maar onder de genade;" wij worden immers nooit beter, maar al erger, en wat is onze ziel anders dan besmet en zonde, vol zonde en ongerechtigheid; nog eens, ik wil van niets anders weten dan van Christus en die gekruisigd. - Maar toch, maar toch - ben ik niet meer onder de wet maar onder de genade.

Hoor mijn vrienden, en beproeft uzelf, of gij in het geloof zijt, of Christus in u is, en onderzoekt u, of niet al bovenstaande welbekende redeneringen en overleggingen van de harten en, figuurlijk gesproken, tot die spijzen behoren, welke geen nuttigheid aanbrengen degenen die daarvan eten, en geen verzadiging anders geven dan des vleses, latende toch de geest dor en kwijnende en onvruchtbaar en onvast, zo dikwerf als het recht op de proef aankomt, zodat men bij dit alles het hart niet bevestigd gevoelt, hetwelk alléén geschiedt door genade, en zelfs nog niet weet, hoe er door te zullen komen, zodat men niet met volle gewisheid kan zeggen: dat men de verschijning onzes Heeren Jezus Christus liefheeft; - nee, maar er een zekere angst en beklemdheid overblijft, of men wèl in het Koninkrijk Gods is ingekomen, én of het wèl is door de rechte deur, en of zijn werken wèl vol bevonden zullen worden voor God; waarbij komt een innige afkeer zelfs van de klank van de woorden: wet, gebod, heiligheid, goede werken, gerechtigheid Gods, des vleses redeneren, bedenken, overleggen, bespiegelen, naspeuren, bepalingen maken.

"Zo en zo is het" is vijandschap tegen God, is tegen God vijandig, en onderwerpt zich van de wet Gods niet, en kan ook niet. Hij vat dit, die het gegeven is. Ik vrees, en weet, dat het zo is, dat velen die er voor ijveren, dat Christus onze heiligheid is, geen stap verder zijn, dan zij, die er zo voor ijveren, dat Christus God is, terwijl zij in alles aan de dag leggen, dat zij niet belijden dat Jezus de Christus, gekomen in vlees, en dus met de daad de gehele verborgenheid van de Godzaligheid of Godsvreze niet verstaan. Te weten: men is individueel niet verzoend met God, maar is Hem vijandig; nu stelt men zich een God tegen God, om met de altijd in zijn gedachten tweede God de bovenste God te overwinnen: en zo ook een heiligheid tegen een heiligheid, de rechtvaardigheid Christus tegen de rechtvaardigheid Gods en de heiligheid Christus tegen de heiligheid Gods En of men dus al zijn leven door gelezen heeft: "de rechtvaardigheid of gerechtigheid Gods wordt in het Evangelie geopenbaard," let men er toch niet op. Maar leest, als stond er: de gerechtigheid Christus - en of er 1 Cor. 1: 30 al staat: "Uit Hem toch bent u in Christus Jezus" leest men al door, als stond er: Gij zijt in Christus Jezus, of liever: het is in Christus Jezus, en: in Hem is de Heiligheid, in plaats van: u zijt heiliging in Christus Jezus. En het *uit Hem* wordt evenals: Gij zijt Christi en Christus is Godes door het bedenken des vleses verdrongen.

En men zal er niets van verstaan of in de verte maar gevoelen, evenmin als van de waarheid, *dat God in Christus was, en de wereld met Zichzelf verzoende*, voordat ons de wapenen van onze natuurlijke haat tegen Gods gerechtigheid uit de handen zijn gewrongen, en wij de gerechtigheid Gods hebben lief gekregen als waarin al ons heil bestaat. Daar is niemand, die goeddoet, ook niet één; daar is niemand rechtvaardig, de

énige God is alléén goed. De énige God alléén is rechtvaardig en rechtvaardigende degenen, die uit het geloof Jezus is. Van de heiligheid en liefelijkheid en zoetheid, en van het verkwikkende en vertroostende van de gerechtigheid Gods, van het heilige, zekere en veilige van die gerechtigheid begrijpt, verstaat, heeft niemand iets, dan die het gegeven is, en die het niet gegeven is, loopt er met al zijn theologiseren en schriftverklaren toch omheen, en zoekt overal oorzaak, dat hij niet is, zoals hij behoorde te zijn, behalve bij zichzelf.

De mens, geschapen in het Beeld en gelijkenis Gods is door ongehoorzaamheid van God afgefallen; door de ongehoorzaamheid van één is de dood tot al mensen doorgedrongen, en in die dood hebben zij allen gezondigd. Allerlei gedachten heeft men over die dood; neem ze natuurlijk, dan is het een halve dood. Want de geest van de mensen sterft nooit; neem ze geestelijk, dan is het ook maar een halve dood. Want wij zien de mensen ook natuurlijk sterven. Neem de dood voor hetgeen hij is: afscheiding van de mensen van God die ons leven was en u hebt de waren zin; zoals ook in de tegenovergestelde het leven, dat is vereniging met God in Christus Jezus, die het leven is van ons die geloven. De mens, van God afgescheiden, blijft mens, begaafd met een redelijke ziel en een gezond lichaam, voor zo ver hij het niet zelf bederft, of door andere bedorven wordt; hij heeft zijn natuurlijk verstand, en is met al die voortreffelijke eigenschappen voorzien, (bij de een meer gecultiveerd, dan bij de ander), waardoor hij zo veel voortreffelijker is, dan elk ander schepsel Gods op aarde. In die zin is er dus niets van aan, dat de ziel van de mensen, al was het dan ook maar enigermate besmet is of zonde, of dat dezelve, als zij werkzaam is in het lichaam, vol zonde en ongerechtigheid is, of, dat in dit opzicht uit het hart van de mensen al het boze voortkomt - of, dat de mens onrein is, is er zo weinig van aan, als aan hetgeen de mensen spreken van onwedergeboren deel, overgeblevene zonden in ons, vattende Rom. 7: 24 en 8: 23 alleen stoffelijk op, van het lichaam; dat is, van ons lichaam, zoals dat uit hart nieren, ingewanden en verdere delen bestaat; daar werpen zij dan ook de schuld op, niet wetende, dat zij Gods maaksel, dat Hij goed gemaakt heeft, beschuldigen.

Andere, enigszins gevoelende, dat de begeerte macht uitoefent op het lichaam, en wèl bevroedende, dat die begeerte in het intellectuele eerst oprijst, zoeken daar ook de oorzaak, en beschuldigen de geest des levens, die God in de neus van de mensen inblies, al was die niet goed, of verdorven geworden.

In beide vooronderstellingen zoekt men de oorzaak van de zonde in de stof, is zonder het te weten, vervuld met manicheesche dwalingen, men blijft zelf over; het resultaat is: mijn ziel is besmet, mijn lichaam is onrein, daarom ben ik zondaar, daarom ben ik onrein; en gevoelt men daar, uithoofde van de omstandigheden en betrekkingen, waarin men zich geplaatst vindt, zo niets bijzonders van, dan is er ook stille gerustheid en zatheid, men bevindt zich niet ziek en niet gezond, maar men doet zijn dingen, alles naar de dagelijkse sleur en - 'men gelooft - en het is toch alles lauwheid: en het "Christus leeft in mij" laat men staan, als een mooi vat van porselein dat men maar nu en dan bekijkt, maar zelden gebruikt.

Maar gevoelt men er iets van: hoe meer men er van gevoelt, hoe meer men de wond lapt, en de pijn stilt, niet met goede werken: dat weet men wèl beter -, nee met Christus. En toch blijft men zelf over, en het is alles dodigheid en onvruchtbaarheid, dorheid en slaphed; men is als een wolk zonder water en als een voortgedreven zee. En men kan niet nalaten van in allerlei dingen, die bij de hand zijn, zijn divertimento te zoeken om de tijd te verdrijven dat is, om het knagende gevoel, dat het toch, toch niet in de haak is, te verdoven. -

De een zoekt het hier, de ander daar: van daar ook allerlei eigenwillige godsdiensten

en schijnverootmoedigingen, en verschillende stelsels en leringen van Godvruchtigheid en allerlei wandel naar de vlees en die duizendvoudige sprongen van het verstand, en die eigengemaakte geestelijkheid, waarbij men, voor zover men de Bijbel leest, een zekeren Jezus, of een zekeren Christus, een soort van Hemelse Vader en een zekeren Heilige Geest, en een zekere verzoeningstheorie en heiligheids- of heiligmakingsstelsel hoe dan ook gewijzigd, of, een soort van geloofstheorie behoeft en leert en drijft, waarbij men toch, noch van de waarachtige God, noch het eeuwig leven deelachtig is, aangezien men geen ware kennis van zichzelf, van zonde, van Gods heiligheid, van Zijn Wet, van geloof bezit, terwijl men met grote behendigheid zich zoekt te repareren, en zich op grond van vroegere ondervinding ook repareert, en zich weer in zijn geheel brengt, of op zijn buurman ziet, (dat was goed voor deze of die) als men slechts een weinig onthutst is door een getuigenis, dat tot ons wezenlijk heil wordt afgelegd.

“Alleen ziet” zegt de Prediker (7: 29) “ik heb gevonden, dat God de mens recht gemaakt heeft, maar zij hebben veel vonden gezocht.” God heeft de mens recht gemaakt; als maaksel Gods is de mens dus goed, zoals de mens daarhenen gaat, met lichaam en ziel, met alles wat in en aan hem is. Hoe kan dan de Prediker vers 20 zeggen: voorwaar daar is geen mens rechtvaardig op aarde, die goed doet, en niet zondigt; of, hoe is de mens dan dood? Wel, door zonden en overtredingen; doe de toornigheid wijken van uw hart, en doe het kwade weg van uw vlees; zegt dezelfde Prediker Cap. 11: 9. De oorzaak van het gehele onverstand zit in het niet kennen van de wet Gods. Lees eens bedaard Rom. 7 en vooral vers 5 en vers 7-11. En het zal u eerst recht klaar worden, hoe ik het versta, wat ik in mijn preek over Rom. 7: 14 onder vleselijk (ik ben vleselijk) in al deszelfs omschrijving versta; niet dat wij dat zijn stoffelijk zoals wij schepselen Gods zijn; nee, maar in tegenoverstelling bij God, zijn heiligheid en gerechtigheid, en zijn eeuwigblijvende wet.

Eilieve, keer nu het gestelde vooraan in de brief om, op de volgende wijze. 2 Cor. 7: I. staat: laat ons onszelven gereinigd hebben van al bevlekking van vlees en geest enz. en 1 Thess. 5: 23 lees ik. *Hij zelf, de God van de vredes, hebbe u geheiligd geheel en al*, enz. Dit zijn woorden van de Apostel, die de geest van Christus had. Ik kan met geen gerust geweten zeggen, dat dit zo bij mij is. Intussen de apostel spreekt van geen schijn, maar van zijn; spreekt van geen te verkrijgen kwaliteit, maar van realiteit, die hij wenste dat bij de gemeente zijn mocht; daarmee overeenstemmende zijn een menigte andere gezegden der Apostelen; zo houden dan al mijn bedenkingen op, en al wat ik tegen die woorden inbreng, geldt niets. Maar Gods woord geldt alleen. Zal dus mijn huis op geen zandgrond gebouwd zijn, dan zal het er wezen moeten; het komt hier aan op: zijn of niet zijn, op hebben of niet hebben.

Ziet, zou buigt men zich onder Gods woord, en komt, zichzelf verootmoedigende en verloothenende, tot de kennis van Christus, van de Zoon van de levendige God.

God schiep de mens in Zijn beeld en gelijkenis, en gaf hem zijn gebod - de mens overtrad dat gebod, door list van de duivel verleid. Zo viel hij van God af en de duivel toe, op zichzelf met al zijn nakomelingen. God blijft dezelfde, Hij veranderde Zijn Wet niet, zijn gebod bleef in deszelfs geheel, en blijft zo heilig en goed des mensen dood, bij het gebod bedreigd, volgde; hij werd vervreemd van God; zo zijn wij allen, zoals wij bestaan; dit is onze dood, en in die staat, in die vervreemding van God worden wij allen ontvangen en geboren; van God vervreemd, zijn wij geheel tegen Hem gekant; God is ons onbekend daarom beminnen wij Hem ook niet, hebben geen ander denkbeeld van zijn heiligheid en gerechtigheid en van al zijn deugden, dan

hetgeen ons verschrikt, benauwt, pijnigt; van daar komen Zijn Wet, geboden, ordinantiën ons óf hatelijk voor, óf als niet zo scherp gehandhaafd wordende, óf als zó zwaar en zó duister, dat men geen onderscheid weet tussen God en de Dey van Algiers, of elk ander vroegere despoot of harde heer; of - tussen God en een Moeder, die haar kinderen met een malle moersliefde (vergeef mij dit triviale) behandelt. –

Ik, ik, ik, wij, wij, wij - onze zin, onze lust, onze wil, onze mening onze keus, ons verstand, ons doen, onze liefde, ons geloof, onze hoop, onze gerechtigheid, onze heiligheid, onze deugd, onze weg, ons handelen, onze wet, onze borst, onze schouders, ons hoofd, onze dienst, eerdienst, ziedaar, wat wij tegen God inzetten. En wij houden onszelf voor de eerste, al wassen wij onze eigen scheppers, of als bestonden wij voor God en buiten God, en God houden wij voor de laatste. Intussen toont een iegelijk, dat hem het werk van de wet in het hart geschreven is; van daar al die vloeken en eedzweringn en oordeelvellingen om zijn doen goed te keuren of eens anders doen, zo dat doen niet in ons belang is, af te keuren, waarbij men de hand op het hart legt; van daar dat recenseren van zichzelf, als het geweten gaande gemaakt is; vandaar die redeneringen van de mensen onder elkaar met al die halve zelfbeschuldigingen, en hele vergoelijken van, eigen denken en handelen, waarbij men altijd aan de haat, die men zijn naasten toedraagt, lucht geeft, en zich beroept op de Goden, op God, op de rechterstoel Christus enz. omdat men de Hemel naar de hand wil zetten, om zijn eigen wil door te drijven, tot dat men, waar men Zijn machteloosheid voelt, de hel te hulp haalt, en zelf veranderd wordt in een furie, waar men zich gisteren nog vertoonde als een vlijende engel, als een teder liefhebber van het welzijn van zijn naasten.

Op deze heeft men het altijd toegelegd, omdat men bij God niet bij kan en, terwijl men meent het hoogste recht te hebben, is men een broedermoorder en een vadermoorder, omdat men zijn naasten hatende, bewust of onbewust, zijn moed koelt aan het werk van Hem, wie men zelf niet in handen krijgen kan, maar wie men anders zou vermoorden, omdat Hij onze wil verwerpt, als waarin zijn wijsheid al ons ongeluk ziet, en Zijn wil vaststelt, als waarin al ons heil is. Aangezien de mens intussen God boven zich gevoelt, houdt hij niet op met te huichelen voor God, en waant, dat hij oprecht, vroom, godsdienstig en niet zo slecht als een ander is. Hij weet wel, dat als God hem niet genadig zal behandelen op zijn sterfdag, het onzeker is, wat er van hem worden zal; daarom stelt hij zich een genade Gods voor, waarbij God hem tot in eeuwigheid niet voor zich zal laten komen, dan om hem vervolgens te laten loopen naar zijn eigen lust. De mens openbaart zich in al opzichten, gelijk hij is, vervreemd van het leven Gods, een hater Gods en van de naasten, een rebel tegen God, een verachter van Zijn woord en wet, een moedwillige loochenaar Gods. Erkent hij Gods wet niet, dan is het alleen de regering Gods, die hem terughoudt, dat hij zich niet overgeeft in al uitgieting van de goddeloosheid; - geeft God hem over in zijn eigen zin, hij vraagt: wie is God? Wat is waarheid? - en verraadt zijn Weldoener.

Erkent hij enigermate het recht van de wet, hij zoekt eigen wil en Gods wet zowat in overeenstemming te brengen, bouwt zichzelf altaren om de afgoden te roken, en brengt Gode zwijnevlees ten offer, en houdt het vette van de lammeren voor zich. Hij heeft zulk een afkeer van Gods wil en wet, dat hij juist begint te hoereren en overspel te bedrijven, als God hem zegt: “Ik ben de Heere uw God” een jaloers God, en hem gebiedt kuis te zijn, en God alleen lief te hebben. En dat hij zijn naaste haat, en in twist, krakeel en nijdigheid zijn naasten, zelfs die hem het liefste anders is, moordt, als God Hem gebiedt: “hebt uw naaste lief als uzelf, - u kinderen gehoorzaamt uw ouders, u knechten uw Heeren - u vrouwen uw mannen, u mannen hebt uw vrouwen lief, - u ouders uw kinderen, u heren uw knechten; een iegelijk de een de ander” en waar God

zegt: “gij zult niet begeren” daar juist stelt hij er al zijn begeerten tegen, en houdt men hem daartegen Gods wil en wet voor, hoe zachtzinnig hij anders ook zijn moge, hij betoont zich een doodslager te zijn, en moordt ook werkelijk, als zijn hand niet wordt teruggehouden; omdat hij niet weten wil, dat zijn wil in strijd zou zijn met Gods wil en wet; nee maar, waar hem Gods wil voorgehouden wordt, meent, dat hij is als God, en zijn wil goed en als Gods wil, juist in het ogenblik als hij kwaad doet.

Vervreemd van God, gevoelt hij in zijn geweten, dat God hem eenmaal straffen zal. Maar dit bewustzijn en gevoel kan hij niet verdragen, omdat hij hoopt op beter, of omdat de bestraffing hem dringt. Maar hij wil niet tot God komen, maar zichzelf gelukkigmaken, en vandaar die hardnekkigheid, boosheid, haat, nijd, twist, krakeel en al razernij van opstand tegen God, en al goddeloosheid. Dit ligt nu niet in de wet Gods; die is heilig en het gebod is goed en rechtvaardig. Maar de mens, geheel afgefallen van God, betoont zich, hoe lief, hoe goed, hoe edel, hoe deugdzaam hij ook burgerlijk en zedelijk zich voordoe, wat hij is, en wie hij is in zijn vervreemding van God; te weten: heel het tegendeel van hetgeen God wil, en zich niet kerende aan zegening of vloek, en alleen sprekende van Gods genade, van de lieven Heere Jezus, van Zijn bloed; van Gods hulp, van vertrouwen op Hem, van Hem en Zijn woord te eerbiedigen, van onderwerping, van geloof, evenals de gevonnisten tot het schavot, die voor het genadige recht danken, alleen omdat zij begrijpen, dat als alles uitkwam, wat zij gedaan hadden, zij nog anders dienden afgestraft te worden - de nood dringt, daarom roept men; men krijgt een middel in de hand, en zegt: ik kan het zelf wèl af.

Hierdoor meen ik u genoeg opgelost te hebben, wat er eigenlijk van is, en hoe de mens in zonden is ontvangen en in ongerechtigheid geboren. En aangezien een iegelijk mens in zijn binnenste zeer wèl weet, dat het niet goed met hem zal uitkomen, waar hij de waarheid in ongerechtigheid ten onder houdt, en hij zich zo niet verootmoedigt onder de krachtige hand van de Heere, zo is de toorn Gods ververschrikkelijk over een iegelijk mens, die de ongerechtigheid doet; die toorn Gods wordt van de Hemel geopenbaard over een iegelijk, die God wederstaat, zo wij slechts ogen hebben om te zien. En ijselijker wordt die niet openbaar, dan daarin, dat over de mensen zulk een verblinding en verharding komt, dat zij de liefde van de waarheid niet willende, de leugen geloven, en op al antichristelijke en ongoddelijke wijze een Evangelie horen, geloven en aannemen, en een geest ontvangen, waardoor zij al samen verleid worden tot hun verderf naar hun eigen lust en hoerachtig hart, ontvangende met al hun boelen en voorgangers hetzelfde loon: verwerping van het aangezicht Gods in het eeuwige vuur. Daarom dat zij zich gestoten hebben aan de rots des heils, en niet erkend hebben de gerechtigheid Gods, en ongehoorzaam zijn geworden het Evangelie onzes Heeren en enige Zaligmakers Jezus Christus, Wiens Naam boven alle namen is.

De Heere geve u het verstand in de openbaring van Jezus Christus om te kennen Zijn wil; die de wil Gods doet blijft in eeuwigheid. Zijn wil is het eeuwige leven. Het onmogelijke van de wet, daar het door het vlees is gekrenkt geworden, is zodanig dat het God alleen mogelijk was, als uit wie al dingen zijn, niettegenstaande overtreding, zonde, duivel, en dood, zijn recht zo zelf te handhaven, en zijn wil te doen bestaan in de daad en in waarheid, dat het recht van de wet vervuld zou zijn in ons, die niet naar vlees wandelen, maar naar geest, en wat uit geest geboren is dat is geest.

KOHLBRUGGE.

13.

Utrecht, 30 Juli
1836.

Aan een broeder

... Dat is toch een wondere gemeenschap, die wij hebben: gemeenschappelijk lijden, gemene blijdschap, gemeen vlees en bloed, gemeen huis van de Vader; gemene tranen en verzuchtingen gemene toevlucht tot de Naam van de Heere, en al zijn wij niet al even snugger, wij zijn toch al even arm, en hebben samen één God, de God aller vertroosting, die zo rijk is in barmhartigheid over allen, die Hem aanroepen, die Hem aanroepen met hun hele hart in de nood, in de bangheid, in de donkerheid, in doodsgevaar, in de eenzaamheid, in een dor land, in de machteloosheid, in de desperate in de drek, in de modder in de hitte van de aanvechting. En onze God leeft en hoort, en ons geschrei is voor Hem niet verborgen, en het vasthouden zonder handen beschaamt hij niet, en hij verneemt het geroep zonder Hem, en het bulken met verdroogde tong.

Geliefde Broeder! Alles heeft de Heere onze God in Zijn hand en het moet ons goed gaan omdat Hij ons gezegend heeft en onze vijanden moet het kwaad gaan, en al onze haters moeten ter hel varen eeuwig, omdat Hij ze vervloekt heeft, en omdat Hij, de Heere, rechter is, die de gevangenen verlost, de gebondenen opening geeft, die de ellendigen redt van uit de poten van de machtigen, en de voortgedrevenen van onder de stok van de drijvers en de verdrukten van onder het juk van de geweldigen= tiran. - Overmits wij kinderen vlees en bloed hebben zó heeft onze Heere en Heiland dezelve gans op gelijke wijze ook gehad, opdat Hij door de dood de macht zou benemen dien, die het geweld van de dood had, dat is de duivel, en verlost had die, die met vreze van de dood anders al hun leven zou bevangen zijn geweest. -

Ja, Amen - alles heeft Hij in Zijn hand: zonde, dood, duivel, leven en genade, en Hij kan redden allen, die tot Hem gaan, en Hij ontfermt zich onzer. Want wat zijn wij? Stof, aarde en as al samen. Maar onze God is geen God van as of stro, maar waarachtig is Hij en getrouw, groot van goedertierenheid en weldoende tot in het duizendste geslacht degenen die Hem liefhebben, en Zijn geboden bewaren. Zulk één is onze God, en Zijn Naam is heerlijk, en Hij doet niets, dan om er ons het zoet van te laten genieten, en het, heerlijke er van te doen aanschouwen, en in het zalige er van ons eeuwig te verblijden - maar bitter, bitter is alles voor de mond van vleselijk overleg, dat is waar - en als er niets bitters te vinden is, dan zoeken wij wat op om te verbitteren van des Heeren zoetigheid, en om te verdonkeren het goud van Zijn goedertierenheid. - Welgelukzalig, die aan hand van de Heere gaat, die de Heere bij de hand heeft gevat, die wordt geleid naar Zijn Raad. En de heerlijkheid zijns Gods is op hem, al is het in de gestalte van Job, die alles verloor, behalve enige eigenwijze vrienden, - zijn lijdzaamheid is bekend, en het einde van de Heere ook. ...

14.

November 1836.

... Gij schrijft, dat u niets gegeven wordt te zien, dan bederf, zonde en ellendigheid - komt dat met het gedurig zuchten van de Geest, het hijgen naar de levendige God, en

het verlangen om de gerechtigheid te hebben, die uit God is - komt dat, zeg ik, wèl uit dezelfde bron? Zoudt gij mijn gevoelen willen aannemen, dan dunkt mij, u zit uzelf in de weg, en zondert uw ellende af van het kruis Christus, en zucht uit nood van de wet.

...

15.

April 1887.

... Ik moet u melden, dat Antje dat lieve wicht, gisteren de eerste tand heeft gekregen. Niet waar, wat is een kind toch gelukkig - wat zijn ouders gelukkig - wat een stil huiselijk genoeg over een eerste tand!

Kinderzin is een woord van de duivel - maar *zijn* en zich gedragen als een kind in stoutigheid en lievigheid, in allerlei behoefte en nood, én bij honger en dorst, én bij slapen en opstaan, én bij wat hebben en niet hebben, of bij wat willen hebben, springend bij gezondheid, halfdood bij ziek-zijn ijdel en onnozel - bijna verstandeloos en toch bij alles bij, en alles opmerkende en honderd dingen daarbij, die alleen betrekking hebben tot het lichaam dezes doods, tot allerlei ellende - en bij dat alles, en juist door dat alles, geoefende gewoonheid van onverdeelbare gehechtheid aan Vader of Moeder als het er op aankomt - dat en nog meer is niet vreemd voor de ouders. En die rekenen hun niet anders toe, dan wat zij vooraf voor hen bestemd hebben - hun erfgoed - vaders en moeders goed, bloed en naam Onze Vader die in de Hemelen zijt.

Er is er één, die veel spreekt van de uiterste ellende, en ach, de ziel wordt niet gewaar, dat het alles hoogmoed is en zelfverblindings. Maar de broeder of zuster, die nederig is, roeme in haar hoogheid: dit geldt, zowel moreel als civiel. Zeg vrij uit dat uw oude mens met Christus gekruisigd is, opdat het lichaam der zonde teniet gedaan zou wezen, opdat wij van de zonde voortaan niet meer ' dienen - want, belijdt u het niet met de mond, en gelooft u het niet met het hart dan zult u doen, wat u niet wilt maar de tirannie van duivel zonde en dood ondervinden, en zo de zonde dienen of u wilt of niet - val in het stof voor de Heere, beken, belijdt, geef altijd het proces gewonnen, wacht op de Heere, en houdt u aan die wetenschap, de rechte kennis van Christus, die God uit de doden heeft opgewekt.

En, hoe het dan ook ga, u zult u verkwikt en ondersteund gevoelen door de levenwekkende lentelucht van de nieuwigheid des levens, waarin u wandelt gelijk Christus van de doden is opgewekt door de heerlijkheid van de Vader. - En maak u eens een bloemruiker van Zijn Naam, die over u is aangeropen, die over u wordt aangeropen, en die u aanroept. ...

16.

April 1837.

Aan een vriend en vriendin

... Wat een koninklijk privilege is ons toch gegeven, als onze Heere Jezus ons zegt: "tot nu toe hebt u niet gebeden in Mijn Naam, bidt en gij zult ontvangen, opdat uw blijdschap overvloedig zij. De Vader zelf heeft u lief, dewijl u Mij liefgehad hebt, en hebt geloofd, dat Ik van God ben uitgegaan - deze dingen heb ik tot u gesproken, opdat u in Mij vrede hebt - zowat u begeren zult in Mijn Naam, dat zal ik doen, opdat de Vader in de Zoon verheerlijkt worde. Zo gij iets zult begeren in Mijn Naam, ik zal het doen - indien gij Mij lief hebt, zo bewaart mijn geboden. En ik zal de Vader bidden, en Hij zal u een andere Trooster geven, opdat hij bij u blijve in van de

eeuwigheid. Hij verkwikt zijn erfdeel, en giet stromen uit op de velden, en maakt het dorstige land tot waterbeken. Ontwaakt, Noordenwind! en komt, Gij Zuidenwind! doorwaai mijn hof, dat zijn specerijen uitvloeien! O, dat mijn liefste tot zijn hof kwame, en ate zijn edele vruchten! De Dudaïm geven reuk, en aan onze deuren zijn allerlei edele vruchten, nieuwe en oude. O, mijn Liefste, die heb ik voor u weggelegd. Ik ben een muur, en mijn borsten zijn als torens. Zo ben ik als een, die in Zijn ogen vrede vindt. “Dat is Zijn woord: “Vrede late ik u, mijn vrede geve ik u, niet geef ik, gelijk de wereld geeft; uw hart en worden niet ontroerd, en weest niet versaagd - Ik heb Mijn heerlijkheid op u gelegd - Vrees niet gij kleinen; het is het welbehagen van de Vader, u het koninkrijk te geven - Ik verordineer u het koninkrijk, gelijk Ik van Mijn Vader ontvangen heb. Vrees niet, gij wormke Jacobs; - schrijf met uw hand, *ik ben des Heeren*, noem u met de toenaam van de Gods Jacobs; wèl zullen bergen wijken, en heuvelen wegvallen, maar mijn goedertierenheid zal van u niet wijken in eeuwigheid, en het verbond mijns vredes zal nimmermeer heenvallen, spreekt de Heere, uw ontfermen”

O, welk een verbond, waarvan Jezus Borg is geworden, een verbond des vredes, van de trouwe, van de eeuwige liefde, een verbond van eeuwige ontferming, een verbond in al stukken wèl geordineerd: “Ik zal mijn wetten in hun verstand geven, en in hun hart en zal ik die inschrijven: en ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen mij tot een volk zijn en zij zullen niet leren een iegelijk zijn naasten, en een iegelijk zijn broeder, zeggende: Kent de Heere. Want zij zullen mij al kennen, van de kleinsten onder hen tot de grootste onder hen. Want ik zal hen hun ongerechtigheden genadig zijn, en hun zonden en hun overtredingen zal ik helemaal niet meer gedenken.” Een verbond van de Heere geschiedt met eedzwering. De Heere heeft gezworen, en het zal Hem niet berouwen. “Gij zijt Priester in van de eeuwigheid naar de ordening van Melchizedek.” Een Koning van de gerechtigheid, een Koning van de vredes. Zo bevestigt God Zijn liefde jegens ons, dat wij, indien wij, vijanden zijnde, met Hem verzoend zijn door de dood Zijns Zoons, véél te meer zullen wij nu verzoend zijnde, behouden worden door zijn leven. Laat ons de Heere roemen met een heilige roem, en onze lippen mogen niet bedwongen worden; dat onze geest zich verheuge in God, onze Zaligmaker. Want Hij ziet aan de ellende van de ellendigen, en hoort hun gekerm, en zet hun voeten in ruimte, dat zij ook n op de hoogten van de Heere, wandelen op de bergen Gods, en de overwinning zien over alle vijanden, terwijl zij het geklank opheffen, en zingen het loflied van de verlossingen van de Heere: Gij hebt het gedaan! Tot Uw Naam en tot Uw lof zijn wij opgewaakt, opgestaan in de opstanding van het onschuldig en onbevleete Lam, in Wiens bloed ons overvloedig de overwinning gegeven is.

De Heere is God, Hij alleen. En er is geen andere Rotssteen, ik ken er geen; Hij is een éinig Heiland en een God van volkomen zaligheid; die wegens vreze van de dood al hun leven lang in dienstbaarheid zou zijn bevangen geweest, heeft Hij verlost van dien, die het geweld van de dood had, dat is: de Duivel - Hallelujah! Gelijk de zonde koningde (heerst) in de dood, waarin wij allen gezondigd hebben, zó koningt de genade in het eeuwige leven door rechtvaardigheid, door Jezus Christus onze Heere. Wie in de Zoon gelooft, heeft dat eeuwige leven. Nog meer wil er uit de pen, maar ik moet afbreken. Uit Zijn volheid hebben wij allen ontvangen ook genade voor genade. Zo lang er nog vaten zijn, staat de olie niet stil.

“Heere Jezus, bezoek uzelf mijn vriend en vriendin, hen lerende Uw wil, dat is het eeuwige leven, gelijk zij van U genade ontvingen.” ...

Aan vrienden

... Gelijk wij voor de Heere ons niet anders vertonen mogen, dan gelijk wij zijn, waarom zou wij ons anders vertonen voor diegenen, die ons liefhebben? Niet, zoals wij zijn moesten, maar, zoals wij zijn, hebben wij de toegang tot de troon van Zijn genade, en op zijn ontferming hopende, op zijn woord betrouwende, zullen wij niet aanmerken onze gesteldheid, maar de gesteldheid van dat eeuwige verbond van de genade, waarvan Jezus borg is geworden, dat het vast, zeker en wèl geordineerd, onverbrekelijk, waarachtig van de eeuwige Ontfermer gehouden wordt, gelijk Mij het bij zichzelf bezworen heeft. Als de Heere Zijn armen en ellendigen, die de toevlucht genomen hebben om aan de voorgestelde hoop van het eeuwig leven, dat in Christus Van Jezus is, vast te houden, geen woord houdt, dan zal hij eerst terugtrekken zijn woord: "Gij zijt Priester tot in eeuwigheid, u heb ik gezalfd tot Koning over Sion, de berg van mijn heiligheid. Zit aan mijn rechterhand." Dan zal Jezus onze Heere ophouden zonde, duivel, dood en wereld overwonnen te hebben, en zijn bloed ophouden, ons te reinigen van alle zonden; dan zal die stem uit de Hemel gehoord openbaar van de Hemel moeten herroepen worden: "dit is mijn lieve Zoon, in wie Mijn welbehagen is, hoort Hem."

Maar is Jezus Borg, dat onze schuld gedelgd, onze zonden weggenomen zijn, dat de misdaad bedekt is, en de Heere ons de ongerechtigheid niet toerekent; is Hij in naam en daad Jezus, die ons van onze zonden heeft zalig gemaakt waartoe dan die schuwheid omtrent elkaar en omtrent God! Zal dan de loge naar van begin aan gelijk hebben, of ons leugenachtig en vertragend hart? Laat het verre van ons zijn aldus te zondigen tegen God, en zulk een kwaad te doen. Dat is niet de vreze van de Heere, maar een Piëtismus van het vlees. Och! als wij het willen weten, wat is het dan gelukkig, dat het met ons uit is, en wij overschieten. –

Al dat practiseren hoe de zaken in elkaar zitten, is werken met het verstand om onszelf een Christus te vormen, waar wij meer securiteit van denken menen te zullen hebben, dan van de Christus Gods, en waarin wij meer vastheid menen te leggen, dan in des Heeren: *Waarlijk. Zalig zijn, die, niet ziende, geloven.* Geloven als een kind, mag ik zo eens zeggen, dom, blind en eenvoudig weg, recht voor zich heen, zonder omkijken, zonder op zich te kijken, en niet vragende, of de weg, die voor ons is, water is of land, lustig of gevaarlijk; zich op de grondslag houden van de dingen, die men hoopt, en aan het bewijs van de zaken, die men niet ziet. Ik verheug mij zo, dat de Heere mij heeft laten zien, dat het louter van de duivel gespook sel is, als ik iets anders wil weten, dan, dat de Heere Jezus zich niet schaamt, ons broeders te heten, en, dat hij mijn schande, mijn zonden, mijn derven van Gods heerlijkheid op zich heeft genomen door in mijn plaats te worden, wat ik ben: een mens als ik; onder de wet, om mij er onder uit te halen, en Zijns levens deelachtig te doen zijn. "In de Heere Heere hebben wij gerechtigheden en sterkte." Wij zijn zonde. Hij is onze gerechtigheid. Ik ken mij niet meer wil van mij niets weten; ik leef niet meer. Wat hebben wij nog met onszelven op te houden. De Heere is mijn Heil. Hij is ons deel. Hij is God en dat moet Hij blijven, en Hem de eer, Hem het koninkrijk, Hem de macht, Hem de heerlijkheid, niet ons. Wij zijn schapen van Zijn weide, wij mensen; Hij onze God, onze hoop, ons heil. Jezus de Christus, gisteren en heden dezelfde en in al eeuwigheid. Al dat tobben met de wet en met de heiligmaking doet de duivel groot genoeg. –

Och, wat zijn wij toch groot in onze ogen! Nog langer als onze schaduw! En wat houden wij het voor een gewichtig stuk om langs een geregelde praktijk onzes zelfs zaligheid uit te werken, en ferm op de benen te staan!

Ik leg, mijn lieve vrienden, kreupel en lam, dood en verrot, vraag naar zonden noch heiligheid, naar wet noch evangelie, naar Hemel noch Hel, ik kan geen vinger verroeren, geen veer van de mond blazen - het is allemaal over met mij; - en daarom loop ik, sta ik, spring en dans ik, zing Psalm 119, ben een almachtig man, en, al, wie zou willen beschuldigen, moet de mond gestopt worden - want één ding weet ik, en daarvan ben ik verzekerd, dat noch dood, noch leven, noch het tegenwoordige, noch het toekomstige ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods in Christus Jezus. *'k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheén.*

Hij, die vertrouwt op Uw genade bloot,

Ziet zich omringd van Uwe goedheid groot.

Dat God mij heeft lief gehad met een eeuwige liefde, dat weet ik; - wat hebben wij meer te weten? Of wij het waardig zijn? O dat wij! o dat ik! Ik zing: het Lam, dat geslacht is, en ons Gode gekocht heeft met Zijn bloed, dat is waardig! Wat? Alles! Dat zal alles hebben, en wij - hebben en houden zal Hij ons, Hij onze Heere Jezus Christus, en de duivel krijgt er geen haar van. - Ik geloof, niet om mijn zaligheid op zichzelf, maar, omdat het Zijn eer is, de duivel zulk een vang ontnomen te hebben. Houdt het geloof aldus, en laat de duivel niet toe, het te draaien in uw belang. Want die wijs wil wezen of heilig, of nieuwsgierig om te bevatten met wijsheid, hem heeft hij al in dit pogen van de eenvoudigheid af, die in Christus is. *Kinderkens, blijft in Hem, opdat, als Hij geopenbaard zal zijn, Gij vrijmoedigheid hebt.*

18.

Utrecht, 17 Maart 1838.

Aan een vriend (Westendorp)

... Laat ik u melden, dat ik mij sedert gisteren onophoudelijk verkwikt gevoel door uw schrijven - ik ben daarom blijde, dat u uw brief niet verscheurd hebt. Zoals u schrijft, dat ge u bevindt, bevind ik mij ook en gevoel mij nog duizendmaal erger, dan u - en of u het geloven wilt of niet, het is toch zo - en daarom zal ik het u altijd gemakkelijk vergeven, als u met nog erger klachten aankant - Ja, niet vergeven. Want ik weet niet, dat ik iemand iets te vergeven hebbe, als ergerde hij mij, die mij goed doet - en ik kan veel gemakkelijker duizend verdragen, die mij zulke ook delingen doen, hoe het met hen gesteld is, als één, die meent wat te zijn, en gaat knoeien met de wet. Uw hart mag misschien tot wat anders uitgaan, als het mijn, het is toch: gelijke monniken, gelijke kappen - maar u houdt mij te heilig om mij altijd alles ook te delen, en ik mij te heilig om u alles te zeggen. Zo schijnt het mij ten minste toe - daarom, nodig ik U, dat wij samen op dat ondier jacht maken. En als u mij niet voor te heilig houdt om mij meer en meer te klagen, zelfs bij gehele cedilles, ik hoop mij niet te heilig te houden om u wederkerig ook te delen al meer en meer, wie ik hen. Want ik vorder nog dagelijks in zelfkennis. En worg er zo ook aan de grond gehouden, dat ik, zo dikwerf ik mij vleugelen aangewassen voel om ten Hemel te vliegen, ik mijn voet aan een blok gekluisterd voel, dat zo groot is, als ik zelf en als de wereld - en zo gebonden en gekluisterd, word ik menigmaal desperaat en wil er maar niet aan, om, - terwijl ik zelf en de duivel roepen: u zijt gebonden, en ik het met mijn ogen zie en niet mijn verstand begrijp - tegen al gezond verstand, tegen mijn eigen en van de duivel waarheid in, te geloven: dat ik vrij ben en niet gebonden, en in de Hemel en niet op aarde, en met

Christus in Gode en niet aan het blok. Maar ik moet wel, en ik mag ook en - ik geloof, - want bij al mijn zonden heeft God almachtig, goedertieren en ontfermende, mij zulk een vreze voor Zijn heilige Naam en zulk een ontzag voor Zijn eeuwige wet gegeven, dat ik ril, en schrik en benauwd wordt, als ik op zou houden of ophouden, ten spijt van de duivel, in die één zonde te volharden, welke, al onze zonden weggenomen hebbende, ons tot rechtvaardige gesteld heeft, en stelt (2 Cor. 5: 21).

Maar, dat *mijn ik* verrot is, zeg ik u nu niet na. Want mijn *ik* is goed, en uw *ik* ook: gelooft alleen! Daar toch zit bij u het punt: dat u er niet aan wilt, te geloven, dat uw verrotte ik goed is, en bloeit van alle vruchten van de Geest. Ik zeg: uw verrotte ik. "God is goed", zult u zeggen - ik zeg: "Christus is goed." Ja, "Christus", zult u zeggen; ik zeg: "Gij" - "ja, naar het nieuwe deel," zult u zeggen. Ik zeg: "gij." "Hoe? Mijn oude deel ook? Zult u vragen. Ik zeg: "*gij*." ¹ - Maar hoe kan iemand goed wezen - aan wie geen haar goed is? Zoals hemel en aarde gemaakt is; - uit niets schiep God, door Zijn woord; - zo dan: wij zijn heilig, omdat Hij het gezegd heeft, en Zijn begenadigd in de Geliefde. - Toen u een kleine jongen waart, en als vader u prees wgens uw schrijven, (en het waren kromme streepjes en hoekige beentjes) waart u dan niet blij? Och, die eenvoudige kinderlijke hoogmoed: "ik kan wèl goed schrijven; Abba heeft het gezegd." - Ik zeg: "Wat kan Antje al mooi lopen" - en als er nu een vreemde komt, wil Antje haar loopkunst tonen en zegt op grond van mijn woord: "Aatje mooi lopentjes kan."

Houdt u aan de eenvoudigheid in Christus Jezus, aan de eenvoudigheid Christus - en doe dagelijks fris op deze belijdenis: - ik grote reus ben een klein kind, vervuld met al kinderzin, hoewel ik, vervuld met al kinderzin, ik, blijvende een klein kind, mij verbeelde te zijn een grote reus, en te zullen opgroeien tot de lengte van de Westertoren - mijn verrotte ik is zo fris als een cederplant en bloeiend in de hof Gods - ik zondaar ben een heilige - ik goddeloze een gerechtvaardigde, en mijn hart dat niets dan slijk en modder op werpt, is rein; - maar daarbij geldt geen rekenen met kwarten, achtsten en zestienden, die op een miljoen een gehele som uitmaken - maar: - "ik, bankeroetier, heb al betaald zonder korting" - ik, arme, ben rijker dan Rothschild - niet met berekeningen, niet in beschouwingen en niet in mezelf het op te dringen, maar in mij te buigen neer te knielen in het verborgene voor de ogen van de Heere, in de geest, en tot Hem te schreeuwen: "Heere Heere, bent U niet de waarachtige God, en Waarmaker van Uw woord? Hebt U niet Hemel en aarde gemaakt, de zee en al wat er in is? - Uwe is het koninkrijk, de kracht en de heerlijkheid - U alleen zijt God - behalve U geen God; waar is een God gelijk Gij"; - en dan maar dwingen om al wat men wil, juist als men er geen zin in heeft, volstrekt geen zin om zich te buigen, te verootmoedigen, te bekennen, te belijden, te vragen, te erkennen; vooral als er dan nog bij komt: je bent wettisch, je zoekt het in de werken, je lijkt wèl een Farizeeër. Want, dat is ook een kunstgreep van de Duivel, aan Wettischen en Farizeeën wijs te maken, dat zij Evangelischen en Tollenaars zijn - en de Tollenaars en Evangelischen te verschrikken met de Wet en het Farizeïsme. - De Heerlijkheid van de Heere lichte over u beiden, lieve vriend en vriendin. Geheel de uwe
KOHLBRUGGE.

Zeer innige en hartelijke groeten van mijn lieve en weer wat beterende U.

¹ God ziet een mens, een persoon aan in Christus, hoewel die mens nog in den vlesse leeft..

19.

**De volgende drie brieven zijn geschreven, kort voor en kort na het overlijden van de beminde echtgenote van hem, aan wie deze brieven gericht zijn.
(Overlijden van Maria Westendorp-de Clercq, 1797-1838)**

Mei 1838.

... Ik las heden morgen Hebreeën 12, en dacht zéér aan u en aan mijn eigen wegen langs welke de Heere mij geleid heeft, en al zijn beminden leidt. al kastijding als zij tegenwoordig is, en schijnt geen vreugde maar droefenis te zijn, maar daarna geeft zij vreedzame vrucht van de gerechtigheid allen, die daardoor geoefend zijn. O, wat voelt zich het verscheurde hart geheeld, als het begint te bevinden, dat de Heere Zijn Wet in het midden van de ingewands legt of gelegd heeft. O, van die vreedzame vrucht van de gerechtigheid wat te hebben, was mij ook voor u heden morgen zulk een zoetigheid, dat al geleden leed erbij wordt als de schaduw op de grond bij de volle lentezon aan de hemel.

“De Heere zal het voor mij voleinden.” Dit geliefde vriend is de zachte zijde, die zoveel bittere tranen van de eenvoudigen afdroogt; neem dien, en de Heere versterke u het hart.

Al wandelde ik ook door een dal van de schaduw van de dood, zo zal ik niet vrezen; Uw vastigheid en de macht, waarmee U mij overschaduw, o, éniige Herder uwer schapen, die vertroosten mij; ik zal het goede van de Heere zien in de lande van de levende. Wij weten, dat Hij ons het leven gegeven heeft, en dat leven is in Zijn Zoon; die de Zoon heeft, heeft het leven, en, wie in Hem gelooft, is overgegaan in het eeuwige leven Elke dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad. De Geest bidt voor ons met onuitsprekelijke verzuchtingen. Een gespeend kind kan morgen huilen, maar de Vader van onze Heere Jezus Christus blijft Vader.”

20.

Utrecht, 8 Mei
1838.

Geliefde, van de Heere geslagene, als van een Vader, en van de medelijdend Ontfermer gezalfde Vriend!

IJdelheid der ijdelheden alles is ijdelheid, maar het woord van de levende Gods blijft in van de eeuwigheid! Zo uw geliefde Maria niet leefde, ik zou troosteloos wezen om het gemis ener vriendin, wier stille deugden mij van de beginne af, dat ik haar mocht kennen, zo ingenomen hebben, dat haar zacht en innemend, vergenoegdheid verspreidend gelaat, waarin haar gehele ziel lei, in mijn hart is ingegrifd; zodat, hoe ook vrienden haar hooggeschat hebben, zij in niemand zo blijvend en levend zal zijn en is, als in mij en mijn lieve U. Ja, een stille, nederige, lijdzame vrouw noemt u haar terecht, en ik houd elk woord verder te zwak om haar te beschrijven, die ons voorgegaan is in de vreugde onzes Heeren.

Mijn geliefde Vriend!² in de geest ben ik onophoudelijk bij het dierbaar lijk uwer ontslapene, en sluit u aan mijn hart en ween met u, en verheug mij toch met u, en loof de Heere in stilheid, dat Hij met Zijn dienstmaagd heeft gedaan naar Zijn Woord, en dat uw Maria het goede deel verkoren, en al des Heeren woorden in haar hart bewaard hebbende, nu ondervindt, dat dat deel van haar niet genomen is, en zij nu, als een gekochte van de aarde, ook zingt met al heiligen en eeuwig gelukzaligen als een nieuw lied: “het Lam, dat geslacht is, en ons Gode gekocht heeft met Zijn bloed, is waardig te ontvangen: prijs, eer, kracht en heerlijkheid, eer en dankzegging. Heilig, heilig, heilig is de Heere alleen.”

Die lieve goede en hartelijke vrouw! Het smart ons toch, ze niet meer hier bij ons te hebben, en dat wij haar nu niet meer zien zullen het smart ons, dat u nu overal uw lieve vrouw zult missen - maar wij beloven u: wij zullen ons nu dubbel aan u aansluiten - wat een zaligheid zal het mij wezen, u een traan af te drogen, als u naderhand nog meer mocht gevoelen de gapende wond, waarop de Heere nu Zijn genadige en helende hand legt.

O, mijn vriend! een zoete band gebroken - een hemelse band geknoopt, die nog meer zoetigheid oplevert, hoe meer die ons aftrekt van het zien en zichtbare, en ons optrekt tot het smaken van de verbintenis en vereniging met de Heere, met al heiligen en met onze ontslapenen in de Heere.

Gelukzalig is zij, die geloofd heeft. Want de dingen, die haar van de Heere zijn toegezegd, zijn aan haar vervuld geworden.

Mijn dierbare Vriend! welk een moedgeving voor u, dat de Heere u in deze uur alzó genade laat wedervaren en barmhartigheid in de Heere, om lijdzaam te verbeiden de toekomst tot ons van Zijn heerlijkheid! Hij zal komen met allen, die in Christus ontslapen zijn, en wij, die levend overgebleven zullen zijn, Hem tegemoet - en zo zullen wij altijd samen bij de Heere wezen.

De God aller vertroosting zij overvloedig over u, bedroefde, maar op de Heere al uw bekommernissen werpende, man en vader! Hij, Die hemel en aarde gemaakt heeft, Die u maakte, en u uw hulp gaf en weder nam, en zijn goedertierenheden over u veel deed zijn, heeft gezegd: Ik zal u niet verlaten, niet begeven, - en u geeft uzelf en uw zes lieve kinderen in zijn hand: daarin bent u wél. Hij is de alleen wijze God - en wij, leggende de hand op de mond, zwiigende en verbeidende de Heere, weten, dat Hij, die al dingen doet en werkt naar de raad Zijns welbehagens, ons eenmaal zal geven en geeft, Hem te loven voor al verdrukking en kastijding, die het Hem goeddukt over ons te beschikken, opdat wij, o eeuwige ontferming! van Zijn overzoete en liefelijke heiligheid deelachtig zijn. En: in de grootste smarten, blijven onze hart en - in de Heere gerust. Hij neme u op, en drage u, en trooste u met de staf van Zijn liefelijkheid - en is er van de avonds geweest, hij geve u van de morgens gejuich, gelijk Hij het onze lieve ontslapene gaf in de laatste ure.

Uwe zeer liefhebbende en met u bedroefde Vriend
KOHLBRUGGE.

21.

11 Mei 1838.

... O, welk een rijkdom van ontferming en troost heeft onze God en Zaligmaker Jezus Christus, om Zijn heiligen en geliefden te geven, te bevinden, dat zij niet alleen zijn, als ze van alles verlaten schijnen, en hoe overvloeiende van dierbaarheid en

² In het origineel staat: Westendorp

algenoegzaamheid toont Hij zich in ons, als Hij het dierbaarste, dat wij hadden, van ons en tot Zich neemt. Wáár is zulk een God, als onze God, die woont in de hemel der hemelen, en zich neerlaat en woningen maakt bij stof, aarde en as, gelijk wij zijn? Wonderbaar is Zijn Naam, en heilig en heerlijk. Hij leidt ook Zijn heiligen wonderbaar, en gelijk hij Zijn heerlijkheid naar Zijn belofte op hen gelegd heeft, zo laat Hij ze helemaal niet versmachten in een land dor, mat en zonder water: nee, maar Hij verkwikt ons naar zijn goedertierenheid die als een geweldige stroom over ons henen gaat; Hij drenkt ons uit de beken van Zijn wellusten, en verzadigt ons met het goede van Zijn huis, en doet ons eenmaal alles, ja, alles beërven.

Wat is er een volheid in God door Jezus Christus, om in al onze noden, ellende en bezware ons zo overvloedig voor te komen met zijn voor alles zorgende en in alles voorziende trouw, dat wij van dag tot dag, en van uur tot ure, en van stap tot stap Zijn genadige hand mogen voelen, die ons vasthoudt, draagt, dekt en leidt naar Zijn heiligen en ons eeuwig heil daargesteld hebbenden en daarstellende wil! Waarlijk, men zoekt Zijn aangezicht nooit te vergeefs, maar, eer wij roepen, is Hij er, en, eer wij schreien, hoort Hij ons, en beredt al onze zaken, méér dan een zorgdragende moeder vermag. O, Hij doodt, maar Hij maakt ook levend; Hij voert in de diepte, maar Hij voert er ook weer uit. Ja, slaan doet Hij, maar Hij geneest ook. Ja, Hij geneest de ergste plaag de diepste wonde, het gruwelijkste zeer, de vuilste, stinkendste zonde, met Zijn genade, waarheid, goedheid en trouw, naar zijn gerechtigheid, tot zijn eer, en, opdat wij ons gedurig verblijden in de Heere, en eeuwig zingen van zijn goedertierenheden, van Zijn genade en gunstbewijzen, van zijn onvergankelijke, en onverderfelijke, en onvermoeibare en alles dragende liefde tot ons. O, hoe love ik de Heere, de Vader aller barmhartigheden in stilheid, dat Hij u gegeven heeft: “Hem dankbaarlijk te prijzen en te verheffen, vanwege Zijn goedheid, waarin hij u een trouwe gade gaf, vanwege Zijn ontferming, en lankmoedigheid en trouw, waarmee Hij u beide hand in hand en hart in hart geleid heeft, en vanwege zijn liefde, nu geopenbaard in uw geliefde ... te verlossen uit dit lichaam van de zonde en des doods, en haar in haar hoop niet te beschamen, maar haar op te nemen in Zijn huis.” –

Lof betaamt de oprechten. Want de Heere is goed, en Hij waakt over de Zijnen, en doet ze staan in vrijmoedigheid van de hoop van de heerlijkheid, en doet ze triomferen in Hem over alles in het geloof; in het vasthouden aan zijn liefde, in het betrouwen op Zijn heilige Naam, juist, als alles contrarie schijnt bij hetgeen men gelooft. Maar, waarachtig is Zijn woord - en, twijfelen wij vanwege hetgeen wij zien en gewaarworden, (hetwelk is onze onophoudelijke zonde,) Hij weet, wat maaxsel wij zijn, en is gedachtig, dat wij stof zijn. Maar, eer zal zon en maan haar ordinantiën van omloop verliezen, eer de getrouwe Getuige in de hemel liegen zal in zijn toezegging aan Zijn dienstknechten en dienstmaagden, in wie zijn vreze is, wier ogen op Hem zijn, en die niets meer verwachten dan Hem, dan Hem alléén, Die te komen staat met al Zijn heiligen om verheerlijkt te worden in het midden van Zijn uitverkorenen en gunstgenoten, die de getrouwigheden Jacobs vasthouden, en wier leven de heilige Israëls is “hun algenoegzaam deel! - O verzadiging van de vreugde en liefelikheden zijn aan zijn rechterhand eeuwig en altijd. En hoe over en over zullen wij er mee verzadigd worden, als wij met de onzen eens uit het stof zullen opwaken voor zijn ogen, Die ons nietig lichaam verhelderen zal, dat het gelijkvormig worde zijn verklaarden lichaam, naar de werking, waarmee Hij zich alles kan onderdanig maken. Wij zullen samen bij de Heere zijn altijd.

Mijn waardste vriend!³ mijn ogen schieten vol van blijdschap met u in de Heere, dat

³ In origineel staat: Westendorp

Hij naar zijn grote goedertierenheid over ons u niet minder geeft, als Hij mij gaf, toen Hij mijn van weinigen in haar eigenlijke waarde gekende Catharina tot zich nam; o, ik ben zo blijde, als mijn lieve en getrouwe broeders en zusters, even zo, als ik, komen te vertellen, “dat de Heere goed is, en, dat het zo goed is, om onder God te staan, en dat waarlijk in zijn wil alléén ons heil is. –

Ja, waarlijk, waarlijk, met huid en haar, met zonden en al, al raast het van binnen als een zee, onder God te staan en te vertrouwen op Zijn genade bloot, en vrijmoedig tegen alles in te bekennen: juist, omdat ik arm en ellendig ben, maak ik Zijn Naam groot, en wil, en zal zijn gerechtigheid vermelden, ja, de Zijnen alleen - dat is goed, en er is geen ander goed dan dit. Dus niet eerst de armoede en ellende weg, en dan op de Heere hopen, - maar, midden in de ellende, de naam onzes Heeren Jezus Christus oproepen, die uit doden is opgestaan, dat doet leven een onvergankelijk leven in, bij en door God en tot God.

Ziet, welk een liefde de Vader ons gegeven heeft, dat wij kinderen Gods genaamd mogen worden, - dat waren wij eertijd niet, maar dwalende, maar zonder God, maar in den vlesse, en doende de wil des vleses en van ons gedachten, dood, en de dood tegemoet gaande. Maar God, Die rijk is in barmhartigheid naar zijn grote liefde over ons in Christus Jezus, maakte uw M., mij, u, mijn lieve U., en allen, die de Heere Jezus liefhebben levend, en heeft ons begenadigd niettegenstaande al onze zonden.

*Verzinke het al dan voor ons oog,
Wij zijn al boven 's hemels boog,
En zingen het lied ter eer van het Lam,
Dat onze zonden op Zich nam
Al vreugde in Godes zaligheid,
Al meer in het wezen ingeleid.
Al meer Gods heil in het hart gevat,
Al meer Zijn bloed op prijs geschat,
Dat bloed, dat eeuwig kristallijn
Dat bloed, die zoeten levenswijn,
Dat bloed, dat dood en duivel breekt,
Maar ons geteeld heeft en gekweekt.
O, als het graf in het graf zal gaan,
Is het eeuwige vreugd voor meen 'ge traan!
O, waar God zelf de traan afwist
Daar heeft de ziel zich niet vergist.*

Ja, de Heere heeft zich van ons ontfermd, het zijn Zijne goedertierenheden, en daarmee omringt Hij ons, daarin kleedt Hij ons, daarmee dekt Hij ons, en draagt ons. Ik eindig deze. Het moet u welgaan, mijn waardste vriend - Hij kuste u met de kussen Zijnsmonds, en verzadige u aan Zijn grote liefde, Hij leide u in het druivenhuis van Zijn liefde, en Zijn liefde zij de banier over u; Hij make u vol van de Heilige Geestes en dronken aan de borsten van Zijn vertroosting.

De hartelijke, zusterlijke groeten van mijn lieve en weer herstelde U. Wat schatten wij alles weinig, zonder de Heere! Wat is de hemel dood zonder God! Wat is alles wél als wij op de levende God hopen! Hoe genoegzaam is Hij, als Hij ons troost met zijn ontferming en liefde over ons in Christus Jezus. Groet uw lieve kinderen van mij.

Zoete banden, die ons binden, aan ons algenoegzaam deel; alles zien we in zijn geheel, daar wij die onbreekbaar vinden; maakt Hij los, te vaster bindt Hij, tot breken nooit gezind.

Uw zeer liefhebbende Vriend
H.F. KOHLBRUGGE.

22.

Dec 1838.

... Die gesprekken, waarmee u niet kunt instemmen, is het best te vermijden, en er van onder weg te lopen; dat loopt toch maar al samen op dweperij uit, en heeft zijn grond in het vlees en zijn begeerlijkheid, en wordt ommanteld met een rook van Mystiekerij, Neologie en quasi- liefde tot God, die niet veel beter is dan de oude van de monniken en nonnen, - en die Jezus, daar men van spreekt, is datzelfde gesneden mansbeeld, daar de nonnen zoveel mee ophadden bij gebrek van een man - en die liefde met al die fraaiigheid van hemelse wandel, is het oude Mariabeeld, daar de monniken veel mee ophadden, bij gebrek van wat anders, als niets verwerpende dát, wat zij hadden kunnen met dankbaarheid hebben of genieten, hadden zij met hun quasi- behoefte van geestelijke gemeenschap van de Heere wet niet vertrapt, terwijl zij meenden, dat zij er al heel zeer naar handelden.

... De genade met u; die Ik genadig ben, dien ben Ik genadig, zegt de Heere. ...

23.

Maart

1841.

Het is waar, wat u mij zeide: zolang ik niet recht sta, zal ik alles verkeerd aanpakken. Want ik zal de wet wettisch toepassen. Dit dient tot verootmoediging, tot zoeken van 's Heeren aangezicht, niet tot verontschuldiging, niet om zich te ontslaan, van hetgeen waartoe men geroepen is. "Ik kan niet: Dus ben ik er van ontslagen" geldt niet voor een goed krijgsknecht Christus. Maar dal geldt: "ik kan niet, Dus het zal, het moet er dóór." Het gaat daar om het parool: "Op dood of leven, op leven en dood." - Er is geen tussenstand - werp dit "Zo lang ik niet recht sta en ik sta immers niet recht" - de Duivel in het gezicht - en grijp aan de wapenrusting Gods, de hele; hoe dan ook aangegrepen, u zult vasthouden, hoe meer u alles met bouleversement bedreigt, en Evangelisch de kroon verkrijgen. Ziet, u kijkt te veel om laag in deze tijd, en ik ken de klippen van de rijkdoms; ik weet te wel, hoe

's werelds mooi, morgen hooi;

's werelds zoet, morgen roet,"

ons het meest van achteren in haar macht heeft genomen, terwijl het ons van voren vleit, dat wij het als ijdelheid van de ijdelheden aanzien. Laat ons Hem liefhebben. Want Hij heeft ons eerst lief gehad; daar is in de liefde geen vrees, de volmaakte liefde drijft de vrees naar buiten. Dit is rondom waar. - En de wereld hoe u ze ook neemt, gaat voorbij met haar begeerte, maar de wil Gods doende blijft u in eeuwigheid. - Begeerte van de ogen begeerte des vleses en het zich zo wèl bevinden van het leven is niet uit de Vader. - Menigeen bevindt zich voor de Heere, als heden morgen mijn jongste zoon, die mij zeer embrasseerde en in dat omhelzen niet bekende, dat hij een ogenblik tevoren had gelogen, toen hij ontkende, dat hij op de wand had geschreven, waarop hij niet schrijven mocht.... Ach, dat wij het hart voor de Heere uitstorten, en Hem niets verhelten, waarom zou wij voor Hem verbergen, dat wij zo goddeloos zijn, als wij zijn; nee dat is met geen zijden doek te bedekken - en het bedekken maakt, dat wij niet bedekt, ja, overdekt worden met Zijn genade, een volheid, die al onze zonden wegneemt.

KOHLBRUGGE.

Hij geeft graag alles, wat wij Hem vragen. Ook genade en wijsheid om onze kinderen, naar het ons weldadig bevel van de Heere, op te voeden in de vreze van de Heere, zonder dat wij als hypocritische zedenmeesters en geloof opdringers achter hen heen behoeven te zitten met een zweem of zweep van religiositeit. - O, de Heere laat ons niet beschaamd worden of alleen staan, maar geeft boven bidden en verstaan onderwerping van de onzen aan ons in de Heere - zo wij ons consequent houden aan Zijn woord, dat beproefder is dan het vergankelijke goud.

Te dien aanzien kunnen wij u ook een blijde tijding ook delen een goed nieuws, dat wij zondag ontvingen van Hij kreeg er voor een half jaar geleden in eens ogen in, dat hij veel in zijn huis toeliet, en zich mee liet nemen tot veel, waardoor zijn ziel van haar vastigheid zou afgeschoven zijn geworden. Ik had niet veel woorden en tranen nodig om hem daarvan te overtuigen. Dadelijk kreeg alles een andere keer. Het naar concerten, bals en comedies lopen van uit zijn huis, een huis, waarin hij gesteld is een Priester Gods, had afgedaan; het gevolg was een ververschrikkelijke losbarsting tegen hem, zodat zijn huiselijk geluk in de grond geboord scheen - maar, wat er ook aangewend is, niets, niets is in staat geweest hem een voetbreed gronds te doen ruimen - al pogingen leden schipbreuk aan dit één: de wil onzes Gods en Zaligmakers - en, gelijk hij geloofd heeft, zo is hem geschied - men heeft zich aan hem ten volle onderworpen, hij heeft het geloof behouden, de huiselijke rust teruggekregen, en zijn ziel en zijn huis gered van de toekomstige toorn.

Mijn gemoed schiet mij vol, zo dikwijls ik aan u denk. en bij het gevoel, wat uw laatste woorden zeggen. - Wat staat er Hebr. 4, vers 15 en 16? Wat in die hele Brief aan de Hebreëen? - Gij gelooft niet, schrijft gij. Is het dan niet waar, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is, om zondaars gered te hebben, zondaars in behoudenis gesteld te hebben, die zeker zou omkomen, zo Bij niet was, zo Hij niet leefde? Heeft dan God Zijn eigen Zoon voor ons overgegeven, of niet? Wat doet u zo tussen beide staan, zo bang, zo arm, zo naakt blijven in de dingen Gods? Hoe lang zult u die boeien en banden nog naslepen, en uw ziel er door laten beknellen en tegenhouden om ingegaan te zijn in de ruste, die God de Eeuwige Ontfermer Zijn volk bereid heeft - en waarmee Hij hetzelfde omgeeft, omgeeft allen, die de toevlucht genomen hebben om de hoop, die voor de hand ligt, vast te houden. Ja, ik weet, wat u knelt, boeit, bindt, tegenhoudt, en er is menigmaal geen lust, geen moed - in het geheel heel geen kracht - om te zeggen: daar liggen ze verbroken - en gebed, en smeking, en zuchting en belijdenis wil er menigmaal niet uit en de zonde, de lust zit er zo diep in - dat, als er maar genot is, en men zijn zin heeft, of ongestoord en niet verontrust van Gods zijde, de zichtbare dingen kan inwilligen of kan krijgen wat men wil - dan is alles goed - en daar is dan geen klacht ook. - En toch, evenwel, het ligt van binnen niet stil; daar poert, en klopt en broeit het - en het is al bankroet, al vergooid, versmeten, verbroken met moedwillige hand, met onstuimig gemoed, met een hart waarin een zwarte stormmacht alles, wat van boven is, tegen de klippen en rotsen van opstand, omdat men het zo niet heeft, als men het hebben wilde, of verbroken of verwoest ziet,

het fijne, het liefelijke, het zachtzinnige, het vrome het edele, te splinter slaat - en, daar wil men weer terug - wezen wat men vroeger was; het moest héél zijn, wat men verbroken heeft - en men is aan het stukken passen, en lijmt ze - zo heeft men dan tussen beide weer een geheel - maar de scheuren blijven zichtbaar - en men verbreekt morgen we opnieuw moedwillig. En nu bij de vraag van boven: hoe vaart gij? - ziet men op het stuk gebroken, gelijkde vat - en antwoordt: "vraag mij niets." Is dat recht - dat men op dat vat ziet, op dat gebroken vat - op deze of die historie van gisteren of heden?... "Ja, maar was het goed met mij - dan was dat vat toch héél." Ja, recht zo - "maar nu deugt het niet met mij - wat dan nu."

... Werp dat verre van u weg, laat het liggen, waar het ligt, en zie niet langer om naar die vrome Farizeeër in ons, die u nu al jaren het zo bang en benauwd maakt; houd hem voor dood en begraven met al zijn deugden, - stroop hem rein van u af; - en, of hij heden en morgen al wederkomt - houd hem voor de duivel; - en wat er dan van u overblijft, offer dat Gode op zijn altaar - verstaat u dat? - Wat blijft er over als wij van ons aftrekken de Farizeeër, die God en Zijn Gezalfde niet lijden mag? Wat? - louter ongerechtigheid, louter goddeloosheden - een puur goddeloze. - En u hebt u nu al lang genoeg bemoeid om die Farizeeër tot God te laten gaan, - maar die wil God niet, - en sparen zal Hij hem ook niet, - en zolang u aan dien, al is het ook met een draadje vasthoudt, hem noemende: een werk, dat God begonnen heeft, zal hij u al door kwellen. Voorts brengen het de omstandigheden vanzelf zo ook dat u overal met die vroomheid u het hoofd aan stuk loopt. Daarom: als een pasgeboren kind, in zijn bloede, met onafgesneden navel, als nog niet met zout gewreven, zonder windselen, als geworpen op het vlakke van het veld, als zonder vader of moeder, bij al erkenning van walgelijkheid - schreeuw tot hem, die voorbij u gaat: (de Geest en de Bruid zeggen kom! - en die hoort zegge: kom, en die dorst heeft, die kome, en neme de wateren van het leven om niet,) daar is Zijn stem: "Leef - Ja, in uw bloede leef." -

Heb ik het u niet duizendwerf gezegd: O, als wij van onszelf het weten willen, wat fraaie mensen wij zijn - hoe geheel zonder enige de minste lust tot de onzichtbare dingen, hoe licht wij alles er aan geven, en schieten laten om onze zin, lust, gemak, eer, plezier, en het hier goed te hebben; - o, als wij met een hart al is het als steen, en als een vos en kameleon toch mogen vragen, of zuchten, óf stenen met de hand op de rauwe borst: God wees mij zondaar genadig - en laat mij blijdschap horen.

Waarlijk, waarlijk, de genade Jezus Christus is overvloediger - de liefde Gods groter - de gemeenschap van de Heilige Geestes machtiger, dan al heerschappij van de zonde, en van de duivel, en van de dood, en dit ellendige leven, en van de vergangelijke genietingen, waarin het hart zo licht gewikkeld wordt. Daarom beken eerst genade, heden genade, heden, en heden, en morgen en ter ieder ure, dat uw verkeerdheid u die bestrijdt - houdt u daaraan, al schijnt de gang ook hellewaarts - en u zult zien, waar de zonde blijft, en wat er van de wet wordt.

Alzo zij de Heere met u, en u zult niet zijn met de ongerechtigheid - zij zal over u niet heersen kunnen, gij, onder genade toevlucht genomen hebbende, en u daarin houdende. -

Vaarwel alzó - groet uw geliefde.

KOHLBRUGGE.

25.

17 Juli 1842.

... Alles zonde - alles ijdel - alles dood; - en in die dood, in die staat van volslagen ellende is en heerst leven, en gerechtigheid, en waarheid, en vrede - het geloof en de des Heeren Naam aanroepend. Laat ons de genade niet zoeken of stellen buiten die staat van volslagen niets-zijn. - Zoals wij zijn, - mensen. - heeft de eeuwige Ontfermer beloofd in ons te wonen, en te wandelen - ach, wie zal Hem een huis bouwen en inrichten Zijns waardig? - *Zulk trachten is de ergste zonde.* Zoals ik ben, vervult Hij bij en in mij Zijn woord, en doet mij voor Zijn aangezicht wandelen - zo zal Hij het ook bij u doen en in u.

Goede gestalte, gevoel zelf van totale verbrijzeling en verootmoediging mag iets aangenaams, iets troostelijks hebben - maar - dat ge u aan dat houdt, wat Hij zegt, dáár ge u bevindt te zijn, zoals wij mensen zijn, zoals Hij zegt, dat wij zijn en daar niet uit - maar daarin van Zijn genade eet en drinkt, in en uitgaat, is toch de beste gesteldheid, de alleen deugdelijke, de vruchtdragende.

KOHLBRUGGE.

26.

27 Januari.

... Dat de Heere het al is, en wij nul - is een waarheid. Maar als men nu van die nulliteit wat maakt, en naar een gestalte staat, waarin men dat voor zichzelf als met handen zou kunnen tasten, dat men zulk een niet is, dat men weg is, dat het ik aan een kant, en Gods ik het alles is: - dan is men toch ook al weer van de eenvoudigheid af - men behaagt zichzelf in zulk een gedwongen staat, in zulk een stand van schijnbare onzondigheid - en is toch nog een groot beest, een kalf, onwijs en bot.

Vlees is vlees - een mens een mens, en hij wil zo graag niet mens, maar een engel zijn, en staat altijd naar een stand van volmaakbaarheid, van iets anders worden, dan hij is, die op zelfbehagen en afgodendienst met zichzelf uitloopt. - Ik heb u nu duizendmaal geschreven, dat wij mensen zijn, die niets anders, dan wat menselijk is, van onszelf verwachten moeten, en dat de Heere ons in zulk een toestand toeroept: "Ik nochtans ben uw God!" Erken, dat u mens zijt. Sta naar geen andere vroomheid, naar geen ander doen, als zoals Hij u leert en leren zal; zoek geen dagelijkse reparatie van dagelijks verderven maar schud uw hart voor Hem met al het bruissen, koken woelen, met wonden, smarten, builen; wil niets wezen, als men u zegt, of toebijt, dat u niets zijt, maar buig u, al is het zevenmaal zeventigmaal per dag, onder 's Heeren waarheid, in hetgeen Hij van ons zegt tot van ons bekering: - zo bekeer u tot de Heere - en, te midden van alles - geen valse schaamte, maar dit: ik mens, u toch immers mijn heil - ontferm U mijner, u zijt mijn God, en ziet dan, of de hemel zich niet openen zal over u.

KOHLBRUGGE

Aan een geliefde vriend

(In het origineel staat de aanhef als volgt:

De student Wichelhaus uit Bonn is een 14 dagen bij ons komen logeren. Na hem komt onze vriend Von der Heydt. Gij zult het mij dus ten goede houden, geliefde Westendorp, zo ik uw waardste letteren van de 18e kortelijk antwoord. Eerst dan op 1 Cor. V.)

... 1 Cor. V. Het ging met de Corinthiërs niet goed. Hun zielen vaarden niet wel. Zij kenden het Evangelie wèl zeer goed - zij geloofden wèl niet anders dan Paulus geloofde voor zoveel zij het verstonden. Zij stemden hem ook alles wèl toe - hielden hem wèl voor waarachtig - bovendien hadden zij wèl alles, wat de Heere met mogelijkheid aan een gemeente en aan elk in het bijzonder had kunnen geven en toch schaperde er wat aan; en wat er aan haperde - Ja, hoe zal ik dat noemen? - Die liefheeft, zou liever zelf de kwaal dragen, dan ze in de geliefde te moeten aanwijzen, te moeten aanwijzen dat op sterven na dood zijn: - het is hem een dood, de bewustheid te hebben, dat zijn geliefde die kwaal heeft. De Corinthiërs achtten Paulus zo nabij, zo als vlees God, de levende God, in wie men alles heeft, en tot wie men alles ontvangen heeft, nabij acht - zo veel: alles, wat zichtbaar is, gaat vóór - en, gelijk zij er waren, zó zij het woord bewaarden, zo meenden zij dat zij er waren en hielden zich voor genoeg opgegroeid. Althans zij waren Heeren en, daar Paulus een dienaar was, was hij toch ook maar een dienaar; men leefde met hem, als met een dienaar, en die geeft men soms een mooie rok, als het niet anders kan. Maar achter tafel, achter de deur, onder in het huis is zijn plaats; dat gaat alles zoals het behoort. Maar als men in het woord, dat de dienaar gesproken heeft en nog voorhoudt, huis, hof, klederen eten, schoenen, wijf, kind enz. heeft - en buiten dat woord niets dan ongeluk en de akeligste ruïne te wachten heeft - dan dient men in dat woord te blijven. De dienaar zal niet vragen, wat men met hem doet, maar hij heeft toch duizend verborgene bliken om te zien, hoe het met de gelukkig gemaakte staat; en waar die buiten het woord gaat, ontvangt hij een waarschuwing, dat in datzelfde ogenblik zijn geluk en heerlijkheid op het ijs staan, en niet op een berg.

In de brief aan de Corinthiërs heeft het de schijn, of Paulus een grote egoïst of partijmaker was; - natuurlijk dat men nu zegt: "ja, Paulus, dat spreekt vanzelf, en die andere waren valse Leraars"; - maar toen ging dat zó niet, - toen had Paulus het minste voorkomen van allen. echter daar hij alléén het woord had en het hun had gegeven, kon hij niet anders (dat deed de liefde, opdat zij welvaren mochten), als hij wist, dat die andere het woord niet recht sneden, en hij dan zag, dat de Corinthiërs deze aanhielden, hoogachtten, volgden, zich en hun kinderen aan deze overgaven, zich van dezelve lieten plukken, en gedachten koesterden en uitten omtrent Paulus, of aanhoorden, waardoor Paulus verkleind werd (niet voor zich, maar als die het woord droeg en bracht), en als zij zich dan echter voor compleet of goed in de waarheid aanzagen en hielden, dan was Paulus geroepen om hun uit hun eigen gedrag aan te wijzen, dat zij niet waren, wat zij meenden te zijn, opdat zij mochten zijn, wat zij waren.

In het Kapittel, waar naar u mij vraagt, ziet u een man, die met de vrouw zijns vaders getrouwd was. Die man zelf, ofschoon tot de gemeente behorende, heeft dit kunnen doen, en zich echter voor gelovig houden, en de gemeente heeft dit kunnen toezien,

zonder het te zien. Zij hebben zich onder elkaar verblijd over hun geloof, en dat zij het zo goed hadden en zulke verwachting - en zij zagen niet, hoe juist die quasi-Apostelen met hun leer van bijbehouding van de wet om er naar te streven, hen van de een ongezondheid tot de andere brachten.

Zoals Paulus nu omtrent al hun kwalen geen zachte geneesmeester was, (want wie, die liefheeft, kan de geliefde in doodsgevaar zien, en daarbij flegmatisch blijven?) zo vooral niet op dit stuk. Hij dan, schoon af wezend, zegt, dat, zij samen komende, Zijn Geest ook samen komt, en als bij hen zijnde, het oordeel gereed heeft om die man de Satan overtegeven tot verderf des vleses

De Apostel wilde hem buitensluiten, en sloot hem buiten al gemeenschap des heils, van de zaligheid, van de Heere, verklaarde hem genadeloos, en als geen deel hebbende aan al waarheid van de vertroosting van de Heilige Geestes, en aan de waarheid van de genade Jezus Christus en van de liefde Gods, waarmee die man zich tot daartoe gevleid had. Die man heeft dat moeten geloven, dat het zó was, en zijn zonde, als Paulus verklaarde. Want deszelfs woord, geschreven met de macht van de Heere J. C. was hem te machtig - en als iemand dat gelooft, dat hij buiten de gemeenschap Gods is, dat hij genadeloos is - dan heeft hij de Satan tot overwinnende wederpartijder, die werpt hem ter neder, bindt hem, zet hem in een toestand van vredeloosheid, akeligheid, verschrikkelijkheid, waaronder men vergaat, en versmelt en uitteert. "Tot verderf des vleses" is dan tot dat lichamelijke ondergaan van al levensgenot, vreugde, eer, genoegens, in het kort van alles, wat iemands behoeften zijn - hij moest dan ook van die vrouw af, die hij misschien smoorlief had, en buiten welke hij niet kon leven - en dan, boven dat alles, zo in eens voor mensen en Engelen afgestoten van de hoogte, waarop hij meende te staan, - dat alles was verderf des vleses. - Waartoe wierp de Apostel hem zo uit alles uit, en van alles af - daartoe: opdat de geest behouden ware. - De geest, dat is opnieuw diezelfde mens, genomen naar zijn binnenste zijn en eigenlijk bestaan, zoals hij met verstand, zinnen en wil Gods goedertierenheid had leren kennen, en de dingen van de Geest gevat had; - als die behouden was, was de gehele man behouden, maar natuurlijk niet behouden het genot van zulk een vrouw, of het genot van de eer, als een goed belijder en als een, die wèl en fiks stond - dat en zoveel anders IS al samen verbroken. Liefelijk zijn de woorden, die er op volgen: "in de dag van de Heere Jezus" -, daar die naam door de Apostel gebezigd wordt, om de volheid van de barmhartigheden en ingewanden Gods te prediken en uit te spreken als het heil, dat in die Naam is, voor alles, wat die Naam uit de diepte aanroept.

Gij zult uit het bovenstaande zien, dat die man nu niet meer in die zonde volharde kon - de Apostel wierp hem alles omver, en deed dat tegelijk zó, dat er bij die man droefheid naar God op volgde, zoals u uit de 2e brief aan de Corinthiërs zien kunt.

"Uw roem is niet goed; of niet fraai." Met dat woord roem meent de Apostel hun roemen, dat zij zó goed, zó hoog en zó wèl stonden in de Heere. Even zo zegt hij vers 2 van dit Kapittel: "en gijlieden zijt opgeblazen" - opgeblazen, als een leerjongen, die meent zijn onderwijzer ontwassen te zijn, terwijl hij uit zijn leven bewijst, dat hij alles behalve grondige bekwaamheid heeft.

Als de Apostel vers 7 zegt: gelijk gij ongezuurden zijt - dan houdt hij hun voor, wat zij zijn in Christus voor God: gelijk gij zonder zuurdesem zijt in de rijkdom van de goedertierenheid Gods, in de genade Christus, - zó als Hij u gemaakt heeft, zo ontdoe u van dat zuurdesem, opdat gij een nieuw, dat is een vers en fris deeg moogt zijn, dat u nu vanwege het zuurdesem in van de waarheid niet zijt.

De Apostel gebruikt in deze verzen het beeld van het Paasfeest houde; - ook ons Pascha is voor ons geslacht. Dat is, bij de Joden moest al het zuurdesem op zulk een

tijd weg - en dan hadden zij een geslacht Lam, om van te eten - en dat aten zij met smaak en blijdschap. - Als men dan zulk een heerlijke spijs te eten heeft - waartoe dan een kost, die er niet bij voegt? Wij hebben nu ook een Pascha, voor ons geslacht - daar mogen wij nu van eten, dat mogen wij nu eten al samen met blijdschap, met verheuging. - Als de Apostel zegt: voor ons geslacht, dan zegt hij zoveel, als dat daar alles in is, wat tot leven en wandelen in gerechtigheid betrekking heeft; - dat nu dat Lam geslacht is, is, dat alles is daargesteld voor ons in datzelve: "Kom mijn liefste, sta op, drink en eet." Hij wil hun ook het gevoel geven, hoe door dat Lam alles voor ons is daargesteld - het is geslacht in de zin, zoals Petrus zegt: 1 Petr. 1 vers 19, 20.

En, als hij dan de naam van dat Lam noemt: Christus getuigt hij daarmee hoe Die de volheid van al het welbehagen van de Vader heeft, en dat Hij hen in die volheid heeft gezet in zichzelf. - "Laat ons dan feest houde": ons verheugen en verblijden in de genade, de barmhartigheden, de ontfermingen, de eeuwige liefde Gods, zoals de Israëlieten Pasen hielden, b. v. onder Josia. Niet in oude zuurdesem, dat is, dat wij tegelijk zo zouden doen, handelen en wandelen, als wij deden, toen de genade Gods nog niet over ons verschenen was, noch in zuurdesem van slechtheid of boosdoenerij: dat is, dat wij ons tegelijk in een toestand zou bevinden, die met geen feesthouden overeenkomt. Het past dan toch b. v. niet, slecht te zijn, kwaad te doen of geweld te bedrijven. Want hoe kan er in baldadigheid 'blijdschap wezen? (De Apostel meent hier het meelopen met die hoge geestelijke quasi-Apostelen met de gevolgen daarvan) Maar laat ons feesthouden in ongezuurde dingen van hetgeen glanst en straalt van de zon van de gerechtigheid, en waarachtig is. Dát is feesthouden, zoals God ons bereid en gesteld heeft in de Geliefde, voor Zijn aangezicht ons te verblijden, zoals u b. v. bij een liefelijk huisfeest het uw huis, en uw geliefden en uw dis aan niets laat ontbreken van hetgeen verkwikkelijke glans en goede tier en deugdelijke spijs en drank is.

Het zal u nu wèl alles duidelijk wezen, zo niet, u schrijft het mij. - O, mijn geliefde Vriend! merk overal op, hoe de apostel, bij alles, wat hij ziet gebeuren, het overal laat uitkomen, dat er een naam is, waarin afwissing en uitdelging is van zonden, zonder dat het soort of het getal van die zonden bepaald is, en niet van vreemde zonden, maar van de zonden zijns volks. Hij heeft een volk, dat zonde heeft, van die zonden behoudt Hij het, dat die zonden hen niet verdelen, en om doen komen. Merk op, hoe hij die Naam predikt - of liever, merk op, dat die Naam er is, die zegt ruimtemaker, in ruimte-zetter, terechtbrenger en in orde-zetter van een heel verwarden en desperate toestand met daarstelling van al mogelijke en wenselijke en begeerlijken overvloed.

Merk op, dat u de Schrift, dat u de Geest betuigt: niet, u moet u genade verwerven en maken, dat u door genade compleet wordt - of een (waar) Christen wordt. Maar u - u ellendige, die het om de levende God te doen is, en om Zijn woord - hoort des Heeren woord: "open uw mond, en Ik zal hem vervullen." De Heere zendt stromen uit over al dorstige plaatsen, en Christus is hier. Ik weet hoe u met uw bonhomie hier met uw kostelijke ziel laat sollen, en daar laat sollen, naar eigen begeerlijkheden en naar de begeerten van hetgeen is, en morgen hooi is. En onder dat alles zucht uw ziel op naar van de Heere feest. Ik zeg u dat de Heere bij u is. Hij is uw vrede, uw tempel, uw altaar, uw offer, uw heiligheid, en Zijn Naam onze toevlucht, en Zijn genade onzen rijkdom, en zijn liefelijkheid en eer onze sterkte - en Hij heeft u recht gemaakt in Zijn heil - uit de baarmoeder van Zijn barmhartigheden bent u zonder vlek geboren en zonder gebrek, en wat Hij heeft, hebben wij, en wat wij zijn zullen, is onuitsprekelijk. Houdt u dan ook feest in deze dingen in Heilige Geest - en zeg tot alles, wat u in die geest zéér wèl gevoelt, dat daar niet mee overeenkomt: ik stel mij u tot geen dienaar; ik ben vrij gemaakt in de vrijheid van de Gods van de Hemel, Wiens ik ben met

vrouw, kind, huis, hof, goed en bloed, en heb zo vrede, de volheid in de heerlijkheid van Zijn genade. Wij zien Hem wèl niet, maar Hij is, en Hij is een Beloner dergenen, die Hem zoeken; daarom, heden weg met al het onkruid, dat de vrede niet laat uitschieten en benedenwaarts wortelen. - De genade zij met u en uw geliefden.

Te dier plaats, waarnaar u mij gevraagd hebt, staat in het Grieks: gehoor of *het horen* en niet prediking. Zo ook JesaJa, 53 vers 1. Rom. 10: 16. Ik kan u wèl aanraden om dikwijls onder het lezen de kanttekeningen van de Statenbijbel in te zien; - zeer dikwijls geven zij op, hoe dit of dat eigenlijk in het Grieks of in het Hebreeuws staat, dikwijls hebben zij ook een “andere” “ofte”, dat zeer behartigenswaardig is, b. v. op Jesaja, 6 vers 7.

...
Uw liefhebbende vriend,
H. F. KOHLBRUGGE.

28.

14 December
1844.

... Wordt niet moede - maar volhardt in den gebede. Wij kunnen en mogen, ja, moeten Hem toch alles klagen en vragen, en Hij geeft en verleent, - boven bidden en verstaan - hoe krom en hoe dom het er bij ons ook uitkome.

Maar, wak zit de fout; - waar hapert het? Waarom is er geen blijvende rust; - waarom bent u niet in uw hart bevestigd, verzegeld?

Ja, vraag hier - en, als u alles gevonden hebt, - dan bent u nog even ver. - Wat er bij u, en in u is, dat gevoel ik het allermeeft, als wij samen zijn - en dat er toch altijd even zoveel hapert - gevoel ik alsdan even zo - en, zo is er blijdschap en smart, - gerustheid en angstgevoel omtrent u beide. - Ik gevoel mij bij u gelukkig en gelukkiger dan elders, en toch blijft er een “maar” over.

Maar, wat ik gedaan heb, zal ik blijven doen - daar arbeiden, waar dè bron van de kwaal zit - gelijk het mij van de Heere is toebetrouwd. Wat kan ik overigens dan nat maken; Die de wasdom geeft, is God.

En evenwel, het ligt niet aan de Heere, dat u nog niet op die rots van de eeuwen gezonken zijt.

Gij hangt met uw hart aan de wet - aan het: “doe dat, en u zult leven” - het gevolg daarvan is, dat u meent, dat u de wet doet, en de wet hoogacht - en dat u schok op schok krijgt, als men u zegt, en als allerlei dingen in u, en om u heen, u de bewustheid geven, dat u dit niet doet - want u hadt het graag zó - omdat u denkt: als ik toch dit of dat niet heb, en niet ben, dan ben ik toch niet zeker van de zaligheid. Nu die ongelukkige mening maakt altijd nieuwe scheur - maakt u slap, waar het er op aankomt; - Gods wil wordt nagelaten; - u breekt het een met het ander in stukken, of laat het glippen, varen en drijven: - en dan is er grote spijt en berouw, dat u alles zo verbroken hebt - en u roept om genade - om weer van voren af aan de wet te doen, dat is: om niets te doen.

Daartoe dient nu alles, wat ik u schrijf, om u tot de Schrift te brengen, dat u toch leest, en verstaat en gelooft, dat geen mensenkind iets om Gods wil, en wet en gebod geeft - dat de heilige en volzalige God, met al volheid van de zaligheid, die bij Hem in Christus Jezus is, bij een mensenkind niets geldt bij het ogenblikkelijk genot van eigen lust, vrede, zin en gemak, naam en vermogen. Het moet u duidelijk zijn, hoe al

mening van wat voor God te willen zijn, te doen, te leven, op zelfbedrog of huichelarij neerkomt en, op zijn schoonst gesproken, op egoïsme - hoe, indien hij met de volmaaktste intentie er zich op toelegt, hij echter zonde doet met al die goede mening, die hij van zijn zielsgevoel en oprechtheid heeft, - hoe elke poging daartoe zonde is en afgoderij - omdat wij bij de beste gezindheid een hart omdragen, dat altijd van Gods hart anders denkt, dan het is - en wij bij al ons weten van goed en kwaad, Gods gerechtigheid, die anders ligt dan onze ideeën van moraliteit, misduiden, en er altijd erg van denken.

Daarom zeide de Heere: wie achter Mij wil komen verloochene zichzelf (hebbe zichzelf verloochend). Wij er aan, met ons goed en kwaad, met ons goeddoen en kwaaddoen, het één is als het ander - en beleden Jezus Christus in vlees gekomen - gelijk ik u dit in het kort geschreven heb over 1 Tim: 3 vers 16⁴ - beleden: dat Hij de Zone God is - beleden: dat Hij is de Christus - en onze naam, en doen en laten, en vroomheid, en Godvruchtigheid, en goddeloosheid en zonden, en tranen en berouw, en boetvaardigheid en gebeden, te gelijk met de hardigheid van de harten en en met alles, waarover wij ons te beschuldigen hebben, in een bundelke gebonden - en het verloren laten liggen, waar het ligt - en recht toe opgezien tot de troon van de genade, die voor ons open is, in die eeuwige gerechtigheid, die over alles getriomfeerd alles bedekt, alles in het recht gezet heeft, - opgezien tot het hart en in het hart Gods, Die zijn liefde jegens en tot ons in dat één brandpunt samengevat heeft, dat Christus voor ons gestorven is. - Hem met het hart aangegrepen en erkend, Die, nadat Hij de reinigmaking van ons zonden heeft te weeg gebracht - ter rechterhand zit van de grootmoed - en met het hart geloofd - het zij dan gezondigd, of wèl gedaan, tegen al geestelijke afwerende machten in - en, zó u in God verblijdt: - dan kent u alléén genade en praat van Gods wet of wil niet meer - maar doet ze - bewust, onbewust, - want, uit hetgeen Christus is neemt de Geest Christus - en doet vol zijn in Zijn volheid - en drijft in al zijn weg - en doet doen de wil Gods - dat is de rijkdom in Christus Jezus van de armen, die op Zijn God hoopt, en behalve die niets doet.

Gods wil moet door ons gedaan worden - en hij wordt door ons gedaan - zo wij ons met ons doen, en al was het maar een weinig, verloochenen. Wie volkomen hoopt op de genade, die ons aangebracht wordt in de openbaring van Jezus Christus - heeft uit eigen verlorenheid genoeg besef, dat de wereld met al haar begeerte voorbijgaat, en kan ze niet liefhebben, noch voor haar gezindheid hebben. Maar gelukkig hij, die afstand doet van al condities en kentekenen maar zichzelf in alles aanklaagt en bij geen stuk blijft staan, dat uit hem zou wezen - maar in al verlorenheid zich aan die genade houdt, die over ellendigen heen is in al rijke ontferming tot voorziening in alles: - zonde zal over hem geen Heere wezen, maar hij zal in de vrijheid wandelen van het leven uit God in Christus Jezus, in Heilige Geest.

*Hij, die vertrouwt op Gods genade bloot,
Ziet zich omringd van Zijn goedheid groot.*

29.

... Gij vraagt mij, wat Paulus meende, toen hij zeide, dat hij onuitsprekelijke dingen hoorde, die geen mens vermag te zeggen - dat wil zeggen, dat geen mens in staat is om ze in zijn menselijke taal uitedrukken. Paulus meende, dat hij daar zulke dingen

⁴ Afgedrukt in de "Opleiding tot recht verstand van de Schrift voor eenvoudigen door H. F. Kohlbrugge," pag. 1-6.

vernomen had van de onuitsprekelijke liefde, genade, ontferming, barmhertigheden, ingewanden Gods in Christus Jezus over zondaren, zoals wij zijn, dat hij ze niet wedergeven kon, en er zich vanwege n de grootheid en wonderlijkheid onbevoegd voor rekende - intussen schittert en stroomt het uit al zijn woorden, in al zijn brieven. - Een rijke God bekleedt een arme zondaar alzó in de enig Geliefde, dat hem niets ontbreekt, maar er tot alles de volle genoegzaamheid is - schoon er bij die mens aan en op zichzelf niets is, dan wat tegenwerkt.

O, hoeveel zou ik er ook van mogen zeggen, werd ik niet ingehouden! - Maar u kunt niet te ruim denken van die bekleding en van de trouw en liefde om eerst naakt te maken, opdat er van onderen en van boven alles Koninklijke kleding zij - heel conform van de wet, hoe scheef wij die ook aankijken.

De tijding van uw zwager van dat instorten van het pakhuis heeft ons zéér getroffen. - God is machtig, na allerlei inval en afbraak, allerlei opbouw te maken - en er in te zetten, die er graag in willen wezen vanwege de heerlijkheid Gods.

KOHLBRUGGE.

30

Utrecht, 8 Sept.
1844.

Is voor uw K. afgesprongen, wat u voor hem beoogde - zo neem het aan, dat, als het onze tijd is, dat wij aan het tobben gaan over onze kinderen, dit een bewijs is, dat Gods tijd óf nadert, óf daar is; dat Hij leidt op een wijze, die wij niet gedacht hadden, en zo hoop ik van harte, dat u het met uw zoon moogt ervaren tot lof van Hem, die al onze zaken uitricht, zo dat wij met ons pogen overschieten. En echter al dat pogen en uitzien en lopen om het bij de mens te zoeken en te halen, dringt, bij al dat afspringen van ons bemoeiingen, tot lopen naar God toe - en dat tot ervaring, dat Hij hoort, en ons onze bede geeft, op menselijke wijze, zoals Hij God is.

Zeg aan uw lieve vrouw, omtrent die plaats van Jakobus 5, 14 - dat die daarom tegen de Roomsens is, omdat de Roomsens met geheiligde olie zalven, terwijl die ouderlingen de zieken met gewone olie besmeerden, als geneesmiddel, waarvan men zich toen hoofdzakelijk bediende. Want in die tijd dacht men nog zo niet aan drankjes, maar toen was de geneeswijze meer uitwendig. Van die geneeswijze bedienden zich ook de Apostelen, Markus 6 vers 13; zo ook goot de Samaritaan (in de gelijkenis) olie in de wonden van dien, die door de Farizeeër en de Priester werd voorbijgegaan. Die met die olie gesmeerd of gewreven werden, werden gezond - als bij de Roomsens iemand, na het laatste oliesel ontvangen te hebben, gezond werd, zou dit jammer van de olie zijn - zij sterven daar allen.

Belijdt elkaar de overtredingen. De afvalligheden zegt de Apostel - de oorbiecht wil, dat men alleen de Priester dezelve belijden zal; - de Apostel zegt, dat men dit doen zal ingeval van krankheid - de Priesters zeggen: altijd, of nu en dan, zonder bijzondere aanleiding. Het verschil is handtastelijk.

Maar wat was de zaak - in die tijd ging het als nu - het eenvoudige, vriendelijke, in heil en in alle gerechtigheid zettende Woord van de Heere, waarvan men toch de mogendheid in zijn consciëntie voelde, hoorde men ja, - maar omdat men niet wilde weten, wie men was, en wilde blijven, wat men was, en houden, wat men had - en daarbij allerlei uitzichten had, ook voor dit leven - en omdat men de genade schuwde, als die de heerschappij van de zonde uit doet zijn en teniet maakt - zo zette men dat Woord van de genade, dat goede Woord ter zijde - behandelde het goed en toch

smadelijk, liever zoekende dingen, en dingen nalopende, die niet verzadigen kunnen. De boodschapdoeners van de Heere gingen hun weg verder, nadat zij het Woord trouw met daad en woord gezegd, en betuigd hadden, dat zij mensen waren, en dat Jezus de Gezalfde was en zijn kennis alleen het leven; - maar bij de versmading of de geringschatting openbaarden zich spoedig de gevolgen, - vooralsnog in Gods trouw en barmhartigheid, of de mens zijn ellendigheid en 's Heeren heil daardoor zou komen te erkennen en in geheelheid zich aan Zijn genade houden - en ontstonden nare krankheden, zoals die er dan legio zijn. Nu zouden zij in zulke krankheid de ouderlingen laten komen, die zou ze met olie wrijven, en over hen bidden - zij zou dan luid bekennen, dat toch een mensenkind ijdelheid en ellendigheid is, dat zij het nu ervoeren, dat zij zichzelf die krankheid op de hals hadden gehaald door hun ongehoorzaamheid aan 's Heeren woord en door hun achterdocht omtrent de genade Christus. Die ouderlingen, zelf wetende, dat ook zij mensen waren - als zulken die met genade bedekt waren zou die liefde Gods, waarin zij behouden waren, van de Heere over die zieken met al zijn heil afbidden - en dan zou het beter met hen worden. - dan zou men ook onderling doen - tot grootmaking van 's Heeren waarheid en tot onderlinge vertroosting elkaar vertellen: "Zo en zo heb ik gedaan - en zo en zo is de Heere mij tegen gekomen" - dan zou men zo in zijn nood elkaar opwekken, om voor elkaar, elk in zijns anders leed, om genade, om heil, om ontferming, om uitkomst te vragen - en, o wat kan een mens, die zichzelf kent, voor een mens, die hij in de nood kent, niet gedaan krijgen bij God de Heere van de Hemels en van de aarde, als die hem toeroept help mij de genade en 's Heeren heil vasthouden - dat ik uit de miserie kom - want zo en zo is het bij mij - en - daar zit de schuld.

Een mens wordt alles ontworpen, - hij zelf werpt alles weg. Want hij is als een kind, dat, of het al in overvloed zit, niets ziet van hetgeen het heeft, en alles wegwerpt, omdat het op dit ogenblik zeker iets wil hebben, waar het voor het ogenblik alles in concentreert, en daar het van afstaan kan noch wil. Maar Hij, die aan 's Vaders rechterhand zit, Jezus Christus, onze Heere, laat zich niets ontwringen; - houdt U aan het gebod des levens, al schijnt het alles het onderst boven te gaan en u te verzingen: en u zult overwonnen hebben in Zijn woord in zijn overwinning, in Hem, die ons heeft lief gehad en ons gewassen heeft van onze zonden in Zijn bloed. - De genade met u - de wereld laat ledig - de heerlijkheid Gods is onbedrieglijk en op Zijn woord is geen omkomen - maar waarachtig behoud.

H. F. KOHLBRUGGE.

31.

Utrecht, 8 Jan.
1845.

Maar nu - dat zichzelf verloochenen - wat is het anders, dan zich er totaal aan geven met al zijn uitzichten, verstand hebben, goed mens zijn, vroom zijn, geacht zijn - en er rustig voor uit te komen: zo sta ik bij God, en zo is het ook voor U, mens, wie u zijt - en zo op de ordinantiën Zijns heils te blijven staan, hoe ellendig, hoe zwak, hoe bevende, hoe sidderende ook in zichzelf - inmiddels al door zijn toevlucht nemende, in al het bang en versaagd zijn, tot de levende God en onzichtbare Koning van de hemels en van de aarde, tot de enige Ontfermer en waarachtige Beloner in het openbaar, wat tegenloop men ook van buiten of van binnen moge ondervinden - ons zo er doorslaande met Gods gebod, hetwelk is leven, vrede, en tot alles al genoegzaamheid - al zij er bij ons noch kracht, noch macht, noch bevoegdheid, noch geschiktheid. Zo

geeft iemand zichzelf er aan, houdt zich voor nul - en kent alleen het woord van Hem die hemel en aarde gemaakt heeft - in wie alleen ook al zijn heil en eer en hulp is. - Nu wil ik deze eindigen en hoop mijn geschrijf over Psalm 1 morgen te kunnen voortzetten.

Mijn lieve U. geeft mij menigmaal iets zorgwekkends door het gedurig opgeven van bloed, gepaard met pijn op de borst - maar daar ik er tot nog toe niet die verschijnselen bij zie, die aan borstziekten eigen zijn, en zij bij al bare voortdurende anderdaagse of tweedaagse zwakten hare, mij opbeurende en vrolijkmakende stemming behoudt, vleien wij ons, dat het met de jaren voorbij zal gaan; - echter geeft dit menigmaal benauwde voornachten - gelukkig ben ik in staat haar telkens weer voor een dag 3 of 4 met de wijn in orde te krijgen. En dat ik niet verzwijge, dat ook hierin Hij telkens hoort, die mijn verlegenheid ziet.

Groet uw lieve vrouw allerhartelijkst van ons en ook uw lieve kinderen. Wees allen van mijn U. ook hartelijkst gegroet.

Ik gedenk uwer gedurig en dankzegge de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, dat ik zo uwer gedenken mag, als die geen kamp geeft om te erkennen, dat u door alles doorgebroken zijt in de enige Doorbreker, die voor ons door de Hemelen is doorgedaan en overwonnen heeft; - daarom wordt niet moede noch mat, en laat u niet slap maken om vast te houden en vast te grijpen dat anker van ons ziel, hetwelk doorgedaan is tot in de binnenste voorhang, en heeft de voorhang gescheurd van boven af naar beneden, op dat wij toetreden tot de genadetroon in zijn bloed met een goede consciëntie, hetwelk zich verlaat op en erkent het recht gezet zijn van ons voor God in Hem - want dat alleen is naar geest van heiligheid.

De Genade met U.

Uw liefh. vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

32.

22 Januari, des avonds 10
¼ uur.

Onze zeer lieve vriend!

Van Ds. le Roy heden een hartelijke brief; hij had van mijn betrachtting over Mattheus 1 veel gebruik gemaakt in zijn avondpreken en vraagt al zeer bescheiden om enige inlichtingen; dit is mij toch roerend van zulk een oud man.

Uw lief hebbende vriend

KOHLBRUGGE.

33.

Nijmegen 29 Aug. 1845.

... Ja, die veredeling van de mens, waar u van schrijft! Stootte men dezelve maar niet altijd na jaar en dag zelf om. Opmerkelijk, dat het einde van al dat moois altijd uitloopt in een onding, zoals de zoon van de eerste schoolreformateur in ons land is geworden; in wie de vader zijn eerste meesterstuk heeft willen vertonen. Laten u zulke propoosten niet bekommeren noch in de war brengen - denk aan de woorden van Paulus Rom. 1; daar hebt u het 3° en laatste bedrijf van dit gehele komediespel. Het schrikbarend toenemen van de zelfbevelekking, zo eigen aan onze tijd en geslacht, maakt daarom de krankzinnigengestichten ook zo vol.

Het was mij een steen van het hart wat u mij over het gewas hebt geschreven, maar het ziet er toch bang uit.

Ik weet niet recht, wat u met die jongeling bij Marcus op het oog hebt, t. w. Marcus 14: 51 en 52, noch wat men dienaangaande beweert. - Uit het laatste capittel van Marcus ziet gij, dat Marcus zeer speciaal het geloof predikt, en overal hoe of de mens, hoe of vlees omtrent het geloof is; daarom heeft hij telkens zulke korte harde of scherp afgezette trekken in zijn evangelie, zo hier b.v. een jongeling, die slechts een kleed over het lichaam had. Men zou zeggen dat zo hij zich niet bij de Heere, daar hij Hem toch volgde, uit trouw hield, hij zich ten minste uit natuurlijke schaamte bij Hem had moeten houden en in zijn lot delen. Maar nee, zo is vlees, als het er recht om gaat, dan geeft men zich liever ten prooi aan de uiterste schande en stort zich liever in de ergste verlegenheid, die men bedenken kan, dan dat men bij de Heere zou blijven - om met Hem te delen in nood en dood. Denk eens na, wat het voor een volwassen mens is in het publiek geheel naakt te raken, waar zal men bij nacht belanden, hoe bij dag ergens aankomen, dit is iets dat bij ons al heel schandelijk is, maar in het Oosten is dit nog veel schandelijker, en het was toch een jongeling die de Heere volgde. Echter stortte die jongeling zich liever in de ergste verlegenheid, die ooit een volwassenen kan overkomen, waardoor hij zich voor zijn gehele leven tot een paskwil moest maken, dan dat hij, al was het dan ook maar schandshalve bij de goede meester gebleven ware.

Ziet u zo zijn wij dat is ons beeld maar al zulke dingen hebben de Vader niet tegengehouden om Zijn Zoon voor ons overtegeven, zijn enige; hebben onze Heere niet tegengehouden om ons in Zijn heil te zetten door Zijn eigen dood, die Hij voor ons onderging, schoon wij Hem alleen voor alles laten zitten.

De Apostel Paulus bedoelt met die geestelijkheden van de boosheid in de hemelen (Zo staat er Eph. 6: 12 in tegenoverstelling van vlees en bloed, dat vlees en bloed ons op zichzelf niets in de weg zal leggen of in de weg is, zoals wij gewoonlijk denken, maar, dat er in het element van de dingen Gods een kwaaddoen een boosheid bestaat, welke zich louter op een geestelijke, Goddelijke manier voordoet, - dat is een boosheid, die tegen de vrije genade is, en altijd weer op wolken drijft, en die boosheid komt daartoe met een geheel heirleger van louter geestelijke voorstellingen om ons uit de borstwering van de genade Christus uit te drijven. Als wij daar ons nu tegen gewapend houden met de eenvoudigheid Christus, met een: "Zo staat er geschreven" en met smekingen tot de Ontfermer, dan zullen die ons niet overwinnen; - ken uw vijand, die zit niet in het stoffelijke, maar in de verkeerde godsdienstigheid, waar de duivel ook verleiden en van Gods hart aftrekken wil. -

Uw liefhebbend Vriend,

H. F. KOHLBRUGGE.

Tot hiertoe (van N°. 1 tot N. 33) gaan de brieven van Dr. Kohlbrugge aan één van zijn vrienden in Holland. Daarop volgde de reis naar Duitsland waar hij te Godesberg een aangename en versterkende verblijfplaats vond.

In Holland was zijn laatste hoop om in Leiden als, professor van de Oostersche talen benoemd te worden, vervlogen, en zijn krachten waren opnieuw uitgeput door al het vergeefse wachten en hopen.

Toen kwam een hem welkome uitnodiging, om het najaar van 1845 met enige vrienden te Godesberg door te brengen. Dit leidde hem naar Elberfeld.

Wij vergezellen hem vooreerst niet, maar gaan tot een andere briefwisseling over met een vriend, die hij menige vertroosting en terechtwijzing zodoende liet toekomen. Deze brieven zijn nog grondleggender voor de leer van de Godzaligheid, dan de voorgaande.

Wij verzoeken dus opnieuw om welwillende aandacht.

Toen ik te Elberfeld was, kwam iemand ver uit het Nassausche bij mij inlopen, en vraagde, nog met stof en zweet van de lange mars bedekt, wat hij doen moest om zalig te worden.

Ik antwoordde hem, dat hij weer naar huis zou gaan, daar eerst uitrusten, en het dan aan de levende God vragen moest; dat Die hem dan zou leren, dat het niet is van de willenden noch van de lopenden, maar des ontfermenden Gods. Ook voor u zou ik niet één woord meer hebben, dan een dergelijk, ware er niet één plie in uw schrijven, die mij perst tot meer.

Wij zijn elkaar niet onbekend; in al gevallen zijn wij uit één bloede gemaakt, heeft één God ons geschapen; wij zijn broeders, en ik ben uw schuldenaar: alleen bezweer ik u bij de liefde, die u van mij verwacht, dat u van deze ogenblik af, dat wij begonnen zijn aan elkaar te schrijven, de liefde verdraagt, die wèl niet ophoudt lief te hebben, al wordt zij vermoord, maar voor wie het toch een nameloos lijden is, miskend of verdacht te worden. Want die haar wantrouwen of miskennen, of bang voor haar zijn, ziet zij in het verderf lopen, en zij moet bovendien de liefde opkroppen in eigen boezem.

De kwaal, waaraan u lijdt, is een vrij algemene, - er geen rust bij te hebben, is ook algemeen, Sommigen verdoven voor een tijd dat pijnlijk gevoel met sterken drank. - De bekentenis van rusteloosheid is zo algemeen niet; u wens ik er geluk mee, en hoewel die oprechtheid op zichzelf niets afdoet, staat er toch geschreven: "die bidt ontvangt, de zoekende vindt, de aankloppen de wordt opengedaan" - en: "indien u die boos zijt uw kinderen goede gaven weet te geven, hoeveel te meer zal uw Vader in de Hemel de Heilige Geest geven de Hem biddenden."

Wat is die kwaal? Een ondeugend zijn tot alle goed werk. Waar zit de oorzaak? In de mens zelf, die duizend middelen aangrijpt om zich van Gods eeuwig blijvende wet te ontslaan, en zich al in zijpaden indringt en in laat leiden, waarin hij zijn eigen wil kan volgen en zijn eigen wil hebben hier en hier namaals, hier er goed doorkomen, ginds er goed af en inkomen. Hoe komt hij aan die kwaal? Door ongehoorzaamheid. Hoe gedraagt hij zich, omdat hij de pijn voelt van deze kwaal, of liever, terwijl hem een Engel van de Heere met uitgetrokken zwaard tot op de uiterste engte in de weg is, gelijk eens een Bileam? Hij zoekt bezigheden, verstrooiingen en geneugten, óf in hetgeen wij de wereld plegen te noemen, óf in hetgeen de Apostelen de wereld noemen, óf in beide te gelijk. Wie voedt deze kwaal? De lijder zelf, door in plaats van recht en gerechtigheid na te jagen, al stond er de honger dood op, zich een leugen te verzinnen, waarop hij zich, niettegenstaande al wakkerschudding, dat hij een leugen in zijn rechterhand heeft, in slaap wiegt, om zon de eeuwigheid in te sluimeren. En, zo hij eens opwaakt is het om de Heilige Israëls op het kinnebakken te slaan, hetzij met directe wederstand, hetzij met veinzerij, deels in onwetendheid, deels met zelfbewustheid.

Van af het prediken van de brave T. heeft het Gode behaagd, zoals u schrijft, u onder de prediking van het Woord te brengen op verschillende tijden en wijzen, ook in Gelderland. Wat u sedert, (het zijn nu al 15 jaren,) gehoord hebt, is, (mag er ook enig verschilzigt zijn) in de hoofdzaak ook uw belijdenis.

Vergun mij er u de sommier van op te geven. - De wet verdoemt ons - daar kunnen wij niets mee doen - wij zijn verloren - Christus moeten wij hebben - in die Één is het

alles - daarbij de eeuwige verkiezing dan - het is echter een leven van heiligheid - en nu, wat zijn de middelen om daartoe te komen, - men is wèl in Hem volmaakt - maar toch, - en nu komt de leer van de Heilige Geest - van krachten, waarmee wij wat doen, dat goed is - van geloof enz. Intussen, terwijl men die leer door een ringetje rijgt, heeft men een aantal leemten in de geschiedenis van zijn eigen hart in die van andere vooral in het doen - die men niet weet aan te vullen - en die leemten ontdekt men het allermeest bij het lezen van het onomstotelijk Woord Gods, dat al verkeerde theorie en praktijk bestraft en ijdel maakt.

De ziel van T. dobbert tot op deze dag tussen volmaaktheid en volmaakbaarheid - de ziel van L. zit in een akelig warnet gevangen. De andere, die u gehoord hebt of hoort, hebben u ook een Evangelie geleerd, welks vrucht niet is heiligheid maar dood. Echter dat Evangelie hebt u ook en voor zoveel twee preken in een boek van mij datzelfde leren voor zoveel stemt u er ook in, of is u de letter duidelijk, niet de strekking, niet de geest, waaruit en het doel waartoe.

Wat is waarheid? Wilt u ze van mij hebben, zij staat tenvolle in dat boek, door u genoemd: ik kan ze u nog korter zeggen; u zult ze begrijpen en ze echter niet vatten, tenzij bij bevinding.

Daarom zeg ik u het volgende: Wat doet gij, dat u, naar de inspraak van uw gemoed, het meest tegen de borst stuit, dat u eigenlijk afkeurt of verfoeit, dat u op die of die plaats in de Schrift als een heiligen onbetamelijk aangetekend vindt, - waarbij het u wèl eens bang wordt, maar om hetwelk te laten, u een reeks van, ik weet niet wat, aangrimt, - en waarbij u dus denkt: ach, ik moet er maar zo mee door, God vergeve het mij - dat hoorde wèl zo niet -

Daar: hand aan de ploeg - en niet terug gezien. U kunt duizendmaal preken lezen, preken hoeren - kerk of samenkomsten bezoeken - of u isoleren, omdat u verschilt - ook mijn boek op en neer lezen - en, waar het hem zit, toch niet vinden. Contrarie, hoe meer verstand, gevoel, hart zoveel te meer schokken hier en daar heen; - maar iets, dat u niet kunt weg krijgen, dat u overal geen rust laat, dat telkens zich opnieuw weer opdoet met meerder of minder kracht, en u zegt: zó gedaan! - houdt dat niet zo spoedig voor de duivel óf voor wettische inwerking - maar doe dat. Ik behoef niet te zeggen wat dit is - uw geweten zal uzelf best zeggen: wat. - Zegt u dan, o niet één, maar duizend, zo antwoord ik: nee niet duizend, maar, dit één - en, zegt gij; dat is preken: "doe dat, zo zult u leven" - zo antwoord ik: óf u het uit de weg krijgen kunt, wat de Doper hun antwoordde, die vroegen: wat moeten wij doen? - De uitvlucht: Ja, dat meende de Doper zó niet, is een toevlucht nemen van het hart tot afgoderij en weerspanningheid.

Nog eens, dat, dat particuliere ding, doe dat - of u kunt of niet kunt, kracht of geen kracht, moed of geen moed hebt. En of het u ook nog zo onmogelijk is - en dan, als de teerling zal geworpen zijn, dan zullen wij zien, of het gehoorzamen van, het zich buigen onder, het volgen van de stem van de levende Gods ook betere vrucht zal dragen, dan de appelen zijn van het geestelijk Sodom, waar ook onze Heere gekruist is. ...

Uw dienstvaardige in de Heere

H. F. KOFILBRUGGE.

35.

Utrecht, 20 November 1840.

Gij hebt mijn woorden goed opgenomen en verdragen, dit geeft mij vrijheid, u de

gevraagde oplossingen te geven; evenwel, deze waarschuwing vooraf: - ik zie uit uw antwoord, dat u mijn brief goed verstaan hebt, zoals trouwens elk een mij verstaat, wie ik spreek of schrijf; wél gevoelende, dat het waarheid Gods is tegen hem in - maar dat u nu vraagt is het zoeken van een pad ter zijde, om zó de drang van u aftekeren, die u gebiedt de Onzichtbare te volgen in het gehoorzamen van zijn stem.

Gij begrijpt niet geheel, dat de vrucht van het door u in de verlopen jaren gehoorde Evangelie niet heiligheid maar dood is? Dan toch ten dele. Want u bekent: ik heb er geen vrede bij. Gal. 5: 22 staat: de vrucht van de Geest is liefde, blijdschap, vrede (bij God en onder elkaar). U bekent, dat die vrucht er niet is bij dat Evangelie, Dus is het niet Geest. En nu is er toch niet veel begrip nodig om te beseffen, dat wat niet Geest is, ook niet levend maakt, en dat dat, wat niet Geest is, ook niet naar de Geest van de heiligheid is, en. dat, wat die overeenkomstig niet is, allemaal onheiligheid, zonde en dood in zich heeft en voortbrengt.

Maar, u wilt misschien zeggen: ja, ik heb er wèl geen vrede bij maar ligt daarom de schuld aan dit Evangelie, - kan die niet aan mij liggen? Ik zeg u, dat dit Evangelie een ander Evangelie is, dan het Evangelie van de vol zaligen Gods, dat het hetzelfde is, waarvoor de Apostelen hebben gewaarschuwd, en dat de verkondigers van hetzelfde, dezelfde mensensoort zijn als, die de Apostelen en des Heeren woord uit de gemeenten verdrongen hebben - kort en goed een Evangelie, waarop de historische kerk nu 18 eeuwen gebouwd en opgetrokken is, waarvan de bouwers met van de Apostelen vloek beladen waren, en nog zijn; een Evangelie, hetwelk de mensen in dien zelfden gang brengt, welke de Apostelen noemen: "wandelen naar vlees" en: "zijn in den vleese."

Maar, u hebt veellicht al een balans onder handen, die moet ult. December sluiten, en al moogt u een S. E. & O, tot praeservatief nemen, u zult toch niet rusten, zolang het niet uitkomt. Zult u mij geloven dat Johannes, die aan van de Heere borst lei - juist de zodanige in zijn openbaring onder beelden van afgrijselijke ondiere voorstelde, die zich het meest vleiden, het Lam en deze getuige het hoogst verhemeld te hebben? U zou rillen en beven, zelfs voor een vermoeden daarvan, als voor een duivelse inwerping. Daarom zie op hetgeen ik u heb voorgehouden. Sluiten moet die balans. Het hapert in credit of debet, het zit in het klad of groot: of kasboek, memoriaal of journaal. Rust moogt u hier niet nemen - van voren af aan we'èr optellen, op erreurs of omissies letten, en die verbeteren tot de balans in orde is. Dit is de enige weg om te zien of u met die handel uw huis verder bouwen en onderhouden kunt, dan of u die er aan geven, en na de schuldenaars betaald te hebben, arm en berooid naar wat beters moet omzien. Dit zei de Heere Jezus van zich: een iegelijk die zal willen doen de wil Desgenen, die mij gezonden heeft, die zal bekennen of deze leer van mij is, dan of ik zo spreke als mijn Vader, die mij gezonden heeft, mij heeft geboden.

Wat de Apostel Rom. 7: 5 bedoelt, dat is dat Evangelie dat u in die verlopen jaren gehoord hebt, met deszelfs vrucht en wandel daarna. Waarom ziet u dat niet? Om deze reden: u hebt naar dat Evangelie niet gedaan - u hebt er u wèl door laten opwitten, oppleisteren, vleien, gerust laten maken, u kwam hier en daar - een broeder onder de broeders - een partij - zich houdende aan een onbekend doel of liever aan een chimère - iets in de lucht, zonder grond onder de voeten - zo liet u u over het paard tillen - en reedt ook - nu zó dan weer zó - trouw was u natuurlijk aan hetgeen uw Ik niet omwierp, of liever, dat u niet omwierp - u las en kocht en distribueerde de schriften, daartoe behorende, - deed veel goed naar uw vermogen met een tientje hier en een vijfje daar - maar uw eigen vlees behouden en vlees winnen en vlees bij elkaar brengen in de kerk: Ik - de Staat en de Kerk, daarop kwam al bezigheid neer - en intussen hebt gij, bij al uiterlijke braafheid en onbesprokenheid van zeden een reeks

van “hier dit, daar dát” begaan, wat u niet graag zou willen, dat een tweede wist - dit is bij u het geval en bij andere.

Dat Evangelie is te zwak om ‘s mensen verborgene geschiedenis hem tot schuld te maken, en sterk genoeg, om de stem van de gebods te overstemmen, in een hart dat zijn eigen lust wil volgen, en zich toch van Gods genade verzekeren - en toch had dat Evangelie, zoals alles wat uit de mens is, geboden en regels genoeg, die, zo ze slechts consequent opgevolgd worden, men van deszelfs vozigheid overtuigd zou worden. Aangezien nu de mens wegens zijn waanwijsheid tegen zijn Vader in de Hemel, slechts door schade en schande wijs wordt, en hij alleen tot doorbraak komt die met zijn hele ziel omvat, wat hij voor waarheid houdt, en het consequent handhaaft tegen zichzelf, in al zijn wandel geen rust hebbende, voor dat zijn wandel er naar gericht worde, of vóór dat hij komt op het rechte pad - zo schrijf ik u nu - verdenk dat Evangelie niet, omdat ik zeg, dat het vals is, maar geeft liever aan uzelf de schuld, en wandel er naar - en zo u dan in goede gewisheid voor God weet, dat u er van harte toe genegen zijt, en er toch geen kracht is, zo roep Hem aan om kracht - en wordt juist dan de kracht van de zonde sterker - zo mistrouw uw hart en bid Hem dat Hij het verkeerde hart verbreke en u uit uw boezem rukke en protesteer tegen de zonde uit liefde en dorst naar gerechtigheid en heiligheid, en zo dat dan alles nog niet baat, - zo houd toch echter aan - en zó zal God u leren, zoals Hij Zijn heiligen leert. - Want het niet acht geven op het Gebod in dit of dat speciale ding, wat toch uw geweten of een ander bestraffer u zeide: “dit is toch niet zoals het behoort”, en het zich daarentegen wijsmaken, dat men toch in de weg van de Evangelies was, heeft van u en andere die misgeboorten gevormd, die, de een voor en de andere na, wèl gevoelen, dat zij niet recht staan voor God, en toch menen, dat het Woord van de waarheid een orthopedische inrichting is terwijl het een gehele mens gezond wil hebben, en geen delen. De waarheid is te sterk om ze niet te gevoelen - maar begrijpen? - Tenzij iemand “d’en haut” geboren zij, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien, waarlijk, waarlijk niet! En opdat u daartoe moogt gekomen zijn, heb ik u geschreven, gelijk ik u geschreven heb. Want, ik mag u niet onthouden, dat de vrucht van de gerechtigheid is leven en vrede en dat God niet naar de woorden vraagt - maar naar de macht. - Nu, woorden van een Evangelie zijn er overal, en van al massa mensen* die dezer dagen te Amsterdam in beweging gebracht wordt, is er geen één individu, die niet dit of dat woord van dit of dat Evangelie heeft, waarop hij gerust is, - of dat hij niet graag zou willen houden, en dan er iets bij leren, om het te completeren. Intussen is er die macht, die mogendheid niet, die tegen al vlees in haar uitlatingen heeft, waar men de Onzienlijke vasthoudt als ziende. Zo is er bij u wèl een hoofd om te denken en te speculeren en een verdeeld hart om te vragen, maar u hebt niet wat de Heere Jezus zeide: “die in mij gelovende heeft eeuwig leven.” Nu is de geest en strekking van mijn preek en boekje over Rom. 7, aan het hart van de oprechten openbaar te maken, of hij dat leven heeft of niet - en hem de weg aantewijzen in welke dat leven zich openbaart, opdat hij goedsmoeds zij, zo hij datzelfde ervaart en heeft. Die tegen de wet zijn, en de “feinte” hebben, als hadden zij de wet lief, konden en kunnen dat schrijven niet verdragen. Die tegen de wet zijn en de feinte hebben als hadden zij het Evangelie lief, kunnen dat geschrijf voor zoverre gebruiken, als zij er overvloedige stof in menen te vinden voor hun speculaties. De geest, strekking en doel is, om die twee einden, waar u van schrijft; - aan elkaar te brengen, om zo eens te zeggen, duidelijker (want met uw Evangelie brengt u de einden niet samen, omdat gij,;Go dikwijls u samen buigen wilt, ziet, dat u de band niet in handen hebt, maar als een dromende van een rijke tafel zijt, en hij wordt wakker, en heeft honger en er is niets) is dit: De apostelen spreken van vruchten dragen, van de goede, welbehagelijke en volkomen wil Gods te doen, van de

Heere welbehagelijk te wandelen in alles, - van toe te zien, dat men onberispelijk voor Hem bevonden zij in de dag van Zijn toekomst - en zoveel andere gezegden en bevelen van heiligheid, die u en andere soms in de weg staan, en die u wèl kent, maar waarover u graag een sluier legt - en u ophelpt met uw geleerd Evangelie. Omtrent het Oude Testament (dat ik dat eens schelde), of de wet en de profeten ligt even zulk een of nog dieper duisternis op de ziel - en met al zijn Evangelie, is het toch ten laatste dezelfde donkerheid en uitstel op zien komen. Nu dan: de mens totaal van de wet afbrengen, en juist zó er in te houden, of in te brengen, geheel van eigen grond af - op de grond die eeuwig is in de hemelen en die goed is in de ogen van de Heere - is de strekking van preek en boek. Wie verstaat dat nu? Die op het gebod, dat tot hem gekomen is, acht geeft, en dat niet wegspeculeert met ijdelheid en ijdele overleggingen. Dat zulk een mens met al zijn doen en denken en Evangelie en gehele Godsdienst in zijn niet wegzinkt, en zich in deze hooploze diepte overgezet gevoelt in het rijk van de Zo ons van Gods liefde en zo - zonder doen of deugd te kennen, alleen God kennende en Zijn wil, belijdende zijn eeuwige ontferming over hem goddeloze, zonder macht, met het Woord van de levende Gods tot grond, - Gods wil doet, en in zwakheid, in ongelooft, in versagen, in angst en benauwdheid, in afkerigheid toch Gods wil doet, en zich daarvan ook goed bewust is, en er toch niets van maakt, dat hij ze doet, is hetgeen ik meende en meen, - en zo behoort het te wezen.

Het verwondert mij niet, dat u omtrent geloven en doen in de war zijt; - de beste uwer Theologanten, of het uitnemendste van uw navorsing hebben Paulus en Jakobus, na al uitlegging en oplossing van knopen, toch niet voor zichzelf zonder stuiting kunnen lezen: - u ziet niet dat juist Rom. IV: 5 uw geloof en geloven veroordeelt, - de goddeloze rechtvaardigende. Nu zes jaren is het dat ik dit predik. Ik ben onder uw Evangeliepredikers geweest, en heb hun gezegd: u zijt goddeloos, - wie gelooft mij? - Ik ben door het gehele land tussen afgescheidenen en niet afgescheidenen geweest, en heb gezegd tot de een en de ander: u zijt goddeloos. Heden kleden zij zich zó aan, morgen weer anders - komen weer bij mij: - loeren wij nu goed? - zijn wij nu goed? - en al weer moet ik hun zeggen: - gij zijt goddeloos. Mijn vriend bent u goddeloos?

Zeg aan uw bediende "breng mij die brief vóór zoolat op de post - hij doet het niet - hij let niet op het woord, op uw bedoeling: "die moet heden weg" - hij gehoorzaamt u niet, hij gelooft u niet. Hier weer een waarschuwing: spreek ik van niet-geloven zo zegt gij, o ja, mijn ongelooft - en niet: ik ongelovige, - geelt het gepretendeerde ongelooft de schuld, en niet uzelf; - spreek ik van niet gehoorzamen, - dat het daarin bij u ligt - zo zie toe voor dat ellendige acht geven op tekenen en vogelgeschrei, dat veel onder u in zwang is, en alweer op eigenwilligheid uitloopt, op een doen van hetgeen God u niet geboden, op een wegcijferen met een quasi-evangelie van hetgeen Hij u geboden heeft. - Door Ééns gehoorzaamheid zullen velen tot rechtvaardige daargesteld worden. Overigens u weet het zelf of God de Heere meer lust heeft aan het offeren van het vette, dan aan het gehoorzamen van Zijn stem.

De Heere geve er mij kracht toe, schrijft gij; als u het dus niet doet komt het daar vandaan, omdat de Heere u geen kracht gegeven heeft? dan zou een kind van 4 of 5 jaren zeggen: Vader geef mij een zwaard, opdat als wij de vijand tegen komen, ik weerstand bieden kan; - als de vader met zijn kind in een weg is, dan zal de vader zelf de hand boven zijn kind houden, - maar een zwaard! hij zou er op zijn best zichzelf mee wonden, - en kan de Vader Zijn kracht aan het kind lenen? Begrijpt gij? Doe wat de Heere u zegt; waar u Zijn Woord hoort, zonder kracht - zo is het geloof - dat heeft een Woord Gods, en is zwak, ja, besterft onder de overmacht en overstelping van de wederpartij, en ademt en zucht op, schoon zich er onder voellende, toch dat Woord boven: zó overwint het de wereld. wie Gods Woord niet sterk genoeg is, boeleert met

zwakheid en met kracht.

Op dat één ding zal ik u antwoorden, - mits u mij antwoordt, dat u mensenvreze niet voor een doek neemt om er iets bepaalds, dat veel slimmer voor u is, en dat u zeer goed kent, ook te bedekken.

Veroorloof mij deze te eindigen; groet van ons uw geliefden.

UEd. dienaar in de Heere,

H. F. KOHLBRUGGE.

36.

Utrecht, 12 Mei 1841.

Wat verstaat u onder dat één ding? vraagt u - Mensenvrees? Ja, dat is er een veertjen van (ik zie in dit ogenblik op mijn pen), u moet het zelf weten, - waar men het minst aan mank gaat, noemt men het spoedigst, en daar dan nog een paar ondeugden bij, en dan een enz., en in dat enz. heeft men, als men op de daad, waar het op aankomt, gewezen wordt, zoveel loswringingen zoveel verontschuldgingen, vergoelijkingen, ja, bewijzen zelfs van Gods zegeningen en goedkeuring, dat de aanwijzende Profeet als een onbevoegd beoordelaar van eens anders doen, de honorable retraite moet maken: "als het dan zo niet is, is het zo niet."

Ik had geen zonde gekend, zo Gods Wet niet zeide: "Gij zult niet begeren", - dat staat er geschreven, - de Almachtige zelf geve u de vreze Zijns Naams. Bid, zoals u kunt, vraag wat u wilt, heb voor Hem geen schaamte om te vertellen alles, alles, alles. Maak voor Hem geen kunstjes, naakt zijn wij uit 's moeders lichaam gegaan, - ongekled gaan wij ten grave, - naakt en ontbloot is alles voor zijn ooggin, met wie wij te doen hebben. Naakt kent Hij ons.

"Veel stemmen," schrijft u in uw laatste, "willen ons wijsmaken, dat wij ten doel staan van Gods pijlen," en u vraagt, of u aan Gods liefde moogt vasthouden. Ja, dat moogt gij; Zijn Woord gebiedt het u. Maar beide dingen lossen zich in één op. Er de man niet voor zijnde, sloeg u Uw hand aan de ploeg en in zijn toorn koesterde u de wil, om Zijn wil niet te overtreden, niet te vaccineren. In zijn toorn nam Hij uw dochter weg; in zijn toorn liet Hij u enige ruimte óf uw weg gaan, om u te beproeven, of u een hart hadt, om Zijn geboden te bewaren. In zijn toorn nam Hij nu ook dit laatste kind opdat u door verdere en nieuwe overtreding of aanmatiging het bederven bij Hem niet nog meer maakte. Maar wat staat er Psalm 90, vers 1-11? Ach hoe zeer wordt God miskend, als men in zulk een gramschap niet hoogste liefde erkent. O, wie, al kome hij er in om, in de armen van Gods toorn en gramschap valt, zal daarin een zaligheid Gods deelachtig wezen, en er van vervuld worden, waarvan de nieuwerwetse predikers van "God is liefde" geen idee hebben in hun lichtzinnigheid, en waaromtrent de ouderwetse zo gebomeerd waren door een niet van dode werken gezuiverd geweten.

Het is mij onmogelijk, u dit te gevoelen te geven, onmogelijk, het aan andere te beschrijven. Overal ontbreken de eerste beginselen. Hoofd en borst zijn verward; men laat zich binden in de ijdelheid, en echter men evangeliseert. Men is verzekerd van de genade en stottert bij het moeten antwoord geven op de vraag ener goede consciëntie tot God. De Wet is uitgedrukt in tien woorden: - *u zult niet stelen, u zult niet liegen* enz. En wat zie ik overal: vruchten van de ongeloofs - men weet het, maar dat is de

kleinste zonde, zoals men zich diets maakt. Men is in een betrekking, zonder geld kan men toch niet eten, zijn fatsoen en gezin niet souteneren; men is of komt in een relatie, ja, als ik die niet aanvaard, als ik om de wil daarvan niet zó en zó doe, dan heb, dan krijg ik dit en dat niet, dat toch noodzakelijk beantwoordt aan mijn behoeften, - zo redeneert het hart - knutselt er een goede schijn om heen, maakt het zelf tot deugd, tot iets, dat hem opgelegd is, daar hij toch maar zo niet uit kan - en denkt nu andere, meestal quasi-zonden uit, en is min of meer godsdienstig ijverig, wettisch, evangelisch, voor dien, voor deze, kerks, sektarisch, al naar zijn naturel, en alleen om het geweten te bedriegen. Op deze en andere omwegen komt men niet tot de kennis van Gods wet, al kan men er ook een Catechismus over schrijven. De reiziger die op een zijweg is afgedwaald - behoudt zijn taal, zijn reismiddelen mag hij ook behouden, ook zijn organen om te eten en te drinken - maar hij is niet op de weg, en zijn weg schijnt hem goed, omdat hem de zon beschijnt en de regen Gods verkwikt! B. v. een koopman of ambtenaar, winst of salaris trekkende van het behandelen van rechtvaardige en onrechtvaardige bedrijven, zal, de rechtvaardige tegen de onrechtvaardige opwegende, - in zijn hart een kruisje maken als hij leest: "Gerechtigheid, gerechtigheid zult u najagen" - en denken Ja, zo stipt, dan waarvan zou ik dan leven. Hier is de keus tussen de inkomsten en de dood van zijn huisgezin. Nu lere hij verstaan: u zult niet begeren; - nu hebbe hij Gods wet boven zich gesteld - en hij aanvaarde die vreselijke strijd tussen genot en gebod, - en die het er nu om te doen is, dat God, God en Zijn woord, Zijn woord blijve, zal zich beschenen en bestraald zien van Gods vriendelijk aangezicht in de Lamme, dat van de wereld zonden opnam; - zo in dit, zo in al andere dingen; elkeen weet, waar hem de schoen wringt, al wil men het niet weten. Maar toch zeg ik: een rechtvaardige uit geloof is alles verstaanbaar; zonder die rechtvaardigheid is al betrachtting van wet en gebod zo gruwelijk in zijn bron als het nalaten; bij het nalaten is men even zo zwaar of licht als Sardanapalus en Messalina; bij het betrachten een discipel van die geesten uit de open poel en afgrond van de hel, die de naam droegen of hadden van grote heiligen, zoals Antonius of Hilarion 1 Timoth. 4).⁵

Bid - en u wordt gegeven, zoekt - en u zult vinden, klopt - en u zal opengedaan zijn. Ik vraag niet of u u van de wellusten dezes levens wilt laten ontslaan, u wilt losmaken van dezelve - huichelarij, zo wij ons dit voorstellen wezenlijk te willen; zonde heeft zijn doen het - God vraagt of u aan zijn - onder Zijn Wet u wilt laten binden, of u u daaraan van harte onderwerpt, niet om ze zelf te doen, maar om haar gerechtigheid aan u vervuld te hebben; - niet in de zin van een quasi- christelijke zedenleer, - maar in Gods van de Heere zin.

De duivel nekt en breekt ons allemaal; - wij hebben er ons aan overgegeven om ons te laten nekken en breken, - breekt u met wet en getuigenis door de ongerechtigheid en ijzeren lucht heen, - en roep Hem aan, die een God van het leven is. - Zijn Naam alléén is heilig - een enige Naam: - Heer, Zaligmaker.

Uw vriend,

H. F. KOHLBRUGGE.

⁵ Deze monniken behoorden ouder hen, die de Apostel aanwijst als verbiedende te huwelijken, gebiedende van spijzen te onthouden. (I Tim. 4: 3) en onder de leerlingen van de duivelen rangschikt (vers 1)

Utrecht 10 Oktober 1841.

... In het punt van Doop en Avondmaal zit het op zichzelf niet, - schoon allen, bij al sectiën of secten dit voorgeven, - en daarop zo bijgelovig zijn, als Heidenen. Zo noemde onlangs een Heere van de eerste stand en verstand, de geboortecedel van zijn kind telkens weer als hij er van sprak, een "Doopecedel." U zult er over lachen, en hij glimlachte ook toen men hem er opmerkzaam op maakte; intussen is dit even zo marquant (met al protest tegen het dopen en laten dopen uit gewoonte of superstitie, zoals in het gereformeerd Formulier staat), als het marquant is, dat de godsdienstigsten van ons en anderer familiën de gedachte aan ongedoopte kinderen in hun geslacht het onuitstaanbaarst vinden, en de kinderen als heidenen en als een soort van onwezens beschouwen; ook weet u hoe de Roomsden daarover denken. De predikant, die u gezegd heeft: wij bedienen ons bij het avondmaal immers alleen van de woorden van de instelling, verraadt al daardoor, dat hij het als een loutere formulierzaak behandelt, - ik zal hier op het lichtzinnige van zulk een verklaring niet eens drukken. U koopt u of neemt 2 exemplaren van Menno Simons werken, die in klein Folio in het Hollands bestaan, - en gaat het een aandachtig lezen, en ziet dan hoever u daarmee overeenkomt; wat u er goed in vindt, toekent u aan of onderschrijft het met inkt van een zwarte, het u niet aanstaande met die van ene rode kleur, - één exemplaar zendt u mij over; - de punten die u voornamelijk te behandelen hebt, zijn die van Wet - oude en nieuwe mensen, heiligheid van wandel of heiligmaking. - Waar u voor staat, deelt u mij ook hetzij per schrift of zo het te lastig is, mondeling, waartoe u op een zaterdag avond komt - de andere dag zondag (Zo ge u tevreden wilt stellen met een maal van rijst, of zo u die niet kunt verdragen met een Gelderse hutspot) blijft, en van de maandags morgens weer ten uwent retourneert. Hebben wij bij geval logés, dan is er in het Hotel van de Pays Bas altijd plaats genoeg of bij V.....

En hebt u dan het een en ander van Menno Simons doorgemaakt, - dat niet eens veel behoeft te zijn, dan zult u wèl vaste grond onder uw voeten krijgen, en volkomen overtuigd worden, dat die Menno een valse apostel was, en zijn volgelingen verleidden waren; - en als u dan bovendien één lijn zult getrokken hebben van toen tot nu, - dan zullen wij elkaar nader spreken. Ik herhaal het, dat het kinderdopen hier een bijzaak is. Er is overigens wèl een kortere weg, maar daar ge u dezelve tot nog toe gepraecludeerd hebt, dient u te handelen niet anders, dan naar hetgeen u zijt, en zoals ge u bevindt.

Verder weet ik niet, waarom ook niet de Mennistenkerk op de dag Christus het best onverantwoordelijk gesteld worden moet, daarmee dat zij met al pretentie van liefde Gods en Christus, heiligheid en deugd, zo goed als elke andere gemeenschap, de waarheid Gods, die tot haar komt, uitwerpt. U blijft lid, maar zorgt dat u de leer van Christus hebt, en dan, gelijk u nu al niet mee doet, kunt u met grond tegen die gemeenschap getuigen, dat haar leer van de oorsprong af verrot is, en dat haar werken boos zijn; - en werpen ze u dan uit, dan werpen ze u uit. Bij elke andere kerkgemeenschap is het weer hetzelfde, en zal het weer hetzelfde wezen. Het zou er goed zijn, zo het er waar was. - Overigens onthoud dit: waar de leer Christus is, is geloof, hoop, liefde, doop, broeder, avondmaal. De tegenstelling van mij als lei het geval anders, is daarom onjuist, omdat de Heere mij heeft gesteld tot een voorbeeld, hoe weinig de H. Luth. De Heere hadden, en hoe weinig de Gereformeerden of Afscheidenen Hem hebben willen. - Dat het u goed deed, dat u uw kinderen zaagt gedoopt worden in de Naam enz. is godsdienstige illusie geweest; of zeg mij, was daar, waar u uw kind liet dopen de leer Christus, zonder welke de doop niets dan ijdel met water begieten is, gepaard met een verwaten

aanroepen van de Naam aller Namen. Geloof mij, dat de Heere geen herdopen goed zoti keuren maar houdt het voor even gewis, dat Hij niets weet, van al wat er buiten hem om in de kerken gebeurt

Vergun mij voor ditmaal de pen neder te leggen; vaarwel, groet uw geliefden van ons.
Geheel de uwe,

H. F. KOHLBRUGGE.

38.

Utrecht 20 November
1811.

Gij zijt nu goed op weg, waardste Vriend, door lezen denken, opmerken en vergelijken komen hart en verstand tot uitkomsten, die men van tevoren niet berekende. U kent ook zeker het opstel over Menno Simons in de Stemmen, hetwelk u bij uw onderzoek toch ook in aanslag moet nemen om te zien, of het uitkomt. - Vergun mij korte antwoorden te geven.

Schijn SCHIJN. "Eenheid met de oproerige wederdopers?" Laster. En toch de oproerige wederdopers schuim van dat tin. De put was één, het gedierte, dat uit die put kwam, verschilde in werking en loop. Dom is de classificatie van Dopers, alsof alles in het stuk van de Doop lei; doller oloop, oproerigheid, Knipperdollingshistorie, eedweigeren, afkeer van zwaarddragen, en dopen op zulk of zulk een wijs, - dit alles kwam voort uit een ander punt. Dè Heilige Geest zegt een iegelijk: God laat zich niet dienen - de Rede zegt: u spreekt toch van dienen. De Geest zegt: nu die dan zó - de rede en de begeerlijkheid en de hoogmoed Gode evengelijk te zijn, en voor Hem wat uitgekloosterd te hebben - zeggen: maar kan ik het dan zó niet doen? - en, waar zich des vleses vroed zijn niet onderwerpt aan de wet Gods, zal het ook niet aan de van God verordende macht zo onderdanig zijn, als van de Geest vroed zijn - en in dat vleses vroed zijn slaat de een op die, de andere weer op een andere wijze God en zijn ordinantiën en verordeneerden in het aangezicht - hij hete Menno Simons of Knipperdolling of drage nog beter naam, - Wat Petrus in zijn 2^e brief zegt, komt daar overal aan de dag, hoe ook geschakeerd.

Omtrent dat stuk van de eed. Ja, zeker, spitsvindigheid wat schijn er van beweren moge, al was het alleen uit die hoofde, dat er geen vaste regel op te maken is. Welke de Geest Gods drijft, die zijn kinderen Gods, en die weten best, al weten zij een minuut tevoren mets, wat zij in elk geval als de gevallen hen tegenkomen te doen en te laten hebben; - het hoe en het wanneer wordt hen in elk geval gegeven, en zij worden treffend bewaard voor duizenden dingen waar alles in verward raakt, wat vlees naloopt, en de wil Gods niet doet, maar de gierigheid pleegt. Heden zou ik een eed weigeren, al ging ik er bij te grond, en bestraffen dien, die ze vergde - morgen zou ik liever al schade lijden, in plaats van mij in rechtszaken te begeven - en heden en morgen een eed doen zonder scrupel in al eenvoudigheid. - Maar het weigeren zoá niet in het stuk van de eed liggen, maar in het tot ijdelheid opnemen van de Naam van de Heere en behoort dat gebod tot het stuk van de eed, en niet, wat de Heere Jezus of de Apostelen van het zweren zeggen tenzij men van slim tot slimmer redeneerde. Want is het God verachten, zó men in de dagelijkse samenleving alles met de sterkste bevestigingen verzegelt, wat, óf van de moeite niet waard, óf meestal gelogen, en in lichtzinnigheid of onnadenkend gesproken is, - hoe veel te meer, zo men zweert met plechtigheid, waar aan de één zijde de ijdelheid voorziet, en aan de andere kant slechts ijdelheid wordt bejaagd.

Het boek van Cramer.

Een geschied of levensbeschrijver, de waarheid, zó als die in Jezus is, niet kennende, kan door scherpzinnigheid veel gebeurde zaken en gehandeld hebbende personen voor een deel uit een goed oogpunt te beschouwen geven, maar hij brengt de beschouwers ook zelf weer in de duisternis terug, waaruit hij zelf is. Geschiedenis en persoonsbeschrijvingen geven, zoals ze werkelijk en in het oog van God zijn, zoals wij dat in de Bijbel hebben, en zo die overeenkomstig, kan alleen hij, die de Geest Gods heeft. En waar of van wie wordt die geloofd? - De wereld, en wat van de wereld is, heeft te veel belang bij haar goden en godinnen bij haar heiligenbeelden. Het komt er, zo genomen, wèl veel op aan bij dien, die beschrijft en leest, of het oog eenvoudig is.

Het stuk van de Ban.

Een te gewichtig punt voor u om niet ad notam te houden, “Is nu in verval, schrijft gij, maar altijd. moeilijk.” Amen, zeggen al Theologen van al eeuwen. Klachten over verval hiervan, las ik bij allen, - pogingen tot herstel vond ik bij allen, - bezwaar, dat zij liet te ver gedreven hadden, zo zij zeiden, bij de eerlijksten; grieven, dat zij hun plannen daardoor verijdeld zagen tot oprichting, uitbreiding enz. merkte ik bij verscheidenen op - mislukking van hun pogingen en het niet tot stand gebracht zien van hetgeen zij wensten en beoogden, heb ik ook overal bij hen waargenomen. - Waar zat de knoop? Zij wilden al een gemeente een congregatie hebben, houden, zien, souteneren, en - zichzelf souteneren tegen andere in. Wat hun in hun kraam te pas kwam, namen zij mee op, verdroegen het, slikten het in - wat tegen hen inliep, moest in de Ban, - zó toen, - zó nu. En - zij waren zelf met de Ban Gods geslagen. Bewijs daarvoor zult u vinden bij nader opmerken op hun leer, - hun doen - en - uw eigen doen - daarmee in verband - en, als u gelooft dat HIJ onze vrede is, zult u het tenvolle zien. Zoveel ziet u al het ging hun als u - u gaat het, als het hun ging. Het was geen bestendig wezen - louter hinken, dan hier, dan daar - tussenbeide een fors toegrijpen uit drijfveren gespannen op egoïstische antecedenten.

Het is moeilijk - moeilijk - zo roepen en riefen allen; - Ja, wèl moeilijk, als men zichzelf een kruisje slaat, en zich vermomt, en dan bij gelegenheid op andere losbrandt, en de straf appliceert, precies als de Farizeeën, die zich bij de Heere Jezus voordeden, als mainteneerden zij de heiligheid van de echt. Is dat dan moeilijk om al verkeer met iemand af te breken, en andere te verzoeken, ja, te gebieden met iemand af te breken, die roemt, onbeschaamd roemt, dat hij gezond in het geloof is, en intussen een hoereerder, dronkaard, gierigaard of afgodendienaar is? - Is men nu zelf niet gezond in het geloof, doet men best, men late het - en men zorg eerst, zelf gezondheid te hebben; hetwelk geen minuut uitstel lijdt, - en dan eerst zal men weten t' hoe van de zaak en van haar toepassing. Niet om een zuivere kerk zo zéér, maar, omdat de Heilige Geest geen leugens tegen God laat doorgaan, zo ter handhaving van Gods waarheid en tot bestraffing van opgeblazenheid van de overigen, schreef Paulus aan de Corinthiers gelijk hij schreef in betrekking tot dien, die in hun midden zijns vaders wijf had.

Overigens, ach, wie stoort zich aan de Ban, waarmee men zichzelf verbant door te verachten en als voor niets te houden het Woord van Gods heilige Profeten en Apostelen en getuigen, die Hij, de Heere, zelf zendt, getuigende daarvan ook de consciëntie van degenen, die daardoor bestraft en er van overreed zijn, dat hun werken niet in God gedaan, maar boos zijn. In dat geval schijnt Gods Woord machteloos, en hebben de Pausen alleen geweld om ossen aan de band te houden, gewillig voor de bijl. -

En toch is het alleen in die zin, dat de Heere Jezus tot Zijn Apostelen, en zo tot al zijn getuigen zeide: Wat u op aarde bindt - ontbindt, zal in de Hemelen gebonden - ontbonden zijn; - of wie u de zonden vergeeft - behoudt, die is er van ontslagen, die zijn zij behouden. De oprechten verdrongen, de twee getuigen vermoord, hun sluiten (op zijn best) voor eenzijdigheid gehouden; - de rest, opgesloten in de gevangenis van lankmoedigheid, heeft in eigen banden geroepen: "wij hebben de sleutels," en achter slot elkaar opgesloten in eigen gemaakte ketter en zondenhokken - en geen heeft zich bekeerd van zijn giftmengerij, maar stierf er in. Ziedaar de geschiedenis van het stuk van de Ban sedert de dagen van de Apostelen en getuigen van de Heere tot nu toe.

Zie rond, en onderzoek nauwkeurig, of de opgave van hetgeen met of zonder bedoeling van Menno tot stand zon' gekomen zijn, zo waar is in de ogen van de Heere. Een kerkgenootschap, waarin al, wat loffelijk is, doorgaans bewaard is, zon door deszelfs stichter, zo zelf door hem gesticht, waarschijnlijk geheel in de Ban gedaan worden, - hij zou de leden, die dat genootschap uitmaken, waarschijnlijk niet voor broeders erkennen - u gevoelt de onzin. Of, dat is al goed en waar, en dan Menno in de Ban gedaan, Menno de stichter; of al dat goede moet verstaan en geëxpliceerd worden naar de geest van de tijd - en welk een rot genootschap dan, dat door Menno waarschijnlijk in de Ban gedaan zou worden. En hoeveel voortreffelijker was hij dan - en hoe ellendig in zijn voortreffelijkheid. Ellendig gesticht, door de stichter afgekeurd - ellendige Bouwmeester, die een ideaal nam voor een ding naar Gods bevel, en op en met hooi, stro en stoppelen bouwde - en zijn ding vertrouwde.

Zonderling is uw gedachte dat alleen iets persoonlijks mij van andere of andere van mij kan terughouden of terughoudt. Wat heeft u dan teruggehouden om rond met mij te spreken, wat houdt al terug, met wie ik vroeger zoete omgang had? - Is dat alles iets persoonlijks? - of is het dat men de eeuwige Ontfermer de nek toekeert, en met hand en tand vasthoudt, wat God niet geboden heeft, en zo de bestraffing schuwt, en zich niet wil laten genezen?

Over het boek van **Darby** nader, ik heb het nog niet gelezen; hij zal ook wèl Menist of zichzelf zoekende zijn, onder protest van iets, dat alleen goed is.

Behoeftte aan verkondiging. - Is het, dat u die boos zijt uw kinderen goede dingen weet te geven hoeveel te meer zal uw hemelse Vader de Heilige Geest geven dengenen, die Hem bidden?

De Almachtige geve u beiden uw blijde hoop in gezondheid te aanschouwen. Groet uw geliefde van ons. Wij zijn wel. Vaartwel

Uw hoogachtende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

39.

Utrecht, 15 Januari 1842.

De gehele grondslag, waarop Menno Simons gebouwd heeft, is u nu opgedekt - hij mist het kenmerk van uit God geboren te zijn; *ik bedoel* zijn voorstelling van hetgeen men de onbevleete ontvangenis noemt, 1 Joh. 4 v. 2; - hij ging niet te ver, maar wist er niets van; - echter was hij niet wijzer of dwazer dan al vroegere of latere mensen, die, zoals Paulus zegt, zich betrouwden een leidsman van de blinden, een licht dergenen, die in duisternis zijn, te wezen. Let eens op Lucas 1 vers 45a, en misschien komt u er op. Als Gods Woord tot iemand komt, en hij er zich aan onderwerpt, dan is hij heilig. En wat uit die onderwerping gewrocht wordt, dat is: van de gelovigen doen, is alzo, dat God er zijn welbehagen in heeft, is dus ook heilig - hoewel die zelfde mens en

deszelfs gewrocht op en aan zichzelf vlees is. Geloof in God - sta op uw plaats, blijf er op, zet er u op, waar God u gezet heeft in de genade Christus - u zijt op die plaats mens, vlees, zonde - en desnietteenstaande, - of liever evenwel, - heilig, onnozel onberispelijk, onbevlekt, aangenaam, welbehagelijk in 's Heeren ogen, en ontvangt een getuigenis van Zijn geboden bewaard te hebben, - en uw werken worden goedgekeurd, of liever zij worden er gevonden en vol gevonden. - u doet geen zonde, - omdat u op uw plaats blijft. Maria is een vrouw - een mens, vlees - de engel Gabriel (God is mijn Man) komt tot haar: Gij zult een zoon baren - hoe is dat mogelijk? Ik ken geen man - zó en zó. Zie hier des Heeren dienstmaagd, *mij geschiede naar uw woord* - zo zij en haar zoon is mens, deelachtig vlees en bloeds, vlees, zonde. -

En zij, die zonde is, onderwerpt zich aan God. Hij is de Heer: ik Zijn dienstmaagd, - dies is zij heilig, - zij gehoorzaamt, gelooft, dat zij zonder man en op zulk een wijze een zoon zal krijgen; dies is zij mens, vrouw, vlees, zonde, heilig zoals zij daar is - zij ontvangt in geloof de Geest in en over haar vaardig wordende, - en, zó als zij is, is haar Kind; zoals bij haar de beweegreden, en het doen was, zo het gewrocht er uit - een heilige moeder, een vrucht Gods - de mens Christus Jezus - God te prijzen in van de eeuwigheid - de Zoon des mensen - de Heere uit de Hemel.

De vrijheid is van wet ontledigd, en heeft zo de wet volmaakt, en het is haar wet, die zij zelf in haar koninklijk gemoed heeft, en staat er strikt op, als handhavende de zaligheid, ons eeuwig heil in harmonie van de Geest, - een wanklank in die orde is haar als een eeuwigheid van smart. - Die niet vrij zijn naar de consciëntie van dode werken, zien wèl in de wet in, maar zien in een zelfgemaakte copie van Gods wet, niet in de Wet der vrijheid, welke volmaakt is, volmaakt in haar wezen en werken, en geen half werk.

Tot u komende hoop ik u non this matter” alles ook te delen wat u verlangen moogt.

Gij hebt mij zeer verkwikt met de waarachtige wijze, waarop u hebt beslist, na met D. gesproken te hebben. Ja, wèl schrijft gij, dat het ergens anders zit, - maar heb geen vermaak mezelf te oordelen - hoedanig eens iegelijk werk is, de dag - het vuur zal het openbaren - nous ne sommes pas encore au bout.

Groet uw geliefde de groeten van mijn vrouw; in eenvoudigheid hopen wij elkaar haast te spreken mond aan mond.

Uw dienaar en vriend,
H. F. KOHLBRUGGE.

40.

Utrecht, 7 Febr. 1842.

... Rom. 1 vers 18: “de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden” - is dit niet zo veel als de waarheid wegstoppen” vraagt gij. -

Antwoord: Ja, - als men dat woord goed op zijn Amsterdams neemt, zoals jongens en kinderen plegen te doen, mijn Duits “festhalten” combineert dit met iets naders, op deze wijze: Men kent de waarheid, prijst ze, verheft ze - men doet de ongerechtigheid; - de waarheid laat zich niet prijzen, wil geen lof, maar duldt geen leugen tegen haar; - de mens wordt die bestraffing moede - maar weet niet, wat te doen, heeft te veel respect voor de waarheid, te veel belang of lust in de leugen, nu laat hij zich door de ongerechtigheid geheel innemen, - obrueert (Latijn: overwerpen) alsdan de waarheid met de ongerechtigheid. Maar de waarheid wil telkens weer boven - nu maakt de mens de ongerechtigheid zoveel, dat hij de altijd boven drijven willende waarheid daarin ten

onderhoudt, - wordt hem dit ten onderhouden nu klaar voor ogen gelegd - dan doet hij, alsof hij en de ongerechtigheid geen maats zijn - duwt de ongerechtigheid er wat onder, en houdt de waarheid zo wat boven; hij houdt dan aan de waarheid vast tegen de bestraffing - en kan wonderlijk kunstig pleidooi voeren; - zijn hart zit te huis in de ongerechtigheid en daar houdt hij de waarheid gevangen op water en brood - en leeft er mee als de Egyptische matrozen van de vorige tijden met hun goden, - als de bedelaars met hun pinksterbloemkinderen; - vandaar, dat niemand kan lijden, dat zijn God niet een goede God, niet de katholieke God, en hij, geen goede vereerder van denzelve zou wezen. Er onderhouden is zoveel, als maken, dat de waarheid niet boven kan komen - "festhalten" - daarbij praetenderen, dat men ze respecteert.

Rom. 1 vers 17 zoals u schrijft. De kanttekening geeft de ware vertaling.

Uit geloof tot geloof geeft geen toeneming noch iets progressiefs te kennen: - tot geloof is zoveel, als: opdat men geloof, of opdat geloof zij, besta, blijve met uitsluiting van alles, wat geen geloof is uit geloof is verbonden met het voorgaande.

De grote vraag is: wie zal ontkomen, behoudenis hebben, in behoudenis wezen; wie zalig zijn, wie voor God verkeren, bij God wezen, wonen, wie zal leven? De rechtvaardige. Ja, maar - welke rechtvaardige? waar blijft de zonde? De rechtvaardige uit gelove. Zo staat er geschreven. Maar is dan met dat "uit geloof rechtvaardige" God in zijn recht? Waar blijft dan de wet? - Antwoord: Hoort het Evangelie van Jezus Christus, en zie, of daarin niet, uit geloof, Gods rechtvaardigheid zich onthult, zich ontsluit, en zich zonder be- of omwindsel aan u voordoet met dat doel, dat uws hart en vertrouwen tot Hem zij, opdat u Hem aangenaam, en naar zijn hart zijt.

Uit het voorgaande vloeit vanzelf het antwoord op uw vraag aangaande de uitdrukking: "Geloof Van Jezus Christus," waaromtrent men vroeger te Rheden enz. schijnt geploegd te hebben met mijn kalf, op een akker, waarvoor men niet alles, wat men had, had verkocht, om die in bezit te krijgen en dus rechtmatig recht op de gevonden schat te hebben.

Rom. 3 vers 21 en 22. *Maar nu is Gods rechtvaardigheid zonder wet geopenbaard, zichtbaar, bekend, openbaar gemaakt - Gods rechtvaardigheid - door geloof van Jezus Christus tot allen en op al de gelovigen.*

De Griekse Genitief is als elke Genitief, en laat geen glosse toe. Wat verstaat de apostel door geloof van Jezus Christus? De gehele omvang en inhoud van het doen van de wil Zijns Vaders, zó als onze Heere Jezus Christus die gedaan geleerd betuigd en daarop en die overeenkomstig geleden heeft en gestorven is.

Bewijzen, die het sterkst spreken. Psalm 16, Psalm 40, Psalm 22, Psalm 91, Hebr. 12 vers 2, Hebr. 2 vers 11-14. Wij zien in zijn Evangelie uit zijn crediet geven aan God, Gods rechtvaardigheid weer aan de dag brengen, opdat wij Gode crediet geven. Door zijn crediet geven is die miskende en verworpene rechtvaardigheid weer openbaar gemaakt tot heil van al en tot bescherming en bedekking en uitredding van al credietgevend. Voorts kan een dienstknecht zeggen: ik geloof mijns heren geloof, - ik geloof in mijn heer, en ik geloof op en tot de naam van mijn heer, - want hij is die en die... enz. - alles naar de omstandigheden.

Gelieve verder op te letten: Rom. 1 vers 18 staat Grieks: de rechtvaardige uit geloof, niet uit *het*⁶ geloof; Rom. 3 vers 22: door geloof Jezu Christi - niet door het geloof van Jezus Christus. Rom. 3 vers 26: uit geloof Jezu, niet uit het geloof Jezu. Phil. 3 vers 9 door geloof Christi, niet door het geloof. Gal. 2 vers 16 door geloof Jezu Christi, en

⁶ Lidwoorden worden in het Grieks, zowel als in het Hebreeuws dikwijls weggelaten. In die taal zijn ze ook niet nodig. Het Nederlands gebruikt een lidwoord, zonder dat het in de meeste gevallen betekenis heeft. B.v. de, het, een. Van belang is wel: die, deze, enz.

niet uit geloof Christus, niet door het of uit het - Zo Gal. 3 vers 9: uit geloof en niet uit *het* geloof. Rom. 3 vers 28 niet het geloof, de werken, van de wet, maar geloof, werken - van een wet. Rom. 5 vers 1 uit geloof, niet uit het geloof.

“Plaatsvervangend geloof?” - Kwestie behorende tot een mij vreemd element. - “Uit geloof tot geloof” - en “door geloof Jezu Christi” “tot allen” - “op al de gelovende” zegt de apostel. - Wij hebben de zin Christus; het geen waarachtig in Hem was, - ook waarachtig in ons; “uit geloof Jezu zijn” is: Zijn geboden bewaren, gelijk Hij bewaard heeft de geboden Zijns Vaders - en Jezus is een Naam van de volste expressie van ingewanden en barmhartigheden, van verlossing en behoudenis van zonde en vanuit alle machten, die tegen God en onze Heere overstaan, en dus het geloof in de weg zijn.

Rom. 3 vers 5 onverstaanbaar door de vertaling; er staat niet over “ ons.” Er staat de vraag: óf, als onze onrechtmatige manier van handelen Gods rechtmatige manier van handelen argumenteert, bewijst, staft, bevestigt, - of dan God niet onrechtvaardig is, als hij er dan nog toorn boven opzet, en het antwoord is: nee - want hoe zou God dan de wereld kunnen oordelen. Zo b. v. zegt Paulus vers 7: doet mijn ketterij (naar van de Farizeeën en Joden oordeel) de orthodoxe waarheid tot Gods lof zoveel te heerlijker aan de dag komen - evenwel, of dat zo is, - zijn zij op mij en mijn ketterij boos - en sta ik voor hun rechtbank veroordeeld als ketter en gruweldoener. Trek er de consequentie uit, - en brengt onze leer mee - dat God niets op ons te zeggen kan hebben, als onze ongerechtigheid Zijn gerechtigheid staalt, - waarom drijven wij het dan zo ook niet tot allerlei gruwelen, gelijk men ons lasterlijk laat beweren.

Rom. 5 vers 35 geen parenthese, vers 3 hangt aan vers 6, vers 5 aan vers 8, vers 4 aan vers 9, vers 6 tot 11 geeft reden van vers 3 tot 5. De gezindheid Gods jegens verdrukkers van het Evangelie geeft hier de sleutel.

Cap. 5 vers 14 - De Heere gaf Adam het gebod - plechtig en openbaar; - tot op Mozes gebeurde dit zo niet weder, - toen eerst werd het gebod op Sináí herhaald - de wet weer even plechtig geproclameerd - het gebod lei in het Paradijs overtreden daar, - er bestond dus eigenlijk geen wet tot op Mozes, - u wilt met de wet van Mozes de dood ontgaan, het leven hebben, door u daarmée van de zonde los te maken - maar, als er nu eens geen wet was, en dus volgens die geen zonde toegerekend werd, - hoe dan? - Ja, dan - was het mooi! - Welnu - zo is het toch geweest van Adam tot op Mozes; - de mensen hebben niet overtreden als Adam. Want er was geen wet - en toch was de dood over hen koning; - en, nu u de wet hebt, die uw toestand zovóél te erger maakt, wilt u er het leven mee behalen?? En u weet niet dat u lichaameigen van de dood, in zijn stokken en banden zijt, dat u niet meer bij God, maar uit Zijn heerlijkheid uit zijt??

Het middel, dat u dat ontdekt, wilt u bezigen om die openbaarmaking te leugenstraffen?? De toestand van buiten God te zijn is tot al mensen doorgedrongen, in die toestand hebben allen gezondigd. - De wet is er bovendien bij gekomen, opdat zonde en dood, waarin u zijt, in haar ware gedaante u recht kenbaar zij, en de macht harer ijsselijkheden zoveel te zwaarder op u drukke - en u zo overgaat van Mozes tot die tweede mens de Heere uit de Hemel, opdat de genade Gods en het heilgeschenk de gift om niet, in genade diens éne Mens Jezus Christus ook tot u overgevloeid zij.

Wat u met Ezechiël 18 vers 31 maken zult? Gelijk er geschreven staat: “Immers zal hij mijn sterkte aangrijpen, en vrede met mij maken, ja, vrede zal hij met mij maken.” - Ik heb zoveel dankgevoel aan uw meid, die mij zo goed heeft opgepast, - dat ik u verzoek ook haar deze woorden toe te brengen.

“De Heere alleen kan het doen” recht zó - houdt niet op, en geef geen kamp voordat u met de Geest uit de hoogte bekleed zijt, en met Gods heil zijt aangedaan. - De Heere hoort geen professors, maar jonge raven, en een arme, die hier op zijn voetbank tot Hem schreit: - O Grote Ontfermer, leid mij, leer mij - wees mij een vertroostend God!

-
‘t Zij al ellendig: het gezucht, de tranen het hart het gebed –
waar het goed was, heeft God nooit gered.”
Als u bidt, kunt u alles krijgen, wat u wilt.

Er zijn een paar afschriften ener vertaling over Mattheüs I door Van H. te Delft in omloop - misschien kwam er door schipper W. een afschrift van te Amsterdam.

Uw broeder leest met nieuwe aandacht de Evangelien. Ik verblijde mij over deze uitslag van ons gesprekken - en hoop hem hierin door de tijd bij de voortzetting van Matth. van nut en dienst te zijn - zeg hem toch vooral, dat wij zeer gevoelig zijn over die aardige wijze, waarop hij ons van drie voorname koloniale producten heeft voorzien.

Rom. IV: 13. Niet toch door een wet was de belofte aan Abraham, maar door rechtvaardigheid van gelove. Zo staat er in het Grieks. Hoe heeft God aan Abraham de belofte gedaan - heeft Hij hem enige conditie of wet voorgehouden, en op de vervulling daarvan de belofte gezet; of heeft Abraham God geloofd, en God hem deswegens voor goed gehouden, hem de belofte te geven? Immers het laatste. Zo heeft, Abraham dan de belofte door geloof, rechtvaardig te zijn, en niet door een wet.

En nu vaarwel waardste vriend!

Uw liefh. vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

P. S. Wij hebben hier 12 missionarissen van de Paus en boven aan een Pater Bernhard van de orde van de Jezuiten hetwelk een omgekeerde Predikantzoon moet zijn uit Amsterdam genaamd Verblom - ook een van der Linden en van der Sande. Deze maken heel Tilburg in rep en roer - preken 3 maal daags - de kerken lopen over - en al mensen zijn verslagen over die leer; - al Protestanten lopen naar hen toe en lopen er allen mee weg! Het is een beweging van belang, en men hoort van niets als van het heerlijke van die preken - zij bekeren alles, het regent aflat. Heel Tilburg wordt heilig. - En ik blijf als de enigste zondaar met Jufvr. W., die er ook niet naar toe is geweest, over. Er staan 20 biechtstoelen, enz.

41.

Utrecht, 15 Febr.
1849.

Nu hierbij nog een kort antwoord op uw aangename letteren, die het geld voor de mosjes en de dozen vergezelden.

Van onderen op. - Met de zogenoemde Harmonie van de Evangelisten kan ik mij niet ophouden; - mijn leest weigert in dat geleerde tuig te gaan. Ik geloof dat Lucas alles samen heeft geschreven in van die voege als hij in de inleiding zegt, - maar om nu verder Matheus, Marcus, Johannes hun bijzondere provinciën aan te wijzen, op de manier waarop de geleerden dat doen - is niet iets, waarmee ik mij occupeer. Wèl schaam ik mij soms voor God, dat mij dit of dat niet helder is - maar aan de meeste

schijnstrijdigheden stoot ik mij niet; - erg genoeg dat ik zo dom ben, dat ik alles niet vat. Maar mij als een geleerde neer te zetten en te zeggen. Zo zit die zaak in elkaar - en dat tegenover een Strauss - een Baur - een moedwillige loochenaar van hetgeen hij in zijn ziel voelt, dat toch anders is - een prae fracte Jood of Turk - dat is mij te heiligschennend; - een gemoedelijke twijfelaar, een aangevochten ziel - ja die zou ik helpen kunnen, nadat de Heere het mij gaf en gegeven heeft. - Ik zie in al die boeken van de Schrift een andere strekking, één getuigenis dat al die harmoniemensen, wegens hun disharmoniëren met van de Heere wet, er niet in gehoord hebben. Die coups de patte heb ik nog niet gezien.

Omtrent al het overige van het door u gevraagde wordt het best opheldering gegeven uit de woorden van de apostel Paulus, waarnaar uw vrouw vraagt, - de vrouw zal zalig worden door het kinderbaren, - hetgeen u superflu toeschijnt.

De Wetleraars, of, die er leraars van zijn wilden, deden als naderhand een Hieronymus en Augustinus met de overige kerkvaders, - en deze als die. Zij leerden aldus de vrouwen: het zij u getrouwd of ongetrouwd zijt - in het geloof, de liefde enz. moet u blijven - in het geloof, dat wij u leren, in de liefde tot ons, en in de heiligmaking, voor zover het de zwakheid toelaat, - met matigheid, - dat terwijl u alles doet, u toch niets zo met overdrijving opvat enz. Maar behalve dat alles is er een stand, - een wijze van zijn, van leven heel verheven boven uw natuurlijke vrouwelijke bestemming, - een stand, waarbij u die bestemming met de voet trapt, - u boven dezelve heen en uit dezelve uit stelt in een beschouwelijk, godaanschouwelijk met God leven - en uw vrouwelijkheid aan God wijdend en Gode offerend zijt; dat wordt bereikt en zo wordt u zalig, als u aan alles, wat het huwelijk meebrengt, renuncieert zij door niet te trouwen - het zij door, zo u getrouwd zijt, van nu af aan uw man overtehalen, dat hij voortaan niet anders met u leve dan met een zuster, en wat u dan zelf ook voor behoefte naar een man gevoelen moogt, strijdt daar dapper tegen - en u zijt van de zaligheid zeker.

Dat trouwen en kinderen krijgen behoorde tot de oudtestamentische bedeling - nu is alles geestelijk, en schoon wij het huwelijk in zijn waarde laten, komt het onder het Evangelie eigenlijk niet te pas, nu is alles geestelijk. En dat kinderen krijgen, dat zwanger worden, dat kinderen reinhouden, dat nukken van de man verdragen enz. - wat een akelig, lastig, vervaarlijk ding is dat; - en wat een alledaagsheid en onzui-verheden en vrouwelijk lijden in dat getrouwd zijn, - kramen, wat een zorgen, aftobben; wie kan zo God dienen, dat is onmogelijk; dus in een andere stand, daar is het hemels - en hebben wij gemeenschappelijk een hemelse Bruidegom enz...

Zulk een duivelse leer begon toen al; vrouwen, jonge weduwen enz. begonnen naar kerkelijke bedieningen te staan, om in heilige diensten bezig te zijn zo nauw met God te verkeren - liepen rond, - predikten en snaterden aan de huizen van God enz. - maar genoeg; - de apostel weet, hoe de duivel de huiselijke staat vijandig is - en, hoe hij er op uit is om een elk te leren, hoe hij bij zijn beroep en bestemming een heiligenkastje maken moet, en liever uit zijn bestemming uitgaan, zo hij daarvoor niet lang genoeg kan knielen, om zich Goddelijk, geestelijk en heilig te maken; daarom wijst hij hier de vrouwen haar plaats aan, die zeggen: ja, geloof en liefde, enz. al wel, - maar een heiligen kastje, een atmosfeertje apart om zalig te worden.

Nee, zegt de apostel: - dát weg - ontvang kinderen - draag ze met pijn en angsten, haar ze met smart en leidt ze zo op; daardoor zult u zalig worden, indien u vrouwen blijft in het geloof, zoals ik haar geleerd heb, in liefde tot de heiligen enz. - Maak nu eens de toepassing op uw kantoor, - mensen zijn wij, laat het ons bekennen; - tel - tel - tel - belijd de Heere, dat u telt - dat u Hem niet gelooft. - Kom niet op uw kantoor als een

heilige, anders loopt u er als een zondige hypocriet weer af; - schrijf en wrijf, en reken en tel gelijk u zijt, zonder wat uit u te maken of van u bijzonders te geloven - en het zal goed gaan, zó u genade gelooft. Het overige tot een andermaal.

Mijn vrouw groet u beiden hartelijk.

Uw vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

42.

Utrecht, 9 Maart 1842,

Filippenzen III, v. 12-15 Daar komt het ook op het hoe aan. Een veldmaarschalk kan volleerd en volmaakt zijn de stand van de troepen kan ook volmaakt zijn - het slagleveren kan volmaakt in zijn werk gaan - de aanmars - de aanval - het standhouden, het er op in rukken - het overvleugelen, alles naar een tactiek zonder weerga, maar, als ik veldheer was, zon ik bij al mogelijke verzekering, dat alles goed stond - in de uiterste spanning van de ziel wezen om het einddoel te verkrijgen: de overwinning. Twee dingen zou ik niet kunnen dulden: aanmerkingen op de volmaakte stand van het leger en overwinning kraaien, vóór dat men de overwinning werkelijk heeft.

Het eerste zou ik niet kunnen dulden, omdat, zo ik die stand veranderde of aan deszelfs volmaaktheid twijfelde te midden van het hete gevecht, ik alles in het verderf zou helpen - het tweede niet, omdat ik te wèl de gevaren en kansen en zonderlinge omkeringen van batailjes ken, om niet met vrezen en beven te hijgen naar dat gelukkig uiteinde, en om niet alles, hoe schoon, hoe goed het staat, voor niets te achten, zolang ik nog de overwinning niet heb. Hoe zekerder van de prijsbehaling, hoe dichter aan de opgehangen prijs, hoe meer mijn partij vooruit, des te meer beven, des te meer angst en jacht om er te zijn.

Gij ziet hieruit bij overbrenging op de woorden van de apostels, dat hier noch van een zogenaamde heiligmaking in tegenoverstelling ener rechtvaardigmaking, noch van een dagelijks nieuwe strijd des geloofs wordt gesproken, zoals men zich die voorstelt. En toch is er van alles wat aan, maar het is de wijze hoe. Het woord volmaakt, vers 15, zal u uit het voorgestelde evenals vers 20 nu wèl klaar zijn.

Het is de mens over het algemeen eigen in twee uitersten te vervallen: óf hij is er niet, en wil er niet wezen, óf hij is er, en doet zich daarop te goed, en, hoewel hij er is, maakt hij zich bij elke gelegenheid toch openbaar, dat hij er niet is. Zo ook de Filippensen; zij waren er, zagen op elkaar niet in liefde, en meenden zich te kunnen schikken naar de leer van enige valse apostelen, verhieven zich onder en boven elkaar, voor en tegen, naar dat elk zijn gevoelen omtrent die leer had; die meeliiep, dacht er zó te komen, echter het er voor houdende, dat hij er was; die niet meeliiep, behandelde de andere hard, juist uit autoriteit, dat hij er was. Beide hielden de leer van Christus voor een voleinde zaak, en waren nu met een praktijk bezig, die genoegzaam te kennen gaf, hoeveel zij er van verstaan hadden, schoon het waarachtig was, wat Paulus van hen betuigde in de aanhef van zijn brief. De apostel wijst hun de noodzakelijkheid aan van het eerste, hoogste en enige en daarbij te blijven, daar niet zo licht over heen te stappen als een fait accompli (schoon het dat was), en vermaant hen daartoe met van zichzelf broederlijk mee te delen hoe het bij hem stond. Wandelden zij zo, dan zou sommige bedenkingen, die zij overigens nog mochten hebben, hun door de Heere Zelf wèl klaar gemaakt worden.

Als nu de Apostel zich zo meedeelt, dan spreekt hij zo van zich, als het bij hem is, en

spreekt wèl degelijk van het doen van de wil Gods als Apostel spreekt er van, hoe eigengerechtigheid, de macht van het zien en zinnelijke enz. als even zoveel vijanden om hem heen waren, hoe hem alles afbrak en ontviel. hoe hij ternauwernood staande bleef - hoe al het verledene, hoe heerlijk ook hem geen rust of grond gaf, hoe hij er ook van afstond, van kwaad en goed - en hoe hij er alleen op uit was om het einddoel van Gods wil in Christus Van Jezus over ons te verkrijgen. Dit is juist een wandel in de hemel, en is een volmaaktheid; waarbij de mens klein en van de Heere naam alleen heerlijk en heilig wordt. - alle perfectibiliteitsleer is door deze woorden veroordeeld. Die er zichzelf door wil halen, staat voor de consequente inconsequentie van de woorden van de heiligen Gods. Die er met het hem toevertrouwde pand door moet: laat mij zeggen, die er God door moet halen, sterft, en leeft toch, verliest alles, en heeft toch bij talenten, talenten gewonnen, heeft het alles, en jaagt er toch naar, als niets hebbende, is ten volle van de overwinning zeker, maar strijdt juist daarom in vrezen en beven, en toch blijmoedig, haalt al dagen een streep door alles, en is toch met al goed vervuld. Zijn spreken, zijn klagen, zijn juichen, het hoe van zijn zich ook delen is onverstaanbaar en niet overeen te brengen voor dien, die er niet in is, en, die er niet in is, zoekt er zich en andere een samenstel van te maken, en acht zich wonderwijs daarin Theologische Faculteiten bezig met telkens nieuwe vonden, die door verjaring eerwaardig komen te heten!

Gal. 3 vers 1. Jezus Christus was de Galaten zo in betoning van de Geest voorgedragen, dat Hij daardoor zijn dood in hun midden had ondergaan, en hun het heil daarvan had deelachtig gemaakt. Effect van de prediking van Gods Woord in hun geest, openbaar geworden in de smaad, het lijden om zijnentwil geleden en ondergaan, dat was zijn lijden, zijn smaad; zie vers 4.

Gal. 2 vers 20. Ja, evenals in de Romeinen enz. Het vertrouwen van de gemeenschap van de toegangs en van de welbehagens door Hem betoond, gewrocht en voor ons bewerkt en verworven. U zult dit wèl kunnen plaatsens, als u in aanmerking neemt de bange strijd, die zulk een heeft, die er Gods waarheid en getuigenis moet doorhalen, tegen de machten van de geestelijkheid van de boosheid in de hemelen, en in het generaal tegen allen, die wat schijnen te zijn; duizend maal is het hem, of hij alles verloren had - hoeveel twijfel, hoeveel beschuldiging en aanklacht!

Gal. 2 vers 5. Stel u voor - de niet recht wandellende zegt tot de waarachtigen om zich staande te houden, of om de andere en, te gelijk de aanhoorders aan het wankelen te brengen: Nu hoort mij dan eens even aan, een ogenblik slechts. De bescheidenheid schrijft dan dikwijls voor, dat men voor dat ogenblik zwijge, soumis zij de wapens neerlegge, en zich onderwerpe aan de andere voor hetgeen hij zal in het midden brengen. -

Nu zegt de Apostel dat, toen hij met de onbesnedenen Titus onder de broederen van de besnijdenis kwam, er enige valse broeders, grootmeesters, die hem niet liefhadden noch Christus, geïntroduceerd werden - dat die er mee ingekomen waren om eens te zien of hij de moed zou hebben om Titus in die samenkomst onbesneden te laten, en of hij niet veelmeer uit opzien tegen zulke, als zij waren, Titus zou besnijden, al leerde hij ook overigens, wat hij wilde. Had Paulus zich aan hun gezag in deze ook maar voor die gelegenheid uit mensenbehagelijkheid onderworpen, dan had hij de waarheid Gods herroepen, waarin de volken gesteld waren, dan waren de volken die waarheid kwijt geweest. Want hij, de Prediker zelf er van, had ze tot leugen en onnut gemaakt - en hij had zich laten binden in mensenbanden, en de vrijheid van te doen of te laten al naar de omstandigheden, die hij in Christus had, voor zich en voor al smadelijk verworpen. - Gal. 3 vers 23. Bedeling des geloofs in tegenover stelling van bedeling van de wet? Ja, nee - prediking en aanneming des geloofs; men had vroeger niet

geloofd, niet willen geloven maar zich wat ingebeeld bij God; daarom had God de wet gegeven, en zij zelf hadden op de invoering en wederzijdse bezwering en naleving van deze Charter gestaan. God had die Charter gehouden, zij niet. Staande die Charter had God al van een nieuwe Charter gesproken om zo Zijn beloften, de vaderen gedaan, te kunnen vervullen, vergevende den volke hun rebellie, zo zij van de oude Charter geheel niet meer spraken - er totaal van afstonden, en zich aan zijn goedertierenheid en alleenregering overgaven. Deze Charter was nu gekomen, en zij hadden haar aangenomen, én er zich zalig in gevoeld.

Phil. 3 vers 9-10 staat Grieks: de gerechtigheid uit God op het geloof, van hem te hebben gekend enz... en de macht (niet kracht) van Zijn opstanding; vers 11 nadere assertie van Rom. VI.

Vaarwel waardste vriend. Geheel de uwe
H. F. KOHLBRUGGE.

43.

Utrecht, 29 Mei 1842.

U schrijft mij:

1. Wanneer ik meen, dat ik daarom ben staande in de waarheid en voor de waarheid omdat ik de richting begrijp in tegenstelling met al wat voor degelijk doorgaat, dan wordt het mij wèl weer zo groengeel voor de ogen, dat ik van niets weet; 22 Maart.
2. Mijn verstand wil altijd een zeker samenstel van de waarheid bij wijze van vaste punten, en wil niet onbevredigd daarheen drijven. En toch het verstand moet zich gevangen geven onder de gehoorzaamheid des geloofs.
3. Ja, met het geloof ziet het er slecht bij mij uit, dit gevoel ik gedurig.
4. Hoe overeen te brengen: dat wandelen in de wegen uws hart en en in de aanschouwing uwer ogen; met het wandelen in geloof; Pred. III?
5. Onderscheid tussen macht en kracht in Filip. III?
6. Geloof is het zwaarste en hoogste van de wet en daarom het de mens onmogelijkste, ondoenlijkste, onverdragelijkste. - Hoe moet ik dat begrijpen?
7. Het aan zichzelf ontdekt worden is alleronaangenaamst.
8. Dat al wat in de kerken gebeurt, buiten God omgaat, is iets, daar ik geen weg mee weet.

Nu heb ik te antwoorden op de bovenstaande punten, ik ga van onderen op.

8. Die stelling zo afgetrokken genomen, is te algemeen, om waar te kunnen zijn. Johannes zegt: *wie de leer van Christus niet heeft, heeft beide, de Vader en de Zoon, niet.* Elk zie de Heere in het aangezicht; is in die of die kerk daar de lere Christi? Nee, zegt iemand; dan late hij ze varen, en heeft er in particuliere gevallen niet ook te maken, wat God met die kerk doet. Maar dat nee zij in de tegenwoordigheid Gods, en niet omdat deze of die kerk hem om bijredenen niet bevalt. Aarzelt hij dat nee te zeggen, omdat het in zijn gemoed is, ik houd het toch voor Gods en van de gelovigen samenkomst, ik geloof toch, dat er de leer van Christus is; zo houden hij zich daarbij, maar, hij doe hetgeen zij zeggen. En make geen onderscheid van personen; als de predikanten elkaar als collega's eren, dan moet het zo iemand hetzelfde zijn, deze of die te horen; zij zijn altezamen trouw, of ontrouw. -

Verdere opheldering. Op Mozes stoel zitten de Schriftgeleerden en Farizeeën; zegt de Heere; het ging alles tegen God in wat zij deden in zo verre alles buiten God om.

Want immers zij hadden met de Heere geen gemeenschap en erkenden Hem niet voor hun Koning en hoogste Profeet en juist zo doende voerde God door hen Zijn raad uit, in zo verre ging het niet buiten God om.

Ik heb een wonderbestuur Gods gezien in het daarstellen van de Pausen en in de bewegingen van de hiërarchie, daarin ging niets buiten God om; echter heeft Rome altijd gewerkt tegen God in; gaat er dus alles buiten God om. - Alles moet de oprechten dienen om te komen, waar hij wezen moet. En wat hem al daartoe leidt, gaat niet buiten God om, en datzelfde gaat echter buiten God om, in zover de inrichter en daarsteller er van iets op het oog had, waardoor hij zich en andere verleidde.

7. Men stelt een zekere volkomenheid er in en een basis, waarop men bij God in genade is, zo men niets mag wezen in eigen oog, en zingt zich daar zalig mee in slaap. Zeker is het onaangenaam, als men de waarheid, la bienfalsante, hoort zeggen: daar meent u niets van. Want dan ontzinkt al grond, waarop men dacht zo wèl te staan. De genade houdt van boven en vangt op van onderen. De grootste Enakim wonen in de stad: *Nietswezen*.

6. Hoe? - wèl wie wil van andere of van zichzelf voor onvernuftig aangemerkt worden; wie staan zonder tegenweer en als het ware ontbloot van al bewijs van hetgeen hij beweert - te geloven zonder enige preuve évidente. De Heere schaamt zich eens mensen niet. Maar elk mens schaamt zich des Heeren woord en getuigenis voor zichzelf en bij andere. Bij de smaad Christus, bij de ergernis van de kruises vormt de mens zich altijd een gewaarwording, zoals men heeft, als men droomt, dat men onder de mensen moet: en men voelt zich niet gekleed. In al gevallen God rondom voor een eerlijk man houden naar het diepste verstand van de wet kon slechts een Enige; wèl hem, die, vooral op het stuk van geloof, Gods ontferming alleen verheft.

5. Kracht ware een hefboom, waarmee wij iets uitrichten; macht gaat buiten ons om, bestaat zonder ons, en werkt in ons in. - Macht sluit ook al bevoegdheid tot iets in; macht is iets gegevens; kracht is dom. Een koning heeft naar de wet macht tot dit of dat; kracht heeft een sterke, ook iemand in een ijvende koorts, zonder daarom altijd bevoegdheid te hebben tot hetgeen hij doet. - Macht is dus op wet en wettigheid gegrond, - kracht is slechts een voorbijgaande eigenschap.

Sta ik gezond? Als u op die macht ziet, die erkent en over u inroept, en kracht aflegt, dat is: een worm onder de bescherming van de Allerhoogsten, stof, aarde en as, en niets anders of meer, bedekt met de genade Christus. Verander *sta ik* in: *ben ik*. Er is een belofte: geen inwoner van die zelf stad zal zeggen: ik ben ziek. Want het volk, dat er in woont, zal ontslag van overtredingen hebben.

4. Een kind loopt in zijn eenvoudigheid heen, vraagt niet, is dat goed of kwaad. De vader neemt hem elk speciaal ding, dat hem schaden kan, uit de hand - of zegt: laat dat staan! Wie in geloof wandelt, zit niet met de dobbelstenen om te werpen hoog of laag, of iets goed of kwaad zal wezen. Hij plukt de bloemen, die zijn oog bevallen, en gaat door de beemden, die zijn hart aantrekken; zo wil het de Heere ook die zelf een Kind voor ons geworden is (Hij is de broederen in alles gelijk geworden) en onophoudelijk op zijn kinderen past. - De waarschuwing gaat omtrent het hoe en wanneer. Het hypocritische hart vraagt altijd, zou het ook kwaad wezen, en zegt, ik zou het wèl graag doen, maar het mocht kwaad zijn, en hunkert intussen naar de permissie. Van zulk een lelijk doen en eigenwillig zich onthouden van al schepsel Gods, dat al goed is, met dankzegging genoten, maant de Prediker af.

3. Het geloof is geen afgetrokken hebbelijkheid. Een in zich goddeloze houdt God de Heere alleen voor vroom, voor rechtvaardig, voor heilig, voor goed, voor wijs, voor almachtig, voor waar, of hij doet het niet. Doet hij het niet, zoals wij het niet doen, laat ons dit liever erkennen, dat is beter dan te zeggen: vermeerder ons het geloof. En als

dan de Heere ons zegt: zo u kunt geloven, dat wij dan, door de nood geperst, Hem belijden: ik geloof, ik geloof niet, of met andere woorden, dat de ziel schreeuw: *ik geloof, help mijn ongelovigheid*. Zo veroordelen wij in het kapitaalste stuk onszelf en geven Gode recht en rechtvaardige zijn gerechtigheid.

2. Het verstand? Ja, en nee; dat arme verstand moet veel schuld dragen; laat ons liever zeggen: onze hoogmoed, onze hartshardigheid, ons onverstand uit het hart van de mensen komt voort onverstand: dat is het ergste.

1. Door de richting te zien van hetgeen van de waarheid tegenoverstaat, wat schoonschijnende naam het ook drage, ziet u tevens de goede weg; houdt ge u aan dien, zo wandelt u in dezelve; wandel er in. - Toen Jacob door Pnuel (Gods verschijning) toog, ging hem de zon op.

Nu heb ik nog uw waardste schrijven van '15 Mei. *Wederzien van elkaar, samen herenigd zijn*, enz....

D. Kr., maakte met een gedicht op dat onderwerp veel opgang. - Mag ik, mogen mijn betrekkingen tot het grote leger behoren, dan is het mij een troostvol gevoel, dat wij samen optrekken. Maar of nu precies vader en zoon naast elkaar, dat verblijve de koning ter verordening; die koning zij het al in ons oog; hij is een goed soldaat algenoegzaam en deze verblijdt zich in 's konings zege en heerlijkheid. Verder heb ik dienaangaande geen bepaald bericht. Samen, en corps, gaan wij de in Christus ontslapen zijnde tegemoet, Hem tegemoet, die voorop komt, wij die levend overgebleven zijn, zo zegt Paulus de Apostel. Dat de Kr. idee heeft zijn oorsprong in diezelfde ideeën waardoor men eens de Heere vroeg: in de opstanding dan, wiens wijf zal zij zijn?

Waarom Eliza te weinig vroeg enz.? wèl de koning Joas maakte het als Eliza, en Eliza als die koning. Die koning was in de ziel bedroefd, dat hij Eliza verloor; nu had hij niets meer; zo ook Eliza toen Elia zou van hem genomen worden. - God, ja, maar die zat zo hoog. Ontdaan van alles stonden zij daar. En evenwel, hoe ook verschillend, zij waren mensen, zij beleden hun nood. Maar zoals mensen die belijden; het pit van herstel en er zich doorreddend, of de zelfgenoegzaamheid is in van de mensen waan min of meer. Als God nu hem in het hart geeft zijn ellende te ontbloten hetwelk de Heere in zijn rijke ontferming doet, om hem geheel te genezen en in heerlijkheid te stellen, is het dan wonder, dat de Heere verdrietig wordt, als de mens uit zijn opgestopt magazijn in quasi-deemoed een lap kiest, die te kort schiet, om zijn naaktheid geheel te dekken; is dat niet zwaar en hard voor de mildste gever, dat hem iemand, die in nood is, wat vraagt, wat neemt, waarmee de gever inziet, dat de vrager maar half geholpen is.

Als een koning liet uitroepen en het tot een wet gemaakt had: o al gij, die geen geld hebt, haalt uit 's Lands Bank zoveel als u wilt, dan zou de geweldenaars komen en nemen meer geld met geweld, dan zij behoefden. En omtrent de schatten Gods, opengesteld voor onze heilloze en bij ons onherstelbare nood en ellende heeft men bij al klacht over behoefte, zo weinig vragenlust en disponeert over een fles wijn uit des Heeren wijngaard, als had men zelf ankers in zijn kelder!

De zelfgenoegzaamheid en de zucht naar verzadiging des vleses verlaten de mens nooit en kruipen en slingeren zich in het hart om intebijten tegen de algenoegzaamheid van de Heere en van Zijn waarheid. Als men daar met andere aan de gang moet, ziet men naar beneden en op zichzelf en tegen andere op; geeft ruimte aan twijfeling, weifelt, en wil toch volhouden, en maakt zo een droevige figuur. Maar beter tienmaal een droevige figuur gemaakt, dan eens toegegeven aan hetgeen tegen eigen convictie is; misschien heeft die droevige figuur van de mensen heerlijkheid overwonnen. Ik

voel mij altijd als een man, bij wie geen tegenreden zijn, weet niet wat ik zeggen zal, ben machteloos; naar mijn gevoel zijn tegensprekende en van de waarheid tegenstrevende mij altijd de baas af; ik heb intussen te zeggen, waar het op staat, en zeg dat. De Heilige Geest verschaft geen syllogismen, uit hef veld slaande sluitredenen, waar vlees niet altijd nog wat op te zeggen zou hebben.

Het gaat zelfs zo in het natuurlijke: een trotse en eigenzinnige dienstbode heeft altijd liet laatste woord, al heeft haar vrouw het hoogste recht. En de schalksheid van 's mensen hart weet aan al waarheid te ontduiken. Het dwaze Gods is sterker evenwel, dan het wijze van de mensen.

Er passeren veel kerkgangers uw vensters; u ziet ze! De Heere wil een vrij gemoed; vraag niet: wat matig ik mij aan? Maar waar lopen die mensen heen? Waar komen zij vandaan? Wat wordt er geofferd op die altaar, waar zij om heen gaan, zitten en zaten? Vraag niet: bent u beter; dat ware Farizees. Maar weet dat de Heere het meende, toen hij vroeg: wilt gij ook niet heengaan? - Waar is van de Heeren Woord? Deze overtuiging moet bij u rond zijn, anders doet u beter, u loopt mee, met vrouw en kinderen. Waar het Woord is, is alles; waar dat niet is, is niets. Wat is des Heeren woord - dat ik u ook voorhouden, het Woord van het leven- : "alle vlees is gras, en al heerlijkheid van de mensen is als een bloem van de velds; het gras is verdord de bloem is afgevallen : maar des Heeren woord bestaat in van de eeuwigheid." Waar men u dat predikt, houdt u daar aan. Dat iemand een ogenblik kan staan en niet zien, waar het hem zit, zich latende zoals Eva door de slang afleiden van de eenvoudigheid in Christus, is buiten tegenspraak. Maar even zeker is het, dat geen mens zonder de bestraffing van de Heilige Geestes blijft, welke hem zeer goed doet gewaar worden, dat hij de leugen aanhangt. En dat de mens, de bestraffing ter zijde duwende, uit hoofde van liefde tot ongerechtigheid en aanhankelijkheid aan voordeel, gemak enz., onwetendheid voorwendt, en liever met de grote of kleinen hoop gaat en gelooft, wat de kerk gelooft, omdat hij geen genade wil, dan naar begrippen des vleses van genade, is even zeker.

Omtrent zulken bijzondere ophef van in de ruimte gezet te zijn, kan ik u niets handopleggends ook delen; voor mezelf was ik te af, te moede, te verslagen, had te veel wonden, was te verwonderd, had er nauwelijks besef van; vertelde aan niemand, dat en dat is aan mij gebeurd. Andere konden wèl zien, wat mij gebeurd was, of liever het aan mijn praten horen; ik prees God en zei dat is voor u, die daar in de duisternis zit, hoor, hoe het hart Gods is, hoe hij kwijtscheldt. Zo ging het mij tot twee en driemaal, en ik getuigde al voort - etc. etc.

Vaarwel.

Uw liefhebbende vriend.

H. F.

44.

Utrecht, 11 November 1842.

Ja, over het geloof moeten wij samen spreken. Wie kent het geloof, wie kent zijn kracht, die het heeft, die het heeft! - *De Rechtvaardige uit geloof zal leven*, heeft de apostel gezegd.

Ik vrees dat geloof bij u al een ding apart is, een hoofdparel onder andere paarden, of een middel, een hefboom een iets, waar men wat mee doet; of waarop, waarmee, waardoor men in de Hemel komen zal, als men er komt.

Bij de Schrift is het de onderhouding van Gods geboden; zo is het ook bij mij. Bij het

eerste moet u telkens door uzelf en andere, bekenden en vreemden, zoals nu laatstelijk door Malan in de war gebracht worden, en komt nooit tot rust.

Bij het laatste schreeuwen lusten, begeerten, geld, goed, gemak, eer, belang, quasi-zedigheid, godsdienstigheid, en vrede, en quasi-broederliefde, en algemene liefde; - schreeuwt al het zien en zichtbare tegen u in, en uzelf er tegen in, en tegen God in. En wie zich daar nu aan van de onzichtbare en almachtige en alleen heilig en alleen rechtvaardige woord, Genade, Waarheid en Barmhartigheden in alle smekingen houdt, zal leren, wat zonde, zal leren, wat onzes Heeren Jezus Christus genade is, en verzegelen dat God waarachtig is.

Over de “**Nouveau Bartimée**” als u bij mij komt; ik zal het vóór die tijd opzoeken en nog eens lezen. Zo veel ik mij herinner, is het een bekommering voorstellen, om zalig te worden, een middel aangeven om er toe te komen, dat middel is dan “le Christ”, en men zal geloven, dat hij dat is. Maar wie is nu die “hij” - daar is de knoop. En die “hij” is geen middel, maar een God van zaligheid. En in de “Bartimée” leert men zijn *eigen* zaligheid zoeken, in de Schrift *Gods* zaligheid prijzen, en zijn eigen verliezen (en zo vinden). Zij roepen allemaal “Christ,” “Christ” - maar God is er niet bekend, de levende God niet.⁷

Malan heeft hier f 300 gecollecteerd ter verspreiding van die “Bartimée” in België - zo verhalen mij daar de Freules de G., en zeggen er bij, met zoveel zou men België in hebben. Toen ik een van haar (natuurlijk niet in ernst) vraagde hoeveel zij meende dat ik op de lijst zou krijgen, als ik een intekening openstelde en mij aanbood reunions te houden, en vervolgens een beraming voorstelde van schijnbaar wisse middelen, om de kerk hier weer overeind te zetten, waarover men toch zo klaagt, zeide zij: daar zou u niets op krijgen. De mensen geven overal, en willen van mij de waarheid hebben zonder geld, schrikken voor het doen, of nog eerder voor het horen, wat er te doen is; liet ik dat laatste weg, zij zouden graag met mij er over praten, en weer over praten. ...

Uw vriend,

H. F. KOHLBRUGGE.

45.

Utrecht 22 December
1842.

Geliefde Vriend!

Eerst dan op uw vraag omtrent Maria en Elisabeth. Uw aanmerkingen en bedenkingen zijn juist, en de door u aangehaalde Schriftuurplaatsen doen alles af. Voeg er vooral nog bij 2 Samuel 7: “Ik zal uw zaad na u doen opstaan, dat uit uw lijf zal voortkomen.”

Behoudens al inwendige bewustheid in de Heilige Geest, dat Maria een erfdochter Davids geweest, en tegen welke geen schijn van geleerdheid iets vermag, moet ik u tot uw vergewissing op dit stuk zeggen, dat Da Costa's aanhalingen van Ammonins en van die Rabbijn zo onzinnig zijn, dat men zich waarlijk moet ergeren over zulk een gemaskerde vertoning van geleerdheid. Zijn eerste aanhaling in het Grieks bewijst juist, dat Maria en Elisabeth uit verschillende stam zijn geweest, en de Hebreuws

⁷ Dr. César Malan was een goede bekende in de Reveilkringen. Hij publiceerde in 1826 een Franstalig boekje, wat door **Kohlbrugge** werd vertaald in 1830: *De tweede blinde Bartimeüs*. In de vertaling van Kohlbrugge liet deze het 4e hoofdstuk over de Heiligmaking weg. K. dacht daar anders over. Later distantieerde K. zich van het hele boekje. Zie ook Diverse brieven Deel 2 van Kohlbrugge, nr. 13; digitale versie op www.theologienet.nl

heeft woorden, die in het Grieks van geheel andere betekenis zijn, dan hij met zijn Hollandse vertaling op dat woord niet wil te pas brengen. - Staat u er op, dat ik u met die geleerdheid lastig val, zo zal ik het doen; anders mag u voldoen om Lucas 1 vers 36 op te slaan bij de Engelse Godgeleerden (Patrik, Polus en Wels); ik bezit die niet, anders schreef ik het voor u af wat die op dat woord niet zeggen.

Mij verwondert dit alles van Da Costa niet (hoewel het mij van hem verwondert) evenmin als het niet minder ongepast gestelde, dat de Apostel Johannes de uitdrukking het "Woord" van Plato en de Jood Philo zou hebben.

Ik heb over Matth. 1 nog niet alles af, veel is bij de heer v. d. H., dat ik nog niet terug heb. Het doet mij genoeg gezien te hebben, dat u het in mijn schrift over Matth. 1 hebt opgemerkt, dat ik de geslachtslijst bij Matth. voor die van Maria houd.

U zegt: er staat toch: Jacob gewon Jozef de man van Maria. Zo ik het niet uit al het vorige nam, b. v. de woorden: wording van Jezus Christus van de Zoon Davids, van de Zoon Abrahams, ik nam het juist uit de woorden: *de man van Maria*. Het is in dit gehele capittel voorstelling van geloofswording, zo, zoons Davids, zoons Abrahams. Mattheüs zegt daarmee, dat Abraham David en David de Heere - of Abraham en daarop David de Heere tot Zoon hebben; dat de Heere hun Zoon geweest is. U gevoelt die sprong; het is prediking des geloofs.

Of wie zal de tegenwoordige koning dezes lands een zoon van Willem de I de Zwijger noemen in directe zin? Zo is ook het woord. Hij gewon, niet in directe zin; dat was het niet eens bij Abraham en Sara. Want daartoe waren zij te oud, dat was het niet eens bij de Koningen, waarvan er 3 uitvallen bij Mattheüs, zodat daar een overgrootvader, een achterkleinkind gewint, zo was het ook bij Zerubbábel en bij Sealthiël. Sealthiëls tweede zoon was Pedaja, en uit deze was Zerubabel, en Zerubabels kinderen kunt u zien 1 Chron. 3 vers 19, 20, zodat ook Zerubbábel niet in directe zin Abiud gewon.

Zo dan gewon Jacob Jozef niet in directe zin, maar als schoonzoon, terwijl zijn kinderen waren 2 dochters beide hetende Maria, waarvan de een met Cleopas, en de andere met Jozef trouwde. Bij het diepe van de gerechtigheid komt de schoonzoon voor de dochter, in de plaats van de dochter als man van de dochter, terwijl het eigenlijk om Maria gaat. Maar ik gevoel dat de convictie van zo iets van elders moet komen. En men dient zelf zo te handelen, om te verstaan dat het zo in de Heilige Geest gezet is.

Let ook bij het nadenken over de zin van. *Hij gewon* op het herhaalde *en zijn broederen*. Het had in het oog moeten springen, dat juist bij Lucas de geslachtslijst van Jozef geplaatst is, waar de Evangelist er op komt, dat daar men hem hield voor de zoon van Jozef, men de Heere dan ook als zodanig als zoon van David had behoren te erkennen, daar Jozef uit David was, hetwelk de Evangelist bewijst.

Bij het spreken over de vrouw, die de Heere zalfde, Maria, Lazarus zuster, Joh. 12: 3, moet ik dit wèl gezegd hebben, wat ge meer wildet hebben, maar ingewikkeld of het is u voorbijgegaan. Ik heb er mee te kennen willen geven: dat dat Evangelie na de dood van de Apostelen niet meer gepredikt is geworden, maar wèl een ander Evangelie, en dat men er van gesproken heeft, heeft men ter loops gedaan bij die andere vrouw (Lukas 7); omdat men gewoonlijk het wèl plaatsen kon, dat een sterke zondares naar buiten, bij aflatontvangning harer zonden, erkentelijkheid betoont; hier snoert men zich dan het geweten toe met een vals Evangelie. Maar van dat inzicht ener vrouwe, die, zichzelf niets bewust, de Heere zo erkende, dat zij hem inhuldigde tot zijn begrafenis, had men nooit idee; - ik heb het althans nimmer iemand kunnen aanbrenge. Die eerste vrouw neemt men tot een rooster, waarop men zich braadt. De

andere (Maria) is vlees te heilig geweest om zo profonds zondares te wezen, als zij was, en uit welke kennis toch alleen de kennis van Christus haars Heeren zo met van de daad te voorschijn trad.

Wij hebben niet gezegd, dat Maria des Heeren moeder met Zijn broeders meedeed in Hem voor onzinnig te houden; overigens hoe weinig zij in de praktijk te recht kon met hetgeen in haar was, met hetgeen zij gehoord had en zag, blijkt uit de schrift zelf; zie Lucas II, 33, 50. Dit neemt niet weg, dat zij in andere ogenblikken verlichting had om Hem te erkennen. Ja, het neemt niet weg, dat zij met die verlichting te Kana op menselijke wijze te werk ging, en dus zulk een verzoek deed, waarmee zij de Heere in verzoeking bracht. Want dat zij dit deed, blijkt uit het antwoord, dat zij ontving.

Dien Professor Harless ken ik niet - weet niet, dat ik iets van hem gelezen heb. Komt u op de Schrift terug, dan staat er Handel. 2 vers 46: dat zij van huis tot huis brood brekende samen voedsel namen met verheuging en eenvoudigheid van de harten. En dat deden zij dagelijks; tot de bekostiging ten huize, waar anders armoede was, bracht elk samen, die rijkdommen had, er zijn overtollige bezittingen aangevende. In die zin, van samen voedsel nemen, komt het ook voor Hand. 6, waar men zien kan, dat de weduwen van de Griekse bij dat algemene spijze nemen wat achteruit gezet werden aan de tafels, of achteruit gedrongen van die zich aan het hoofdeinde maakten, waardoor de weduwen bijna niets te eten kregen. Bij dat eten loofde men God en sprak van de dood van de Heere; in die zin komt het nog eens voor: "zij volhardden in de gemeenschap, de broodbreking en in het gebed."

Uit de Corintherbrieven kunt u zien, hoe dat in zijn werk ging. En dat dit samen eten niet uitsloot, dat men te huis at; dat t brood, dat men at, werd gezegend, ook de wijn, de kelk, die men dronk.

Zo toen ik te Elberfeld was, waren wij dagelijks bij elkaar, iedere namiddag 30, 50, 70, soms al om een gedekte tafel, elk at en dronk wat, ik sprak er een dankzegging over uit; ondertussen zongen wij dan eens, dan weer spraken wij. Ik sprak alleen, dan weer een ander, dan een derde, dan ik weer. En waarover spraken wij, wat verkondigden wij? De dood van de Heere. Waren wij bij armen, dan bekostigde ik, of een ander, zoals het kwam, zonder dat die, waar wij waren, het merkte, de uitgaven. En zo ging het dag voor dag, huis aan huis, en altijd gingen wij uiteen lofzeggende God.

Omdat u mij naar mijn persoonlijk gevoelen omtrent dat punt van het avondmaal vraagt zeg ik u even zo is het toegegaan ten tijde van de apostelen. Overigens nu van al uitgesloten, uitgeworpen, miskend, gesmaad om des Heeren wil de hele dag, terwijl elk zijn afgoden naloopt, wat heb ik met mijn vrouw en kinderen gemeen met al dat kerkgebaar en met deszelfs dopen, avondmaal houden enz.; waaromtrent ik u en al in 's Heeren naam toeroep: doe het van de Heere weg, Hij mag het niet rieken. Of waarom ben ik er dan niet in; - nee dat die afgoderij uw hart bezet, dat bedroeft mij, hoewel ik het plaatsen kan.

Vaarwel. Uw vriend,

H. F. KOHLBRUGGE

... *“Kort geleden werd onze M. ongesteld.”*

Zou u denken, dat dat zuiver geestelijk was, te zitten met een stijf gezicht, en koeltjes te zeggen: ik geef haar in de hand van God? Hoe was Jacob, toen men zijn Benjamin meenemen wilde naar Egypte? In zulke gevallen ben ik gerust en bang, heb het in ‘s Heeren hand gelegd, en ben bezorgd. Maar men make geen kunstjes, toon zich voor God, zó als men is, en vrage wat men wil; men dwinge zich niet gelovig te zijn, als het hart breekt van angst en zorg. Maar vertel aan de Heere, dit en dat, zoals ge u bevindt; dat is altijd zeker, dat men zichzelf leugenstrafte met wat voortegeven dat men in zijn binnenste toch niet is; dat men zich dupeert, als men denkt: ik moet toch in dat en dat geval die of deze gestalte hebben. En dat het afgoderij is, daar naar te staan, en beeldendienst, daarop te wachten, of daarom te bidden. De verootmoediging, de erkenning: zie dáár, daar ginds, ginds ben ik zó en zó. En niet zó; dat is wat anders, die moet er wezen, en is daar, waar men niet huichelt, maar van de Heere wet respecteert.

In de praktijk is mij alles duister.

Een zeker beeld van Godzaligheid, zo iets in de lucht, dat u graag in u wou hebben, dat is het, wat u in de praktijk niet ziet, maar waarop uw theorieën zijn. Kijk naar uw voeten zoals het volk van de pauw zegt, en geloof u mens. Zo ouderloos en zo vervuld met eigen doen en genot, als het in het hart eens kinds er uitziet; zo Goddeloos ziet het er uit in het hart van een menskind maar het hart Gods is niet mensenloos; Hij gedenkt, dat wij stof zijn.

Hoe komt het dat ik die stem niet hoor? –

Die spreekt zacht, luid; of wat hoort gij, als u mij uw en uwer vrouw opmerkingen ook deelt b. v. over Amasia en Uzzia - of wat hoorden zij, aan wie Paulus schreef: “Heden zo u zijn stem hoort, verstokt uw hart en niet,” of wáár hoorden zij die stem, zo zij die hoorden, anders dan in de brief, die hij hun schreef, daar horen ook wij die stem, zó wij die horen, en nergens anders, maar waarom gelooft u niet, wat u leest? Bid, dat u een hart moogt ontvangen om het optemeren en merk er op.

Dood aan de Sabbath wezen.

Versta dit dood wezen, zoals ook dood wezen aan andere dingen, niet als een gestalte, maar rationeel. Bij voorbeeld: ik ben er niet dood aan om Gods waarheid te horen prediken, integendeel, een enkel waarachtig gezegde, een waarachtige daad is mij een genot, een repas van eeuwige vreugd. Maar als er dat niet is, is mij Gods waarheid zelfgenoegzaam. En aan dat niet horen prediken dood zijn, is zoveel als: mij niet kwellen om mijn oren opentezetten, waar toch geen stem is.

Ik gevoel dat ik MIJN ziel lief heb.

Maak ook hier geen gestalte van; te denken: ik zal of moet mijn ziel niet lief hebben, is zoveel, als dat iemand zeide: ik gevoel dat ik geen egoïsme heb; “gij hebt het juist” - zou ik zeggen. In dat opzicht hebt u uw ziel lief, dat u dat voor de Heere niet weten wilt, vertoevende, en uitstellende en verschuivende tot morgen, waar de genade getuigt: “Heden.” - Hier zit u de wereld in de weg. God zelf kan het alleen geven. De gewelddoenders matigen het zich met geweld aan. (Matth. 11; 12).

Mijn wil: alles is in zijn hand.

Die wil neme van de wateren van het leven om-niet.

Het verschil schijnt mij somtijd zo groot niet.

Let op het doen van een sprekend gelijkend wassenbeeld. ‘t Heeft geen doen zegt gij. Recht zo.

Kunt u tenvolle aannemen enz.? Ik wilde daarmee zeggen: u kunt immers niet tenvolle aannemen, dat de leer van N. N. N. N. afgoderij is die komt u toch meer of min schriftmatig voor. Dat is toch afgoderij. Begrijp nu daaruit, dat Israël ook niet kon begrijpen, hoe de profeten dat voor afgoderij verklaarden, wat zij als tot genade en kennis en dienst Gods als opleidende beschouwden. Bij gevolg, hoe gecompliceerd die afgoderij was. Wat deed Saul met Amalek, en hoe definisseerde Samuel afgoderij en beeldendienst? Men kan zijn ogen nauwelijks geloven als men leest, dat de afgodendienaar Aristeeas aan de afgodendienaar Ptolemeus Philadelphus, de koning van Egypte, schreef, bij het project om het Oude Testament in het Grieks te vertalen: “dezelfde God, die wij onder de naam van Jupiter vereren en die u helpt regeren, is de auteur van die wetten.” –

Die afgodische koning verklaarde zich zéér gesticht, nadat hij die vertaling gehoord had; ook de afgodendienaar en wijsgeer Menedemus verklaarde zich daardoor bevestigd in zijn gevoelen; en de Jupiter aanbeddende koning, liet over tafel, in plaats van Zijn Geestelijke, de Joodse geestelijke, die tot de vertaling gedeputeerd waren, voor die tijd het gebed doen. Die zag dan ook het verschil niet. Die Joodse geestelijke moeten dat ook zo precies niet genomen hebben. Ziet, zoals men nu nog heden de één, morgen de andere geestelijke laat bidden over tafel.

De moeder van Micha had gevloekt, dat zij het geld niet weer zou willen hebben; nu het er weer is, bedriegt haar de gierigheid maar zij wil toch bij haar vroomheid blijven; nu wijdt zij het God; daar doet zij toch goed aan, denkt zij, nu wijdt zij Hem tegelijk haar zondige zoon maakt voor die verzoening en haar godsdienst kwam uit zoals zij was: beeldendienst. De afgodendienst van de volken was geen bepaalde afgodendienst, ook niet het dienen van de waren Gods onder eigenwillige vormen, maar het Katholicisme of protestantisme van die dagen. Baal betekent heer. Baal Berith: Heer van het verbond. Toen men Babel ingenomen had, was het zegt Xenophon hun eerste zorg de Goden te danken, dat zij wraak genomen hadden over een goddeloze koning (Belsazar)!! En Cyrus dankte Jupiter, Vesta en al de goden die de Mages hem opsommen moesten; vergelijkt daarmee, wat die Cyrus zegt 2 Kronieken op het laatst. Hebt u nooit bij **Van Meteren** het manifest gelezen van de keizer van Marokko aan de Staten Generaal?

Waarom de hoogten het moeilijkst te weren?

Waarom de leer van de quasi- heiligmaking? Het altaar Gods stond voor de onzichtbare ark. Op de hoogten zagen zij zichzelf, elkaar en de lucht, en waren tot Gode dichter opklimmende, zo zij meenden. Dit zij u genoeg voor ditmaal.

Onze groeten. De genade met ulieden.

Uw Vriend

H. F. KOFILBRMGE

Geliefde vriend!

Ik wil niet uitstellen met u te antwoorden op uw gul en hartelijk schrijven van 20 April.

Ik begin met Hiskia; u schrijft *dat die voorspoed, die hij ontving hem aanleiding was tot verheffing.*

Mag ik er u opmerkzaam op maken, dat dit het gewone gevoelen is, waarin ik niet deel. U zult het dadelijk vatten. Hiskia verlaagde zich met zijn God, waar het tijd was geweest om zich in zijn God boven al te verheffen, of wilt gij, zijn God boven alles te verheffen. De zaak zat zo in elkaar. Hij was genezen, er had bij die genezing iets in de natuur plaats gehad, dat de tijdkundige Babyloniers zeer goed opgemerkt hadden; begrijp dat de zon zoveel graden teruggegaan was op een zonnewijzer, in die tijd zo beroemd, als misschien in deze dagen de chronometer van.... De sterrenkundigen van die tijd hebben dat elkaar natuurlijk ook gedeeld; dat soort van mensen was toen meer onmiddellijk in aanraking met de vorsten. Men hoorde het zo aan het hof te Susan, en wèl dat de Heere, dat Jehovah dat gedaan had voor Hiskia. Dadelijk gezanten erheen, om die koning te complimenteren, dat Jehovah hem zulk een uitstekend bewijs van zijn bijzonder faueur gegeven had. Wat doet Hiskia? Hij ontvangt ze; hoe? Hoogst liberaal, als was hij hun kameraad en bijzonderste vriend. Wèl dacht hij: zij komen immers om mij te complimenteren, omdat de Heere dit aan mij gedaan heeft; zij erkennen zo dat de Heere met mij is, en dat Hij de Heere is, dus....! Maar die koning van Babel was een koning in het rijk van de duivel, en hij en zijn gezanten waren van de duivel kameraden. Als nu Hiskia, in plaats van hen als kameraden te ontvangen en zich er op te verheffen, dat die grote koning van Babel hem, kleinen koning, was komen bezoeken en het als wat bijzonders aantenemen dat de aanbieder van de grote God Bel was komen erkennen, wat zijn kleine en nederige en als niets getelde Jehovah gedaan had eens omgekeerd was te werk gegaan en geantwoord had: daarvoor ben ik u geen grote dank schuldig, dat u erkent dat de Heere met mij is, dat Hij dat gedaan heeft; wat vraagt u naar de Heere en zijn tekenen, die u toch verwerpt.

Hoort u en uw koning, hoort u dienaars van de duivelen het woord van Hem, die ik diene, Diens, die hemel en aarde bezit; zo spreekt de Heere: immers vraagt u naar mij leugenachtig. Want uw hart is vol van hoerereien; dan had Hiskia niet moeten horen - "dat gaat alles naar Babel" (Jesaja 39).

Ga nu maar eens na, of dat niet in 's mensen hart ligt, dat, als een ander komt en zegt: dit of dat huldig ik in u, dit of dat in uw belijdenis, dit of dat in deze of dien, wie u voor waarachtig houdt, of u dan gewoonlijk niet al half ingenomen zijt met zo iemand, en hem een zekere hemelse waarde toekent. Hiskia heeft het niet van zich geloven kunnen, wat hij daarna ervoer; hoe het schaap, dat nog zo-even stoten zou zich van de wolf kan laten strelen, omdat de wolf zegt: gij zijt een schaap, en uw herder is een goed herder, en ik huldig uw weide. Door die fascinatie raakt het intussen eensklaps in de wolfsklaauwen, eer het omziet. Wie het van zich erkent en weten wil, bij wie het alleen om het woord gaat, dat dat blijve, zal er uitgered worden.

Nu iets omtrent het weten van Gods wil in de dagelijkse dingen. Zo bestaat de mens: als hij Gods wil wist, zou hij juist er tegen in werken met al macht, opdat die wil niet kwame. Elk liegt, die zegt, dat het bij hem zo niet ligt. Dat vragen naar Gods wil, noem ik op vogelgeschrei acht geven; teweten de mens denkt: als ik Gods wil doe, dan gaat het mij goed; dat het hem goed ga, en hij een waarborg tegen al schade hebbe, dat

is bij hem N°. 1; of dat hij zijn wil en lust zo hebbe, dat God er bij zal gezegd hebben, dat is zo goed; loopt het dan kwaad uit, dan heeft God nog de verantwoordelijkheid. Gods wil is klaar genoeg uitgedrukt in Zijn Wet: gij zult niet stelen; gij zult niet begeren wat uws naasten is. Dit is wèl het voornaamste van de wet voor een iegelijk, die ter beurze gaat en in de handel verkeert. Ten die opzichte maakt wèl elk grote ogen, en steelt niet, maar neemt zijn matige winst en zoveel als er op staat, maar ziet niet, dat het aloude spreekwoord: “Elk is een dief in zijn nering”, hem leugenstraft. Daarin waren de heidense kooplieden ook zo blind, dat zij erkenden, dat zij in handel en nering dieven waren, elk voor zich, schoon geen voor zich het op zich toepaste. Zij stelden namelijk de God van de dieven, Mercurius, tot hun God. En die God of dat beeld, dat de handel uitdrukte, heeft bij ons en bij onze vaders lang genoeg in de nis van de oude beurs als symbool gestaan. De reden van the decline van het eens grote kantoor moet u daarin zoeken, en niet in een particulier “Verhaengniss.” Het kwaad straft zichzelf. Naardat ik bomen plant, hebben mijn kinderen vruchten. The decline and fall or ruin van zoveel grote kantoren, huizen, namen, schatten, particuliere of algemene, liggen in de aanleg, de gronding en de voortzetting van dezelve; het ververschrikkelijkste daarbij is nog, dat ook meestal daar steriliteit is tot het leven Gods.

Wat haast u mee gehad hebt of hebt aan die begeerlijkheid geldgierigheid en zucht om groot te worden, erken dat, en schik u in het zien dor worden van een boom, geplant, zoals mensen elk hun grond kiezen; zoek er geen aasje van bij God; Hij kan het niet helpen, noch verhelpen; “Zo men doet, zo men ontmoet. Alleen, wat in zijn woord begint en daarin blijft, zal daarin eindigen. U er uit redden met vrouw en kind, dat kan Hij. En, afgezien van dat sterven van het kantoor, is Hij machtig en bereid, bij u zijn woord waartemaken. Werp al uw bekommelingen op Hem; Hij heeft al voor zijn schepselen gezorgd, voor dat zij nog idee hebben van hetgeen bezorgdheid is. Dank Hem, dat Hij u en uw vrouw en broeder en zijn vrouw een hart heeft gegeven, om de toevlucht te nemen tot zijn barmhartigheden. Werp die gehele zaak op Hem. En ga u overigens uw weg, zoals u doen zult; zorg, overleg, raadpleeg, peins, maal er over halve nachten, neem dit op, dan dat, zoek het hier, zoek het daar, u kunt niet anders, dan zoo; zucht inmiddels, geperst door vermoeidheid, nu en dan tot Hem op, eindelijk zult u overschieten met al uw vernuft en rekenen en Hij zal het gemaakt hebben, zoals het goed is in zijn ogen. Of dat u dan zo geheel bevallen zal, zal de tijd leren.

Maar bid één ding van Hem “de kennis van Zijn gerechtigheid,” – dat bid ook uw vrouw van Hem. Want daarin ligt de grond, dat alles goed aangegrepen wordt, hetwelk geschiedt, zo wij onszelf, en onze eer, en onze behoeften en onze gehele menage verre plaatsen achter en beneden de gerechtigheid. Er zijn geen regels voor, hoe men met zichzelf beginnen moet; spaarzaamheid, matigheid, eenvoudigheid, opoffering van eigen gemak, plezier, rust en uitbreken van menige tand en afkappen van menig lid, zijn idealen en zwarte prenten; - de heerlijkheid de vrijheid, de lust en vreugd en rust, die daarachter steekt, en het smakelijke en gemakkelijke, dat, daarin zit, geniet men en men wordt er in gezet en ingehouden en ondersteund en geleid als vanzelf, waar men tracht naar de dingen, die daar boven zijn, waar Christus is, en niet naar de dingen, die beneden zijn.

... Overigens zo wij kost en klederen hebben, laat het ons genoeg zijn. Want wij zijn naakt ter wereld gekomen, en zullen er ook naakt uitgaan. En als Paulus zegt: *De wandel zij zonder geldgierigheid*, dan tast hij de slang in ons hart bij de kop, en als

hij er bijvoegt: De Heere is mij een Helper, wat zal mij een mens doen? - dan troost hij daarmee diegenen; die in de verzoeking komen om het Woord van het leven te laten varen ten gunste van gunst en recommandatie bij degenen, van wie men zijn bestaan heeft of denkt te krijgen.

Ik heb naar die brief van de Keizer van Marokko gezocht, toch hem niet gevonden. Maar of mij mijn geheugen bedrogen heeft, of dat ik iets gevonden heb daaraan gelijk, het komt op een uit. Bij Emanuel van Meteren: *Historie van de oorlogen en geschiedenissen van de Nederlanden deel 10, boek 32* vind ik een brief van de Admiraal Bassa van de Turkse keizer, in naam diens keizers uitgevaardigd in tegenwoordigheid van de Raads van Bassa's kapiteins en generaals ter zee, aldus beginnende (anno 1611, zeven jaren voor de Dordrechtse Synode:) "God is het, die helpt. Het volk van de machtige, van de uitgelezen christenen, van de grote, van de godsdienst van de Messias, die goede en dubbelgoede, het volk van Jezus, welke die dingen aan het ganse gemenebest onderwijzen: de heeren van de deugd en van de Schrifturen, die verzaken de beelden en klokken van de Mis, die van Vlaanderen en Holland, en de geschikte, zeer verstandige graaf Mauritius, die al hun zaken eindigen ten goede, ook het goed gerucht in de godsdienst van Jezus; verder aan al van Vlaanderen, en de voornamen van dien: God, die het hoogste goed is, sterke u in de rechten weg tot een zalig einde en geve u wat daartoe nodig is."

De brief eindigt: "Vrede die de waarheid kennen" geschreven in begin van de maand Abith... naar de rekening van de profeet Machomet, etc...

Mag ik u nog deze kleine opmerking maken. De Heere wil geen zuivere gemeente, zoals dat woord theologisch genomen wordt, maar een gemeente van mensen, dat is dus van zondaren. Want zijn koningrijk is een koningrijk van genade, maar die zullen dan ook erkennen, dat zij mensen zijn dat is, zondaren, maar die zullen dan ook in zijn woord blijven. Want zijn woorden zijn goede woorden, troostrijke woorden. Maar die in zijn woord blijven zullen geen leer opstellen, zoals die nu 1800 jaren in al zichtbare gemeenten gevigeerd heeft, een leer van zelfvergoding, zelfveredeling, of met één woord van al die afgoderij, die men vroeger achter het woord "heiligmaking" later ook nog achter "zedeleer" of "werkdadig christendom" verborgen heeft; zij zullen overschieten met het een en ander, van schaamte en schaamroodheid hun mond niet opendoen. daar hun de Heere alles heeft kwijtgescholden, en zij zullen Zijn Naam verkondigen, verkondigen dat Hij goed is, en alleen rechtvaardig, en dat Hij hun een Helper is en hun verwachting ziet. Wie zo in het woord blijft, terwijl hij de beker van de uitredding van de zaligheid Gods opneemt, en Zijn Naam prijst, zal daarin vrucht dragen, zijn vrucht zal blijven. Op zulk een fundament brachten de apostelen gemeenten samen, of liever, die kwamen samen in zulk een woord. Dat woord drongen de quasi-apostelen ter zijde en hun eigen pretenties en nevenevangeliën er in, en de vrucht van die pretenties is een bestendige verrotting.

De kwestie met van T. had niet moeten zijn over kerk maar over het *woord*; dat is door u niet geobserveerd. En hij zet het ter zijde om Leviet te worden, en zo dan zijn hand gevuld te krijgen, en daarom zal dan nu G. ook hier komen.

De kerk is geen net, maar het woord is als een net, dat goede en kwade vissen optrekt; goede en kwade zijn zoveel als bruikbare en onbruikbare; zodat dat standpunt van de kerk te beschouwen, en daarop een negatief besluit te gronden, zeer onverstandig is. De vergelijking van oude en nieuwe mens gaat in de toepassing zo mank, als in de toepassing op elk individu - u hebt de oude mens afgelegd - u hebt de nieuwe aangetrokken: zo iemand in Christus is, het oude is voorbijgegaan, ziet het is al nieuw

geworden.

Van T. verstaat dit met duizenden andere stoffelijk en naar den vlesse, bijgevoelg dweepachtig. Men stelt het woord Christus, bij hetwelk en in hetwelk alleen broeder, gemeente, geloof, waarheid, doop, avondmaal is, ter zijde, en spreekt dan met een *Afterlehre* van kerk, doop, avondmaal, genade, zonde, geloof, goede werken enz., zonder te weten, dat men van de genade vervallen is, zoals Paulus tot de Galatiërs zegt, en de besnijdenis er weer bij opgenomen heeft. De apostelen, wier prediking gemeenten samen gebracht had, verkeerden al op hun eind in een exceptionele toestand met de weinige getrouwen daar de valse apostelen uit Joden en filosofen al gemeenten hadden weggeroofd met hun leer.

Xavier's en ook Loyola's leven weet ik van elders haar-klein. Beschamend zeker voor al uit de protestanten, die drijven, wat zij dreven, en hun toch zo ver ten achteren zijn. Die galerij heb ik niet gezien.

Met de vergelijking *van nieuwe wijn in nieuwe lederen zakken* wilde de Heere zeggen, dat hij zijn discipelen door zijn woord bereidde en opkweekte tot een volkomen man in Hem, en zo geschikt maakte tot al goed werk; het is weer even zoals: "de boom goed, de vrucht goed." Het komt er op aan, hoe de boom is, zal de vrucht goed zijn. Zij moesten nieuw wezen en dan zou hij er de nieuwe wijn in doen; dat is, goed verstaan: de Godzaligheid in geest en in waarheid. Hen nu op te houden met vasten en bidden en zodanige leringen, daar zij nog niets begrepen van de Vader te aanbidden in geest en waarheid, zou geen ander gevolg hebben dan dat, wat zij deden, geen nut deed, en zij zelf onder dat doen tot niet liepen.

De mindere in het Koninkrijk van de hemelen is: die nog minder apparentie, dan Johannes had, voor zich heeft, dat hetgeen hij getuigt alleen waarachtig is. Johannes had ten minste nog veel, dat zijn woord en zending als profeet bij het volk rechtvaardigde. De Heere zegt, er zullen na hem komen, die minder zullen hebben, dan hij, of wilt u genoegzaam niets, of in het geheel niets; die dan desnietteenstaande bij mijn getuigenis volhardt, is groter dan Johannes.

Nu wil ik voor ditmaal eindigen. Groet uw vrouw van ons, groet uw broeder en zeg hem, dat zijn aan mij geschrevene bekendmaking van zijn niet-benoeming heerlijker is dan het hele presidentschap van de handelmaatschappij. O, dat wij allen juichen bij verworpen worden en ondergaan: *de Heere heeft mij aangenomen*. Siehe um Trost war mir bang, Du aber halt dich meiner Sele herzlich angenommen und hast mich erquickt.

Geheel de uwe,

H. F. KOHLBRUGGE.

48.

Utrecht, 20 Juli 1848.

Geliefde Vriend

Hetgeen u mij hebt ook gedeeld van uw verblijf boven Haarlem met uw geliefde vrouw en kinderen was mij zeer aangenaam; ik zag u ook genietende in streken waar ik altijd veel van gehouden heb.

Mijn vrouw is gelukkig weer beter, hoewel na die toer naar Nijmegen nog in het

geheel niet weer tot haar kracht.

Dien *commentar van Baumgarten* ken ik niet; zo hij wil beweren, dat na de komst van Christus het gedrag eens gelovigen anders zou zijn dan dat van Abraham, Sarah enz., dan zeker is dit een zoeken om te conciliëren het Woord Gods met eigen vonden, en dat dit in die commentaar ligt, durf ik *von vorne herein* wèl te beweren. Daarin had Luther een goed inzicht, als hij voor zijn commentar op Genesis zegt, dat de Heilige Geest tot grote troost aller aangevochtenen (zeg tot grote bevestiging aller, die getuigen dat God alleen de Heere is en dat de genade heerst ten leven) in dat boek Genesis ons aantoon, hoe de Heiligen Gods mensen zijn. Echter ook hij zelf windt er honderdmaal voor eens allerlei bewindselen om heen. Kan ik die Baumgarten hier in de bibliotheek vinden, zo zal ik hem opslaan, en u er dan meer van zeggen.

Gij hebt consequent en wèl gehandeld met op dat dorp niet ter kerk te gaan. Vraag daar niet, wat leert iemand, maar, waar is hij en wat doet hij. Verbeeld u eens Jesaja, Jeremia, een van de profeten of apostelen als lid van letterkundige genootschappen? Is dat geen hors d'oeuvre? In natuurlijke zaken wist men wel, dat of Don Jan van Oostenrijk nog zo naar het hart van de Nederlanders scheen te spreken, het toch maar schijn was, daar hij niet van de Prins van Oranje, maar van zijn broeder Filips kwam, om na met schoonschijnende woorden alles ingenomen te hebben alles weer te brengen onder het juk waar hij zichzelf onder boog.

U hebt daar in de buurt van de H. aldus ondervonden, waarom wij ons om nog andere redenen onthouden van hetgeen ons wordt kwalijk genomen, dat wij het niet genieten willen.

Het smart mij voor de Cl. en zijn vrouw, dat zij uit de boeken van de Koningen en Kronieken en uit de Profeten nog niet wijs zijn geworden om te zien, hoe men de afgoderij met graagte kan nalopen en denken: wij dienen de Heere en horen Zijn woord. Als zij nu eergisteren in de courant gelezen hebben: de predikant B... is benoemd tot lid van dat of dat genootschap van letteren, zien zij dan niet, hoe de wereld het haar lief heeft, weten zij dan niet, dat er geschreven staat: Hebt niet lief wat in de wereld is.... de wereld vergaat met haar begeerte, maar wie de wil Gods doet, blijft in eeuwigheid.

Johannes 10: 5 worden deze bedoeld, die hij de Joden als leraars van de wet, als godgeleerden, schriftgeleerden van bijzondere geest in hoge achting geweest zijn, van de tijden dat Ezra en Maleachi ontslapen waren af. Er zijn na die dagen mannen onder de Joden opgestaan, die in grote dunk van bijzonder licht en heiligheid geweest zijn, en die de Joden de hardnekkigste ijver voor orthodoxie en "für das altherkömmliche" hebben ingeboezemd; een deel derzelve worden door de Heere ook wèl de oude genoemd, zoals: u hebt gehoord, dat van de oude gezegd is (Matth. 5.)

De indruk, die men van de jeugd af opdoet, al wassen de Schriftgeleerden en Farizeeën zulke slechte mensen geweest, maakt, dat men die tijd niet kent.

De namen, het leven, de woorden en daden van die mannen, stonden toen in hoger wolk, dan ooit naderhand Luther, Calvijn, Zwingli, Brakel enz. gestaan hebben. Weshalven ook elk woord, dat de Heere sprak, voor hen, die de sleutel van de kennis weggenomen en verloren, voor het zichtbare en voor het genot van het vergankelijke geestelijke en aardse leven verkocht hadden, godslastering op godslastering was.

Gij hebt recht met hetgeen u omtrent de Heere opmerkt in zoveel van Zijn woorden, waar hij zegt, wat geen mens hem zo nazeggen kan. Overigens, Athanasius was een

monnik en Arius was een monnik. Wat heil bracht het van de wereld, of hopen van monniken uit de woestijn van Afrika kwamen opdagen, om met de rede of met sterke armen te bevechten, dat Christus God is? Ik houd de duivelen voor zó gevallen niet, dat zij dit zullen willen horen en ontkennen, en wij zien, dat zij het beleden hebben, maar de ondankbare mens zinkt nog dieper en lastert de Heere van de heerlijkheid, de God zijns levens.

D. verstaat van het geheim van de Godzaligheid niets, evenmin als Athanasius er iets van verstond, en vecht voor een God, die hij nodig heeft om zich, terwijl hij in de wereld vervlochten is, zoals Athanasius ook was, staande te houden in zijn boze consciëntie. De andere partij ziet de leemten van dat stelsel, en liegt tegen de waarheid met een tegenovergestelde leugen, ook om haar doen van ongerechtigheid te bemantelen. O, zo de mens door hoogmoed en eigenliefde niet verblind was, hij zou het wèl laten om met systeemteksten te willen demonstreren dat Hij is, maar hij zou uit zijn werken zijn geloof tonen.

Daar in der dieren stenen drinkbak of krib, daar waar Hem hongert en dorst, daar waar Hij in nachtelijke onverdragelijke koude alleen op de berg ligt en bidt, daar waar Hij zwaarlijk spreekt om een doven de oren te openen, daar waar Hij al tegenspreken verdraagt, daar waar Hij zich de rug met haken laat oprijten en zich een doornkrans in het hoofd laat slaan, daar waar Hij niets antwoordt, dáár, waar het zweet en bloed Hem door de poriën breekt, daar waar Hij hangt en na drie-urige verlatenheid roept. "Mij dorst," terwijl er, quasi- voor God, tonnen schatten aan wijn in de kelders van de tempel ligt, daar waar Hij sterft en in het hart van de aarde ligt, daar waar Hij ons in alles gelijk is geworden, geworden, wat wij zijn, om ons in Zich te doen zijn, wat Hij is, dáár, in Zijn zijn en doen, zie ik sprekender, roerender, troostender bewijzen: *die mens Jezus is God, te prijzen in al eeuwigheid*, dan in enkele gezegden, waarbij men niet eens verstaat wat men beweert.

Zo b. v. heb ik verscheidenen op Joh. 1: 1 gevraagd, waarom er niet staat het Woord is God, wat dat was daar betekenen moet? Niemand gaf mij ooit antwoord, en ik zei: "Ik zeg het u niet."

Zoals ik hoor, ziet Mevrouw Van H. weer mensen; zo zij geen mensen als bomen zag, en toch zegt, dat zij goed ziet, zou wij haar hebben gaan zien. Uzelf waart er bij een getuige van, wat effect het had, toen mijn vrouw haar zeide, waarop haar huis gebouwd was.

De Chinezen zeggen dus: dat ook zij de eer van de mensen boven de smaad Christus stellen. Ik wens voor uw broeder W. d. C. de toepassing op zichzelf van het beweren van de Chinezen, omtrent hun afgoderij. Ik zeg op dit stuk als op andere met Bayle: "c'est tout comme chez nous."

Dat Joodse gevoelen van *middelaarschap* is al zeer oud. Die onder de Joden meenden er beter over te denken, worden bij Jesaja, zo sprekende ingevoerd: Abraham weet van ons niet, en Israël kent ons niet, maar Gij zijt onze Maker, enz. Het blijkt ook uit de parabel van Lazarus en de rijke man. Nog sterker was bij hen het gevoelen van de Engelen als intermediären, zoals blijkt uit Hebr. 1.

Een ovatie was de kleine zegepraal, welke bij de Romeinen de met behouden leger in Rome terugkerenden overwinnaar ten deel viel, en geschiedde te voet, met minder tooi, dan die van de triomf, welke zegepraal te wagen gehouden werd. - Het woord wordt, volgens sommigen, afgeleid van ovis een schaap, hetwelk hij, die de zegepraal hield, offerde; volgens andere van O, O, roepen als vreugdekreet van het volk. Deze

soort van zegepraal hebben de Pausen naderhand bestemd voor hen, die boven andere als belletristen hebben uitgemunt. Ik meen mij te herinneren, dat Petrarcha zulk een ovatie heeft gehad; in Becker's Wereldgeschiedenis kunt u de gehele viering daarvan lezen, als ook het tragische einde daarvan voor Petrarcha. Zeker is die wijsheid-bekroningwijze al heel dom. Want de ovatie had plaats, wanneer de overwinning niet gewichtig, of de oorlog niet gewichtig of niet edel was.

Den Satan overgeven tot verderf des vleses, wil zeggen hem sluiten buiten de gemeenschap Christus en Gods, en hem overgeven aan al die verschrikkelijke inwerkingen van de Satan, die zo geweldig en hevig zijn, waar men zich in waarheid genadeloos gevoelt en toch de banden niet verbreken wil van de lust, waaraan men zich geklonken heeft.

Tot verderf des vleses, is tot tenietmaking van elke mogelijke pretentie van lidmaat van de Gemeente van de Heiligen te zijn - want zulk een uitsluiting uit al gemeenschap knakt de hoogmoed en blust uit al glans van ook daarbij te zijn.

Opdat de geest behouden worde - is: opdat die zelfde mens behouden zij in diervoege dat Zijn Geest bij zulk een verderving des vleses, bij zulk een vernedering in het aangezicht van allen, vanwege het gevoel van die genadeloosheid aan het kermen om ontferming geraken - zo tot de droefheid naar God kome.

Gij gevoelt, dat Paulus niet zeggen kon tot verderving van hem - en dat hij hier "vlees" zijn uitwendig zijn noemt, vis-a-vis de gemeente en in die gemeente. Westers is een deballotage of een uitwerping als lid een grote krenking van eer, een tot onfatsoenlijk man maken.

Uw liefhebbende vriend.

H. F. KOHLBRUGGE.

49.

Utrecht 19 September 1843

Waarde vriend!

Matth. 5 vers 26. De Schriftgeleerden en Farizeeën waren toen in het geestelijke, hetgeen later diegenen waren en zijn, die Gods volk heetten. Dat volk heeft een gerechtigheid van leven en doen, waardoor het uitsteekt boven die, die de wereld heten. Echter hun werken zijn niet vol bevonden voor God - laat hun gerechtigheid voor hetgeen zij is, maar zo de uw niet overvloediger is, dan die, u zult zeker niét zijn ingegaan in het koning rijk van de Hemelen.

Ik laat N. N. of N. N. of N. N. voor hetgeen zij zijn, ook zulk een weg en doen heeft zijn periode - maar zo u niet overvloediger hebt! - behalve dat het nog altijd een kwestie blijft, of de Farizeeën en Schriftgeleerden het toen niet nog meer meenden.

Een ander voorbeeld voor de vergelijkende trap - u zou wensen, dat de uwen waren, wat u zijt - en uzelf zegt, dat u meer moet zijn.

1 Cor. 6 vers 13. Het lichaam is voor de Heere; die komt het toe, het is Zijn eigendom, dat hij zich gevormd en met zijn eigen bloed gekocht heeft - en de Heere is voor het lichaam. Aangezien hij zelf vlees en bloed ook deelachtig werd, zo kent hij deszelfs behoeften, en is er voor en leeft er voor om bij al brand en wonde en leed en nood zich te betonen een wondervol geneesmeester en getrouw Heiland. Indien u een kunstgewrocht van Thorwaldsen hadt, en er haperde wat aan, dan zou alleen Thorwaldsen de hersteller voor dat kunstgewrocht wezen, en u zou die bij u roepen, zo hij te beroepen ware; - zo is de Heere voor het lichaam in het algemeen, en bijzonder

in betrekking tot de hoererij. - Hij is er, als het ware, toe gevormd en opgeleid om het ter hulp ter zijn; Zijn Naam is de Mens Christus Jezus, in alle dingen verzocht geweest. - Zo is in andere dingen de vrouw voor de man - de man voor de vrouw - uw affaire voor u - u voor uw affaire - en de balsem is voor de wond - en het Paleis is voor de koning, en de koning is voor het Paleis - en kan niet toelaten, dat dat niet vorstelijk zijn zou of dat het vervalde zijn zou; het lichaam is voor het hoofd - het hoofd voor het lichaam - maar er is hier nog meer vers 14, 15. Filipp. 3 vers 26.

2 Cor. 7, 1: "Deze aankondigingen dus hebbende, geliefden, laat ons onszelf gereinigt hebben van al bevuiling van vlees en geest, voleindigende (afmakende) heiligwezen (heiligheid) in vreze Gods." Beloften, bekendmakingen, aankondigingen als b. v. Cap. 6, 18: De Heere zal ons tot een Vader, wij hem tot zonen en dochteren zijn. Bij aankondigingen, die wij zo zeker hebben van zulk een grote heerlijkheid en onuitsprekelijke barmhartigheid, *laat ons ons rein gemaakt hebben*, enz. In het gewone leven zorgt men dat alles uit de weg en alles aan een kant is, als men een aangenaam bezoek krijgt. Bevuiling des vleeses geschiedt door mede-aanzitten en mede-zijn en ook in zijn met de zodanige, die geheel wat anders willen, dan de Geest Christus. En bevuiling van de Geest geschiedt door mede-aanhoren en ook toestemmen met degenen, die niet brengen de leer Christus; - met zulke bevuiling waren de Korintiërs bevuilt - *laat ons onszelf*, is dan: *hebt uzelf daarvan rein gemaakt*, niet reinigt; maar: hebt gereinigt. Want het moet er wezen, terwijl de gelegenheid er is om het te wezen, en de gelegenheid is de aankondiging: *Ik wil dat voor u zijn*. Het heilig Wezen is het gezet wezen in de heerlijkheid van de genade Christus; het rechtgezet en rechtgeschapen zijn in Hem door God en het zo uitgenomen en uitgezet zijn uit alles, wat niet van Zijn Geest is; men voleindigt die stand, zo men in dezelve volhardt, of er weer recurs toeneemt bij verwijdering van dezelve. In het gewone leven spreken wij zo van zijn fatsoen te bewaren of op te houden, of zich er door te slaan. En het luidt evenals de woorden: gij zijt het zout van de aarde, maar als het, zout smakeloos wordt, enz. - Wij zeggen ook wel: een man in staat blijven.

In de vreze Gods - staat tegenover - vreze voor mensen, ontzien van mensen en hun gunst enz... waarom men meestal vlees en geest bevuilen laat, er niet aan denkende, hoedanig Een het is, Die zegt: *Ik wil u tot een Vader zijn* - terwijl geheel Den Haag er van vervuld zou zijn, zo de koning tot een of ander allerongelukkiest wezen zei: u zult mijn zoon of dochter wezen.

De dorstende neemt om niet uit de fontein, die open is, en raisonneert niet - of hij drinken of niet drinken kan, omdat zijn tong aan zijn gehemelte kleeft - dat water maakt de tong los, weekt de klieren en vult ze, en men drinkt, zo machteloos als men is.

Galat. 2 vers 17-18. Als u Petrus of u Galaters of ik, of wie het zij - als u er op uit zijt, er naar staat, om in Christus overeenkomstig de wet te zijn - terwijl u daarmee bezig zijt, bevonden wordt op de geheel tegenovergestelde weg, zodat u die Christus er aangeeft, en u op gelijke lijn zet met degenen, die zonder Christus zijn, die verkeerd lopen - denk dan niet, dat Christus met u mee is, of zich van u als knecht zal laten gebruiken; voor verkeerde wegen is Hij tegen u - bij de verkeerden bewijst hij Zich een worstelaar.

Hoe, zult u zeggen, is dat dan zulk een zonde? Ja, zeker. Want, indien ik datgene, wat ik zelf eerst verworpen en afgekeurd en afgelegd heb, omdat ik ondervonden heb, dat het tot niets diende dan om vijandschap tegen Hem te voeden, weer opvat, weer opneem, weer als iets, dat toch noodzakelijk of passabel is, laat gelden - dan stel ik mezelf aan als zodanig een, die de weg, die hij goedkeurt, verlaat, en op die gaat, die

hij heeft afgekeurd. - Is uw huis goed, waarom het dan afgebroken, dan is het onvergefelijk; was het niet goed, waarom het weer opgebouwd, zo u het afgebroken hebt, ik ineen datzelfde huis - dat is door het petulante heen. Afgebroken? Zegt gij, ja, afgebroken heb ik het althans, "want ik voor mij ben door wet aan wet doodgegaan, opdat ik Gode geleefd hebbe."

Galat. 6 vers 8. Nee. Het is de gehele inhoud van de brief in een kort summier, zoals dat in vlees zaaien zich uitwees daarin, dat de Galaten zoals alle vlees altijd doet, het hun rijkelijk bijdroegen om die te verzorgen, die de besnijdenis predikten onder de naam van Genade; terwijl zij meenden dat zij, die hen in het woord onderwezen, zoals Paulus ook een was, niet behoefden te eten. Ik zeg dat uit zulk doen aan de dag kwam, dat zij in huns zelfs vlees zaaiden; zij naar vlees wandelende, voedden zulke leraars, die hen daarin sterkten en voorthielpen, en zo voedden zij hun eigen vlees. Kunt u berekenen voor hoeveel tonnen goud aan wijn er in de kelders van de Tempel door de Joden voor God, zo het heette, was samen gebracht en daar in deposito lei, terwijl zij HEM aan het kruis noodzaakten te roepen: *Mij dorst?*

Gal. 5 vs 17. In de oude Zuricher Bijbel staat geest overal met kleine letter, zelfs heilige Geest. - In oud Hollandse van 1582 en 1589 staat op Gal. 5 het woord Geest ook vers 17 met kleine letter; waarom nu in de nieuwe drukken eerst Geest dan geest - ik denk, bij het eerste verstaan zij kracht, bij het tweede Evangelische zin. De zin is in het algemeen genomen: wij zoals wij van God af-zijn en door wet zoeken gerechtvaardigd te worden, zijn er altijd op uit om op een andere wijze God te dienen, dan ons de Geest Christus drijft en dan wij van Christus geleerd hebben - daarentegen is de Geest Christus in ons er op uit, ons te drijven op een geheel andere wijze dan wij denken en zinnen en trachten naar wet... Deze staan tegen elkaar; hetgeen van beneden is, tegen hetgeen van boven is, naar het rechtvaardig oordeel Gods; zoals u dat kunt lezen Rom. 7 vers 23, opdat het ons van die zijde uit de hand genomen zij, te doen, wat wij mochten willen, Rom. 7 vers 15, 19: hetgeen van boven, is tegen hetgeen van beneden is Rom. 6 vs 14. Zij zijn dus daarom tegen elkaar, opdat van twee zijden, van de kant van de wet en van de genade, al het werken tegen God in op niet uitloopt, en zo wie zich beroemt, zich in de Heere beroeme. Trouwens zo wij op genade drijven (aan Geest gedreven worden), hebben wij overal vrije vaart en vinden allenthalve barmhartigheid.

Over dat *aan Geest wandelen* en *aan Geest gedreven worden*, vraagt gij? Het is hetzelfde woord als Rom. 8, vers 14: "Zo velen als aan Gods Geest gedreven worden". Misschien zal ik eens nader daarover spreken. Wie kan de omvang uitspreken van hetgeen de Geest van de Heere voor de ellendige is? Vergelijk 2 Korinthe 3; item. Hij zal het uit het Mijne nemen. Er staat Gal. 5, 17: *opdat* u niet doet, wat u wèl zou willen - en niet *zodat*.

De meer bepaalde of locale zin van de woorden is: leeft op het Evangelie van de genade en van de vertroosting van de Heilige Geest; zo u dat doet, dan zult u waarlijk immer weerhouden worden om iets ten uitvoer te brengen, wat vlees met zijn woelen tegen God in u al ingeeft. Want terwijl u dan van de ene zijde moogt bedenken, wat tegen God in is, zal ook van de andere zijde God tegen uw bedenken met Zijn barmhartigheid in zijn - en dan zijn die twee tegen elkaar, opdat u uw eigen zin niet uitvoert. En de Heere omgeeft u niet met een: nu moet dit, nu moet dat, zo u aan de hand van eeuwige trouw en ontferming gaat -

Let nu niet op al die omschrijvingen, die ik van geest geef, om u er een systematisch begrip van te vormen, - ik zag op Psalm 32 vers 8, 9, Spreuk 4, vers 11, 12. Geest blijft altijd Heilige Geest, maar niet afgetrokken systematisch. Hand 1 vers 4, 5. Gal 3, vers 2 Rom. 8.

Uw vriend,
H. F. KOHLBRUGGE.

50.

Utrecht 10 November 1843.

Wij wensen u en uw lieve vrouw van harte geluk, geliefde vriend! met uw Daniel Johannes; wij weten ook heden uit een brief van uw broeder, dat het alles bij u wèl is. Wij verblijden ons met u over de grootdadigheid en het weldoen van de Heere aan u en uw lieve vrouw. O, hoeveel uitkomsten beschikt ons Zijn hand hoe veel reddingen uit gevaar en doodsnoed als in een slaap! Of wij het zien of niet zien, wij schieten overal overheen, en het is Zijn hand en barmhartigheid alleen, die ons in al heil stelt; telken reize ervaren wij, dat Hij het gedaan heeft en het is wonderlijk in onze ogen. Hoe duizendmaal zijn wij in allerlei gevaar, waarvan wij ook zeggen moeten: "Ik heb het niet eens geweten, als wij er ons aan voorbijgedragen vinden. Zonder ons beschikt de Heere God al onze zaken en toont zo, dat Hij niet alleen al onze tederste belangen in Zijn hand heeft, maar dat Hij er ook voor waakt, terwijl wij slapen - en ze zo beschikt, dat wij er geen hand in gehad hebben. Het is intussen van achteren zoet, te smaken, dat de Heere goed en vriendelijk is, en dat Hij zo in het openbaar ons geeft al onze verlangens, die wij van tevoren in onze stille verzuchtingen zelfs niet hebben kunnen noemen of onder bewoordingen brengen. Ja, wèl draagt Hij ons over en door de diepe wateren en golven heen, en doet er alles toe dienstbaar zijn om ons te verrassen met de duizendtallen van Zijn verlossingen of met de liefelijkheid van de uitkomsten, zoals Hij dezelve geeft. Zijn zorg gaat zeker over alles. De Heere ontfermt zich over al Zijn werken. Het gaat daarmee in het algemeen als in het bijzondere toen de Heere de geraakte zeide: *neem uw beddeken op*. Het was hem niet genoeg van zonden ontslagen te hebben; Hij, die niet had, waar Hij, zijn hoofd kon neerleggen en arm was om onzentwil, wist hoe goed het de mens doet, immers wat te hebben, waarop hij uitrusten kan van de vermoeidheid en van de zorg des daags, en zorgde voor deszelfs legerstede met even dezelfde zorg, waarmee hij zorgde voor deszelfs rust bij God. En zo toont het de Heere onophoudelijk bij allen in allerlei opzichten.

In Zijn ontfermende hand zijn dan gegeven de moeder en het kind, de moeder tot herstelling het kind tot aangenomen zijn in de ingewanden van Zijn rijke barmhartigheid. Nu verder alles aan de Heere toetevertrouwen, ja, daarom gaat het. *Zij hadden nog hun verhard hart*, zegt de Evangelist Marcus. Want zij hadden niet gelet op het wonder van de broden. En toch komt de Heere telkens met nieuwe opdrachten om te verkondigen zijn barmhartigheden, en omgeeft telkens niet nieuwe wonderen en bewijzen, dat Hij een Waarmaker is van zijn Woord, en dat Hem niets te wonderlijk is.

Wat zullen wij van onze kant doen, dan vertellen, wat Hij doet. En Hij, die de baarmoeder breekt, Hij, die hemel en aarde gemaakt heeft, Hij, die Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar Hem heeft overgegeven voor ons, kan Hij niet nog meer baren - en midden in dit vergankelijke een leven laten heersen, een gerechtigheid, die uit Hem is, onvergankelijk en eeuwig voor Hem.

Daarbij geldt geen manskraft noch willen, maar gelijk er geschreven staat: *opent uw mond en ik zal hem vervullen*.

Vaarwel en geniet met de lieve kraamvrouw het volle van zulk een huiselijk geluk in eenvoudigheid voor God en mensen.

Uw vriend
H. F. KOHLBRUGGE.

Utrecht 11 December 1843.

Waardste vriend!

Gelijk ik u dankzeg voor zoveel hartelijks als ik uit uw trouwe berichten verneem, is het mij een genoegen, u te mogen antwoorden op uw vragen, die u mij nimmer te veel zult doen.

Wat aangaat het *lange tijdsverloop* van Boaz tot Jesse: in de vorige winter vond ik bij de geachte Engelse tijdrekenkundige Usser, terwijl ik iets anders zocht, de veronderstelling dat Rachab in de 42 jaren gewacht heeft, vóór dat zij Boaz kreeg, en bij gevolg 62 jaar oud was, toen zij die baarde. Hij rekent vervolgens zó: van de intocht in Kanaan tot Davids geboorte zijn 366 jaren; 42 jaren na de intocht in Canaän wordt Boaz geboren, 102 jaren is Boaz oud, toen hij Obed krijgt; 111 jaren is Obed oud, toen hij Jesse ontvangt, en 111 is Jesse oud, toen David geboren werd: maken dus 366 jaren. In dit alles is niets wederhorigs. Mocht men u naar bewijzen vragen, dat vrouwen op die leeftijd gebaard, en mannen op veel hoger leeftijd kinderen gekregen hebben, zo zal ik er u uit vroegere en latere tijd opzoeken; ik heb ze niet bij de hand, maar zij zijn er.

Omtrent Rachab was het mij een bijzonderheid van machtige waarheid en troost; - op haar 20e jaar uit de hoereri verlost en een Prinses geworden, heeft zij alles wat zij wil, maar geen kind. Denk eens na, hoeveel strijd zij als onvruchtbare vrouw en ook vis-à-vis haren man mag gehad hebben, en omtrent Gods waarheid - en dan de wondervolle uitkomst, als het al onmogelijk was; het is overal dezelfde gang en weg Gods. Zijn Woord komt uit, Zijn beloften vallen niet ter aarde. Met ons is het uit - en waar het met ons uit is, daar juist roept hij de dingen, die niet zijn, alsof zij waren. "Zo was het dan ook met die vaders: Boaz, Obed en Jesse. Dat Boaz oud was, zegt hij zelf - dat Jesse zeer oud was, wordt ook uitdrukkelijk gezegd - en ten opzichte van Obed denk ik hierbij: wat? Kwam er zo niets van alles, wat Naomi en die haar zagen van dat huwelijk en van dat kind zeiden - hoe ging het ter hel - hoe heerlijk kwam het uit de verdorvenheid omhoog?

Johannes 17 vers 19.

Daar staan wij midden in de wereld: weerloos, hulpeloos, verstandeloos en bandeloos. Dezelfde behoeften hebbende, die al mensen hebben, van dezelfde bewegingen. Alles gaapt ons aan, is tegen ons in; hier staat een groot huis, men noemt het Gods tempel, - ginds een priesterschaar, zij boeten bedienaars van het Evangelie - links een menigte inrichtingen van allerlei propaganden - rechts allerlei broederschappen en gemeenten, die zeggen dat zij het zijn. Nergens mogen wij kopen of verkopen omdat wij het merk van het Beest niet hebben. Boven ons een hemel van de hemelen, waaruit allerlei boze geesten en quasi- lichtengelen - overal dood, ellende tranen, weifelingen, ziekten, bezwaarnissen moeiten, miskeningen, - aller afschrapsel; wij hebben te veel of te weinig, eten en drinken te veel of te weinig, doen te veel of te weinig - doen wij het zo, het is niet goed; doen wij het juist anders het moet toch kwaad zijn, en elkeen meent met ons te mogen doen wat hij wil.

Bij dat alles een "ik ellendig mens" - en dan mijn God door de wereld brengen, zijn woord er doorheen slaan, sain et sauf, - dat bewaren tegen alles aan, tegen alles in - geen uur met de waarheid wijken, tegen honderden en duizenden en allen, tegen vriend en vijand, tegen die grote menigte in van geesten, beneden en boven, die van gerechtigheid de mond vol hebben, om hun drijven en doen van ongerechtigheid en

gerechtigheid als uit werken van wet te bemantelen - en niet ophouden, voor dat zij de gerechtigheid als ongerechtigheid op de straten hunner stad gemoord en er zich van ontdaan hebben!! Hoe is het thans dus, dat wij dit doen zonder erg, oprecht, zonder opzicht op iets, zonder hetgeen de wereld principes of intenties of motieven noemt - dat is een doen rein uit God, en dat wij het doen, komt daarvan, dat wij uit God zijn - God heeft ons daartoe gesteld, gewijd, zijn zalving gegeven, gespeend, afgezonderd, afgesneden heeft. Hij ons van alles, wat de denkende wereld, de geestelijke elementen als schoon, waar en Goddelijk en loffelijk hebben gangbaar gemaakt. Die omvatting van Zijn genade, barmhartigheden en onuitsprekelijke liefde, waarmee Hij ons gered heeft uit deze tegenwoordige boze wereld, heet heiligen te dezer plaatse. - Nu, heilig en geheiligd mag men wezen, en zich zoeken te heiligen naar de loop dezer eeuw en naar de werking van de duisternis, maar opdat wij het in waarheid waren, dat is, opdat wij het geloof Gods en het getuigenis Van Jezus bewaarden, en daartoe boven en uit het geweld en de macht van het zichtbare zou gesteld zijn - heeft Jezus, onze Heere, zichzelf geheiligd voor ons. Hij zelf heeft bevonden, hoe het verheerlijke van de Naam van de Vader door het onmogelijke, raad en reddeloze doorgaat, als langs de kant aller diepten en afgronden, - hoe alles berekend is om ons dat aftenemen en hoe er in ons geen macht daartegen is - daar alles, wat gezien wordt, Gods waarheid, Gods woord schijnt te leugenstraffen. Opdat wij echter daar zo staan zoude, en alles verricht hebbende, staande blijven, en zeggen: ik heb het geloof behouden; - “‘t is in de Naam van de Heere, dat ik ze verhouwen heb;” - opdat wij met een woord dan zou wezen en doen, daartoe heeft de Heere zichzelf voor ons geheiligd, dat is: Zich afgezonderd en vrijwillig ontdaan van alles, wat Hij persé (op Zichzelf) was, Zich Partij gesteld tegen de wereld, en partij gesteld voor Zijn Vader, om Zijn Naam te verheerlijke op aarde tegen alle zichtbare en onzichtbare geestelijke machten in - tegen de duivel en deszelfs kinderen; dat heeft hij voornamelijk gedaan in Zijn laatste en Hij heeft de Naam van de Vader; dat is, de eeuwige barmhartigheid en genade en waarheid, verheerlijkt, bekend gemaakt, gehandhaafd, hij heeft het geloof Gods en zijn eer behouden, niet voor zichzelf, maar Gode de Vader, opdat zo uit Hem geboren werden die, in Hem in de wereld waren, gelijk Hij is.

1 Korinthe 7 vers 14.

“De ongelovige man is geheiligd door het wijf, lees: *in* de vrouw - zo ook de ongelovige vrouw is geheiligd *in* de man.” Dit woord van de terechtwijzing was voor die man of die vrouw, welke, staande het huwelijk, gelovig was geworden, en nu meende, niet langer te mogen leven met een wederhelft van afgodische eerdienst en heidense zeden. Op grond van de wet Gods: dat deze twee één zijn - zegt de apostel: dat de heerlijkheid van het woord Christus, welke op de een wederhelft rust, bij gevolg ook op de andere wederhelft is. Want op grond van de eenheid is de man in de vrouw en de vrouw in de man - en, om dit optehelderen en buiten twijfel te stellen, bedient zich de apostel van een tastbaar argument. Als het die eenheid niet was, dan zou gij, die van de man om zijn heidense onheiligheid meent te moeten scheiden, u ook van uw kinderen moeten ontdoen, en immers ziet u die, als uit u en een deel van u uitmakende, nu geheel anders aan, dan van tevoren; immers zijn die met u onder die heerlijkheid gekomen, toen u geloofde en zo geboren in die heerlijkheid, nadat u geloofd hebt. Nu zo die, dan ook uw man, o vrouw! dan ook uw vrouw, o man! Zo de man of de vrouw tot de erkenning niet komen van die heerlijkheid, die zij in de gelovige wederhelft hebben, noch de kinderen tot die, welke zij in hun heilige ouders hebben - of zo zij er uitlopen, dat is voor hun rekening; - zij hebben ze gehad in die betrekking, gelijk de Joden ze hadden in betrekking tot de gelovige Abraham.

1 Korinthe 7 vers 34.

“Opdat zij heilig zij zowel aan lichaam als aan geest.” U vraagt of dit geen cheval de bataille van de kloostervrienden was.

Niet grotelijks. In al brieven, die ik van nonnen aan haar vriendinnen gelezen heb, die zij zochten overtehalen, hoor ik haar wèl schimpen op het kinderkrijgen op het lastige van de kinderen, en op het morsige van ze telkens te moeten reinigen; even zoals alle nuffen en onwaardige moeders (en de monniken, zoals Hieronymus, maken het evenzo) schimpen op Gods schepping en zich oproerig verzetten tegen haar bestemming als vrouw. - Neemt men de woorden in de gewone zin, waarin zij opgevat worden - dan wordt die opvatting gelogenstraft door hetgeen de vaders kloosterbouwers zelf verteld hebben van de woede en razernij van de begeerte tot de man bij hun nonnen. Zo beschreef eens Chrysostomus in een Homilie voor het volk, gehouden over de bij hem Heilige Thekla welk een ijselijke strijd zij tot op haar laatste gehad had in dat opzicht, met woorden, waarmee ik uw gevoel van schaamte zou blesseren, zo ik ze opschreef.

Onder de naam van Augustinus bestaan er kloosterregels voor een zuster van 70 of 80 jaar, hoe zij tegen de mansbegeerte moest te velde trekken, als zij zich nederlei en op het bed lag, welke ik ook al liefst verzwijg; hij vertelt daarin ook nog van een oude monnik, die ertegen in het ijs en in het water gesprongen was, en eindelijk geroepen had: *Heere Jezus Gij moet het doen*. En het was toch nog niet veel beter. U ziet, dat die Pythagorische opvatting van deze woorden zichzelf heeft gelogengestraft en zal leugenstraffen, en dat de duivel, de aartsvijand van het heilige huwelijk, zijn verleidden met zijn idealen zo hier als overal tot verschrikkelijke resultaten brengt.

De eenvoudige zin is deze: een vrouw, met een heidense of ongelovige man getrouwd zijnde, zal uit haar aard, daar de begeerte van de vrouw tot de man is, er opuit zijn om hem overal te behagen; zulk een man staat in de maatschappij en in zijn kring van vrienden enz. in duizenderlei betrekkingen. Daar gaat zoveel over huis en over tafel en in zijn kostwinning, waar de vrouw in en bij moet zitten en wezen als vrouw van het huis. Nu moet zij in haar geest niet meedoen; - de lijve na zal zij zich toch telkens bij duizend dingen moeten bij laten vinden, die de Heilige Geest tegen zijn, en waar zij echter als huisvrouw node van onder uit kan; - denk eens b. v. aan maaltijden, soirées en soupers, om het op zijn Frans te zeggen, met hetgeen daarbij omgaat en daar achter ligt, en daarop volgt. De man kan er nog uitlopen maar de vrouw niet. En hoeveel duizend dingen lopen nu in zulk een vrouw in strijd samen, waardoor het lichaam aan allerlei onheiligheid moet dienstbaar zijn; om nu niet te spreken van duizend schijnbaar onverschillige dingen, zo het schijnt, waar men ter liefde van de wederhelft terwille is, terwijl er in het gemoed allerlei omgaat. Of dat nu goed is, is wat anders. - De apostel ontdekt de zaak, zoals zij ligt, - en, dezelve zo genomen - hoeveel verschilt dan niet de ongetrouwde van de getrouwde; die bewaart zichzelf rein van de wereld, althans is zij in een toestand daartoe. U gevoelt, dat de apostel hier zo van de maagden spreekt om uit te doen komen, wat er helaas niet plaats heeft bij een getrouwde met een andersgezinden ongelovigen. Overigens blijven deze woorden van een wijde toepassing, maar nimmer in een Pythagorische zin. Het blijkt genoeg uit vers 10-16, dat de apostel spreekt van het zo maar nemen van een vrouw of van een man, zonder opzicht op de gezindheid; - en als de apostel zegt: “ik wilde dat al mensen waren gelijk ik” meent hij er ook - dat zij zo de ijdelheid van al het ondermaanse mochten gewaar geworden zijn of erkennen en de dingen zo nemen, gelijk hij.

Geen vrouw aanteraken is bij mij synoniem met: met een vrouw leven, op de wijs zoals de Grieken deden. Ja, dat staat een man fraai, dat hij niet hoereert - maar om de

hoererij hebbe een iegelijk zijn eigen vrouw; en geen bijslapen zoals de Grieken, en al vroeg de Christen geestelijke er op nahielden. - En de vraag van de Corinthiërs is geen andere geweest, dan over het trouwen, zoals gewoonlijk geschiedt, waar een man een vrouw, een vrouw een man neemt, en het er zo nauw niet ook neemt, of de gekozene de zin Christus heeft.

Goguet, *Histoire sur l'origine et les progrès des arts* (ik herinner mij de titel niet recht meer) geeft hier en daar zeer juiste schilderingen van het onderlinge wilde leven van mannen en vrouwen bij de Grieken in die tijd. Het laat zich denken, dat deze of die, tot het geloof gekomen, een sterken afkeer bij hetgeen, wat hij zag, tegen de toenmalige vrouwen had opgevat, en met het oog op die, bij gebrek aan zelfkennis de vraag had opgeworpen: of het niet loffelijk zou wezen, in het geheel met geen vrouw te doen te hebben. Die vraag bracht bij getrouwden nog andere vragen voort; jongelingen kwamen toen ook vragen, vers 25; vaders en voogden ook.

Het antwoord des apostels was gewijzigd naar de vraag in eenvoudigheid. Als ik boven zeg: *hoereert*, dan weet u uit Hand. 15, dat men dat zo kwaad niet inzag. De vrouwen waren al vroeg verbloed. Overigens zeggen wij in het gewone leven: die trouwt niet; nu zij of hij heeft wèl gelijk.

1 COR. 1, vers 8.

“Welke ook u zal bevestigen tot de einde toe als onstraffelijke.” *Welke* is de Heere - *om te zijn*: is een inlassing die niet gelukkig is - de zin is: Gij zijt onbestraffelijk en als zodanige zal Hij u ook vast doen staan tot de einde toe, als zodanige zal Hij u door die bevestiging doen uitkomen; op de dag: die dag is de laatste van de dagen, de openbaring geschiedt op die dag, en is tegelijk de openbaring van de heerlijkheid van de Zijnen, die zij in Hem hebben.

Gave moet zijn *begenadiging*.

JOH. 17 vers 22.

Ik heb haar de heerlijkheid gegeven, die Gij mij gegeven hebt. De Middelaar Gods en van de mensen, op Zich genomen hebbende, in de wereld des aardrijks, die gegrondvest stond te worden, de Naam uitteroepen, en de Naam van de Vader bekend te maken, de wil Gods te doen - zo kwam op Hem in die betrekking de heerlijkheid Gods, de heerlijkheid van de liefde en van het eeuwige welbehagen, - gelijk die van Ahasvéros op Mordechaï dat ik een zwak beeld gebruike - en die heerlijkheid welke hij ontving, heeft Hij ons, Zijn heiligen en gelovigen en getuigen, ook gedeeld, nadat Hij ons gesteld heeft om uitteroepen in de Naam Van Jezus Christus aflat van zonden, om te prediken het heil onzes Gods. Die heerlijkheid zet er ons doorheen en houdt ons overeind bij het dragen van Christus' smaad en lidtekenen. Maar wij zien die heerlijkheid niet, welke op ons ligt, welke ons door onze Heere gegeven is. Maar als wij inzien, waar Hij is, dan zien wij ook in, waar wij zijn, namelijk aan de rechterhand van de Majesteit, en dan zien wij niet de heerlijkheid, die Hij ons gaf, maar *Zijn heerlijkheid*, en dat geeft ons rijke en heerlijke troost in al onze verdrukkingen. Een arme in gemeenschap van alles met een rijke en goedertierene heeft, wat hij heeft. Want hij gaf het haar. Maar staat zij op haar plaats, dan ziet zij niet, wat zij van hem heeft, maar zij ziet Hem, en wat Hij heeft, en dat maakt haar dan moed in hetgeen zij doet, en zoals zij zich er doorslaat als haars mans kroon. Jesaja, 46 vers 13. 60 vs. 1 en 66, vers 18 vers 5. Cap. 45, vers 25. Cap. 47 vers 4; 33 : 21, vers 17.

1 Cor. 6 vers 2 en 3.

Weet gij niet? vraagt de Apostel; of dit daarom een bekende zaak was? Nee. Maar die

de Heilige Geest heeft, ondervindt wel, dat Hij van God tot zulk een ambt gezet is, en dat de Heere dit ambt in hem handhaaft.

Oordelen zullen; wanneer? Heden, morgen. Hoe dikwijls leest u in de schrift: de Heere komt met al Zijn heiligen om gericht te houden. Ook Engelen (*de Engelen staat er niet*). Ja, zeker, als zij Gods Woord niet gedaan hebben, met name kwade; en goede oordelen wij vis-a-vis de mensen, als zij er wat van maken. Zie hoe Paulus dat doet Hebr. 1 en Galat. 1 vers 8.

Ik ging eens voorbij het huis van een geducht orthodox predikant, die zich ook omtrent mij ellendig gedragen had, maar daar ik van hem hield, zei ik voor zijn deur: *maar wat zal deze Heere? En de Heere zeide: begraaf ze; want zij waren niet om 's Heeren naam te vermelden.*

Een paar dagen daarna was hij een lijk, en kort daarop volgden er meer zulken... Ik kon u nog meer vertellen, maar heb het liefst, dat u niet meer van mij houdt, dan gij mij ziet. En eigen ondervinding maakt alle verborgenheden klaar. Jesaja, 65, vers 15. Cap. 41, vers 15, 16. Cap. 54, vers 17.

2 Cor. 3 vers 13.

Als de kinderen Israëls op het einde, dat is op het doel van de wet, hetwelk is Christus, sterk gekeken hadden - dan hadden zij gezegd - o wij zien het; deze gehele bediening is slechts een opleiding tot een betere hoop en als die er is, dan is deze bediening teniet - zij hadden dit met hun verstand, met hun onbesneden hart doorzien - en, als zij achter het geheim geweest waren, de wet veracht en Christus als niets geacht. Wie zal het woord des levens en van de zaligheid en van de genade achten, die van zijn dood en verdoemenis geen smart heeft, en wie zal er smart van hebben, of zijn dood en ellende erkennen, die niet ligt onder de erkenning van de onverbreekelijke majesteit van 's Heeren wet en van het duivelse van zijn eigen pretenties tegen de alleen heilige God in? - Als Paulus nu zegt, *dat hij niet doet als Mozes*, dan zegt hij zoveel, als dat hij van hen verwacht en, mag ik zeggen, eist dat zij zo verslagen zijn, te meer, daar zij er zich voor gehouden hebben.

2 COR. 3 vers 16.

*Doch zo wanneer*⁸ drukt niet uit, dat het gebeuren zal, maar: *als* dat zijn zal; dat is niet stellig, maar hangt van bijkomstige dingen af; als u alles hebt, wat u die en die schuldig is, hebt u meer dan u hebt. De Heilige Geest laat het best gevoelen, dat Hij die nationale bekering niet verwacht, als Hij zegt: ik zal u aannemen één uit een stad - twee uit een geslacht. Hij sluit niet uit. Maar waar hij ziet, dat men weigert, zegt Hij in lankmoedigheid: komt, al is het dan maar een of twee, dan zullen die twee Jeruzalem uitmaken en met de naam van Sion genoemd zijn. Jer. 3 vers 14.

2 COR. 3 vers 18.

Als ik met gedekt aangezicht voor een spiegel sta, zie ik niets, met ongedekt aangezicht ook niets, of het moest wezen het beeld van mijzelf. Is iemand met zichzelf ingenomen, dan wordt naar dat beeld van hemzelf hij zelf van gedaante verwisseld van schoonheid tot schoonheid, natuurlijk in zijn eigen schatting. ons spiegellende in de heerlijkheid van de Heere, zien wij niet ons eigen gelaat, maar zijn goedertieren en vriendelijk aangezicht. - Met ons eigen aangeboren aangezicht is het uit; - Zijn gelaat

⁸ Het Griekse *henika* toont een stellige gebeurtenis aan: *ten tijde dat*. Het is intens jammer dat dr. Kohlbrugge het getuigenis van de Heilige Geest zó miskent, ten aanzien van de belofte van Israëls wederaaneming, Rom. 11. Zijn visie is ongetwijfeld gericht tegen de overtuiging van Da Costa en andere bekeerde Israëlieten in zijn tijd.

is ons gelaat. Wat nu het beeld van ons aangezicht anders in een spiegel is dat is Zijn grote barmhartigheid, genade en ontferming en liefde, die als van ons afstraalt, omdat zij over ons is - en naar die barmhartigheid, genade en ontferming worden wij hoe langer wij er ons in spiegelen, hoe meer wij er in zien, van gedaante verwisseld, dat is, zinken wij te meer weg en gaan in die barmhartigheid op, zodat wij al meer ervaren van de genade, die over ons is, zoals dan de Heere, die Geest is, de van vlees van het zichtbare verblinde ogen opent, dat zij Zijn heerlijkheid zien. -

Uw Vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

52.

Utrecht,

Hartelijk geliefde vriend!

Voor dat uw schrijven aankwam, zeide mijn vrouw, daar komt de post, en tegelijk kwam het in mijn hart op die brengt een doodstijding - mijn vrouw bracht mij de brief en zeggende: die is van Rotterdam maakte ik dezelve als zodanig open. En ik kan mij nog de stemming niet verklaren, waarin ik uw gehele brief gelezen heb, zonder enige bewustheid te hebben, dat dezelve van u was, of dat er iets van waar was, dat *W. de Clercq* niet meer hier is. Enige ogenblikken daarna kwam ik weer tot mijzelf, of liever tot u en tot uw bedroefde zuster, en een zachte aandoening van stille droefheid, van gemis, van beroving en van een machtig gevoel, dat het Woord van de Heere in van de eeuwigheid bestaat, houden mij deze dag het hoofd boven. Ik meng mijn tranen met de uwe en met die van de in zware rouw gedompelde weduwe - en ween met u al over het gemis van hem, die mij en u zo dierbaar is. Laat mij met u bedroefd zijn, gun mij die hartsverruiming. Zo ik niet besepte, dat *W. de Clercq* niet meer hier is, zou ik veel troost schrijven, die mij gemakkelijk zou afgaan, kon ik mij schikken naar de stijl van de wereld; thans toon ik uw en mijn wonden aan Hem, die machtig is te helen gelijk Zijn hand die zo onverwacht geslagen heeft.

Daarin heb ik rust, dat ik in mijn brieven geen van de dingen, die tot eeuwig leven dienen, aan uw broeder onthouden heb, en dat troost mij enigermate, dat zijn hart zich onder de waarheid Gods gebogen en in menig opzicht verootmoedigd heeft. Ik heb hierover de roerendste blijken in zijn schrijven bij de jongste verkiezing van de President voor de H. Ms. En toch, zijn niet meer hier-zijn valt mij hard en zwaar, gelijk u allen. U hebt hem in de uitstorting uws harten naar het leven geschetst. Edel, groot, behulpzaam aan allen, eenvoudig en zonder aanmatiging.

Ik hoop u binnenkort weer te schrijven. Grijp aan de barmhartigheden Gods, kom, en drink van de wateren van het leven om-niet, aarzel niet langer. Wij zien, dat het maar al te waar is, dat de mens enkel ijdelheid is, en dat de dood in onze vensteren klimt, terwijl wij nog een lang leven denken te lijden.

Mijn geliefde vriend! ik sluit u aan mijn hart; laat mij, zoveel ik uw behoeften vervullen kan, enigermate wezen, wat uw broeder voor u nu niet meer zijn kan; schoon ik geen *W. de Clercq* kan remplaceren, zou ik u toch veel te vertellen hebben van de algenoegzame God en Zaligmaker van ons zielen, van wie uw broeder het heil verwachtte en op wiens ontferming hij hoopte. -

Ach groet zijn bedroefde vrouw van mij ik denk aan haar met tranen en gebeden tot de alleen wijzen God, die een Man zal wezen voor *W. d. Clercq's* weduwe, en een Vader voor zijn wezen.

Mijn vrouw deelt van harte in dit zo smartelijk gemis van onze dierbare ontslapene.

Groet van harte uw geliefde vrouw. Wèl hem, die doordenkt en nog meer dan dat doet

bij zulk een roepstem.
Ik ben uw diep bedroefde vriend
H. F. KOHLBRUGGE.

53.

Utrecht, 24 Febr. 1844.

Ik wil u toch een paar woorden schrijven, geliefde vriend! al was het maar om u te melden, dat ik op uw vraag omtrent de eed wèl acht gegeven heb. Ik heb in mijn boeken wèl naar de oorsprong van die formule gezocht, zoveel ik tijd overig had, maar u zult nog wat geduld moeten hebben, en ik zal niet vergeten, het natesporen als ik daartoe meer tijd zal hebben. Voorlopig zie ik er niet in, dan een uiting: dat God mij bij moge staan om dat getrouwelijk ten uitvoer te brengen, waarvoor men anders geen moed zou hebben - en om dat naar waarheid te zeggen, wat men anders niet zou durven zeggen, uit vreze van nadeel. Een dubbelzinnigheid te zoeken in het woord helpen, dat soms gelijk zegenen in een omgekeerde zin genomen wordt, is te veel gezocht. En het blijft altijd zeker, dat iemand, die zegt: Ik zal met ware woorden, enz zich voor God nog meer verbindt; bij niet nakoming zich zwaarder verantwoording en straf oplaadt, om de meerdere pretentie van gemoedelijkheid.

Verder geliefde vriend! zit de zaak zo, dat men ook hierin geen wet van doen of laten moet maken voor zich of een ander, bijaldien men waarachtig Gods wet (het geloof) boven alles stelt. Ik heb 3 of 4 maal in mijn leven ex officio een eed gedaan, en eenmaal het geweigerd, en toen heeft men mij eenvoudig laten zeggen, dat de zaak zó was, en mij nog bovendien al respect betuigd; op de toen gedane vraag of ik Mennist was, zeide ik: nee.

Dat vorsen naar de mogelijke oorzaken waarom God iemand van ons wegneemt, heeft mij eens bijna het verstand gekost. Jesaja, 57, vers 1 blijft waar, mits dat, óf, een profeet het zegt - óf, dat hij, die er gebruik van maakt, tot zich en tot andere inkere, bekenne geen rechtvaardige te zijn, en afstand doe van ongerechtigheid; in dat geval mag ik het wèl horen; anders is het een compliment aan een afgestorvene, om zich in de gemeente een compliment te maken, dat men toch ook rechtvaardig is, omdat men de rechtvaardigheid van de rechtvaardige erkent, die nu niet meer slaan kan.

De oordelen zijn er allang over dit land en over dit volk zo verschrikkelijk en zo zwaar als het kan; mochten zij, die er over speculeren, inzien, dat ze op hen het verschrikkelijkst zijn. Zo heeft b.v. de Heere een student gedood, die aan de Academie zich onder de leugen moest buigen en die aanbidden, om naderhand quasi-de oude waarheid overeind te zetten. Dergelijke dingen gebeuren en gebeurden er vele. De profeten liegen er tegen in, en niemand vraagt naar de ban. Ik denk bij al zulke dingen aan Ezechiël 8 en 11, en u hebt wèl recht, als u vraagt, of men die uitingen van aanstaande oordelen niet doet, terwijl men zelf het meest van onder de wet Gods wegduikt.

De spoedige dood van M. vind ik akelig.

Over zalig of niet zalig te beslissen, behoort niet tot mijn bevoegdheid, die ik zelf een mens ben; daar is een Enige, die behouden of verderven kan en zal, naar rechtvaardigheid; een Enige, die het hart kent. Ik zie daaromtrent ook zoveel uitspraken niet in de Schrift. Maar wèl weet ik, dat het daarom gaat, dat wij van Zijn Naam te getuigen hebben te midden van een verdraaid en krom geslacht; dat het er om gaat, in deze wereld met daden Hem te belijden, die zich van ons niet schaamde - hierna heeft Hij ons niet van node. En dat, zo men uit eigengerechtigheid en zucht tot

vergankelijk genot, daaromtrent meent de heerlijkheid Gods en Zijn waarheid naar zijn hand te kunnen zetten men geen kroon van de gerechtigheid vinden zal. Maar zulke dingen zeg ik tot naricht van de levende. U kent de woorden: *Weest niet verslagen voor hun aangezicht, opdat Ik u voor hun aangezicht niet versla.* Dat God Zelf om Zijn profeten niet geeft, als zij Zijn woord niet doen, weet u ook uit de profeet, die een leeuw vond en hem doodde.

Verder, wie zal doorgronden, waarom in de gewonen loop God wat doet; van de ene leeftijd is bepaald op zoveel jaren, van de andere op zoveel, en alle doeleinden voor de overblijvenden, wie doorziet ze?

In de brief van onze geliefden W. d. Clerq van 22 Januari aan mij schreef hij van zijn kinderen: "Heere maak U aan hun zielen bekend, zij leven nog als in zichzelf genoeg hebbende. Maak hen arm, opdat zij rijk worden in U." Amen, de Heere hore uw gebed, dierbare ontslapene! - Hoe spoedig zijn zij arm geworden in vergelijking van hetgeen zij in hun vader hadden; hoe arm is een kind, dat zijn vader derft, - maar: *der wezen vader derft hij niet, die tot der wezen Vader vliedt.*

Zouden wij Marcus 9, vers 1, niet kunnen verstaan van hetgeen er op de 50sten dag na 's Heeren Hemelvaart plaats had, met de gevolgen van dien, dan ware het daarop volgende vers 2 enz. een aanduiding, hoe dat komen er naar toe is gegaan; namelijk, opnieuw gelijk bij de geboorte, en nog heerlijker begonnen met hemelse heerlijkheid en toen door de volslagendste dood zonder zichtbare bevestiging heen.

Mijn ogen laten mij niet veel toe. Vaarwel, onze zeer hartelijke groeten aan u beide. De Heere Jezus zij met uw geest. De Genade met u.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

54.

Utrecht, 18 Maart 1844.

Geliefde vriend!

Gij vraagt mij of het individuele geen ander standpunt heeft dan het objectieve woord, - zo gevraagd: nee. Maar wij hebben toch een bestaan, en God de Heere heeft ook bestaan. Hij is en wij zijn; kunt u dat als mens niet gevoelen, dat u God boven u hebt, spreekt het niet in uw binnenste, dat Hij leeft, ja, spreekt Hij niet in uw binnenste, dat Hij in u is en u heel nabij; is dan het Woord des geloofs - de zaak des geloofs, niet in uw mond en in uw hart? Wat staat er Rom. 10, vers 8? Is er, *beim Hineinblicken in das Ode*, geen hoop daar boven - daar boven geen levende God en een getrouwe Ontfermer en waarachtige Behouder van de zielen?

Ben ik er in; vraagt gij? Moet het feit nog gebeuren? Is het geen feit, dat God Zijn Zoon gezonden heeft, geboren van een vrouw? Is het geen feit, dat God zo een wereld heeft liefgehad dat Hij Zijn Eniggeborenen gaf. Is het geen feit, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken. Is het geen feit, dat de Heere gezeten is ter rechterhand van de Majesteit? Is het, geen feit, dat Hij Zijn Geest heeft uitgegoten over alle vlees. Zijn het geen feiten dat onophoudelijk belonen waarmee de God en Vader van onze Heere Jezus Christus beloont allen, die Hem in het verborgen zoeken. -

Maar ik? Weg met ik - Hij.

Hoe ontdoe ik mij van die stemmen? Vraagt gij. Geef ze gelijk; ik ben het niet waard; ik ben er onbevoegd toe. Maar of u er zijt? wat vraagt gij; - is Hij er of is Hij er niet; is Hij er in gekomen of niet? Is Hij door de Hemelen doorgedaan? Zit Hij daar? De Bron

en Schenker en uitdeler van alle Geest en heil en leven en genade? Heeft Hij alles onder Zijn voeten gedaan? Zo vraag met de hand op het hart: of dat zo niet is en bekommer u niet verder. Die Hem vasthoudt met voorbijgaan van zichzelf, heeft God lief en zijn naasten en gaat recht voor zich heen; zijn hoop, troost en wet is de God zijns levens. Deze is onze God, de God Jacobs.

Het onzichtbare merk aan, en u hebt op aarde ruimte en vrijheid, en vrijheid en ruimte van handelen, en onder afgodendienaars of valse profeten u pijnigen zult u niet.

Vaarwel, geliefde vriend - groet van ons hartelijk uw lieve vrouw en uw bedroefde zuster; haar troost zij de levende God, o een getrouw God! Stort ulieder hart voor Hem uit, o al u volk! Hij hoort het gebed en ontfermt zich onzer, en bergt ons in Zijn genade te midden van ons ellendigheid. Deze ellendige riep - de Heere hoorde zijn stem en redde hem uit al zijn benauwdheden. Ik wone onder u te midden uwer onreinheden; dat is van de levende Gods troostelijke predikatie allen, die voor Zijn Woord leven.

Uw lief hebbende vriend
H. F. KOHLBRUGGE.

55.

Utrecht, 10 Mei 1844.

Waardste vriend!

Ik ben met de boekjes van *De Liefde* nog slechts tot de helft gekomen, ik acht dezelve nietig. Die beweringen van tweeërlei verbond, zijn beschouwing over besnijdenis op zichzelf, en in plaats van dezelve de wedergeboorte te nemen, komen al uit de bron van onkennis Gods en van Zijn heilige wet, en alle redeneringen, daarop gebouwd, uit een vals Evangelie. Hij is van de Sadduceeën tot de Farizeeën overgegaan; daar staat hij nu, wil leraar van de wet zijn en weet niet, wat hij beweert met al zijn voorgeven van geest, hetwelk louter op Pythagorisme uitloopt.

Maar ik bespaar nu liefst dit onderwerp en de beantwoording van de mij aangename vragen tot tweede Pinksterdag, zoals bepaald is, tenzij u dit nog wat te lang mocht duren, dan elke dag, die u wilt; alleen dat altijd voor een zondag mijn vrouw het met een klein briefje graag vooruit weet, omdat een gast toch geen honger kan lijden.

Uw schrijven aan Ds. van G. - ik meen dat hij de inwijder is van dat protestantse klooster op de Amstel, (aan haar vruchten zult gij ze kennen) was niet te veel en niet te weinig - ik dank u voor de ook deling Het is overigens heilzaam voor een mens dat hij zich niet flatteren kan, een held te zijn; het erkennende zal hij overwonnen hebben, waar hij meent, dat hij beter had kunnen vechten. Wèl hem, die bij alles overschiet; door zulken doet de Heere grote daden, schoon zij er niets van kunnen zien.

Daar onze Heere Jezus zich in de dagen zijnes vleses had uitgeledigd om onzentwil, (schoon hij was de Wezenaar in de Hemel) niets te wezen, niets te willen, niets te weten, niets te kunnen, opdat de wil Zijns Vaders door hem gedaan werd, zo wist Hij door de Geest, die op Hem was, alles, was alles, vermocht alles, kon alles - en wilde niets, dan wat goed was. Zo wij wat zijn, willen, weten, kunnen of vermogen, wij, die door Hem in God geloven, of zo de heiligen en profeten wat waren, wisten of vermochten, het is alles Zijn gewrocht, Zijn werk; het is alles door Zijn Geest, zo dan ook het geloof in Zijn Naam. Dit onderscheid moet u goed vasthouden.

Groet allerhartelijkst uw geliefde zuster de weduwe; die brief van uw beminde broeder was mij zeer aangenaam. U ontvangt al deze stukken terug, als wij het genoeg zullen hebben u in ons midden te zien; kan uw lieve vrouw er pinkstermaandag uit,

dan zal zij toch niet aarzelen het bij ons voor een dag voor lief te nemen. Wees met haar allerhartelijkst van ons gegroet.

De Heere Jezus zij met uw geest. De genade met u en uw geliefden. Vaarwel, de God aller waarheid en aller vertroosting, in Wie geen duisternis of leugen is, hebbe u bevestigd met ons in Christus.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

56.

Utrecht, 15 Juni 1844

Uwe vriendelijke letteren waren mij zeer aangenaam, waardste vriend, en kwamen, toen ik dezelve juist was wachtende. Ik heb met genoegen gezien, hoe uw lieve zuster een ongekunsteld gebruik maakt van mijn betrachting over Mattheüs 1, en heb het nog grotere genoegen van hiernevens een exemplaar te laten gaan, dat u wèl de goedheid zult hebben, H.Ed. namens mij ter hand te stellen. Die beschrijving van Jozefs rechtvaardigheid heeft in de harten van enkelen weerklank gevonden. En ik ben daarom blij, dat ik zo stout geweest ben van het zo neer te schrijven.

Als u bij mij zijt, moet ge u nooit over spraakzaamheid of niet-praakzaamheid bekommeren; ik vind dat een kwelling. Zien, horen en doen, dat is de zaak; het bespreken komt dan vanzelf, al naar gelegenheid.

Ik weet niet, of ik in de brief aan Dr.... Coloss. 3 vers 9 en 10 heb aangehaald, waar ook in het Hollands staat: *dewijl gij uitgedaan hebt*. Coloss. 2 zal u nu ook wel duidelijker wezen; vers 6 leest gij: *Gelijk gij dan Christum Jezum de Heere hebt aangenomen, wandelt in Hem*, dat is, wandelt zo in Hem, als u Hem hebt aangenomen; dat is, toen u Hem hebt aangenomen, hebt u aan niets gedacht, dan aan Hem, zoals Hij is, de Gezalfde, die het u dus aan geen gezalfd zijn zou laten ontbreken; of liever, zoals u al de volheid en genoegzaamheid in Hem zag en zoals Hij is de volkomen Zaligmaker, en zoals ge u bekend hebt als Zijn eigendom en in Zijn bewaring u hebt overgegeven. Nu, zoals u toen gedaan hebt, zo zij en blijve uw doen verder, en bekommer u niet over al die vreemde ingrediënten, waaraan u toen niet dacht, noch over al die jamaars, die u toen niet bij Hem gehoord hebt.

Gij vraagt wat dat *wederom* Hebr. 1 vers 6 betekent, en of die woorden op de toekomst van de Heere zien?

Antwoord: *wederom* behoort bij inleiden of inbrengen. Paulus wilde zeggen: dat de Eerstgeborene van de Vader menigmaal door God was ingebracht in de wereld; zo onder andere had de Heilige Geest Hem ingebracht door Nathan in de aankondiging, die u lezen kunt 2 Samuel 7, vers 12-14, of door David in dat getuigenis en in die prediking, die u leest Psalm 2. En opnieuw had God hem ingebracht in de wereld, toen de woorden van Psalm 97 den volke verkondigd werden; zo is Hij dan ook in de wereld ingekomen in die verkondiging; en in die woorden van verkondiging sprak Hij. Daarom staat er Hebr. 10, vers 5: *daarom komende in de wereld zegt Hij*, enz.

Op dezelfde wijze wordt de Heere aldoor in de wereld ingebracht, als het Evangelie van Zijn genade verkondigd wordt, en wie dat Woord ontvangt, ontvangt Hem; waar dat Woord komt, komt Hij; waar dat Woord wordt aangenomen, wordt Hij aangenomen.

Deze opheldering mag uw vraag oplossen: of er niet nog een overzetting gebeuren moet, zoals bij mij plaats had.

Vooreerst moet ik er op zeggen: dat ik het woord van de waarheid ontvangen heb,

toen het openbaar althans niet bekend en in de leer geheel weg was; - dat het er nu is, en zo iemand zich daaraan onderwerpt en daaraan houdt, tegen al tegenwerking van het zichtbare in, namelijk aan dat Woord van de genade, hij kan niet bedrogen uitkomen.

Ten tweede, dat bovendien die overzetting, en al dat lijden, al die verschrikkelijk heden en mijn voortdurende verdrukkingen en de daarin ontvangen wetenschap in de verborgenheid van het Evangelie van de volzalige God mij niet is gegeven, dan om te zijn tot een voorbeeld, een toonbeeld en een licht voor andere, dat zij vasthouden aan het dannog (nochtans), 't welk zij van mij hoorden. Het is niet mijn woord, maar van de Heere, waarbij blijvende, het niet kan ontbreken aan ondervinding en geworteld zijn.

Wees van ons op het hartelijkst gegroet met uw lieve vrouw en uw zuster.

De Heere zegene ulieden.

Uw vriend

H. F. KOHLBRUGGE

57.

Utrecht, 8 november 1814.

Waardste vriend!

... Hebr. 12, vers 1 en 4, hebt u zeer goed geëxpliceerd. Vers 14 staat: *vrede jaagt na met allen en DE heiligmaking*; op dit de moet u drukken, en lezen als stond er die, zoals de overzetters van de Statenbijbel dit wèl op andere plaatsen geobserveerd hebben, b.v. Jacobus 2, vers 14, maar vanwege hun bevangenheid in een Pythagorisch leerstelsel, tot eeuwig verderf van velen, hier over het hoofd gezien hebben, gelijk ook alle Bijbeloverzettingen, die mij bekend zijn. De Engelse laat het geheel weg. De mening is: jaagt die heiliging na, (dat heilig geworden zijn, zonder hetwelk) zonder welke - en dat die is in tegenstelling tegen het Farizees zich heilig maken om maar in de Hemel te komen, waar God niet woont.

Vers 16 staat om EEN spijze; duidelijk Hollands: *om een enkel gerecht*. Dat onheilig is Frans: profane, lichtvaardig, lichtzinnig; zulk een groot voorrecht van aan de eerstgeboorte Christus deel te hebben stellende en schattende ver beneden een ogenblikkelijk voldoen aan de gulzigheid, - en met zijn: laat ons eten en drinken want morgen sterven wij - de Heere en Zijn eeuwige heerlijkheid voor nul verklarende. Dat woord: onheilige, verachter, wordt Hebr. 2, vers 3 omschreven door: niet achtgevende op zulk een zaligheid.

Wees van ons hartelijk gegroet, en met uw lieve vrouw en kinderen van de genade bevolen die machtig is, u op te bouwen.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

58

Utrecht, 17 December 1844.

Lieve Vriend!

Vanaf 9 dezes tot heden had ik veel in orde te brengen, wat om de logeanten was blijven liggen. En zaterdag in de ochtend kwam Gerrit ons verrassen met al zijn tevredenheid, goed, uitzien en met een duim of wat meerder lengte en breedte, zodat

Sientje, onze trouwe meid, hem op het eerste gezicht niet herkende.

Heden heb ik een ogenblikje tijd om aan u te schrijven, en doe dat graag, daar ik zo van harte deel genomen heb en deel neem in dat verstommende geluk en beklemmende ongeluk, welk laatste u dubbel treft, dat ik met en voor u vol lofzegging tot de getrouwe Ontfermer ben voor de wonderdadige wijze, waarop u bewaard zijt; maar ook even zo met en voor u opzucht tot de Allerhoogsten, dat zijn rechterhand ook dit ten goede verandere. Merkwaardig is mij in dit ongeval uw voorlopig gesprek met uw lieve vrouw, wat zwaarder verlies ware, *goed of bloed*.

Ach, wat is er voor een mensenkind zwaarder of lichter! Hoe geheel hangt alles af van het individueel gevoel en van individuele betrekkingen en omstandigheden. Het zwaarste voor een mensenkind te dragen is welstand; zelf ellende, schikt hij zich beter in de ellende en heeft het zoet, op hoop in de toekomst; of dat nu zo goed is, is wat anders. Intussen, ons wordt geleerd te bidden: *ons brood, dat er is*, (gij Heere weet wèl waar, al weten wij het niet) *geef ons heden*.

Gelukkig, zo wij uit al ellendigheden, waarin wij steken en geraken, tot de bewustheid komen, hoe wij zo geheel met alles, wat wij zijn en hebben, en doen en drijven, in de hand van de Heere zijn. ons dan in allerlei ijselijkheden en zwarigheden gebogen onder de hand van de macht van de Heere, en Hij zal ons verhogen te Zijner tijd.

Dat men hier niet betaalt, en ginds een pakhuis instort, hetwelk veel graan bedelft, zijn dingen; die niet in onze hand liggen, maar dat ge u nu met geduld en lijdzaamheid, zoals bij de wereld mode is, daaronder zou schikken, kan ik u niet aanraden. Want, dat is gewoonlijk niets anders dan een zich verharderen tegen de liefde Gods, die uit enkel trouw verbrijzelt; of wij ons aan Zijn goede woorden en genade mochten overgeven met geheel ons hart. Wie zijn wij; waar zijn wij; wie is Hij? Waar is Hij? Wat spreekt Hij? Waarom doet Zijn hand al deze dingen?

Wilt u vragen: vraag, klaag, en houdt aan om de lichaamsnooddrift, om de zielswelstand bij Hem; houdt aan, al weet u niet hoe; breek door het stom-zijn en het moede worden heen en zie of Hij ook een Beloner is. Want daarop is alles berekend, dat wij Hem kennen, zoals Hij Zich te kennen gegeven heeft en te kennen geeft - en daarin is alle heil - al ziet men voor het ogenblik het contrarie, ja, en ook morgen het contrarie; de verrijzenis uit de doden was op de derde dag en is het nog in Hem, de Eerstgeborene uit doden.

Dat beeld van een gespeend kind, moet u dunkt mij duidelijk wezen, als ge u zulk een kind, ja, uw eigen kinderen, gespeend wordende, voor de geest stelt, of ook dat op hetzelfde neerkomt, een schaap, in de schoot van de scheerders, terwijl het geschoren wordt; men zou zeggen, dat schaap moest het op een slaan en lopen zetten, daar het zich anders zo gemakkelijk niet laat krijgen of neervlijen; en dat kind moest schreeuwen en aangaan. Hoe wonderbaar, hoe beroofd, hoe ontdaan van het leven dat het, zacht en mollig in 's moeders borst gedoken, met volle teugen indronk, ligt het daar, het is gescheiden van het element, waarin het tot nog toe zwom, en heeft niets en kijkt en wacht!

Zo is de rechtvaardige aangevochten vanwege zijn gerechtigheid. Vreemd klinkt hem de beschuldiging van zelfverheffing, van geestelijke hoogmoed, van aanmatiging en verwatenheid, als hij tot de onrechtvaardige, opdat zij er op mochten achtgeven tot hun eigen behoud, zonder het te willen of iets te bedoelen, door woord en wandel zegt, en laat gevoelen, dat hij van Boven is, dat zij van beneden zijn; dat zij zijn uit deze wereld en uit deze wereld spreken. Bij zodanige beschuldiging, als of hij niet recht wandelde voor God, wordt hij als verpletterd en verslagen. En daar hij geen middelen van tegenweer heeft en zich niet verdedigen kan, omdat hij bevindt, dat de tegenpartij van recht geen begrip heeft, maar hem onteert, wendt hij het in de droefheid van de

ziel tot God en pleit daar voor de oprechtheid en zuiverheid en gezondheid van 's Heeren eigen gewrocht.

'Nee, mijn hart is niet verheven en mijn ogen zijn niet hoog; ik draag de genade daar, om er u ook te bedekken en ben in waarheid gekleed, u tot een getuige; wat beschuldigt u mij van trotsheid, als of ik mij aanmatigde, dat ik het alleen zij, omdat ik u voorhouden, dat de klederen die u nu aanhebt, u niet zullen kunnen dekken - nee, ik wandel in geen dingen, die mij te hoog zijn, noch in wonderen, alsof het overdrevenheid ware, of hooggeestelijke sofistierij of idealisme, maar in eenvoudigheid, maar in realiteit, maar in waarheid, die tastbaar is, maar in dingen van gezond verstand. Ik heb van de redelijke, onvervalste melk gedronken. De borsten zijn daar - "El Schaddal," God algenoegzaam. Als een gespeend kind bij zijn moeder ben ik; verweren kan ik mij niet en mag ik niet en wil ik ook niet, en de melk kan ik u niet op de hand leggen. Gij Heere, zult het zo met mij maken als een moeder met haar gespeenden zuigeling; u zult al die verwijten, dat ik nu sterven moet, te schande maken, met vaster spijs. En al die versmadingen, waarmee zij mij tot nul maken, en een gouden bouwsteen ter zijde laten liggen, of alleen tot hun oogmerken gebruiken, doen wederkeren op hun kop, als u mij zult gesterkt en gerechtvaardigd hebben tegen hun gerechtigheid. Want U zult mij verkwikken naar Uw trouw, die groot is, en is tot in eeuwigheid.'

U volk, dat met uw God worstelt, waar de Ezaus zo veel gelijk hebben, maar u ontmoetingen geven, die niet uit liefde zijn zet uw hoop op Hem, die zijn zal, die Hij zijn zal, heden, morgen en overmorgen, hoe men u ook tot op de grenzen van het land en uit het midden uws volks dringt; u zult overmogen. Want Gods gerechtigheden zijn sterker dan aller mensen praal.

En hiermee eindig ik deze - wees van ons met uw lieve vrouw en kinderen van de genade Gods bevolen, en zoekt Zijn aangezicht gedurig en geloof het licht, waarin alle gezicht en bezit is van al bestendig goed en verlossing uit alle benauwing.

Uw zeer liefhebbende vriend,

H. F. KOHLBRUGGE.

59.

Utrecht, 25 Januari 1845.

Hartelijk geliefde Vriend!

Wat zal ik u van dat boekje van **Malan** zeggen? Wat de Heere zeide: *u reist stad en land om een Jodengenoot te maken, en als hij het geworden is*, enz. De mens overtuigen met de wet Gods in de hand van zijn ongerechtigheden; tegenover die ongerechtigheden de gerechtigheid Gods prediken, openbaar geworden in het Evangelie van onze Heere Jezus Christus, uit geloof tot geloof. En betogen hoe de genade heerst ten leven door gerechtigheid door Jezus Christus, en hoe de toestand, waarin wij geraakt zijn, niet overheersen of heersen zal, uit kracht van de genade; in een woord, hoe het geloof conform de wet stelt - dat gaat een geheel andere weg uit, als door Malan voorgesteld wordt. ...

Stoutheid ligt in weerloosheid en wie in weerloosheid staat, zal zich omgeven vinden van 's Heeren stoutheid; zo gaat het in alle dingen Gods. De werken zijn altijd en overal Gods, het ga er bij ons om, dat wij ons onder zijn Woord buigen, daaraan gehoorzaam zijn, dat is geloven en is het enige allee werken in zich bevattende werk,

dat Gode aangenaam is.

1 Joh. 4: 10 hebt u goed opgevat; echter nog een woord er van. Waarom gelooft men God niet? Is God dan een harde heer, die wat hard, wat kwaads heeft gezegd, dat wij echter moeten doen, zonder te weten, hoe wij er van zullen afkomen, en zonder dat Hij zich daarom bekommeren zonde? Heeft Hij dan geen bewijs gegeven, dat het ons waarachtig eeuwig goed moet gaan, zo wij Hem gehoorzaam zijn, en dat alleen, wat Hij zegt, al ons bestendig heil in zich heeft? Heeft Hij Zijn eigen Zoon niet voor ons al overgegeven, en zal Hij ons niet met die al dingen schenken? Heeft Hij daartoe om ons eeuwig gelukkig te maken, het geloof aan zich in de zending zijns Zo ons niet hersteld en de uitkomst er van in Dezelve geleverd, en al de beletselen daartegen door Dezelve niet verbroken, en Hem tot een Hoofd en Vervuller gezet aller dingen, voor hen, die Hij er toe roept? Miskent men al deze dingen niet, en veracht men het bloed Gods voor ons vergoten, en de stem van de Geest, maakt men Hem dus niet tot een leugenaar zo men de onderhorigheid aan het geloof van zich afzet, en het elders zoekt?

Zo men God gelooft, is er geen rust, dag noch nacht, voordat men Gode gelovig geworden is, wil Ja, zeggen; dat zo men van harte de dingen Gods als waarachtig erkent, en des Heeren woord tegen zich laat staan en voor geen spel houdt, maar voor degelijk, men zich geen rust zal laten, voordat, zoals Petrus het uitdrukt, de dag zij aangebroken en de Morgenster opgegaan zij in het hart; of totdat men de bewustheid hebbe, dat men in Geest is, en niet in vlees; of dat men zich met zijn hart verlaat op de levende God in het aangezicht van Jezus Christus. Het hart wordt bevestigd door genade, gereinigd door gelove.

Voorts zit de zaak van de rust niet daarin, dat ik geloof, of mij bij empressement overreed, dat Christus *voor mij* gestorven is. Maar dat ik dáár, waar mijn heilige plicht mij roept, en waartoe dezelve mij roept, naar het gezond menserverstand om zo te spreken, - of, wilt u liever, naar de prikkeling van de Geest, welke in ons zegt: dit ligt zo, dit is zo, dus valt dit of dat te doen, - hand aan de ploeg sla, en bij de onmogelijkheid mijnerzijds van het over te komen, worstelingen Gods worstel, tot die er mij gezet hebbe. In die weg leert men de gangen van het Heiligdom; vóór op de straat zijn zij wèl te beschrijven, maar slecht te bevinden. Want het zich voorstellen van de dingen is altijd anders dan het werkelijk zien van dezelve. Gecomplieerd zijn die zaken niet, maar de mens is gecompliceerd; het oog zo schaars eenvoudig.

En de kinderkens!! Als de Vader met hen op het ijs gaat, vragen zij niet, of het houden kan, en als men zegt: die weg op! dan gaan zij; zij matigen zich niet aan, dat zij kinderkens zijn; zo zij zich kinderen noemen, doen zij 't, omdat zij het zijn, en altijd huishoudelijk, altijd ten opzichte van vader en moeder.

Als men spreekt over waarheid, en de waarheid niet gelooft, dan zit er immers wat tussen, dat men in de hand houdt, en niet wil laten glijpen. Maar ja, daar u dat weet, blijft Psalm 107 waar: *zij riepen tot de Heere, en Hij verlostte ze uit al hun benauwdheden*. Er bestaat geen verkeerd roepen als ik aflaat van hetgeen ik vastkoude, of als ik loslate; bij Hem om losmaking en bevrijding aanhouden met belijdenis dat ik het vast houde.

1 Joh. 5 vers 1. *De Christus*; goed door u opgevat; nadere opheldering in mijn betrachting over Matth. 1 op vers 16. Ja, vers 2 juist andersom als de mens het opvat; vers 3 beide, een en dezelfde zaak, de gehele zaak, waar alles op neerkomt. Vers 4 vindt u bij u niet, schrijft gij: er staat ons geloof, dat de wereld overwonnen *heeft*; de wereld is overwonnen. Houdt u u aan het eenvoudige getuigenis van de waarheid, en

leg u niet op het overwinnen toe, dan zal uw geloof overwonnen hebben, vóór u aan de slag komt.

De Zone Gods hebben (vs.12), wordt opgehelderd uit Cap. 1 vers 3. U hebt de bewustheid van vrouw en kinderen te hebben, schrijft gij. Altijd? En overal wordt die bewustheid dan niet veelvuldig door andere voorwerpen en aandoeningen verdrongen? Hebt u ze b. v. altijd op de beurs, op het kantoor? Denkt u er altijd aan als u bij andere zijt: die klederen daar heb ik zo en zo door de zorg van mijn vrouw; gaat daarbij niet veel als machinaal, dat u eerst zou gevoelen bij gemis?

Wie in de leer van Christus blijft, heeft beide de Vader en de Zoon, zegt Johannes; meer kan ik er u niet van zeggen. De bewustheid er van komt op in de aanvechting. De blijken er van ziet men na hoge nood. En de gewaarwordingen zijn in die nood nog sterker, dan de gewaarwordingen daarvan na dien; verder gaat het ook daar als machinaal. Waar water in de bak is, komt het op, als men aan de slinger trekt. En er staat altijd water in de zuiger, dat dan ook bewogen wordt; het hart is niet lek, als men in de gezonde leer blijft. De gezonde leer nu is het getuigenis Gods. Wat getuigt God dan? *Dat Hij ons eeuwig leven gegeven heeft*. Waar is dat leven? *In Zijn Zoon*. U ziet, dat, wie de gezonde leer heeft, het leven heeft, en u ziet, waar dat leven is. En dat, die de gezonde leer heeft, dit alles heeft, en dat de houders daarvan tot die "wij" behoren. Voor zover ge u nu op die gezonde leer verlaat, en daarin blijft, behoort u tot die *wij*. Waarheid in Van Jezus is geen beschouwing, maar realiteit, maar van de onzichtbare openbaring in vlees en berekend voor vlees, en vlees berekend voor dezelve, omdat het vlees is.

Gij zoekt van bovenaf te beginnen; begin met het Woord, daar ligt alles in; houdt u daaraan; u zult gebouwd worden. Maar ik stuit gedurig op iets, daar ik het u in het doen, in de werken, zie zoeken; in iets, waar u aan moet, maar niet aan wilt; dring er echter niet verder op door, opdat u het niet in de werken zoeken gaat, hetzij van godsdienstige, hetzij van zedelijke aard, naar valse denkbeelden des vleses daaromtrent. En echter de Heere opene u daarvoor de ogen. En breekt u uw hart, zo u het weet, en houdt het niet in.

Overigens het spreekwoord zegt: een woord - een man. Wie het levende woord heeft, heeft in datzelve eeuwig leven, het welk is in de Zone Gods, Die het leven en de onverderfelijkheid heeft daargesteld, en Wiens scepter een scepter is van rechtmatigheid, en die gerechtigheid lief heeft.

Zonde tot dood is het moedwillig afgaan van de genade Gods in een weg, waarvan het einde de hel is, en die men inslaat niettegenstaande de sterkste convictie en bestraling van de Geest en van de getrouwe broederen; alleen uit geldgierigheid, eergierigheid of welke motieven dan ook om zich in het zichtbare en van het zichtbare zelf te weiden; waarbij men dan zich staande houdt, al was men in gerechtigheid des levens. De getrouwe trekt voor zulk een toestand een zak aan en is steeds in het gebed. Maar als de maat overloopt, gaat het als in de Psalmen.

Dat verband van vers 17 geef ik u liever eens nader. Maar daaraan houdt ge u, dat *zonde* in Johannes brieven afwijking is van de leer van Christus, of *een gedrag dat tegen die leer is*, zowel jegens God als jegens de broederen.

Amen zegt hij op vers 18, die zijn grote nood heeft leren kennen, en de Parel van grote waarde gevonden heeft, die hem in de ruimte heeft gezet en die nood van hem afhoudt als een dijk, die tegen de zwalpende zee is opgericht. Uit uw gevolgtrekkingen zult u het decisive begrijpen, en waarom men waarheid met de naam van machtspreuken bestempelt. Uw laatste aanmerking omtrent het boekje van Malan is maar al te waar. Maar nu roepen mij mijn ogen van het papier af.

Groet uw lieve zuster, groet uw lieve vrouw; een kus aan uw lievelingen.
De zegeninge onzes Gods dale over uw huis; zijn vrede in uw lieve kring, zoals ik u
mij altijd voorstel samen met de kinderen om de tafel. De genade met u.
Geheel de uwe,
H. F. KOHLBRUGGE.

60.

Utrecht, 13 Febr. 1845.

Geliefde vriend!

Nu zal Mevrouw antwoord begeren, en dit dan door u en te gelijk voor u.
Spreuken 16 vers 32 vindt Mevr. de sleutel tot haar vraag Zonder gerechtigheid is
noch jongelingschap, noch middelbare leeftijd, noch ouderdom van enige betekenis.
Men kan niet verlangen, dat er dat zij, wat de Schrift van dit of dat roemt, zo er de
grond niet is, waarop de Schrift alles bouwt. Verder kan men in deze ijdelheid,
waaraan alles is onderworpen, niets verlangen, alzó vrij van alles, dat er niet overal
aanstoot zou wezen, zo er geen liefde is, die, zelf niets dan barmhartigheid voor zich
kennende, dat alles bedekt. De zelfzucht moet zich overal ergeren, omdat zij zichzelf
behaagt, en overal het hoofd schudt, omdat zij overal, behalve bij zichzelf, een
volmaaktheid wil, welke louter idealistisch is, en welke God niet wil. Is er een
wandelen in de weg van de gerechtigheid geweest, dan kan men niet anders dan de
sierlijke kroon er van dragen, en vrede en blijdschap tot vrucht hebben, hoe meer jaren
men daarin ondervinding heeft, hoe nietig al deze zichtbare dingen zijn, en hoe
waarachtig en beproefd des Heeren woorden, trouw en ontfermingen zijn.
Verder is het toch ook nog voor de vader van B. een weldaad, dat hij er nog is, omdat
door de dood de deur van de bekering voor hem nog niet is toegesloten. Laat zij hem
zeggen, dat hij ter elfder uur de barmhartigen God en Ontfermer nog om genade
smeke, en make, dat hij nog binnen kome; en zij late hem geen rust met opwekkingen
daartoe in kinderlijke liefde.

Verder heb ik, over het algemeen genomen, oude lieden gekend, die naar de inspraak
van hun hart braaf met de mensen geleefd en in eenvoudigheid God aangehangen
hebben, en als ik er bij was, het was mij altijd in mijn hart alsof ik voor hen knielde.
Want het was alles vorstelijk in mijn oog, wat aan hen was - ik denk hier principaal
aan mijn beide grootmoeders, en aan hetgeen mijn vader mij van mijn grootvader
verhaalde. De namen van andere mogen bij u niet bekend zijn - dergelijke personen
moogt u toch ook kennen.

Waarlijk, dat is nog een ander gevoel, dan bij het zien van het bovenstuk van de
Utrechtse Dom of van 1000 jarige eerwaardige ruïnes. Een zondaar van honderd jaar
of een oude zot of zottin kan een in het oog lopende waarheid niet onwaar maken. En
het Woord Gods gaat door, ook waar geen vreze Gods vermoed wordt.

B. v. een rijk kopergieter hier ter stede, die de toenaam van *gouden* had, vanwege al
het goed, dat hij aan het lichaam had, en vanwege zijn vermogen snauwt op een koude
winteravond zijn vader, die zeer arm was, van de deur af, terwijl de oude man,
klagende, de helen dag niets over het hart gehad te hebben, om een dubbeltje vroeg.
Een arme kleine jongen uit de buurt hoort dat aan, loopt schreiende tot zijn moeder,
krijgt van haar met veel moeite een dubbeltje en een boterham, en geeft het aan die
oude man. - Die rijke kopergieter is ellendig, doodarm op rot stro gestorven; zijn
vrouw is ellendig gestorven in een armenhuis, waarin zij opgenomen was, en de zoon
kopergieter, die een beeldschone vrouw kreeg, en het ging eerst tamelijk - is

eergisteren desperaat, dat hij geen brood had voor zijn vrouw en 7 kinderen, een 'achtentwintig' komen bedelen - bij wien? Bij die arme buurjongen, die hij toen niet aanzag; die jongen, die aan deszelfs grootvader dat dubbeltje en die boterham gaf - en nu, meestal door naarstigheid, een jaarlijks inkomen heeft van 4 mille. Zo letterlijk tot in het 3^e en 4de geslacht.

De woorden: *verblijdt u te alle tijd*, 1 Thess. V, vers 16 moeten, zomin als de voorgaande of volgende, als aparte spreuken genomen worden; zij sluiten al ineen als een schakel of legkaart.

O, wie, bij al verongelijking, miskennis, verdrukking, slechte behandeling van andere, bij al ongerechtigheid, die hem wordt aangedaan, wèl kennende, wat vlees is, en wie God is, en in welke ontferming en trouw hij is geborgen, het verstaat, hoe daarin de gerechtigheid Gods en Zijn waarheid en wezen wordt verheerlijkt, en hoe men voor Hem het pleit wint, dat Hij alleen rechtvaardig is - zo men die gerechtigheid tegen al aangedane ongerechtigheid inzet, die wordt van zijn God gedreven, gehouden en bekrachtigd om daarmee vol te houden. Waar hij zo, in plaats van kwaad met kwaad te vergelden, zich door lief noch leed, door zuur noch zoet, door vleien, noch miskennis, noch verwerping en allerlei harde bejegening van dat één laat afbrengen, die smaakt juist in dat volharden in het goede tegen het kwade allerlei vrucht van de waarheid en van de werking van het Woord van gerechtigheid en heeft in de grond van de ziel, in zijn geest bestendige blijdschap en onverstoorbare vrede en vreugde in God; al heeft hij ook van allen, allerlei droefheid die men hem berokkent uit hoogmoed en vijandschap tegen dat Woord van genade en van gerechtigheid, hetwelk alleen in gerechtigheid doet leven, en zich bewegen en wandelen. En het is juist die blijdschap van de Heere, welke ook verwakkert zonder ophouden te bidden, zo er maar geen zonde ter dood is - welke in alles God doet loven, dat hij het zo welmaakt - en de kleinste vonk van geestesherveling en terugkering met vergeten van eigen geleden leed uit volle handen weer aanblaast. En de uitingen van waarachtige woorden, die hij gevoelt, dat uit het leven zijn (profetieën), verkwikken hem van elk, die, zich onder de gerechtigheid buigende, God prijst.

Vaarwel, geliefde vriend, de genade van onze Heere Jezus Christus met u, uw lieve vrouw en kinderen. Wij groeten u hartelijk.

Uw lief hebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

61.

Utrecht, 27 Mei 1845.

Geliefde vriend!

Gij hebt mij bovenmate zeer verblijd met uw bijzondere ook deling omtrent het welgaan uwer zaken - dat mij boven andere het naast ligt en opnieuw grote zorgen van mij afneemt. - De bewustheid van de goedertierenheden van de Heere, de ondervinding daarvan in dingen, die reël zijn naar onze behoeften of naar onze opvatting en gevoel van hetgeen wij nodig hebben, verlevendigt al gaandeweg de hoop - en de menigvuldige verrassingen van de uitkomsten, die de Heere beschikt, langs ongedachte wegen, laten toch altijd wat achter om ook omtrent de onzichtbare dingen, omtrent hetgeen onmiddellijk Gods zaligheid aangaat, zich vertrouwelijk over te geven; of liever ongedacht er zo van ingenomen te worden dat men van Zijn barmhartigheden en ontferming, en liefde en genade, en trouw getuigt in een ogenblik,

waarin men zich er het verst van af dacht, of zich er het meest van uitsloot.

Ds. Le R. heeft mij geantwoord - maar ik heb er uit gezien, dat hij geen begrip van het Woord heeft, en toch meent met mij eensgevoelend te zijn - dat ik de zaken, door diepe ondervinding daartoe gebracht, wat te diep uitdruk, dat ik meer op altherk6mmliche wijze moest leren, en dat veel zaken, daar ik inzien in had, beter voor de Hemel bewaard bleven.

Dat stukje van C. heb ik gelezen. De Heere kan dat kind in zijn barmhartigheid opgenomen hebben - maar de uitingen van dat Kind, zoals dezelve daar gedrukt staan - zijn er eer tegen dan v66r.

Hebt u in Deuteronomium w66l opgemerkt, dat Mozes de tweede 40 dagen en nachten op de Berg is gebleven zonder eten of drinken om voor het volk om genade te smeken, en dat z66 de Heere zich heeft laten verbidden?

Hoeveel had ik u nu nog te antwoorden; ik zal uw vragen w66l onthouden - maar zij u dit voor heden voldoende. Wij groeten u beiden allerhartelijkst.

Dat 's Heeren zegen op u daal,

Zijn gunst uit Sion u bestraal;

Hij schiep 't Heelal Zijn Naam ter Eer.

De genade met u.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

62.

Utrecht, 2 Juli 1845.

Een enkel woordje, geliefde vriend, dat ik met mijn zoons meegeef. Wij zeggen U hartelijk dank voor uw laatste letteren aan mijn lieve vrouw. Uw aanmerkingen, aangaande het een en ander in mijn manuscript, zal ik behartigen. Wat denkt gij, dat mij te N. door de Predikant de H. geantwoord is? "Zo het mij bevolen wordt en zo ik bovenal de verzekering kan krijgen, dat ik gewaarborgd ben voor alle mogelijke collisie met de kerkelijke autoriteiten, of gewaarborgd in mijn bestaan, zal ik het doen!"

Ik begrijp, dat u er veel over denkt - ik ook en toch minder; ik weet, voor wie al ik dit doe, of gedaan heb, en vraag naar mezelf niet. Ik verwacht er niet veel meer van. Nieuwe mondstopping en overtuiging voor zoveel groten in den lande, die het toch altijd nog voor een id66e fixe van mij hielden, en de dingen toch voor beter hielden, dan ik zeide.

Maar ach mijn land, mijn land, als deze laatste door mij geboden gelegenheid, om gerechtigheid te doen, zal veracht zijn.

Vaarwel geliefde vriend met uw lieve vrouw en kinderen. De Heere met u

Uw lief hebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

Tot hiertoe hebben wij de correspondentie van Dr. Kohlbrugge met twee van zijn vrienden gedurende zijn verblijf in Holland meegedeeld.

Nu volgt een nieuw tijdperk, waarin de schrijver dezer brieven zijn correspondentie met dezelfde vrienden voortzet, en zijn reis naar Godesberg en al omstandigheden verhaalt, die zijn eerst verblijf te Elberfeld zó ten hoogste merkwaardig maken.

In September 1845 verliet hij zijn vaderland om zijn zwaar aangetaste gezondheid te herstellen. Hier ontmoette hij die vrienden, welke sedert 1833, tijdens zijn eerste verblijf in Elberfeld, al kennis met hem gemaakt hadden, en leerde van nabij de nood dezer vrienden kennen. Deze nood riep hem naar Elberfeld alwaar hij als een prediker van Gods woord met de hoogste belangstelling ontvangen werd.

Van de kant van de Elberfeldsche predikanten werd hij insgelijks vriendelijk begroet, en werd hier, zonder iets van zijn gereformeerde beginselen te moeten opofferen, in de Kerk opgenomen.

Dat deze stap de grootste gevolgen had, al zagen het noch de predikanten, noch zijn vrienden toen in, zal tegenwoordig elk begrijpen. Hij was nu niet langer buiten de erkende Kerk maar er in. En al werden hem de leiders dezer Kerk van hun kansels, toch bleef hij, wat hij was: een gereformeerd leraar, die niets aan de zogenaamde Union wilde te danken hebben, maar op de grond van de aloude Kerk dezer landen onverwrikbaar stond en zich op deze grond handhaafde. Zo doende heeft hij de Gereformeerde Kerk gered.

Wij laten eerst de brieven aan de eerste Amsterdamse vriend (Westendorp) volgen, en gaan dan weer tot de andere vriend terug.(Steven de Clercq)

63.

Godesberg, 4 Oct. 1845.

Hartelijk geliefde vriend!

Gij hebt mij zeer verrast met uw schrijven van 24 September. Het verheugde ons, dat u gezond zijt, en uw lieve vrouw het met de zenuwen wat beter maakt. Ik zou u veel van hier kunnen schrijven. Kon u eens overvliegen! 4 à 5 uren marcheer ik met mijn lieve vrouw na de eten, dat om u is afgelopen, over de bergen; die goede vrouw staat tegenwoordig elke morgen vrolijk op, en het is een waar mirakel, zoals zij in krachten is toegenomen.

Wat zou u van mij zeggen, als u mij twee dagen achtereen dezelfde Petersberg in verschillende richtingen zag beklimmen, waar men toch steil op van de voet af een uur voor nodig heeft.

Het lieve Antje is ook een span langer geworden en spreekt al zeer goed en uitsluitend Duits. Wij gaan vroeg te bed. Ik slaap dadelijk en kijk om 6 uur naar de zon, zoals die heerlijk van achter de bergen opkomt. Onze woonkamer ligt op het Zuiden en heeft een venster daarheen, en nog een venster ten Oosten, bijna ten voeten uit openslaande. Wij hebben daar de gehele kom van dorpen, akkers en bergen voor ons. De mensen bij wie wij inwonen, ofschoon Rooms hebben gevoel voor ons. Wij genieten hier onbegrijpelijk veel: mijn vrouw in het zien van de heerlijkste valleien in het vinden van allerlei voetpaden, waarvan de uitloop ons altijd de verrassendste gezichten oplevert, en ik geniet dubbel in het genot, dat mijn vrouw heeft.

Tot nog toe hebben wij de families v. d. H. hier, die bij Blinzler logeren. Dit heeft gemaakt, dat ik des Zondags velen, groot en klein, om mij heen heb; in de week elke morgen zowat catechisatie, en des middags ga ik met mijn vrouw het liefste alleen, en vragen naar berg of dal of beek; waar wij uitkomen, komen wij uit; des avonds zijn wij een paar uurtjes op de grote zaal van Blinzler, waar ik dan menige gelegenheid heb gehad, over het een en ander te spreken.

Aanstaande week bevinden wij ons te Godesberg alleen, en ik hoop dan aan Lucas 24 vers 27 te beginnen en er u successievelijk iets van over te maken. Want, hoe meer ik het bedenken, zovóél te minder vind ik de vraag van Teylers Genootschap goed gesteld.

Uw liefh. vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

64.

Godesberg, 10 Nov. 1845.

Hartelijk geliefde vriend!

Hoe blijde zijn wij met al goede berichten, die wij van u ontvangen mochten. Hoeveel stof geeft ons dit alles om God te loven, Wiens goedertierenheid is tot in eeuwigheid, en die al dingen zo wèl maakt. Welk een zoete gewaarwording geeft de bewustheid, dat u en uw lieve vrouw zich onze Gerrit zo aantrekken. Welk een nieuw blijk uwer liefde en bewijs, dat de Heere de levendige en getrouwe God al onze gebeden hoort. Ook van onze Jacobus hebben wij voortdurend goede berichten. –

Verder vliegen ons hier de dagen om - en de gezondheid van mijn lieve U. neemt toe; ten 1¼

uur zijn wij al op de bergen en komen tegen 5 of 5 ½ weer thuis, terwijl Antje met de kindermeid uit de huize kleine wandelingen maakt, of bij Mevrouw Schwann in de

kamer met twee knaapjes en met haar pop speelt. De bleekheid en het zenuwtrekken zijn geheel weg, en het kind is groot geworden en heeft een dikke rug en hals gekregen. Mijn gezondheid had door de laatste spanning zodanig geleden, dat ik volgens het gevoelen van twee Doctoren na een half jaar had moeten bezwijken. God is tussen beide gekomen en heeft ons planloos hier heen gebracht, en planloos zijn wij hier en genieten al het weldadige van de rust.

De Sauerbrunnen herstelt bij mij weer langzaam de verzwakte delen vanbinnen. Het huis te Utrecht hebben wij te koop gezet, omdat het ons, nu de zo ons niet meer bij ons zijn, te groot is. Als kinderen groot geworden, komen ouders altijd in een crisis en worden geroepen, zich kleiner te zetten; zoals elk verplicht is zich te schikken naar hetgeen hij heeft en naar de omstandigheden, waarin hij komt. Nu wij dan vooreerst onze gezondheid terug krijgen, en daartoe zoals vanzelf hier heen gekomen zijn, zou het vragen: wat nu verdere op ons een ongunstige terugwerking hebben. Wij hebben geen plan om ons land er aantegeven voor onze genoegens, zelfs niet voor onze gezondheid; wij hebben geen idee te Godesberg te blijven, maar hebben wèl geloof om Gods doen te verbeiden en Zijn weg te volgen.

En, als het Zijn weg is, dat wij hier in Duitsland blijven, zal het toch altijd in verband staan met mijn roeping, en zo voor allen, wie het in Nederland te doen is om waarheid, zoveel te meer vrucht dragen. Maar wij leven bij de dag, zoals mijn leven altijd geweest is, zonder iets voor mij te zoeken, maar overal op mijn hart dragende allen, die ik liefheb in de Heere.

Verder weten de mensen, misschien uit voorgevoel van een in dat opzicht niet goed geweten, meer dan wij zelf, en berekenen en maken plannen van hetgeen wij doen of niet doen zullen, waaraan wij geheel vreemd zijn. Ik kan heden zo weinig verzekeren, dat wij terugkomen, als ik verzekeren kan, dat wij hier zeker zullen blijven. Elk plaatst mij naar zijn kon; dat heeft de synode ook gedaan op haar manier.

God plaatst mij voor heden aan de Godesberg. Dat is zeker, dat ik geen een uwer vergeet voor Hem en dat ik hier ook niet werkeloos ben. Laat u daarom niet verontrusten, geliefde vriend; laat zich ook onze dierbare vriend de C. niet verontrusten.

Naomi wordt weer Naomi al komt er een Mara tussen. Elimelech heet: God is Koning. Machlon heet: het verwelkt als een blad en het verdwijnt alles; Chiljon heet: het komt toch alles in volmaaktheid terecht, en Ruth heet: het wordt eens gezien.

Uw in de Heere innig verbondene

H. F. KOHLBITUGGE

65.

3 Aug. 1846.

Hartelijk geliefde vriend!

Geloofd zij de God en Vader onzes Heeren Jezus Christus, die ons een eeuwige vertroosting gegeven heeft en een gewisse hoop van het eeuwig leven naar Zijn grote barmhartigheid en genade; waarna Hij ons ook zalig heeft gemaakt, en het eeuwig voornemen heeft genomen bij Hemzelf ons heerlijk te maken, weshalve Hij ook alle dingen voor ons doet meewerken ten goede. Geloofd zij Zijn Naam, dat Hij Zijn beloften waarmaakt, allen waarmaakt, en naar het bij Hem bevestigd voornemen met ons handelt; dat Hij ons allerlei vrede bewaart, opdat wij op Zijn Naam betrouwen, die alleen heilig en wijs en goed is.

Het is toch iets, dat de aarde met al haar schoons en met al haar ijdelheid niet begeerlijk meer kan doen zijn; - als wij zo staan mogen midden onder de doden onder

onze doden en daar geloven mogen, dat zij de Heere leven, en dat ook wij, als ons stof daar rusten zal, toch niet gestorven zijn zullen, maar dat wij bij de Heere zijn zullen, uitwonende uit dit lichaam, - de dood onder de ogen te mogen zien, wetende bij al huivering, die hij verwekt, dat wij naar geest van de vreze van de dood bevrijd zijn. Dit alles geeft ons wat te verstaan, dat wij al dagen zo niet verstaan; te verstaan namelijk, dat de onzichtbare dingen Gods geen hersenschimmen zijn, maar dat zij meer wezen hebben, dan al de zichtbare dingen, die ons omgeven. Ik zeg met u dank de God aller vertroosting en aller waarheid, dat Hij het u in deze nieuwe weg van smart aan geen troost heeft laten ontbreken. Het doet mij innig leed dat u en uw lieve vrouw dat engelachtig kind niet meer hier hebt, dat is nu ook thuis gehaald, en wij zijn nog hier. Dat zal een zoet ogenblik zijn, als wij ook thuis gehaald worden. Die God, die naar waarheid in het binnenste vraagt, geve uw lieve vrouw, veel in bedaarde stilheid met u te spreken over de aanstaande heerlijkheid, en hoe Christus de Weg, de Waarheid en het Leven is.

Wij willen wel absoluut vasthouden aan hetgeen wij in ons menen te bevinden, maar daar staan wij onszelf ook in de weg, en daarom is dan het woord van genade zulk een zonderlinge prediking, dat wij er geen touwen aan vast kunnen knopen. Maar als wij toch eerlijk acht geven op de motieven van al onze handelingen en daden, dan moeten wij toch bekennen, dat wij mensen zijn niet in de zin alsof wij half goed waren maar dat ons zekere gebreken aankleven; - nee, maar dat wij mensen zijn, die altijd het onze zoeken, en dan toch geacht willen zijn, als zochten wij God. God zoekt ons. Hij zoekt ons met zijn Woord, en wie op dat Woord en op de stem van de Geest acht geeft zoals die ons immer van zonde overtuigt, die kan niet anders, dan zich verblijden in het heil, dat de Heere voor ons gewrocht heeft. Zelfkennis werkt behoefte naar gerechtigheid, en behoefte naar gerechtigheid werkt vragen naar en smeken om gerechtigheid, en het gevolg daarvan is, dat men zich op het onverwachtst bekleed ziet met eeuwige gerechtigheid.

Uw liefhebbende vriend
H. F. KOHLBRUGGE.

66.

Elberfeld, 6 Oct. 1846.

De Hofprediker en particuliere raad van de Konings te Berlijn heeft mij een zeer aangenaam blijk van toegenegenheid laten toekomen. Men begint te begrijpen, dat ik van nut zou kunnen zijn. Niets zal mij in de weg gelegd worden, veeleer zal men mij de overgang gemakkelijk maken, door alles voor mij uit de weg te nemen, zoals Agenda en anderszins. Er bestaat een afspraak, die, zo ik gemerkt heb, uit Berlijn komt, mij hier vooreerst Hulpprediker te maken, en dan in te laten vallen bij voorkomende vacature.

De Heere, de getrouwe Ontfermer, maakt toch in alles zijn heilig Woord waar. Hij laat niet varen de werken van Zijn handen, noch beschaamd worden allen, die op Hem wachten. Stort uw hart voor Hem uit, o al gij volk. Want de Heere is Rechter van de hele aarde. Hij hoort het gebed Hij geeft genade en eer, en maakt ten hoogste groot al zijn ellendigen, die op Zijn ontferming en trouw hopen. Welk een God is onze God, Hij doet niet met ons naar onze zonden, maar naar Zijn eeuwige barmhartigheden. Hij leidt de blinden op de weg, die zij niet geweten hebben; al Zijn daden zijn recht gedaan. Hij is een waarachtig Beloner dergenen, die Hem zoeken, een Schild dergenen, die op Hem betrouwen; al Zijn ellendigen zullen eten en verzadigd worden,

en verkondigen, dat Zijn werk volkomen, dat Hij de God *Amen* is.
Uw zeer lief hebbende vriend,
H. F. KOHLBRUGGE.

67.

Elberfeld, 24 Nov. 1846.

Hartelijk geliefde Vriend!

Wij hebben deze maand zeer veel doorgemaakt. Ik zal het u kortelijk ook delen, omdat men mij hier niet veel tijd laat voor mezelf. Bijgaande uittreksels uit de Palmblätter, die u wèl aan onze vriend S. zult overmaken, zullen u een weinig op de hoogte brengen. Zoals mij verhaald werd, waren 12 van de 22 ouderlingen, met K. aan het hoofd, voor de afschaffing van Agenda en kerkordening.

K. zelf zeide mij, dat het er door moest, en stelde mij voor, dat ik als vijfde in de rij van de predikanten zou opgenomen worden, en dan was daarmee de breuk geheeld.

B. zeide mij, dat zij moede waren van al protesten, waarmee zij zich nu telkens moesten verweren tegen het ingrijpen van de Staat, en dat zij het ding van de hals wilden hebben. Naderhand zeide hij mij: ik zou mij laten aannemen, onder voorbehoud, dat ik niet tot Agenda en kerkordening verplicht was. Dit, in verband gebracht met dergelijke voorstellen uit Berlijn: dat ik met dispensatie van Agenda en kerkordening om de beroepbaarheid slechts had te vragen, en, dat ik als vijfde onder de predikanten in de rij kon opgenomen worden maakte, dat ik er met een vriend over sprak, die er mij niets op antwoordde.

De 2de November diende ik onverwachts, zonder dat er iemand van wist, mijn verzoek in om aangenomen te worden. Op 2 stemmen na vond men het goed. De Predikant B. zou met 2 Ouderlingen mij op gewone wijze aannemen. In mijn verzoek stond de voorwaarde, dat mijn intrede in de gemeente mij tot niets, wat in Godsdienst of regering van de kerk van de Gereformeerde Belijdenis legen was, verplichtte.

Dingsdag na de middag hadden de Predikanten een conferentie voor wat anders, en besloten, allen bij mijn aanneming tegenwoordig te zijn. Hoewel ik dit onredelijk vond, nam ik het aan. Woensdag in de morgen vernam ik, dat alles op de been was, dat ik niet zou aangenomen worden. Des avonds kwamen wij samen in het weeshuis. Na een gebed en voorlezing van Joh. 17 werd mij voorgesteld, mij te verklaren over wet, over de ontvangenis onzes Heeren en over de kinderdoop.

Ik kwam aan het eerste. K. was de belhamel. Mijn sterke verklaring tegen alle wetbestrijding werkte te zeer op de gewetens, en het brak af.

Toen werd mijn boek over Mattheüs 1 ter tafel gebracht, pag. 91. "Dat moet hij wederroepen," riep K.

"Ik: "dat doe ik niet."

"Verklaring dan!" Ik hield hun daarentegen alle leer, die de zonde in de materie zoekt, en de gruwelijke consequenties, die men er uit trok, voor. Toen brak het weer af.

Daarop van Thamar. Zij konden niet vinden, dat Thamar bevel daartoe had gehad. Ik wees het hun aan, en kreeg ze eindelijk tot staan met hen te overtuigen dat Thamar recht en gerechtigheid gezocht had.

K. Zocht en bladerde intussen al meer. Toen was het: of ik tegen de kinderdoop was, en waarom ik mijn kinderen niet had laten dopen. Ik expliceerde hun zulks.

Toen: waarom ik niet kerkelijk getrouwd was? Ik verhaalde dat Ds. bij ons geweest was, maar uit mensenvrees zijn plicht niet gedaan had.

Daarop: of ik mij nog in de kerk wilde laten trouwen?

Ik antwoordde: Nee. Zij zeiden, dat mijn vrouw er vóór was.

Ik: dat dat niet waar kon zijn, dat ik die te goed kende.

Daar brak het weer af.

Toen deden zij mij drie vragen uit een Formulier, waarop ik “ja” antwoordde. Daarop gaven zij mij de hand, en zeiden, dat zij mij als lid van de gemeente hadden aangenomen. Ik sprak ongevraagd een gebed of smeking over hen in de kerk van Elberfeld uit, waarvan zij alle getroffen waren. In de gemeente waren intussen veel gebeden opgegaan en een algemene blijdschap, die zich het eerst in het weeshuis lucht maakte, dat ik aangenomen was, alles was vol angst, dat de Predikanten mij wat in de weg zou leggen. De gehele stad was vol blijdschap.

Des Zondags bij K. de kerk stop vol. Hij moet onder andere gezegd hebben: “Liebe Gemeinde freue dich! Du halt ein gutes Werk gethan; ihr habt de Gottesmann, van de 17 Jahre unterdrückt und verfolgt wurde, diese Woche in euren Schooss aufgenommen.”

Maar nu eerst de vrienden; zij waren allen perplex of kwaad. De een schreef mij dit motief, de ander weer een ander toe. Niemand verstond mij. Wat ik toen veel geworsteld heb in de gebeden! Eindelijk kreeg ik ze tot staan, dat zij mij begonnen te begrijpen, wat ik wilde, en dat ik het voor hen gedaan had en voor hun kinderen, en dat de gehele gemeente van E. rechten op mij had, die zij zo levendig uitdrukten, dat het wonder is, dat er twee Zondagavonden geen ongelukken voor mijn huis hebben plaats gehad. Want de aandrang, als de deur opengaat, is niet te houden. De straat staat zwart, en elk wil er in. Ik heb het met de vrienden nu zover, dat zij mij al excuus gevraagd hebben, behalve de v. d. H.

Maar C. zegt toch, dat hij begrijpt, dat ik mij voor andere in de afgrond heb willen storten, maar verwijt het mij intussen, als hij maar gelegenheid heeft.

En de predikanten? K. heeft zich verschrikkelijk gecompromitteerd; bij de een verhaald, dat ik drie punten had moeten herroepen, bij de ander, dat ik mij verweerd had als een leeuw, en dat hij in mij de alten Kriegsmann wedergevonden had, - bij de een, dat het nu hun plicht was, de Koning te verzoeken om van Agenda en kerkordening los te komen, bij de ander, dat ik alles onvoorwaardelijk had aangenomen, Agenda en kerkordening.

In een voornaam gezelschap uitte hij zich verschrikkelijk lichtzinnig, vooral over mijn vrienden; nu ik overgekomen was, moesten zij ook mee, en de zaken bleven zoals zij waren. - En nu B. Deze verzoekt mij, ik zou nu aanvragen te Cobtenz om beroepbaar verklaard te worden, maar tegelijk waren er nog een menigte van zwarigheden, die ik te boven zou te worstelen hebben, om dit te verkrijgen.

Intussen moest ik, en dit was ook de mening van het Presbyterie, met de Zondagsmorgenpreken ophouden, en daarentegen voor van de avonds een groter lokaal nemen (de vorige dag had hij gezegd, dat ik natuurlijk voort bleef gaan). Ik vroeg, waar die dan blijven moesten, die mij beroepen hadden?

“Wel, in de kerk.” - “Ja. Maar toch niet zo onvoorwaardelijk, dan moet er een gemeen overleg gemaakt worden dat al tevreden zijn.” -

“Nee, dat doen wij niet, dan zou het wèl heten dat wij gezondigd hadden.” -

Daarop is de bom losgebarsten, nadat ik mij verklaard had, dat zij wisten, hoe ik hier gekomen was, welke verplichtingen ik op mij genomen had, dat ik daaraan trouw bleef, dat zij mijn stap niet als voor mij, of als geïsoleerd te beschouwen hadden, maar geschied om al separatie voortekomen en om de kerk van Elberfeld te verlossen van hetgeen zo op al gewetens drukte, en dat ik de andere althans voor een tijd diende te blijven dienen, totdat al aanstoot uit de weg en het onderlinge vertrouwen hersteld

was.

Sedert heb ik nog een paar onaangename bezoeken gehad. K. heeft mij bedreigd met uitzetting uit het land, en ik weet niet wat al, en nu zeggen zij ronduit, dat zij de kerkordening blijven houden. Ik heb de een en de ander geantwoord, dat zij mij niet konden doen wankelen in mijn plicht, dat ik verder elk bevel, om mijn Zondagsmorgen-verzamelingen natelaten, voor ongerechtigheid en voor vervolging zou houden, en dat zij moesten weten, wat zij aanvingen.

In de gemeente zelf is de grootste spanning. Velen zeggen al dat het de nijd van de predikanten is, die wèl weten wat het geven zou als ik op de preekstoel kwam. Intussen vertelt men van Zondag tot Woensdag, van Woensdag tot Zondag, dat ik zal preken.

Ik heb aan S. te Berlijn geschreven om toelating tot examenen met dispensatie van Agenda en kerkordening, en de Minister verwezen naar de Minister van Z.

Ik ben onder dit alles hard ziek geweest; zulk een hoofdpijn had ik in lang niet gehad; intussen heb ik elke Zondag 2 malen gepreekt en ook de Catechisaties gehouden. Voorleden Zondag preekte ik over Genesis 32 vers 31; die preek maakte veel indruk.

Wij zijn nu beiden zeer gerust; Vrijdag, Zaterdag en Zondag was ik zelfs zeer vrolijk, heden wat moe. Want ik had gisteren en eergisteren van de morgen tot de avond bezoeken. De een kwam, de andere ging.

Wij zeggen: *de strik is gebroken, wij zijn los, onze hulp staat in de Naam van de Heere, die Hemel en aarde gemaakt heeft*, en die hoog verheven is boven al golven en baren, die ook gezegd heeft: als u door het water zult gaan, zal ik met u zijn, dat de stromen u niet zullen verdrinken.

Aan S. Zond ik gisteren een preek voor u; ik durfde die om de port niet in eens op de post doen.

Onze S. is nu bij ons, dat is voor mijn lieve U. een hele troost.

Palmblatter Maart 1846.

Der Dr. Kohlbrügge verlegt anfangs Mal sein Domicil hieher. Seine frühern Freunde sehen dies gern, indem sie nicht zweifeln, dass, da Ja, auch ihm die Heilige Schrift als alleinige und absolute Glaubensnorm gilt, im Wege mündlichen Gedankenaustausches sich eine Verständigung werde erzielen lassen. In wiefern diese Aussicht mehr als eine illusorische war, werden wir zu seiner Zeit zu berichten nicht verfehlen.

September 1846.

Der mehr erwähnte Dr. Kohlbrügge aus Utrecht hat seit zwei Monaten sein Domicil unter uns genommen, und hält seinen zur Zeit noch von van de Kirche getrennten Freunden sonntägliche Erbaunngsstunden in seinem Heuse. Unsere Hoffnung, dass seine persönliche Anwesenheit dazu dienen werde, die dissentirenden Brüder wenn auch einstweilen noch nicht van de Kirche, so doch ihren kirchlichen Sinnesgenossen wieder Maller zu bringen scheint sich mehr und mehr erfüllen zu wollen. Pass jede Tendenz einer Sectenbildung ihm fremd sei, ist nunmehr hinreichend konstatiert, und wenn die Vermuthung Mancher, als sei van de Augenblick seines Rücktritts in die Kirche nicht mehr so gar ferne, sich bestätigen sollte, so worde er sich, sammt denen, die etwa aus seinem nähern Kreise ihm sich anschliessen möchten, des herzlichsten Empfangs versichert halten dürfen.

Vaarwel, hartelijk geliefde Vriend! Groet uw lieve vrouw van ons zeer, ik hoop, dat

het haar Ed. nu wat beter gaat; groet ook zeer uw lieve kinderen.

Uw Maria en Cateau moeten ook veel groeten van Antje hebben; dat kind schiet al weer een heel end op in lengte. Van de familie hebben wij goede berichten. Naar de Haag heeft mijn vrouw alles geschreven.

Ik verzeker u, dat wij goedsmoeds zijn, en dat er hier veel gebeden voor ons opgaan van stillen in den lande. Die ongelukkige gerustheid des vleses van velen, die zich in hun kerkje verkneuterden, en het ware voorbij zagen en mij, dat ik het zo eens uitdruk, op de viool spelen lieten, heeft toch een goede knak gekregen. Ik zie intussen geen kans meer om de zaak heel te krijgen; aan beide zijden veel liefdeloosheid en zoeken van zichzelf.

Wees van de genade bevolen; ik omhels u als mijn dierbare en trouwe vriend - vaarwel.

Uw liefhebbende broeder in den Heer

H. F. KOHLBRUGGE.

68.

Elberfeld 30 Dec. 1846.

Hartelijk geliefde Vriend

Laat het misschien dubbel port u welgevallen, terwijl ik u, in plaats van veel schrijvens van mijn eigen hand, een preek van mij laat toekomen over Rom. 5 vers 9. Had ik de tijd maar, hoeveel deelde ik u graag ook nog persoonlijks van ons ook. Het heeft alles ten goede gewerkt, wat het Presbyterie tot op dit ogenblik deed. Ik heb aan hetzelfde op hun verbod van de zondagse godsdienstige tezamen komsten geantwoord met 4 boek Mozes cap. 14 vers 26-29 en aan hetzelfde verder alles ernstig voorgehouden. Het Presbyterie heeft met 9 tegen 8 stemmen (de 8 stemmen waren er voor, de zaak er bij te laten) al de stukken opgezonden aan de Superintendent, met idee om mij te vervolgen.

Intussen weet hier geen mens, hoe de zaak te Berlijn staat; daar heeft God alles voor mij goed gemaakt, en wij zijn in geen dele beschaamd geworden in onze hoop op de Getrouwe en Almachtige. Ik had zijdelings antwoord uit het Ministerie van eer dienst, al voor dat er iets van bekend was, dat de koning een ToleranzEdict zou voorgelegd worden, dat in de maak was, en waardoor ik de vrijheid zou krijgen, een zelfstandige Gemeente te vormen. Dit edict komt nu eerstdaags uit. Omtrent vereniging van beide partijen liet men mij voelen, dat ik wèl niet aan beiden zou kunnen voldoen, althans dat men geen kans zag, hoe ik dat klaar zou krijgen. Nog begrijpt er hier niemand iets van, en ik wacht gelaten af, wat weg de Heere op wil.

In de Gemeente is de stemming nu verbazend voor mij toegenomen, vooral nu het algemeen bekend is geworden, hoe ik ben aangenomen en wat ik beoogd heb. De toevloed was met de kerstdagen zo ongemeen, dat ik met moeite op de kathedr gekomen ben. Ik heb vrijdag, zaterdag en zondag tweemaal gepreekt met zeer veel blijdschap en versterking voor mezelf. De meeste hoorders waren tot tranen geroerd. Allerlei wonderen heeft God gedaan in deze laatste dagen; ik dacht aan de spreuk: *De sterren van de Hemel streden tegen Sisera*. Ja, God leeft en hij hoort het geroep van Zijn ellendigen. V

rijdag morgen heb ik weer te preken. Wij zijn zeer welvarende; mijn lieve vrouw echter gisteren en heden wat minder.

Welk een jaar dit jaar! Nog te Godesberg tot in April - het afscheid van mijn land, het verlaten van mijn huis - het afscheid bij u - vreze en beven, toen ik hier aankwam - de

maand November - nu het Edict - G. in onze nabijheid en zeer goed oppassende - in alles ruimte - al dankbaar en jubelend over mijn kerstpreken: en wij zitten er zo stil bij en zien het alles aan.

God is groot en goed.

Hartelijk dank, geliefde Vriend, voor al roerende bewijzen uwer liefde aan ons in dit jaar, die ook zo in uw overkomst met uw lieve vrouw en kinderen, en ook zo in uw laatste schrijven ons overstelpen. Wij zeggen met U en voor U de Heere dank, die ook voor U alles heeft welgemaakt en waarachtig verder wèl maken zal. Wees van ons op het hartelijkst gegroet met uw lieve vrouw en kinderen. De genade met U.

Uw lief hebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE

69.

Elberfeld, 19 Feb. 1847.

Mijn waardste Vriend.

Ik sluit hier een brief in van K. aan mij, die zal wèl zeggen, dat hij de Geest Gods heeft. Zie eens, welke ondankbaarheid - verhardheid - verdraaiing en miskenning van mijn gehele zijn hier, en van mijn opofferingen, en dat onder broederlijke termen. Wat is dat voor een geest? I have given te him an answerless answer.

Ik ben nog eens onder hen geweest, maar er is geen hart of verstand voor mijn bloed en mijn betuigen; zij zullen niet rusten, voordat zij verzekerd zijn, dat zij er mij uit hebben, dat heb ik duidelijk gevoeld. Ik geef het Hem over, die alles in Zijn hand heeft, en ben nu gerust; alles moet ten voordele van de Evangelies uitloopen en God gerechtvaardigd worden.

Vaarwel mijn lieve vriend. Onze hartelijke groeten aan uw lieve vrouw en kinderen.

Het is roerend zulk een hart als de Gemeente hier voor mij heeft.

Uw lief hebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

An Herrn Doctor Kohlbrügge,
Hochwürden.

Geehrtester Herr Doctor,

Das Presbyterium van de Gemeinde, unter deren Gliedern Sie auf Ihr Begehren und Nachsuchen vertrauensvoll aut. genommen wurden, giebt mir auf, Ihnen zu eröffnen, dass es die bereits an Sie erlassene Aufforderung zur Einstellung Ihrer sonntägigen Erbauungsstunden und zur Beseitigung van de dadurch van de Gemeinde gegebenen Anstosses uni so nachdrücklicher erneuern masse, je weniger es Ihnen eine Berechtigung zur Abhaltung solcher Gottesdienste innerhalb unsere Parochie zugestehen könne. Zugleich sieht sich dasselbe Collegium veranlasst Ihnen braderlichst das in feierlicher Stunde von Ihnen abgelegte Gelübde Gedächtniss zurückzurufen in welchem Sie verheissen: "Bei der Gemeinschaft unserer Kirchen, nicht nur im Gehör Göttlichen Wortes, sondern auch im Gebrauch van de H. Abendmahles und was dem ankleben mag, zu verbleiben."

Mit wahrhaft schmerzlichem Bedauern, dass es zu solchen Verhandlungen zwischen uns und Ihnen kommen müsste, jedoch nicht ohne al Hoffnung, dass eine Aus-

gleichung van de eingetretenen Missstände und eine Einigung noch im Reiche van de Möglichkeiten liegen werde, verharre ich mit brüderlichem Grusse als Ihr argebenster K.
d. z. praes. presbyterii.

70.

Elberfeld, Februari 1847.

Ik ontvang daar zo-even uw mij dierbare letteren. U ziet nu uit de mijnen, dat u het wèl gevoeld hebt, wat het aannemen tot lidmaat voor ons geweest is en nog is. Als een staaltje van onoprechtheid nog het volgende. De pred. B. had mij enige dagen voor mijn aanneming mondeling geraden, dat ik in mijn schrijven mij bedienen zou van de woorden: "Mit Vorbehalt von Agende und Kirchenordnung." - de avond laat vóór de morgen, waarop mijn brief in het Consistorie kwam, deelde ik hem mijn concept ook waar dit nu zo in stond. Hij zeide mij, dat dit wat abrupt Duits was, en of hij het om de stijl veranderen mocht.

Ik zei, dat ik voor mijn stijl niet veel gaf; dat het er om te doen was of iets goed was; toen veranderde hij de woorden in die, zoals ge ze in mijn brief van de 24 Nov. 1846 leest.

Na mijn aanneming zeide hij, dat mijn woorden niet meer zeiden, als wat zij predikanten ook hadden, en dat bijaldien in mijn concept, (dat ik, omdat hij mij verzocht had, dat niemand het in de hand mocht krijgen, omdat hij er aan veranderd had, verbrand had) "kerkordening" gestaan had, hij de eerste zou geweest zijn om tegen mijn aanneming te zijn! Zulke leugens hebben zij een aantal. Het schijnt die mensen alles hetzelfde te zijn, wat zij zeggen, en dat alles met uitgestreken vroomheid, zo zij maar tot hun doel komen.

Intussen zitten zij er erg in. Wij hebben onze toevlucht tot God, en worden zeer versterkt in Hem van dag tot dag, en hebben onder al smart samen menige vrolijken gang over de bergen, waar wij ons dan wegen maken door dik en dun heen, ver van al hartstochten, die in het dal woelen. Psalm 84.

Wij verblijden ons zeer over uw gezondheid en die uwer lieve A. Zondag heb ik gepreekt over Lukas 9 vers 28-36.

Te Utrecht is een student; hij heet T., deze wilde de vertaling van mijn boekje over het oude Testament beproeven, maar u zijt nu al zo een goed end op weg.

Wat heeft de C. die 50ste Psalm meesterlijk in druk gebracht! Ik feliciteer u, dat u in uzelf geen deugd ziet; Zijns is de heerlijkheid. De genade met u.

71.

Elberfeld 13 April 1847.

Mijn lieve vriend!

Gij komt tot ons - welke blijdschap! - u zult mij dan prekende vinden in een mooi, hoog en ruim lokaal. Wij krijgen een gereformeerde kerk, onafhankelijk van de Staat en van het landkerk; - mijn ambtsverrichtingen worden met die van de overige predikanten gelijk gesteld en erkend. Wij houden de oude belijdenissen, formulieren enz. De Koning moet zeer ingenomen zijn met hetgeen wij willen.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

72.

1 Mei 1847.

Waardste Vriend.

Wij hebben deze week een Presbyterie gevormd, bestaande uit 6 ouderlingen en 3 diakenen en de brief aan de Koning opgezonden, alsook aan de Minister. De ondertekenaars zijn al in tamelijk groot getal, daaronder veel kostelijke, de Heere dierbare zielen, die ik niet kende, maar aan wie ik nu wèl gemerkt heb, dat zij dappier ook gestreden hebben in de gebede voor de Heer.

Wij verwachten U met blijdschap met uw lieve M. en C. tegen de bepaalden tijd; kan het enigszins zo kom nog voor Hemelvaartsdag, dat is, woensdag van de volgende week. Ik kan uw overkomst niet laten afhangen van onze gang naar Berlijn, die nog altijd onzeker is. Zo dat van Berlijn onverwachts opkwam, schrijf ik U altijd enige dagen tevoren. Men schijnt het er heen te willen sturen, dat de Heere S. mij te Elberfeld ordineert, om mij hier niet te missen.

Uw liefh. vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

73.

26 Mei 1847.

Mijn waardste Vriend.

De Minister heeft nog niets van de Koning ontvangen maar belooft al spoed, hoewel het toch zo gauw niet gaan zal. Met de Hofprediker S. sprak de Koning sedert niet, omdat Z. M. in Potsdam zich ophoudt en veel met de Landdag te doen heeft. De Gemeente neemt gaandeweg toe, en de boosheid niet minder. De Augsb. Allgem. Zeitung had er voor enige dagen ook al een artikeltje over. Dr. K. zegt, dat men aan ons aller voorhoofden de Satan zien kan, en Ds. Sander preekte onlangs, dat ik niet geloofde, dat Jezus Gods Zoon is; zo werken zij bestendig in hun nadeel en maken het al erger. De gehele kreissynode is onlangs tegen mij te paard geweest.

KOHLBRUGGE

(p.s. Immanuel Friedrich Emil Sander, 1797-1859, Evangelisch Luthers predikant te Elberfeld, 1838-1854

Kohlbrugge had in 1832 een Nederlandse vertaling met aantekeningen gepubliceerd van Sanders ter gelegenheid van de herdenking van de Kerkhervorming verschenen geschrift, in 1917: *Jehovah Tsidkenu; de Heer, onze Gerechtigheid! De Geloofs- en strijdkracht der Kerkhervormers*)

74.

Elberfeld 22 Sept. 1847.

Mijn veel geliefde Vriend!

Ik wenste dat u een dagje bij mij waart, terwijl ik huisbezoek doe. Wat zou u opleven, als u zo uit één mond Gods lof hoorde groot maken, zijn woord hoog eren, als u van armoede en ellende uit één mond hetzelfde vernam, en daarbij zoveel hoorde gewagen van de trouw, goedertierenheid en ontferming Gods, van de dierbaarheid onzes Heeren zelf en van al wonderdaden van de Heere in bekering en bevestiging, in verbreking, in genezing en in allerlei uitreddingen. Mijn hart vloeit menigmaal over van dank tot de Heere, dat Hij mij Zijn woord geeft, en dat het zoveel vrucht draagt tot Zijns Naams heerlijkheid, tot lof van Zijn grote genade.

Van de andere zijde neemt het geweld van de tegenwerking hand over hand toe en schijnt nu op de spits gedreven te worden. In de Elberfelder Courant staan uit de Rheinische Beobachter resumés van Verhandelingen van de Rheinische Provincialsynode; wat er op die Synode al tegen ons uitgesponnen is, gaat ver. Men heeft zich daar alles veroorloofd. Dat ik zou geordineerd worden en dat wij gereformeerd zou heten, dat mag er niet door. Ik denk aan Psalm 22 vers 17, 21 en sterk mij in mijn God, Die de enigste Ttoevlucht is, en Die ook deze machtige batterij wèl innemen en vernagelen zal. Ik heb weer twee preken op de pers gegeven. De eerste gaat grif af.

Uw liefh. en verbondene in den Heer
KOHLBRUGGE.

75.

Elberfeld 15 Dec. 1847.

Hartelijk geliefde vriend!

Gij weet zeker dat ik een reeks preken hield over Zacharia 3. De Heere S. uit W. hoewel geen lid van onze Gemeente geeft er het geld voor om dezelve te laten drukken; of er nog een paar andere aan bijdragen, weet ik niet. Wij hebben tegenwoordig een stevige diaconiekas; in de penningen van gelovige armen ligt toch een wonderbare macht. De drie maandelijks bijdragen zijn altijd ver boven de verwachting, zodat de v. d. H. niets meer behoeven bijtedragen dan zij anders voor de andere kerk naar belastingsomslag te betalen hadden.

Het schrijven van uw lieve dochter J. heeft ons verbaasd; welk een genade te mogen zien, dat ook onze kinderen van de Heere geleerd worden. Ach, dat u en uw lieve vrouw weer een teleurstelling hebt moeten beleven - alles toch smart, dood en ijdelheid hier, en toch onder dat alles een wijnstok en een vijgenboom, waaronder men elkaar nodigen kan, en het goed hebben, en smaken, dat God niet met ons doet naar onze zonden, maar naar zijn grote barmhartigheid over ons in Christus Jezus.

Uw lief hebbende vriend
H. F. KOHLBRUGGE.

76.

11 Febr. 1848.

Hartelijk geliefde vriend!

Ik blijf het zeer volhandig hebben, men komt mij met alles te lijf, hoewel mijn U. wèl de helft afcaveert. De gemeente is overgelukkig, en het woord werkt met kracht. Er wordt bijna elke Zondag zoveel gecollecteerd, dat het onbegrijpelijk is. De liefde tot

het woord is voorbeeldeloos, en de tegenstrijdigste gezindheden onderwerpen zich aan één waarheid. Eergisteren avond moest een menigte weer terug, omdat er geen plaats meer was.

In de grote kerk is het tot mijn smart het omgekeerde. 't Is of dáár alles in eens in de dood is gegaan; het ligt daar alles verbroken en uitéén. Alles is gespannen op dat van Berlijn. De predikanten zeggen, het komt over een maand. Ik kan er Ja, noch nee opzeggen, en wacht er op en wacht er toch niet op; hoe graag zag ik de gehele kerk hier gered. Maar wat ik de predikanten betuigd heb, dat komen zou is gekomen; zij wilden mij niet geloven en gaven geen acht op mijn waarschuwing, ja, hielden die voor nul.

77.

Elberfeld, 3 Maart 1848.

Mijn dierbare vriend!

Ik heb hard op geschreid, toen ik uw brief heb gelezen, en ben nog te vol droefheid om U een geregeld woord te kunnen schrijven. Ik heb weer sedert gisteren vererschrikkelijk aan de tanden, en sedert enige dagen veel inwendig geleden. Pruisen, mijn vaderland, gijlieden, alles bestormt mij. Het ergste zal mij niet onverwachts komen. Wij kennen die bloedmensen van 1789 en daaropvolgende jaren; ik heb het ook alles vooruitgezien en menige Zondagavond, vooral bij de behandeling van Jesaja 34:12 "Dass Ihre Herren heissen müssen; Herren ohne Land, und al Ihre Fürsten ein Ende haben," de gemeente voorgehouden. Als mens bloedt mij het hart, maar dat één houdt mij het hoofd op: *als gij nu al deze dingen ziet geschieden, zo weet dat uw verlossing nabij is*. De gesel van de wrake Gods moet komen, maar zo is ook dan de Heere op weg voor de Zijnen.

Ik zend u een preek, die moet u troosten; het is alles waar, wat er in staat. Dat wij ook uit de beker drinken, die de volken ingeschonken wordt, blijft toch voor ons een bewijs van liefde en trouw, van barmhartigheid en genade.

Dat ik voor u bidden blijf weet gij. De Heere zal toch zorgen en op het eind het toch nog met ons wèl maken. Wat baat het overigens de mens, zo hij de gehele wereld won, en schade aan zijn ziel leed? Het eeuwig wèl is toch altijd verkieslijk boven de altijd onrechtvaardige Mammon. "Wat buigt u u neder, o mijn ziel wat bent u zo onrustig in mij? Ik zal Hem nog loven voor de menigvuldige verlossingen van Zijn aangezicht, en dat Hij mijn God is." U kent Zacharia 13 vers 9.

Uw medegenoot

H. F. KOHLBRUGGE.

78.

Elberfeld, 15 Mei 1848.

Mijn lieve vriend!

Gisteren doopte ik 30 kinderen; u had die groep moeders en kinderen om de preekstoel heen eens moeten zien; 's avonds heb ik een huwelijk ingezegend; Zondag heb ik al weer 4 kinderen en 4 paren. Welk een beweging Gods in de gemeente. Wij zijn bijzonder gesterkt. De genade met u en uw lieve vrouw en kinderen.

Uw lief h. vriend

K.

79.

Elberfeld, 30 Mei 1848.

Mijn lieve broeder en vriend!

De eerste Pinksterdag houden wij avondmaal. Ik nodig u plechtig uit en ook uw lieve vrouw, zo zij wederkomen kan, om met al broeders en zusters in de Heere hier aan Zijn tafel te eten en te drinken, dat uw zielen verzadigd worden uit de liefelijkheid onzes getrouwen Heilands, die ons pand en zegel geeft, dat wij voor eeuwig Zijn duur gekocht eigendom zijn en dat Hij het alles met ons wélmaken zal.

Wij houden de bovenlogeerkamer voor u open en het bed gespreid. En, o hoe gelukkig zullen wij zijn, u aan ons hart te mogen drukken en het ook u te zeggen: *Wees getroost, uw God is Koning!* U weet niet, welk een liefde er voor u is opgegaan in de gehele gemeente, daarom kom eet en drink, wij hebben alles om niet, Genade om Genade.

K.

80.

Elberfeld, 13 Juli 1848.

Geliefde vriend!

De Heere alleen is wijs en heilig, ook is Hij alleen goed, en zijn trouw is groot. Hij doet toch altijd boven bidden en verstaan; dat kunnen wij zo altijd niet geloven maar wij ondervinden het, dat het zó waar is. Het is toch Zijn hand die door de diepte leidt, en die ook op zijn tijd de omstandigheden zo geleidt, dat wij weer op het droge geworpen worden. Wat is het zoet, geleerd te hebben, dat het heil van de Heere is. Als wij alles verkopen moeten of mogen om de schat in de akker in rechtmatig bezit te hebben, dan sluiten wij toch op het einde een goede balans.

Ik zie daar zo-even het rijmpje:

*Vreed' is boven, zoete ruste
Boven is ons Vaderhuis,
Vreugde zal de ziel verlusten
Zonder droefheid, smart of kruis,
Zonde, dood noch enig kwaad,
Kwelt ons daar, o zaal'ge Staat!*

*O, zie Gods zalige genaden,
In Jezus voor de ziel bereid,
De Hemelgoederen en weldaden,
Die raken aan de Zaligheid
Van de uitverkoornen worden
Nooit verloren in der Eeuwigheid.*

Uw lief hebbende vriend
H. F. KOHLBRUGGE.

81.

Elberfeld 11 Aug. 1848.

Hartelijk geliefde vriend!

Gisteren had ik aanneming van 14 Ledematen, daaronder mijn beide zoons. Zondag worden nu Jacob en Antje gedoopt. Welk een genade, dat onze hoop op God in geen stuk beschaamd wordt. Hij vervult al zijn goede woorden op zijn eigen tijd en daar ontbreekt niets aan. Ik verheug mij nu vooruit op de ademhaling, die ik in het midden van u hebben zal. De Genade met U.

Uw lief h. vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

82.

Elberfeld, Zondag na de middag.

Mijn dierbare vriend!

Waartoe ik voornamelijk overkwam, heeft de Heere gegeven; een schone bouwplaats midden in de stad, waarop ik al lang had gespeculeerd, maar die verworpen was; dit heeft heden morgen zijn beslag gekregen. Ik preekte heden over Psalm 117. Deze Psalm gaf mij de Heere gisteren avond, de gemeente is daarvan zeer getroost. Als u nu deze ontvangt, zit ik weer in Nijmegen tot Donderdag. Deze plicht ben ik mijn moeder schuldig, maar liet mijn terugkomst in het onzekere en afhangen van het vinden van een grondstuk, en met dit verworpen grondstuk kwam in eens iemand opdagen, terwijl wij gisteren in het Presbyterie aan het discuseren waren over een grondstuk, dat ik niet wilde en over een ander, dat v. d. H. niet wilde; in eens stond ik op en zei tegen het Presbyterie: - daarh een - en nu werd hetzelfde uitmuntend gevonden.

Uw liefhebbende vriend H. F. KOHLBRUGGE.

83.

Elberfeld. 13 Nov. 1848.

Hartelijk geliefde vriend!

Een paar woorden. Donderdag 9 November zijn de eerste werkzaamheden begonnen tot de kerkbouw met het wegnemen des te hoge grondlaag. De kerk zal 1° September 1849 gereed zijn. Naar een plan van de heer v. d. H. zou er twee of meer jaren verlopen, voor de kerk af zou zijn. Bovendien zou dezelve 6 à 8 mille Thaler meer kosten, dan waarover ik beschikken kan; in die tussentijd zonde een houten loods tot kerk opgeslagen worden. Zij wilden voor die 6 à 8 mille goed staan. Ik heb erop aangehouden, dat ik dat meerdere geld dadelijk ter beschikking hebben moest, dat zij ontweken, en zo werd dat plan gekitst.

Thans wordt alles door een eerlijk Elberfelder bouwondernemer daargesteld, met behulp van de handwerkers uit onze gemeente. Het gebouw is van steen, 80 voet lang en 50 breed in het licht, en 34 voet tot aan het plafond hoog; vooreerst zonder gaanderijen.

O, wat is het zalig, tot den Heere te mogen zeggen, Gij hebt mij gekend van moeders buik af; Gij hebt naar mij omgezien, die ik niet naar U zag; Gij hebt tot mij, toen ik daar lag in Mijn bloed, gezegd, leef, ja, leef in uw bloede; Gij hebt mij gedragen tot op deze dag als op arendsvleugelen; Gij hebt ook bij mij Uw woord en Uw trouw verheerlijkt; Gij hebt mij ook veel kwaad doen zien, maar Gij hebt niet met mij gedaan naar mijn zonden; Gij hebt mij uit de onderste kuil opgetrokken en nog verkondig ik Uw wonderen; Psalm 71.

Bij een geboortedag uit vlees een geboortedag te hebben uit Geest, dat is een eeuwige dag en - aan het einde, toen het eindelijk in het beloofde land inging - stond de ark midden in de vloed, die in de Dode Zee uitloopt, en die ark hield de wateren van de angst, die van boven kwamen, verre weg op, en liet de wateren van onderen weglopen; droogvoets, onverdronken gaat het er door - en die voor is, is ook aan de achterhoede, de eeuwige Getrouwe. Hij is voor alles Borg. Zijn genade en liefde met en over u allen.

Uw lief h. vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

84.

Elberfeld, 24 Jan. 1849.

Geliefde vriend!

Wij hebben gisteren een lid uit onze gemeente begraven, die om en om gezond in het geloof was. Even voor zijn dood zei hij tot zijn vrouw, zij moest hem wassen en schoon linnen aandoen - het doodhemd. De vrouw zeide: dat kan ik niet en je bent te zwak.

Dat kunt je toch, zeide hij. En zo zwak, als hij was, richtte hij zich op, hielp zichzelf overkleden, zeide toen, *zie zo, leg mij nu op mijn rechterzijde*, en hij was er niet meer.

Wat heb ik zalige uren bij die man doorgebracht! Hij was zeer arm; al zeggen, dat hij in zijn dood bij de rijken is geweest; wij hebben hem begraven met een geleide van zes brommertjes; zeer velen uit de gemeente waren er tegenwoordig, en dat alles zonder afspraak, al even net gekleed, en een overvloed van brood en geld, zonder dat het toch van de rijken kwam.

Na de begrafenis hebben wij in het sterfhuis gezongen Psalm 84 vers 3, 6; toen heb ik een toespraak gehouden en een gebed uitgesproken en een dankzegging. Wij sloten met Lied 82 vers 7. Er waren zeer veel kinderen bij tussen de 10 en 12 jaren, die zeer aangedaan waren; na mijn vertrek heeft het dochtertje van de overledenen broeder, omstreeks 11 jaren oud, omtrent een uur lang zodanig gesproken en op allerlei vragen geantwoord, dat al er verbaasd over stonden.

Met uw lieve S. ben ik iedere avond een uur bezig; gisteren schokte haar de vraag toch, hoe men lid wordt van de verborgene kerk van Christus. Ik laat het aan de Heere over; kon ik het haar aanbrengen, ik deelde het ook mijn eigen kinderen mee. Het is toch goed, dat God het alleen kan en dat het van Zijn genade afhangt.

Uw lief h. en verbonden vriend

KOHLBRUGGE.

P. S. De preek van zondagmorgen over Psalm 119 vers 17 zette er weer vier in de ruimte en de avondpreek over Jesaja, 42 vers 57 weer een. Het was 's avonds zo vol dat ik over vier banken moest klimmen om bij de paren te komen, die ik te trouwen had.

85.

Nijmegen 1 Juni 1849.

Vanuit het koepeltje van mijn lieve schoonmoeder een groet aan u, mijn waarde trouwe vriend, en een groet aan uw lieve vrouw en kinderen. Hoe graag vloog ik eens tot u over, maar het gaat ditmaal niet.

Morgen gaan wij naar Burgharen; mijn zwager F. wil mij absoluut bij zich hebben, en het is mijn oude schuld van voorleden jaar; dinsdag kom ik weer met hem hier en dan komen de andere zwagers, ten minste die van Arnhem, waarheen mijn vrouw met Antje maandag gaat om ten 5 uur weer te vertrekken, summa summarum houd ik alleen toekomende dinsdag voor mij vrij om op mijn preek te denken.

Vrijdag 24 uur vertrekken wij weer naar E.

Zondag de 3° preekt Dr. Meier⁹ voor mij. Deze heeft ook eerste pinksterdag avond voor mij gepreekt tot algemeen genoegen en stichting; mijn lieve vrouw en ik waren uitermate gesticht over zijn preek. Ik denk, dat hij in Aug. of Sept. voor goed zal overkomen om mij te helpen in het dienstwerk. Eergisteren is mijn vrouw bedlegerig geweest, maar thans weer wel. Mama hebben wij voor haar ouderdom al heel kras gevonden.

Wat een miraculeuze verlossing hebben wij te Elberfeld beleefd. Een lid van de gemeente zeide tot mij op dinsdag: Herr Pastor, wij komen Hemelvaartsdag (donderdag) weer samen en zingen de Heere Psalmen van lof en bevrijding.

Een ander zeide: de Heere is genadig, dat heb ik gehoord, en Elberfeld wordt verlost niet door militaire macht, niet door enige menselijke hand, God zal er alleen de eer van hebben u zult het zien Herr Pastor. Zo is het ook gekomen. In twee minuten van woensdag op donderdag nam alles een keer. De hoofdleiders kozen het hazenpad, zonder dat iemand ze jaagde, en de 800 woeste mensen trokken in twee hopen af, zonder dat iemand ze dreef, en al in de vroegte waren de 180 barricaden op de twee grootste na verdwenen.

D. v. d. H. is 8 dagen en nachten in zijn huis door zes bandieten geobserveerd geworden; men was van voornemen, hem dood te schieten, zodra er een militair in de stad kwam; in die beslissende nacht is hij door 50 bandieten, al gewapend, uit zijn huis gehaald, en heeft twee uren lang tussen ontblote sabels en overgehaalde hanen doorgebracht, overgegeven aan de verschrikkelijkste beledigingen en verguizingen. De commandant van de rebellen zeide, dat hij een hoofd moest hebben tot onderpand voor zijn eigen hoofd. Men verwachtte die nacht troepen. Gelukkig zijn zij niet gekomen en is D. v. d. H. er nog met de schrik afgekomen.

De meubelen van de Burgemeester, goud, zilver, linnen, boeken, alles is systematisch vernield geworden. De Burgemeester zelf heeft verborgen gezeten in onze kerk. - Wat tegen die rebellen van God sprak, werd dadelijk in de gevangenis geworpen, en er ging sprake van onder hen om, zo zij het wonnen, al Bijbels en predikanten op de Engelenberg te brengen en te verbranden. Ook zeiden zij, dat ik de ergste was, die hun in de weg stond; - u weet intussen al dat ons hoegenaamd geen overlast is geschied; mijn vrouw, de twee jufvrouwen, juff. S. uit Delft, Mevr. S. en haar meid alles was even moedig in ons huis en gesterkt in God. Dat waren bange dagen, maar ook heerlijke dagen in ons huis. U had eens die talrijke groepen van vluchtenden op al bergen moeten zien met bedden op het hoofd.

Van onze gemeente heeft niemand, die thuis gebleven is en God heeft aangeroepen, iets geleden. Thans wemelt het van soldaten in Elberfeld. De hoofdleiders zijn het op een na, die gek geworden is, ontsprongen, maar de commandant en 127 verleidden

⁹ Dr. Meier was Privatdocent te Halle en met de schrijver dezer brieven bevriend

zitten gevangen.

Onze hartelijke groeten. De genade met U allen. Wat ben ik gesticht en vertroost geworden door die laatste Holl. preek over de Hebr.

Uw liefh. vriend.

KOHLBRUGGE.

86.

15 Aug. 1849

Geliefde vriend!

Het maakt een diepe indruk op mij, dat mijn arm Vaderland, vooral de stad, waar wij woonden, zo verschrikkelijk bezocht werd. God geve eens barmhartigheden na zoveel oordelen, de zielsgesteldheid is van al zover ik verneem akelig onder dat alles verhard, of blijft vervlochten in de wereld, Zelfs bij mijn vrienden komt het nog niet tot doorbraak, maar houden de vreemde elementen nog tegen.

De facade van de nieuw gebouwde kerk overtreft aller verwachting, een waar meesterstuk van fraaie bouw. De gegotene vensters voldoen zeer en zijn er al in; over drie weken denk ik, dat wij de kerk zullen kunnen betrekken. Elk is er over verwonderd, dat er alles zo spoedig droogt. Er komt goed gaslicht in, elk licht per uur 3 cent. Onze vriend, de licentiaat Dr. Meier, heeft het beroep aangenomen. Dat is een wondere weg en grote genade voor de gemeente, en tot verder behoud mijner krachten een grote uitkomst. Zijn nederigheid en trouw in het kleine is zo groot als zijn geleerdheid hij is voor zijn gehele leven vervuld van des Heere liefde en trouw. De gehele gemeente is met hem gelukkig, en hij met de gemeente.

Uw lief h. vriend KOHLBRUGGE.

87.

Elberfeld, 13 Sept. 1849.

Waardste vriend!

Den 30ste van deze maand denk ik mijn eerste predicatie in de nieuw gebouwde kerk te houden. Ik had eerst de 23^e bepaald, maar zie wel, dat het beter is nog een week te wachten. Of Dr. Meier nog komen zal, zal als van een wonder afhangen. Volgens eergisteren ontvangen bericht is hij zo ziek, dat hij de dood nabij is.

Uw liefh. vriend

KOHLBRUGGE.

88.

Elberfeld, 13 Nov. 1849.

Waardste vriend!

Wees ten onze opzichte gerust; wij zijn zeer wèl en houden ons warm. Van onze gemeente bezweek nog niemand, wèl hadden en hebben zo enige er zo iets van, maar komen gelukkig dadelijk aan het zweten. Ik had in mijn Diaconiebeurs geld genoeg om overal, waar mij de bedden niet warm genoeg voorkwamen die van wollen dekens te voorzien.

Met mijn preek over Hosea 11 is het wonderlijk gelopen. Ik heb ze in de kachel willen

stoppen. Mijn vrouw dacht er anders over en liet ze drukken; 700 exemplaren; die zijn bijna uitverkocht; binnen 4 dagen ontving ik 100 Thaler, van de een zoveel, van de ander zoveel voor een preek.

Ik heb die voorlopig de Burgemeester toegezonden; die zette een mooi bedankje in de courant; dat doet aan de gemeente goed; nu wil elk par force die preek hebben; gisteren gaf een anders zeer vijandig mens f 10 voor een preek. Het consistorie van de andere gemeente had ook een preek uitgegeven, maar konden met al hun rijkdom en 20.000 tal zielen met al hun collecteren en inschrijven maar 80 Thaler samenbrengen en gaven die toen aan hun eigen weeshuis, wat velen verbitterde. En ik heb voor de tweede bezending aan de Burgemeester al weer bij de 40 Thaler zonder de minste moeite van mijn zijde.

Uw lief h. vriend
KOHLBRUGGE.

89.

Elberfeld 12 Aug. 1850.

Geliefde vriend!

Ik ben zo gelukkig, u het vervolg en slot van de vragen en antwoorden op de Heidelbergse Catechismus te kunnen overmaken. Geen kans ziende het gereed te krijgen, heb ik er een slapeloze nacht aan besteed, en dus nuttig besteed, zo het werk goede kennis bevordert en tot het hart spreekt. Zo ik niet van al dankbaarheid voor mij had afstand gedaan, bij duizendvoudige ontmoedigen, zou ik zeggen: ik hoop dat kinderen en ouders het mij dank zullen weten. Ik blijf erbij, dat het niet nodig is, dat al teksten uitgeschreven worden; nog minder dat zij van buiten geleerd worden; zij zullen alleen dienen om onder het naslaan van dezelve stof te hebben voor onderwijs en onderhoud tot kennis van de enige goede weg.

Uw lief h. vriend
KOHLBRUGGE.

90.

Elberfeld 4 April 1851.

Geliefde vriend!

Ik hoor, dat de partij van L.,¹⁰ zeer tegen mijn preek over Zondag aangaat en voorgeeft dat ik daarmee mijn preek over Rom. 7 vers 14 heb herroepen. Ik ben hier eensdeels blij om, omdat zo diegenen eindelijk ontmaskerd worden, die de dierbare waarheid, die ik voorsta, mishandelen in hun wetteloosheid. Met de preken behoeven wij niet verlegen te zijn, zij worden op de grenzen sterk gevraagd. Is het niet opmerkelijk, dat mijn preek over Psalm 51 in het Frans vertaald, bij de voornaamste boekhandelaars van Frankrijk en Zwitserland te verkrijgen is?

Uw lief h. vriend
KOHLBRUGGE,

91

¹⁰ Een partij in Holland, die al tegen zijn preek over Rom. 7: 14 aanging

Elberfeld, 28 Aug. 1851.

Geliefde vriend!

Heb dank voor zoveel, waarmee ge ons, zonder moede te worden, verkwikt. Vooral ook voor uw hartsbede bij gelegenheid van de aanneming van onze Antje. Ik had niet haar nog andere meisjes, die al even goed gefundeerd waren; M. d. C. had ook heel goed geleerd. De kerk was nog al bezet en velen hebben zich verwonderd, dat kinderen zoveel geleerd hadden. Voornamelijk was het mij een waar zielsgenoegen, dat ik Antje zoveel vragen uit het geestelijk leven, die mij onmiddellijk voorkwamen, kon doen, waarop zij het antwoord niet liet uitblijven. Zij zelf was zeer blijde met alles.

Gij weet zeker al het antwoord van de Synode; nog dezelfde vijandschap als voor 21 jaren. Ik ben er ook te eer den, of liever tevreden met des Heere bestel, dat alleen wijs en goed is. Zijn rijk verhoogt zich door tegenstand, en het antwoord bekend wordende zal zoveel te meer dienen tot uitbreiding van de waarheid, waarin alleen zaligheid is. Het eerste lijk op ons kerkhof was een kind; ik hoop dat d. C. u wèl wat zal ook delen van het plechtige van die begrafenis en van het gesprokene tot een grote schaar. –

V. H., die mij een zeer goede brief schrijft, meldt mij het volgende: Het is ons gebleken, dat het indienen van de stukken aan de Synode onder velen geen onbekende zaak is gebleven. Ook op de dorpen weet men er van te spreken. En zoáls het dan gaat, de een zegt zo, de andere weer anders, en deze weten dan nog meer van de zaken, dan zij, die het van nabij weten; iemand had gezegd: “en zij zullen het er niet bij laten zitten.” Dit is zeker, dat de waarheid Gods door middel van uw geschriften al meer en meer onder de mensen en op de dorpen bekend wordt en oorzaak geeft tot spreken en tegenspreken, en dat er zijn, die er door gebracht worden tot erkenning van de waarheid met de betuiging “nee zo hebben wij de waarheid nooit gehoord”, en waardoor er, dat niet anders kan, over uw persoon, over uw zaak en aangelegenheid meer en meer met belangstelling gesproken wordt, en waartoe dit alles dienen zal, weet God de Heer, die ook weet het gruwelijk onrecht aan de gemeente van de Heere, en dat op zo velerlei wijze, aangedaan.

K. schrijft heden, dat, nadat Melder 250 exemplaren van de Nicodemuspreken aan zijn correspondenten heeft verzonden, er weer 50 exemplaren gevraagd zijn. De aandrang om zich hier aan de gemeente aantesluiten wordt al sterker; wij snijden zoveel als mogelijk af, en laten alleen toe wat zielsbehoeften openbaart.

BRIEVEN AAN DE TWEEDE VRIEND (STEVEN DE CLERCQ)

92

Godesberg, 12 December 1845.

... Ik weet, dat het Woord niet ledig wederkeert, maar doet, waartoe de Heere het zendt.

Het boek van de handelingen van de Apostelen blijft toch altijd een vaster bewijs, wat het Woord doet en hoe het overwint, dan bijzonderheden, waarvan men het opmerkenswaardige zo niet beseffen kan, als men niet weet, wat er vooraf al zo heeft plaats gehad.

Bij alles, wat ik overigens hier en daar opmerk is, als of het begrip van hetgeen het woord vermag, wat het gedaan heeft, doet en doen zal geheel weg is. En toch is het waarachtig, dat wie zich met zijn hart op het woord verlaat, en het met de mond belijdt, de heerlijkheid Gods ziet en zien zal, al ga het ook door een dal van de schaduw van de dood, van de schijnbare ondergang en verzinken. Hoe men het zichtbare aanziet, hangt af van de eenvoudigheid van het oog. Caleb en Josua zagen in al die grote reuzen en geweldige lieden van Canaän niets, dat hen had kunnen weerhouden om een land in te nemen, dat God hun gegeven had; zij zagen dat de schaduw van hen geweken was.

Wat is de schaduw van een mensenkind? Een miljonair heeft een grote schaduw; veronderstel, dat hij morgen doodarm is, en de schaduw is daarheen. Iemand van vermogende invloed, van wie allen zeggen: dit is de grote wijsheid, heeft ook een grote schaduw; morgen wordt zijn wijsheid tot dwaasheid; en weg is de schaduw.

Denk hierbij slechts aan Achitofel. Hoe zijn de wijzen en de volken bezig in allerlei bewieroking van de ijdelheid: - een stormwind, een aardbeving, een zelden zo gehoord gerommel van de donder, een sterk nijpend misgewas en duizend andere dingen, die gehoord, gezien en vernomen worden, en de sterkste handen zijn slap, en alles bedekt het gelaat en roept ach en wee! Of zit verschrikt daarneer, en geen tong durft zich roeren, als in machteloze verwensingen hier en daar, of in kreten van rouw. Wat vermag een mensenkind, waar God spreekt? Wat tegen dat Woord, waarin Hemel en aarde eens geschapen en waardoor al dingen gedreven en gedragen worden tot op deze ure. Wederom, wat zou dat Woord niet vermogen, dat eenmaal alles schiep; dat Woord, dat vlees werd, zal het diegenen verlaten of begeven, die daaraan alleen hangen blijven, al schijnen zij er ook te verzinken ter hele toe? Zal dat niet alles daarstellen, verschaffen, bezorgen en rijkelijk toebrengen, zodat er geen mangel aan iets zij voor diegenen, die zich daaraan houden zuiver en alleen.

Al zijn de Canaänieten sterk, al hebben zij ijzeren wagenen, al schijnen zij onoverwinbaar, u zult ze verdrijven, zeide Jozua. Wat, of dat Woord de ellendigheid, de volslagen machteloosheid niet zou kennen van diegenen, die het hoeren? Wat, niet hun bangheid? hun versagen? Maar of het Woord zegt: gij hebt geen kracht; of: gij hebt kleine kracht; of: ga in deze uw kracht; dit komt op hetzelfde uit, al is ook het eerste tot beschaming, het tweede tot versterking, het derde tot gehele opbeuring. De macht, de kracht, datgene waartoe het woord roept, ligt voor elk, die waarachtig er op uit is, dat de wil Gods gedaan worde, of die van harte in verslagenheid en radeloosheid erkent, dat er geen derde is tussen houden aan dat Woord, of verloren zijn, in dat Woord zelf; dat neemt voor elkeen, die op dat Woord henen gaat, elke tegenstand uit de weg, verslindt zonde, duivel dood en hel, en zet in ruimte, in verademing, in rust, in de volle erfenis van het beloofde, in overwinning, in eeuwig

leven en eeuwige blijdschap, allen, die op dat woord zijn heengegaan.

Ik zeg, die op dat Woord zijn heengegaan en heengaan. Want, dat men die dingen in het leven ondervindt, heeft, ervaart, belijdt en als met de handen tast, dat zoeken velen buiten dat Woord, ja, houden het bijna voor een ketterij, zo men niet stelt, dat het als van buitenaf moet komen. Dat is van de duivel een vrome kunstgreep en der geesten zwak, om het Woord niet verder te laten gelden, dan tot uitwendig bewijs van een leergeraamte of van een letter, die doodt. Daarom zijn er veel woorden, maar als de kracht gezocht wordt, is zij er niet; dat geloof is er niet, hetwelk de Zoon van de Mensen zo dikwijls, als Hij komt, zoekt; dat geloof, dat niet aflat met smeken en gebeden op grond van hetgeen er geschreven staat, totdat men de vervulling er van aan zich hebbe. Het zal intussen Gode nooit anders behagen rust te geven, dan uit en in en naar dat Woord alleen, hetwelk uit Hem is uitgegaan.

En als Hij, waar de nood op het hoogste rijst, of de aanvechting het heetste wordt, zich juist dan zo te verbergen schijnt, dat er geen troost of lichtstraal in de ziel schiet, dan is het alleen, opdat de steunsels en stutsels, waarop men zich tot hiertoe verliet, van inwendigheid die op zelfverheffing altijd uitloopt, gebroken liggen, en de worstelende bij zijn vergaan, kome te zinken op dat Woord alleen, dat zich vervolgens in allerlei gevallen bewijst, wiens het is. Welk een barmhartigheid, dat wij dat Woord en wat het is, doet en geldt op het papier kunnen lezen. Maar de neuswijsheid, de hardigheid van de harten en, het onverstand weet dit niet te waarden. Maar heeft het een obligatie, wissel, of bankbiljet of testament van een overledene in de hand, dan weet het zich wèl te verlaten op hetgeen op dergelijk papier geschreven staat. In de Heere

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

93.

Elberfeld, 29 Juni 1848.

Hartelijk geliefde vriend!

Ik verheug mij, dat het u goed gaat. De Heere geve u allerlei vrede buiten en binnen; neervallen, bekennen en om ontferming roepen. Jesaja 42 vers 19. Van de Heere gezegd, en als die zó is, en er u toch doorhelpt met zich aan het woord te houden hebt u dan wat anders nodig, dan Hem te horen; wat zult ge u met uw doofheid verontschuldigen? Jesaja 43 vers 3, 4 - de sleutel Rom. 10 en 11.

Van Elberfeld zou ik moeten schrijven: Kom en zie! een algemene ontvlamming in het dal en op de bergen, een machtige oprakeling van onder de as, uren in de rondte, in alle huizen en in alle harten, schijnt op het punt te zijn. De mensen spreken over die 12 jaren dat ik weg was, alsof zij mij gisteren nog gezien hadden. Ik spreek van de Zondags tweemaal, begin deze week de Catechisatie met circa 20 kinderen, en wordt overlopen van visites; zo ben ik geducht ingespannen. Maar nu heb ik geen ogenblik tijd meer.

Vaarwel geliefde vriend.

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

94.

Elberfeld, 18 Juli
1848.

Hartelijk geliefde vriend!

... Schoon ik die preken niet herlees, nadat zij geschreven zijn, en dus opnieuw geheel wat anders uitspreek, helpen zij mij toch tot het houden van een geregelde gang van voorstel. Uit Elberfeld komt de élite, de trouwste aanhang van K. en K. mij horen zonder over te slaan. Het is bijna om te stikken, - de gang voor de kamers zit ook vol - en dan nog de wenteltrap, twee wentelingen naar boven en twee naar beneden.

Zondag morgen had ik K. en zondagavond een vreemde Predikant, die van de middags gepredikt had, onder mijn gehoor. De Predikant K. wil nu wederkomen. Het is een hele post voor mij, daar de mensen zo dicht op mij zitten, - van de zondags avonds ben ik dan ook zeer af. Waar het op uit moet lopen, weet ik niet en leef bij de dag.

De eerste stem, welke de andere volgen in de kerkenraad, slaat ook geen beurt over, en was gisterenavond lang bij mij. Offertes om in de kerk over te komen zijn mij al gedaan. De een wil dit, de andere dat, en de laster en leugenmond wordt elke dag opnieuw gestopt. Mijn streven is nu om de Elberfeldse kerk van de Agenda vrij te krijgen, en dan ben ik van een latere zorg. Maar nog eens, ik leef bij de dag, en mik op het hart. Ik vrees dat de grote Synode¹¹ bezig is om een naaktheid te openbaren, waar de verschillende partijen, die al het positieve haten, een verscheurend gebruik van zullen maken.

Wat een dwaasheid van die S. uit Dordt. God is kinderen genadig, zoals hij grote mensen genadig is. Hij ziet niet op hetgeen in de mens is, maar wat Hij doet, doet Hij uit dezelfde beweegrede, waaruit Hij Zijn enige Zoon gezonden heeft. Kinderen en volwassenen staan beide even schuldig voor God; op stuk van zaken geloven volwassenen even zoveel en zo weinig als kinderen; God ontfermt zich over vlees. Maar men wil de kinderen in de hemel hebben, en zelf blijft men buiten.

Nu moet ik afbreken. De God alles heils en aller Genade, de God en Vader van onze Heere Jezus Christus geve u veel vrede en blijdschap in het geloof. Weest met uw lieve vrouw van ons al op het hartelijkst gegroet. De Genade met u.

Uw liefhebbende vriend in de Heere

H. F. KOHLBRUGGE.

95.

Elberfeld, 6 October 1846.

Waardste vriend!

De dingen krijgen hier een wonderlijke gedaante. De Agenda zal wèl geen bezwaar opleveren. De twee raads mannen van de konings in *geistlichen Angelegenheiten* te Berlijn schijnen te begrijpen, dat, bij de tegenwoordige stand van de kerkelijke zaken, ik niet ondienstig kan zijn. Ik heb van de ene persoonlijke groet en verzekering van zijn verlangen, met mij persoonlijk bekend te worden. Volgens zijn verklaring zal en kan mij niets in de weg gelegd worden, om rustig mijn gang te gaan, alleen de Sacramenten zou ik in mijn tegenwoordige positie niet bedienen kunnen. Het plan in Berlijn is, dat ik hier eerst hulpprediker worde, om bij open vallende vacature predikant te worden te Elberfeld. Het examen wilde men mij schenken, met de

¹¹ 1846 werd een Synode van de Evangelische kerk te Berlijn gehouden

Agenda zou men mij niet bezwaren; ik kon handelen naar believen. Hulpprediker te worden, hebben mij de Predikanten ook al voorgeslagen maar die weten nog niets van de stemming in Berlijn. De stemming is hier ook algemeen, dat ik hier predikant worden zal.

K. is beroepen tot Hof- en Garnizoensprediker te P. ... Het lekt niet uit, of hij het aannemen zal.

Men wil hier een nieuwe kerk bouwen en rekt vooruit op de eens zo gewone rijkelijke bijdragen van die v. d. H. en andere. Ik houd mij geheel stil en ga op mijn wijze voort; bij het eerste bezoek, dat ik echter nu weer van een Predikant krijg, zal ik weten, wat te antwoorden, als men weer op mij aandringt om in de kerk over te komen. U ziet dat er een kijk op de Hollandsen kansel komt. - Wat heeft dat verblijf te Godesberg en de kennismaking met de Bonnse Predikant al vruchten gedragen. Wat grijpt alles zonderling in elkaar; daar kon ik u een lange brief over schrijven. Zeker God leeft, Hij hoort het gebed, und Er hilft den Ellenden herrlich. U zegt te recht: alles op zijn tijd! Vaarwel.

Uw lief hebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

96.

Elberfeld 25 December 1846.

Lieve vriend!

Het Presbyterie schijnt het er op gezet te hebben, haar zaak volkomen te bederven, en evenals weleer het Herstelde Lutherse Consistorie in 1827 liever de Gemeente er aan te willen wagen, dan verstand te gebruiken. Het heeft nu de gehele zaak in handen van de Superintendent gegeven, voor wie dit *een gebraden duif* is, zoals men hier zegt. Wat die er nu ook doen zal, is mij onbekend; sommigen menen dat hij haar naar het Consistorie te Coblenz zal opzenden, vanwaar zij dan naar Berlijn gaat. Andere denken dat het Presbyterie zich zeer zal blootgegeven hebben. Men is nu algemeen in de stad er van overtuigd, dat ik zonder verplichting tot Agenda en kerkordening mij heb laten aannemen. Verscheidene van de representanten van de Gemeente zijn in hun hart op mijn zijde geraakt en spreken openlijk van de zuiverheid van mijn bedoelingen. De Predikanten varen er het slechtste bij. Er zijn er nu zelfs van het Presbyterie, die voor mij uitkomen, en de vergaderingen ten mijn huize waren dezer dagen zó sterk bezocht, dat er nog een bijkamer is moeten geopend worden, en ik niet dan met de uiterste moeite uit mijn kamer naar de Catheder kwam.

Ik heb van uit het Kabinet van de Minister van Eredienst nog geen direct antwoord op mijn laatste, maar wèl een indirect hetgeen daarop neerkomt, dat men eigenlijk niet begrijpt, hoe ik die twee partijen tot één wil brengen, dat ik beiden niet zal kunnen voldoen, en dat, zo ik niet te zeer (daar men niet wist, hoe ik in de kerk kon optreden, zonder verbintenis aan Agenda en kerkordening) tegen een separatie opzag, ik liefst zou wachten, totdat het nieuwe Toleranz-èdict uitkwam en op grond daarvan een vrije gemeente te vormen.

Wondere dingen, zult u zeggen, en ik zeg het met u. Wat er mij wèl toe genegen maakt, is, dat ik dan vrij zou wezen, om de kinderen van mijn vrienden in Holland te kunnen dopen, waarmee ik toch anders mij in allerlei moeilijkheden zou moeten wikkelen. Ik zal dus uitkijken - en moet toch nog altijd ook een direct antwoord hebben.

Bij dat Toleranz-edict dacht ik aan keizer Augustus gebod, die niet wist, waarvoor hij

dat uitvaardigde. Niemand hier in de stad weet een letter van dit antwoord, behalve mijn lieve vrouw, en ik zal wachten, wat het behelst.

Mijn kerstpreken hebben machtig op de mensen gewerkt, bijna elk was tot tranen bewogen. De voorstelling vooral van: *hebt dit tot een teken: gij zult een Kindeken vinden gewonden in windelen en liggende in een kribbe*, en dat daarop de menigte van het Hemelse Leger uitbrak met wapenen van lof en vrede, had een machtige werking op de gemoederen.

De genade met u.

Uw zeer liefh. vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

97.

Elberfeld, 11 Feb. 1846.

Lieve vriend!

Ja, het is waar, dat wij een bijzondere tijd beleven, een tijd, waarin alles zich oplost, waarin niets meer heilig is, waarin niemand meer weten wil van beginselen. Ik ril van de boeken, die ik hier in de hand krijg. Evenwel, de Heere is Koning, en ik denk aan zijn woorden: *Uw brood en uw water zal u zeker zijn - als u al deze dingen ziet gebeuren, zo heft uw hoofden op en verblijd u, dat uw verlossing nabij is.* Exod. 8 vers 21 De genade met u.

Uw lief hebbende vriend,

H. F. KOHLBRUGGE.

98.

Elberfeld, 24 Maart 1847.

Lieve vriend!

Ik meen u geschreven te hebben, dat in de Palmblätter van Maart een heel stuk van K. staat: "Ein kirchlicher Uebertritt." B. had van mijn vrouw plechtig beloofd, dat het Protocol van mijn aanneming slechts dienen zou tot verslag voor het Presbyterie en dat verder niemand liet in handen kreeg, maar dat ik het weer zou hebben - nu zag ik het gedrukt - dat noem ik perfidie, en toch ben ik er blijde om. Ik ben dus geen ketter, antinomiaan of spiritualist, maar gereformeerd en - "de Heere is in hun midden geweest." Tegelijk met de Palmblätter verscheen er een Kreisblatt met wonderlijke uitvallen tegen mij. - Het scheen of ik de gehele kerk had willen bedriegen, daar moest zich de regering mee bemoeien, dat kon zo niet langer wezen. Thans schijnt er wapenstilstand te zijn. Met Berlijn zal het wèl zo gaan, als u u voorstelt: ik zal u daar eerstdaags iets van berichten kunnen.

Ik ben geweldig tegen Separatie, en hoop evenwel, dat zij ras komen mag, opdat de ongedoopte kinderen van mijn vrienden, hier vrijelijk kunnen gedoopt worden. ...

De mens, die deze dingen doet zal in dezelve leven, is een eeuwige waarheid. Het komt er op aan, of men dat doel; als men de wet wil betrachten naar vlees, dan doel men die dingen niet; als men aan geloof wandelt, dan doel men dezelve; wat men gelooft, en al het doen gaat in dat geloof op, wordt daarin vervuld; dat gaat vanzelf, al weet men het ook niet; men is er in bezig en leeft er in; er is daar weinig, ja, geen bewustheid van doen, al bewustheid bepaalt zich tot de genade Christus, tot de barmhartigheid Gods.

Paulus, om aan te dringen tot geloof, argumenteert daaruit, dat het doen er wezen moet, en dat immers het doen er niet is, als men niet gelooft.

Om nu niet zich weer twee dingen te denken, schreef ik hierbij: geloof, dan doet u die dingen, denk aan geloven en niet aan doen. Als u aan doen denkt, dan is het wel, dan is het niet uit geloof, dan is er ook geen doen - geloof is leven, is doen, maar heeft niet het doen tot voorwerp van aandacht, maar Christus. Denk niet, als ik geloof, dan doe ik wat, maar als ik geloof, dan geloof ik. Als u een mens ziet, dan denkt gij, hij heeft handen, die moet hij nu ook bewegen, hij heeft voeten, daar moet hij nu ook op gaan. Het is aan het leven eigen zich te bewegen en een kloppend hart te hebben. In het dagelijks leven vraagt men: wat is uw beroep, bedrijf, nering waar leeft u van? Ik ben een makelaar, broodbakker, enz. Zo versta: Ik ben een gelovige. –

Cherub is de naam voor het vierderlei geheel; het bijzonder karakter heeft tevens de 3 andere in zich. –

De faciliteit, waarvan ik schreef, was in eens anders geestelijk voordeel, en voor mij geen kleine triomf; wat ik er bij gewaagd heb, heb ik er niet bij verloren. –

Ik heb die preek over Handelingen met gejuich gelezen en onder veel tranen; wat is er een troost in die preek.

Gij schrijft mij zoveel aangenaams van uw M., dat ik besloten heb, haar vragen over te maken; zij komen u door W. toe. Elke dag een paar vragen, kortelijk beantwoord, geschreven in een boek; dat boek krijg ik dan wèl eens te lezen. Doe er mee naar uw inzicht; zij zijn historisch. Zend ze s. v. pl. na genomen copie naar Delft, en als men ze weet te gebruiken, zet ik de overmaking van diergelijke vragen voort.

De Genade met u en uw lieve vrouw. Dag mijn waardste!

Uw liefhebbende vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

99.

Elberfeld, 16 December 1847.

... De goede Bosscha! Ja, weerklank in een Hollands hart. Ik heb de Duitsers honderdmaal hetzelfde gezegd en nog meer, dat B. niet eens genoteerd heeft. Want dan was het een boek geworden. En dan zet ik er vaak een apostrof bij: *Uw predikant is een Hollander en uw Psalmen zijn ook van een Hollander*. Maar het gaat met de geschiedenis van Holland als met de waarheid - uit nijdigheid wil men er niets van weten. En tegenwoordig sloopt men van binnen en van buiten wat men kan van het wonderwerk van de Genade van de Hemel.

Vaarwel met uw geliefden.

Uw vriend

H. F. KOHLBRUGGE.

100.

Elberfeld, 10 Mei 1848.

Geliefde vriend!

Voor enige tijd ontvingen wij van de nieuwe Minister Schwerin een schrijven, dat wij op grond van zekeren paragraaf van de nieuwe organisatie konden doen wat wij voor goed vonden. Ik zag daaruit, dat bij de stand van de zaken al staatliche Genehmigung superflu was geworden.

Ik greep dadelijk mijn partij. Zeven predikanten van credit bij de vrome en van allerlei naam en richting zijn door mij gevraagd om mij te ordineren. Zij sloegen het af. Ik begreep toen, op grond van Gods Woord en de geschiedenis, mij door de Ouderlingen van mijn gemeente te laten ordineren.

Dit is gisteren geschied voor de gehele gemeente, welke zich einmüthig geconstitueerd heeft als *Nederlandsch-gereformeerde gemeente*.

Zondagmorgen heb ik 30 kinderen te dopen van verschillenden ouderdom en 's avonds huwelijksinzegening.

Wees van de genade bevolen met uw lieve vrouw en kinderen. Ik ben oververmoeid heden en kan niet meer.

Uw liefhebbende

H. F. KOHLBRUGGE.